Max Frisch reprezintă, alături de Friedrich Durrenmatt, punctul culminant atins de lit'eratura elveţiană în secolul XX.

Născut la Zurich la 15 mai 1911, a urmat studii de germanistică în oraşul natal (193l-l933), apoi a fost scurtă vreme corespondent de presă pentru sud-estul Europei şi Rusia, unde a şi călătorit. Călătoriile - va mai vizita de-a lungul anilor Polonia, Germania, Franţa, Italia, cu lungi sejururi în SUA şi Mexic, ulterior şi Orientul — au ocupat un loc însemnat în viaţa şi creaţia sa, multe dintre operele sale avînd ca scenă un spaţiu străin. Fără a abandona literatura, studiază apoi, tot la Ziirich, între 1936 şi 1940, arhitecti.ira, profesie pe care a practical-u cu succes (1940-l955). Din 1955 se consacră exclusiv scrisului. între 1961 şi 1965 locuieşte la Roma, apoi se stabileşte la Berzona, în Tessin. Moare la Zurich, la 4 aprilie 1991.

Afirmat deopotrivă ca dramaturg *(Zidul chinezesc,* 1947; *Contele Oderland,* 1951; *Don Juan sau pasiunea pentru geometrie,* 1953; *Biedermann şi incendiatorii,* 1958; *Andorra,* 1961) şi prozator (romanele *Stiller,* 1954; *Homo faber,* 1957;

Numele meu fie Gantenbein, 1964; volumele de povestiri *Montauk,* 1975; *Povestirile lui Anatol Stiller,* 1989), Max Frisch este un scriitor profund moralist, cele mai multe din operele sale fiind parabole sau alegorii despre societatea modernă, în care personajele îşi angajează toate resursele spirituale în acte decisive, în dureroase examene de conştiinţă, confruntate cu evenimenlul-destin al vieţii lor. Şi Walter din romanul *Homo faber* este un asemenea personaj, un exponent al spiritului raţional şi tehnicist al veacului sau, orb însă în faţa evidenţei că viaţa cuprinde şi evenimente ce scapă legilor logicii. Vinovat fară voie, neştiind de existenţa propriei sale fiice, de care se va îndrăgosti, el trăieşte cumplita dramă a incestului.

Max Frisch a fost distins cu Premiul Buchner (1958), Premiul pentru pace al librarilor germani (1976), Commonwealth Award (1985), Premiul american de literatură Neustadt (1986), Premiul Heinrich Heine al oraşului Dusseldorf(1989). *Doctor honoris causa* al mai multor universităţi, comandor al prestigiosului „Ordre des Arts et des Lettres".

Prima etapă

Am plecat din La Guardia, New York, cu o întîrziere de trei ore, din cauza viscolului. Avionul nostru era, ca de obicei pe această rută, un Super-Constellation. M-am pregătit imediat de culcare, era noapte. Am mai aşteptat apoi vreo patruzeci de minute afară, pe pistă, zăpadă în lumina reflectoarelor, zăpadă spulberată, învîrtejindu-se deasupra pistei, iar eu nu puteam dormi, mă enerva nu atît ziarul împărţit de stewardesă, ştirea *First Pictures Of World's*

Greatfst Air Crash In Nevada o citisem încă de la prînz, cît vibraţia avionului care stătea pe loc cu motoarele pornite - şi în afară de aceasta, tînă-rul german de lîngă mine, care mi-a atras atenţia din prima clipă, nu ştiu de ce, dar îţi atrăgea atenţia, şi cînd şi-a scos paltonul, şi cînd s-a aşezat şi şi-a potrivit dungile pantalonilor, de altfel şi cînd nu făcea nimic, ci aştepta pe scaun, ca toată lumea, să decolăm, un blond cu pielea trandafirie, care s-a prezentat imediat, încă înainte de a ne pune centu-rile de siguranţă. N-am înţeles cum îl chema, căci începuseră să ambaleze motoarele unul după altul, se verifica funcţionarea în plin.

Eram frânt de oboseală.

Ivy mă bătuse la cap timp de trei ore, cît aşteptasem avionul întîrziat, deşi ştia că, din principiu, nu mă însor.

Imi părea bine că sînt singur.

In sfirşit, am pornit —

N-am pomenit decolare pe un asemenea viscol, doar ce s-a ridicat avionul de pe pista albă, şi nici urmă de luminile galbene de jos, nici o licărire, iar mai tîrziu, nici măcar dinspre Manhattan nu răzbă-tea vreo rază, atît de tare ningea. Nu vedeam decît lumina verde a semnalizatorului de pe aripa avionului nostru, care se balansa puternic, ba uneori şi trepida; timp de cîteva secunde dispărea în negură pînă şi această lumină verde, si aveai impresia că eşti orb.

Fumatul era permis.

Vecinul meu venea de la Diisseldorf, şi nu era chiar aşa de tînăr, la vreo treizeci şi ceva de ani, în orice caz mai tînăr decît mine; mergea spre Guatemala, după cum m-a informat imediat, într-o călătorie de afaceri, parcă aşa am înţeles. Rafalele se succedau destul de des.

Vecinul mi-a oferit o ţigară, dar am luat una dintr-ale mele, deşi n-am vrut să fumez, i-am mul-ţumit şi am deschis încă o dată ziarul, în ceea ce mă privea nu aveam nici un chef să fac cunoştinţă cu el. Eram nepoliticos, tot ce se poate. Avusesem o săptămînă grea, în fiecare zi cîte o conferinţă, voiam să fiu lsaat în pace, oamenii sînt obositori. Mai tirziu, mi-am scos actele din servietă ca să lucrez, din nefericire tocmai atunci ni s-a servit o supă fierbinte şi din acel moment (cînd i-am răs puns în germană, văzînd că sa exprimă anevoios în engleză, şi-a dat imediat seama că sînt elveţian) neamţul nu a mai fost de oprit. A vorbit despre vreme, respectiv despre radar, cu toate că nu se prea pricepea; apm a trecut la fraternitatea euro-peană, aşa cum era obiceiul după al doilea război mondial. De îndată ce mi-am mîncat supa, m-am uitat pe fereastră, desi nu se vedea decît semnaliza-torul verde de pe aripa udă a avionului, cînd si cînd o ploaie de scîntei, ca intotdeauna, văpaia roşie din - capota motorului. Tot mai luam înălţime - într-un tîrziu am adormit.

Rafalele se mai domoliseră.

Nu ştiu ce mă enerva, figura lui îmi era oarecum cunoscută, o figură foarte germană. Am reflectat cu ochii închişi, dar fără folos. Am încercat să dau uitării obrazul lui trandafiriu, am izbutit şi, extenuat cum eram, am adormit vreo şase ore — dar de cum m-am trezit, iar a început să mă enerveze.

Tocmai îşi lua micul dejun.

M-am prefăcut că mai dorm.

Ne aflam (după cum am putut să văd cu ochiul drept) undeva deasupra Mississippiului, zburam la mare înălţime şi cît se poate de liniştit, elicele sclipeau în lumina soarelui de dimineaţă, obişnuitele discuri pe care le vezi şi prin care vezi, la fel sclipeau şi aripile, încremenite în spatiu, de balans nici vorbă, pluteam nemişcaţi într-un cer fără nori, un zbor ca alte sute de zboruri anterioare, motoarele funcţio-nau cum trebuie.

— Bună ziua! spuse germanul -I-am răspuns la salut.

— Aţi dormit bine ? mă întrebă.

Se desluşeau încrengăturile fluviului de sub noi, deşi înceţoşate, apele străluceau în soare ca alama sau ca bronzul prefirat; era încă dis-de-dimineaţă, cunoşteam traseul, am închis ochii să-mi continui somnul.

El citea un volumaş rororo[1].

Nu avea nici un rost să închid ochii, eram treaz şi apoi vecinul meu mă preocupa totuşi, îl vedeam, ca să zic aşa, şi cu ochii închişi. Am cerut să mi se aducă micul dejun... Vecinul meu se afla, după toate probabilităţile, pentru prima oară în Statele Unite, dar ajunsese să-şi facă o părere definitivă (în gene-ral îi socotea pe americani inculţi), deşi, trebuia să recunoască, aveau şi unele calităţi, de pildă majoritatea americanilor se arătau binevoitori faţă de Germania.

1. Cunoscută colectie a Editurii Rowohlt.

Nu l-am contrazis.

Nici un neamţ nu doreşte reînarmarea, dar ruşii îi obligă pe americani la asta, toată tragedia, pe care eu, ca elveţian (şviţer, cum îi plăcea să apună), nu pot s-o înţeleg, deoarece nu am fost meiodată îri Caucaz, în timp ce el îl cunoaşte bine pe Ivan, care nu poate fi strunit decît cu arma în mînă. îl ştiu eu pe Ivan! Asta a spus-o de mai multe ori. Numai cu arma în mînă poţi să-l struneşti! a mai spus, fiindcă doar asta îl impresionează pe Ivan.

Mi-am curăţat mărul.

Deosebirea asta între oameni superiori şi oameni inferiori, pe care a propovăduit-o Hitler, e o prostie, bineînţelea; dar asiaticii rămîn asiatici.

Mi-am mîncat mărul.

Mi-am scos din servietă aparatul electric de ras, pentru a mă rade, respectiv pentru a fi un sfert de oră singur, nu-mi plac nemţii, deşi Joachim,

prieLe-nul meu, era şi el neamţ... La toaletă m-am gîndit dacă nu aş putea să mă aşez în altă parte, nu aveam nici un chef să-l cunosc mai îndeaproape pe acest domn, şi pînă la Mexico City, unde cobora, mai aveam pe putin încă patru ore de drum. Eram hotărît să mă aşez în altă parte; în avion mai crau locuri libere. Cînd m-am întors din cabină, ras, aşa mă simţeam mai dezinvolt, mai aigur pe mine - nu pot suferi să fiu nebărbierit -, vecinul meu îşi permisese să-mi ridice actele de pe jos, ca să nu le calce cineva în picioare, şi mi le întinse. Era politeţea întruchipată. în timp ce îmi aşezam actele în servietă, i-am mulţumit, probabil mult prea călduros, fiindcă s-a folosit de acest prilej pentru a-im pune imediat alte întrebări.

— Lucraţi cumva la UNESCO ?

Mi-am simţit stomacul - ca de atîtea ori în ultima vreme, nu mă supăra, nu mă durea, dar îl simţeam, simţeam că am stomac, o senzaţie stupidă.

Probabil de aceea eram atît de nesuferit. M-am aşezat pe locul meu şi, pentru a nu fi nesuferit, l-am informat despre activitatea mea, *asistenţă tehnică pentni popoarelf subdezvoltate,* pot să vorbesc despre aceat subiect şi cînd mă gîndesc la cu totul altceva. Nici nu ştiu la ce mă gîndeam. UNESCO, după cum mi se pare, i-a făcut impresic, ca orice organism internaţional, acum nu mă mai considera un şviţer, ci mă asculta ca pe o autoritate, de-a drep-tul cu veneraţie, interesat pînă la umilinţă, ceea ce nu însemna că mă scotea mai puţin din sărite.

Am fost bucuros de escală.

In clipa cînd am părăsit avionul şi ne-am despărţit în faţa vămii, am ştiut la ce mă gîndisem înainte: obrazul lui (trandafiriu şi bucălat, cum nu-l avusese niciodată Joachim) îmi amintea totuşi de Joachim.

Dar am uitat din nou.

Asta era la Houston, în Texas.

După controlul vamal, după obişnuitele necazuri din pricina aparatului meu de filmat, cu care colindasem totuşi jumătate din lume, m-am dus la bar să beau ceva, dar am observat că omul meu din Dusseldorf se afla acolo, ba chiar reţinuse şi un taburet - probabil pentru mine! - şi am coborît de-a dreptul la toaletă, unde, pentru că nu aveam altceva de făcut, m-am spălat pe mîini.

Staţionarea: 2o de minute.

Faţa mea în oglindă, în timp ce mă spăl îndelung pe mîini şi apoi mi le usuc : albă ca ceara, faţa mea, respectiv cenuşie si gălbejită, cu vine violete, hidoasă ca un cadavru. Mi-am zis că arată aşa din pricina luminii de neon şi mi-am uscat mîinile, care erau tot gălbui-violete, apoi a răsunat nelipsitul megafon, care deserveşte toate încăperile, chiar şi subsolul:

Your attention please, your attention please ! Nu ştiam ce s-a întîmplat. Aveam mîinile transpirate,

deşi, cu toată canicula de afară, în toaletă era frig de-a binelea. Ştiu doar atît :•- Cînd mi-aTn revenit, lîngă mine, în genunchi, stătea negresa grasă, îngri-jitoarea, pe care nu o observasem înainte, dar de data aceasta, în imediată aprnpiere, îi vedeam gura uriaşă, cu buze negre, gingiile trandafirii, şi auzeam megafonul răsunător, pe cînd eram pe brînci -

Plane is ready for departure.

A doua oară:

Plane is ready for departure.

Cunoşteam această sporovăială la megafon. *All passengers for Mexico-Guatemala-Panama,* între timp zgomot de motoare, *kindly requested,* zgomot de motoare, *gate number five, thank you.*

M-am ridicat de jos.

Negresa rămăsese în genunchi —

M-am jurat să nu inai fumez în viaţa mea şi am încercat să-mi ţin faţa sub robinet, dar nu se putea din pricina chiuvetei, era un acces de hipersudora-ţie, nimic altceva, hipersudoraţie cu vertije.

Your attention please —

M-am simţit imediat mai bine.

Passenger Faher, passenger Faber !

Acesta eram eu.

Pleasp. to the information-desk!

Am auzit, mi-am cufundat faţa în chiuveta publică, speram că vor pleca mai departe fără mine, apa ahia dacă era ceva mai rece decît sudoarea mea, nu înţelegeam de ce a izbucnit deodată negresa în rîs - îi tremura pieptul ca o budincă, atît de tare rîdea, cu gura ei uriaşă, cu părul ei creţ, cu ochii albi şi negri, o adevărată fotografie format mare din Africa, apoi s-a auzit din nou: *Plane is ready for departure.* Mi-am uscat faţa cu batista, în timp ce negresa îmi tot ştergea pantalonii. M-am şi piep-tănat, numai şi numai ca să pierd timp, megafonul emitea informaţii după informaţii, sosiri, plecări, apoi din nou:

Passenger Faher, passenger Faber —

Negresa n-a vrut să primească bani, zicea că e o plăcere *(pleasure)* pentru ea că trăiesc, că i-a ascul-tat Dumnezeu rugăciunea, i-am lăsat fără multă vorbă o bancnotă, dar a alergat după mine pe scări, de unde, ca negrcsă, nu-i era îngăduit să meargă mai departe, şi mi'a îndesat bancnota în mînă.

în bar era pustiu —

M-am aşezat uşurel pe un taburet, mi-am aprins o ţigară, m-am uitat cum aruncă barmanul nelip-sita măslină în paharul rece, cum toarnă băutura,

gestul obişnuit: cu degetul mare ţinea sita peste *shaker-ui* argintiu, ca să nu cadă gheaţa în pahar, apoi i-am dat banii, afară rula pe pistă un Super-Constellation care se pregătea de decolare. Fără mine! Tocmai sorbeam din paharul de Martini Dry cînd megafonul se porni cu un huruit: *Your attention please !* Un timp nu s-a auzit nimic, afară duduiau motoarelc avionului Super-Constellation care decola, trecînd peste noi vîjîind, ca de obicei — apoi din nou:

Passenger Faber, passenger Faber -

Nimeni nu avea cum să ştie că este vorba de mine, iar eu îmi spuneam că multă vreme nu puteau să mai aştepte — m-am urcat pe platforma de obser-vaţie pentru a vedea avionul nostru. După cît se părea, era gata de decolare. Cisternele Shell pleca-seră, dar elicele nu se învîrteau încă. Am răsuflat uşurat cînd am văzut pasagerii noştri înaintînd în cîrd pe cîmpul gol pentru a se urca în avion, omul din Dusseldorffnnd aproape printre primii. Aştep-tam să înceapă elicele să se învîrtească, megafonul răsuna şi zurnia si aici:

Please to the information-desk!

Dar nu mă privea pe mine.

Miss Sherbon, Mr. and Mrs. Rosenthal -

Am aşteptat, am tot aşteptat, dar cele patru cruci de elice rămîneau neclintite, nu mai puteam suporta aşteptarea persoanei mele şi m-am dus din

nou la subsol, unde m-am ascuns într-o cabină şi am tras zăvorul, cînd am auzit din nou :

Passenger Faber, passenger Faber,

Era o voce de femeie, m-au trecut iar sudorile şi a trebuit să mă aşez, ca să nu ameţesc, dar mi se vedeau picioarele.

This is our last call.

A doua oară: *This is our last call.*

Nu ştiam de ce mă ascundeam de fapt. îmi era ruşine; de obicei nu e genul meu să rămîn ultimul. Am stat în ascunzătoare pînă am constatat că mega-fonul renunţase la mine, pe puţin zece minute. Pur şi simplu nu aveam chef să plec mai departe. Am aşteptat cu usa zăvorîtă pînă am auzit duduitul unui avion care decola — un Super-Constellation, îi recunoşteam sunetul! — apoi mi-am frecat faţa, ca să nu atrag atenţia prin paloare, şi am ieşit din cabină ca orice ins, fluierînd uşor, m-am oprit în hol şi mi-am cumpărat un ziar oarecare, habar n-aveam ce aş fi putut face în acest Houston din Texas. Era minunat; brusc, lucrurile mergeau şi fără mine! Ascultam de fiecare dată cînd răsuna megafonul -apoi, ca să nu stau degeaba, m-am dus la un oficiu Westem Union: pentru a trimite o telegramă pri-vitoare la bagajul meu care călătorea spre Mexico fără mine, o telegramă la Caracas, ca să se amîne montajul cu

douăzeci şi palru de ore, şi o alta la New York, dar, tocmai cînd îmi puneam la loc pixul cu pastă, stewardesa noastră, ca de obicei cu o listă într-o mînă, mă prinse cu cealaltă de cot:

— *There you are !* Am amuţit -

— *We're late, Mister Faber, we're late !* Am urmat-o, cu telegramele acum inutile în mînă, îngînînd tot felul de scuze, care n-o interesau, şi am ieşit, îndreptîndu-ne spre avionul nostru Super-Con-stellation; mergeam ca un om care e condus de la închisoare la tribunal — cu ochii în pămînt, respectiv

14

la treptele scării care, de îndată ce am ajuns în cabină, a şi fost desprinsă şi îndepărtată.

— *I'm sorry ! I'm sorry !* am spus **eu.**

Pasagerii, toţi cu centurile de siguranţă puse, au întors capul, fără să zică nimic, iar omul meu din Dusseldorf, de care şi uitasem, mi-a cedat ime-diat locul lîngă o fereastră, cît se poate de îngrijorat:

oare ce mi se întîmplase? I-am spus că mi-a stat ceasul, pe care am şi început de altfel să-l întorc.

Decolarea, ca de obicei —

Ceea ce povesti apoi vecinul meu era interesant - în general îl găseam ceva mai simpatic, întrucît nu mai aveam nici indispoziţii stomacale; admitea că ţigările de foi germane nu erau încă în rîndul celor de clasă mondială, că premisa unei ţigări de foi bune ar fi, după cum spunea, un tutun bun.

Despături o hartă.

Plantaţia pe care firma lui spera să o cultive se afla, după cum aveam impresia, la capătul pămîntu-lui, pe teritoriul statului Guatemala, unde se ajungea, de la Flores, doar cu calul, pe cînd de la Palenque (teritoriul statului Mexic) cu unjeep; de altfel, după cîte spunea, şi un Nash străbătuse această junglă.

El, personal, călătorea pentru prima oară într-acolo.

Populaţia: indieni.

Mă interesa, întrucît mă preocupa şi pe mine valorificarea regiunilor subdezvoltate, eram amîn-doi de părere că ar trebui construite drumuri, poate chiar un mic aerodrom, totul fiind doar o problemă de comunicaţii, îmbarcarea urmînd să se facă în Puerto Barrios. - o întreprindere îndrăzneaţă, după cum mi se părea, totuşi nu nesăbuită, constituind poate cu adevărat viitorul ţigării de foi germane.

El împături harta -

I-am urat succes.

Pe harta lui (1:500.000) şi aşa nu se putea dis-tinge nimic. Ţara nimănui, pată albă, două linii

albastre între fronticre de stat verzi, fluvii, singurele nurne (roşii, vizibile doar cu lupa) desem-nau ruine maya.

I-am urat succes.

Un frate de-al lui, care trăia de cîteva luni acolo, suferea, fără îndoială, din pricina climei, după cum lesne îmi pot da seama, şes, tropice, umezeala ano-timpului ploios, razele soarelui căzînd perpendicular.

Cu atît s-a încheiat această discuţie.

Eu fumam, uitîndu-mă pe fereastră: sub noi, golful albastru al Mexicului, cîţiva norişori şi um-brele lor violete pe marea verzuie, unjoc de culori, ca de obicei, filmat de mine de atîtea ori — am închis ochii ca să mai recuperez din orele de somn pe care mi le răpise Ivy; acum avionul era pe deplin liniştit, vecinul meu de asemenea.

Citea un roman.

Mie nu-mi spun nimic romanele, de altfe! nici visele, o visain pe Ivy, cred, în orice caz aveam o sen-zaţie apăsătoare, eram într-un bar-tripou din Las Vegas (unde n-am fost niciodată în realitate), zarvă mare, apoi megafoane care strigau într-una numele meu, un haos de automate albastre, roşii şi galbene, la care puteai să cîştigi bani, loterie, aşteptam, alături de nişte oamem, în pielea goală, să divorţez (deşi în realitate nici nu sînt căsătorit); nu ştiu cum a apărut şi profesorul 0-, multpreţuitul meu dascăl de la Institutul Politehnic al Confederaţiei Elveţiene, teribil de sentimental, plîngea neîncetat, deşi este matematician, mai precis profesor de electro-dinamică, ce penibil, şi, mai stupid decît orice; eram căsătorit cu omul dm Dusseldorf!... Voiam să pro-testez, dar nu puteam să deschid gura fără a ţine mîna în dreptul ei, fiindcă, după cum simţeam, toc-mai îmi căzuseră toţi dinţii şi îmi era plină gura de ei ca de prundiş -

De îndată ce m-am trezit, m-am şi edificat:

Sub noi, largul mării -

Pană la motorul din stînga; o elice stătea încremenită ca o cruce, pe cerul senin, fără nici un nor — atîta tot.

Sub noi, cum am spus, Golful Mexic.

Stewardesa noastră, o fată de douăzeci de ani, un copil, cel puţin aşa arăta, mă apucase de umăr, ca să mă trezească, dar eu ştiam totul, înainte să apuce ea să-mi explice, de vreme ce îmi întindea echipamentul verde de

salvare; vecinul meu tocmai şi-l încheia, plin de umor, ca la un exerciţiu de alarmă de genul acesta -

Zburam la cel puţin două mii de metri altitudine.

Fireşte, nu-mi căzuseră dinţii, nici măcar cel cu pivot, al patrulea din dreapta, de sus; scăpasem de necaz, eram aproape voios.

Pe culoar, în faţă, căpitanul:

There is no danger at all -

Totul nu era decît o măsură de prevedere, avio-nul nostru putea de altfel să zboare şi cu două motoare, ne aflam la 8,5 mile de coasta mexicană, direcţia Tampico, toţi pasagerii erau cu amabilitate rugaţi să stea liniştiţi şi deocamdată să nu fumeze.

Thank you.

Toţi şedeau ca la biserică, încinşi peste piept cu echipamentele verzi de salvare, eu controlam cu limba dacă nu mi se clatină într-adevăr vreun dinte, restul nu mă afecta.

Ora: 10,25-

Dacă n-am fi întîrziat, din pricina viscolului, în statele nordice, am fi aterizat acum la Mexico City, i-am spus celui din Dtisseldorf - doar aşa, ca să spun ceva. Nu pot să sufăr momentele solemne.

Nici un răspuns.

L-am întrebat cît e ora după ceasul lui -

Nici un răspuns.

Motoarele, cele trei, funcţionau normal, nu se simţea nici o defecţiune, vedeam că ne menţinem la aceeaşi altitudine, apoi am zărit ţărmul înceţoşat,

un fel de lagună, şi dincolo de el, mlaştini. Dar nici urmă de Tampico. Cunoşteam Tampico mai de mult, de cînd cu intoxicaţia cu peşte pe care n-am s-o uit cît am să trăiesc.

— Tampico, am spus, e cel mai scîrbos oraş din lume, un port al ţiţeiului, aveţi să vedeţi, ori pute a ţiţei, ori a peşte -

El îşi tot pipăia echipamentul de salvare.

— Serios, vă sfătuiesc, domnule, să nu mîncaţi în nici un caz peşte — Se sili să zîmbească.

— Localnicii, fireşte, sînt imuni, dar noi —

Aprobă, dînd din cap, fără să asculte. Am ţinut, după cît se părea, adevărate prelegeri despre amibe, respectiv despre hotelurile din Tanipico. De cum am observat că omul meu din Diisseldorf nu mă asculta chiar deloc, l-am apucat de mînecă, gest pe care nu-l fac de obicei, dimpotrivă, îmi repugnă mania de a apuca pe cineva de mînecă. Dar altfel nu mă asculta. I-am povestit toată istoria plictisi-toare a intoxicaţiei mele cu peşte la Tampico, în 1951, aşadar cu şase ani înainte — între timp zbu-ram, după cum se vedea, nu de-a

lungul ţărmului, ci o luaserăm brusc spre uscat. Aşadar, nici vorbă de Tampico ! Am amuţit, voiam să cer mfbrmaţii de la stewardesă.

Fumatul din nou îngăduit!

Poate că aeroportul din Tampico era prea mic pentru un Super-Constellation (data trecută călă-torisem cu un DE-4) sau primiseră indicaţii ca, în ciuda penei de motor, să ne îndreptăm direct spre Mexico City, ceea ce mi se părea oricum de neîn-ţeles, avînd în vedere că mai trebuia să trecem peste Sierra Madre Onental. Stewardesa — am prins-o de cot, deşi, cum am mai spus, nu-mi stă în obicei — nu avea timp să dea lămuriri, fusese che-mată la căpitan.

De fapt, luam înălţiine.

18

Am încercat să mă gîndesc la Ivy —

Continuam să luăm înălţime.

Sub noi, tot mlaştini, nu prea adînci, şi tulburi, iar printre ele limbi de pămînt, nisip, mlaştinile, o parte verzi, apoi din nou roşiatice, de un rosu ca al rujului de buze, coea ce mă nedumerea, de fapt nu erau mlaştini, ci lagune, iar acolo unde bătea soa-rele, scînteiau ca beteala, respectiv ca staniolul, în orice caz metalic, apoi deveneau din nou albastre ca cerul şi spălăcite (ca ochii lui Ivy), cu abisuri galbene, cu pete ca cerneala violetă, întunecate, probabil vegetaţie subacvatică, o dată s-a văzut şi gura unui fluviu, castanie ca o cafea cu lapte ameri-cană, dezgustătoare, mile pătrate de lagune, numai lagune. Şi ornul meu din Dusseldorf avea impresia că luăm înălţime.

Pasagerii vorbeau din nou.

o hartă cumsecade, ca la *Swissair,* pe care s-o ai mereu la îndemînă, nu exista, iar ceea ce mă enerva era pur şi simplu această informaţie idioată: direc-ţia spre Tampico, în vreme ce avionul zbura spre interiorul continentului — urcînd, cum am mai spus, cu trei motoare, priveam atent cele trei discuri strălucitoare, care păreau uneori că se opresc, dar era o iluzie optică, o tresărire ascunsă, ca de obicei. Nu aveam nici un motiv să mă enervez, dar priveliş-tea era ciudată: crucea ţeapănă a unei elice imobile în zbor.

îmi era milă de stewardesă.

Trebuia să treacă de la un şir la altul, zîmbind ca o reclamă, şi să întrebe dacă toată lumea se simte bine în echipamentul de salvare; dar la cea mai mică glumă îi pierea subit surîsul. Eu am între-bat-o dacă se poate înota în munţi —

Ordinul era ordin.

Am prins-o de braţ, adică de încheietura mîinii, pe tînăra care putea să-mi fie fiică; i-am spus (fireşte, în glumă), ridicînd degetul, că numai ea m-a silit să

participi la acest zbor, desigur, ea, nimeni altcineva -fata a răspuns:

— There is no danger, Sir, no danger at all. We're going to land in Mexico City in about one hour and twenty minutes.

Aşa le spunea tuturor.

I-am dat drumul, ca să poată zîmbi din nou, să-şi îndeplinească datoria, să controleze dacă toată lumea îşi încheiase centura de salvare. Curînd după aceea a primit ordin să servească *lunch-ul,* deşi nu era încă ora de *lunch.* Din fericire, am avut si deasupra uscatului vreme bună, aproape nici un nor, dar, ca de obicei în apropierea munţilor, rafale de vînt, curenţi ascendenţi normali, aşa că avionul cobora, se clătina, pînă îşi recăpăta echilibrul şi suia, apoi începea din nou să coboare, să-şi balanseze aripile ;

cîteva minute zburam cît se poate de liniştit, apoi o nouă zguduitură, aripile pendulau, avionul se bălă-bănea pînă se redresa din nou şi se înălţa de parcă totul ar fi fost definitiv în ordine, dar urma o nouă pierdere de înălţime - ca de obicei, cînd bate vîntul în rafale.

în depărtare, munţii albaştri.

Sierra Madre Oriental.

Sub noi, deşertul roşu.

Cînd, după putin timp - omul meu din Diisseldorf şi cu mine tocmai ne primeam *lunch-vA,* compus ca de obicei din: suc, un sandviş alb ca neaua, cu salată verde -, un al doilea motor încetă brusc să funcţio-neze, s-a produs, firește, panică, era inevitabil, în ciuda *lunch-M|w* de pe genunchi. Cineva strigă.

Din clipa aceea totul s-a petrecut foarte repede -

Evident, exista temerea că se vor defecta şi cele-lalte motoare, aşa că s-a hotărît aterizarea forţată. In orice caz, coboram, megafonul hîrîia şi păcănea, ăbia de înţelegeam cîte o vorbă din instrucţiunile ce se dădeau.

Prima mea grijă: unde să pun *lunch-uî^*

20

CoboraTn, deşi, după cum ni se spusese, chiar două motoare ar fi fost suficiente, perechea de pneuri stătea neclintită în văzduh, ca de obicei înainte de aterizare, iar eu mi-am pus *lunch-ul* pur şi simplu pe podeaua culoarului, de altfel ne aflam la cel puţin cinci sute de metri de sol.

Rafalele de vînt încetaseră.

No smoking.

Eram conştient de primejdia că, la aterizarea forţată, avionul putea să se sfărîme sau să ia foc -şi mă uluia liniştea mea.

Nu mă gîndeam la nimeni.

După cum am mai spus, totul s-a petrecut foarte repede, sub noi, nisip, o vale netedă între dealuri care păreau stîncoase, o pustietate deplină, deşert —

De fapt, eram doar încordat.

Coboram de parcă s-ar fi aflat o pistă sub noi, mi-am lipit faţa de fereastră, întotdeauna zăreşti pista abia în ultima clipă, atunci cînd au şi fost scoase plăcile-frînă. Mă miram că nu apar plăci-le-frînă. Era evident că avionul evita orice curbă, ca să nu se prăbuşească, aşa că am trecut de şesul favorabil, umbra aparatului zbura din ce în ce mai aproape de noi, şi mult mai repede, aşa se părea, filfiia ca o zdreanţă cenuşie pe nisipul roşiatic.

Apoi stînci -

Am început să luăm înălţime din nou.

Apoi, din fericire, iar nisip, dar nisip cu agave, rootoarele, amîndouă, funcţionau din plin, am zbu-rat aşa cîteva minutc, cam la înălţimea unei case, trenul de aterizare a fost repliat. Deci aterizare pe burtă! Zburam cum se zboară de obicei la mari altitudini, relativ calm, şi fără tren de aterizare — dar, cum am spus, cam la înălţimea unei case, şi ştiam că n-o să apară nici o pistă, cu toate acestea şedeam cu faţa lipită de geam.

Brusc, trenul de aterizare a fost din nou scos, fără să apară vreo pistă, apoi şi plăcile-frînă, parcă

am fi primit un pumn în stomac, frîne, o coborîre ca în lift, în ultima clipă nu mi-am mai putut stăpîni nervii, aşa că aterizarea forţată — nu am mai apucat să văd decît agavele zburînd de o parte şi de alta, apoi mi-am îngropat faţa în mîini - a fost doar o lovi-tură primită în ochii închişi, o prăbuşire cu capul înainte, în inconştient.

Apoi linişte.

Eram cu toţii aiuriţi, aş putea spune, nimeni nu a deschis măcar o uşă de rezervă, nici eu, nimeni nu se clintea, atîrnam în centurile de siguranţă, aplecaţi înainte.

— Go *on,* spuse căpitanul, *go on!* Nimeni nu se clintea.

— Go *on!*

Din fericire, aparatul nu a luat foc, li se comu-nică pasagerilor, îşi puteau scoate centurile de siguranţă, uşa era deschisă, dar, fireşte, nu se apropie nici o scară, aşa cum se obişnuieşte, năvă-lea arşiţa, un aer fierbinte, de parcă s-ar fi deschis un cuptor.

Eram nevătămat.

în sfirşit, o scară de frînghie !

Ne-am adunat, fără să fie nevoie de vreun ordin, la umbră, sub aripa avionului, tăcînd toţi mîlc, ca şi cum în deşert vorbitul ar fi fost interzis. Avionul nos-tru Super-Constellation era puţin aplecat înainte, nimic grav, doar trenul

de aterizare din faţă se împotmolise, se cufundase în nisip, nici măcar nu se frînse. Cele patru cruci ale elicelor străluceau pe cerul albastru intens, la fel cele trei cîrme de coadă. Nimeni nu se clintea, cum am spus, desigur toţi aşteptau să spună căpitanul ceva.

— *Well,* spuse căpitanul, *there we are!*

Şi rîse.

De jur împrejur nimic decît agave, nisip, munţi rbşiatici, mai departe decît apreciasem înainte, mai cu searoă nisip şi iar nisip, gălbui, peste care licărea aerul fierbinte, aerul cu sticlă lichidă.

22

Ora: 11,05.

Mi-am întors ceasul —

Echipajul căra pături de lînă din avion pentru a feri pneurile de soare, iar noi, în verzile noastre echipamente de salvare, stăteam prin apropiere, fără să facem nimic. Nu ştiu de ce nimeni nu-şi scotea echipamentul de salvare.

Eu nu cred în fatalitate şi destin, ca tehnician sînt obişnuit să calculez cu formulele probabilităţii. Ce va să zică fatalitate ? Admit: fără aterizare for-ţată la Tamaulipas (2.IV.) totul ar fi decurs altfel;

nu l-aş fi cunoscut pe tînărul Hencke, poate n-aş fi mai auzit niciodată de Hanna, n-aş fi ştiut nici pînă astăzi că sînt tată. E cu neputinţă de imaginat cum s-ar fi putut întîmpla toate acestea fără aterizarea forţată la Tamaulipas. Poate că Sabeth ar mai fi trăit. Nu contest: a fost mai mult decît o întîmplare că lucrurile s-au petrecut aşa, a fost un întreg lanţ de întîmplări. Dar de ce fatalitate? Nu am nevoie de mistică pentru a admite ca fapt empiric neprobabilitatea; matematica îmi ajunge.

Matematic vorbind:

Probabilitatea (că la 6.000.000.00o de aruncări cu un zar de formă regulată, cu şase feţe, iese de aproximativ 1.000.000.00o de ori 1) şi neprobabili-tatea (că la şase aruncări cu acelaşi zar ies şase de 1) nu se deosebesc în esenţă, ci doar ca frecvenţă, iar frecvenţa, din capul locului, pare mai verosi-milă. Cînd survine improbabilitatea, nu e nimic extraordinar, nu e nici o minune sau ceva de felul acesta, cum i-ar plăcea atît de mult profanului să se întîmple. Cînd se vorbeşte de probabilitate este întotdeauna inclusă şi improbabilitatea, şi anume ca un caz limită al improbabilităţii, aşadar, cînd intervine improbabilitatea, nu avem nici un temei să ne mirăm, să fim zguduiţi, să mistificăm.

Vezi:

Ernst Mally: *Probabilitate şi lege,* apoi Hans Reichenbach: *Teoriaprobabilităţii,* apoi Whitehead şi Russell: *Principia Mathematica,* apoi von Mises :

Probabilitate, statistică şi adevăr.

Am stat în deşertul Tamaulipas din Mexico patru zile şi trei nopţi, în total 85 de ore, răstimp despre care nu prea am ce povesti — nu a fost o experienţă grandioasă (cum se pare că s-ar aştepta toţi cînd vorbesc despre această îrnprejurare). Apoi, era şi prea cald! Fireşte, mi-am amintit şi eu imediat de filmul lui Disney, care a f'ost într-adevăr grandios, şi mi-am luat în grabă aparatul de filmat; dar nici urmă de senzaţional, cînd şi cînd cîte o şopîrlă care mă speria, un fel de păianjen de nisip, atîta tot.

Nu ne rămînea altceva de făcut decît să aşteptăm.

Prima mea acţiune în deşertul Tamaulipas; m-am prezentat celui din Diisseldorf, întrucît îl interesa aparatul meu de filmat, şi i-am explicat sistemul meu optic.

Alţii citeau.

Din fericire, după cum a reieşit curînd din con-versaţie, juca şi el şah, iar cum eu călătoresc întot-deauna cu şahul de voiaj la mine, eram salvaţi;

Hencke a făcut rost la repezeală de două lădiţe goale de coca-cola şi ne-am aşezat ceva mai la o partc, pentru a nu fi stînjeniţi de vorbăria generală, la umbră, sub cîrma de coadă - dezbrăcaţi, doar cu pantofu în picioare (din pricina nisipului fierbinte) şi în indispensabili de tricou ca pantaloniijocheilor.

Nici nu mi-am dat seama cum a trecut du-pă-amiaza.

Cu puţin timp înainte de a se însera a apărut un avion, unul militar, s-a rotit multă vreme deasupra noastră, fără să arunce nimic, apoi a dispărut către nord (ceea ce am filmat), în direcţia Monterrey.

Masa de seară: un sandviş cu brînză şi o jumă-tate de banană.

24

Imi place să joc şah, fiindcă ore întregi nu trebuie să vorbeşti. Şi nici măcar să asculţi cînd vorbeşte partenerul. Te uiţi la tabla de şah şi nu e cîtuşi de puţin nepoliticos dacă nu te arăţi dornic să intri în relaţii personale, ci te concentrezi asupra jocului —

— E rîndul dumneavoastră, spuse el — Dar din întîmplare am aflat nu numai că îl cunoaşte pe Joachim, prietenul meu, de care nu mai ştiam nimic de cel puţin douăzeci de ani, dar că e chiar fratele lui... Cînd a răsărit luna (am filmat şi acest spectacol) printre agave negre, la orizont, am mai fi putut juca şah, atît de multă lumină era, dar se făcuse deodată tare frig; ieşisem de sub aripa avionului, păşind cu greu, ca să furnăin o tigară, afară, pe nisip, unde i-

am mărturisit că peisajul nu-mi spune nimic, cu atît mai puţin cînd e vorba de un deşert.

— Glumiţi! zise. Lui i se părea impresionant.

— Hai să ne culcăm, i-am spus. *Hotel-Super-Con-stellation, Holiday In Desert With All Accommo-dations !*

Mie mi se părea rece.

M-am întrebat adesea ce vor să spună de fapt oamenii cînd numesc ceva impresionant. Sînt ingi-ner şi m-am deprins să văd lucrurile aşa cum sînt. Văd foarte precis toate lucrurile la care se referă ei; doar nu sînt orb. Văd luna deasupra deşertului Tamaulipas — mai limpede ca oricînd, admit, dar e o masă calculabilă, care se învîrteşte în jurul planetei noastre, o problemă de gravitaţie, intere-santă, dar de ce impresionantă ? Văd stîncile cu creste ascuţite, negre în lumina lunii; au aspectul, admit, al unor spinări dinţate de animale preisto-rice, dar eu ştiu că sînt stînci, roci, probabil vulca-nice, rămîne să se cerceteze şi să se constate. De ce să mă tem ? Nu mai există animale preistorice. De

25

ce să mi le imaginez ? Nu văd nici îngeri împietriţi, îmi pare rău; nu văd nici 'demoni, văd doar ceea ce văd: obişnuitele forme ale eroziunii, umbra mea lungă pe nisip, dar nici o fantomă. De ce să mă pierd cu firea ca o femeie? Nu văd, de asemenea, nici un potop, ci nisip, luminat de lună, încreţit de vînt, valuri, valuri, ca apa, dar nu mă mir, nu mi se pare fantastic, ci explicabil. Nu ştiu cum arată sufle-tele damnate ; probabil ca agavele negre noaptea în deşert. Dar ceca ce văd sînt agave, o plantă care înfloreşte o singură dată şi se usucă. Apoi mai ştiu că nu sînt nici primul, nici ultimul om din lume (deşi, pentru moment, aşa s-ar părea); şi nu mă poate impresiona simpla închipuire că aş fi ultimul om, fiindcă nu e aşa. De ce să devin isteric ? Munţii sînt munţi, chiar dacă, admit, într-o anumită lu-mină seamănă cu altceva, dar sînt Sierra Madre Oriental, şi nu ne aflăm într-o împărăţie a morţilor, ci în deşertul Tamaulipas din Mexico, la o distanţă de aproximativ şaizeci de mile de cea mai apropiată şosea, ceea ce este neplăcut, dar de ce este impre-sionant? Pentru mine, un avion nu e decît un avion, nu văd în el o pasăre moartă, ci un Super-Con-stellation cu pana de motor, nimic altceva, oricum l-ar lumina luna. De ce să mă impresionez de ceea ce nu există? De asemenea, nu sînt dispus să aud de eternitate; nu aud nimic în afară de nisipul susurînd sub fiecare pas. Tremur, dar stiu că peste şapte, cel mult opt ore va răsări iar soarele. Sfîrşitul lumii ? De ce ? Nu pot să-mi imaginez o absurditate, doar ca să mă impresionez. Văd orizontul de nisip, albicios în noaptea verzuie, aproximativ la douăxeci de mile, şi nu pricep de ce acolo, în direcţia Tampico, ar începe lumea cealaltă. Cunosc Tampico. Refuz să-mi fie frică din simplă fantezie, adică să devin fanatic dintr-o simplă frică, să devin de-a drep-tul mistic.

— Să mergem, am spus.

2fi

Herbert mai stătea încă locului, impresionat.

— Nu cumva, l-am întrebat, sînteţi rudă cu un anume Joachim Hencke, care a studiat pe vremuri laZurich?

Mi-a venit această idee aşa, pe neaşteptate, pe cînd stăteam cu mîinile în buzunarele pantalonilor, cu gulerele hainelor ridicate; tocmai voiam să ne urcăm în cabină.

— Joachim ? zise. E fratele meu!

—Da?

— Da, Fireşte - v-am spus doar că mă duc în Guatemala să-mi văd fratele. Am rîs amîndoi.

— Ce mică e lumea!

Noaptea ne-am petrecut-o în cabină, tremurînd de frig în paltoane, cu pături de lînă pe noi; echi-pajul a fiert ceai, atîta vreme cît a mai existat apă.

— Şi cum îi merge ? am întrebat. De douăzeci de ani n-am mai auzit nimic de el.

— Mulţumesc, spuse Herbert, mulţumesc -

— Pe atunci, am zis, eram foarte buni prieteni -N-am aflat decît lucruri obişnuite: căsătorie, un copil (ceea ce probabil n-am reţinut, altfel n-aş fi întrebat mai tîrziu), apoi război, prizonierat, întoar-cerea acasă, la Dusseldorf, şi aşa mai departe, iar eu mă miram cum trece vremea şi cum îmbătrînim.

— Sîntem îngrijoraţi, spuse el -

— De ce?

— E singurul alb, acolo, în sud, spuse, de două luni nici o veste — Herbert povestea.

Majoritatea pasagerilor adormiseră, trebuia să vorbim în şoaptă, lumina mare din cabină fusese stinsă de mult şi, pentru a cruţa bateria, ne ruga-seră să întoarcem comutatoarele şi la lămpile mici de deasupra scaunelor; era întuneric, doar afară nisipul se vedea luminos, iar aripile străluceau rece în lumina lunii.

— De ce să te gîndeşti la revoltă ? am întrebat eu. Căutam să-l liniştesc.

—De ce neapărat revoltă? Poate că scrisorile lui s-au rătăcit pur şi simplu -

Cincva ne rugă să încetăm odată.

Patruzeci şi doi de pasageri într-un Super-Con-stellation care nu zboară, ci stă locului în deşert, un avion cu pături de lînă înjurul motoarelor (pentru a le feri de nisip), cu pături de lînă înjurul fiecărui pneu, cu pasagerii, întocmai ca în plin zbor, dor-mind în scaune, cu gîturile strîmiie şi, majoritatea, cu gurile

căscate, totuşi în jur o linişte de moarte, iar afară cele patru cruci de elice sclipitoare, lumina albicioasă a lunii căzînd şi pe aripi, totul încremenit -era o privelişte ciudată.

Cineva vorbea în somn -

A doua zi, cînd m-am sculat şi am privit pe feres-truică afară, văzînd nisipul, nisipul acela atît de aproape, m-am speriat o clipă fără nici un rost.

Herbert iar citea o cărticică din colecţia *rororo.*

Mi-am scos agenda:

3.IV. Lucrări de montaj la Caracas!

La micul dejun ni s-a dat suc, doi biscuiţi şi asi-gurarea că alimentele sînt pe drum, ca şi băutura, aşa că n-aveam motive să fim îngrijoraţi — mai bine nu ne-ar fi spus nimic ; fiindcă aşa, firește, lumea a aşteptat toată ziua să audă zgomot de motoare.

Iar căldură înnebunitoare!

în cabină aerul era şi mai fierbinte -

Se auzea: vîntul, din cînd în cînd şuicrul şoare-cilor de nisip, care nu se vedeau însă, foşnetul unei şopîrie, dar mai ales un vînt statornic, care nu răs-colea nisipul, cum am mai spus, ci îl netezea, încît mereu se ştergeau urmele pasilor noştri; îţi făcea mereu impresia că n-a fost nimeni pe acolo; măcar că eram patruzeci şi doi de pasageri şi cinci membri ai echipajului.

Voiam să mă rad -

28

De filmat nu aveam ce.

Nu mă simt bine cînd sînt nebărbierit; nu faţă de alţii, ci faţă de mine. Cînd sînt nebărbierit, am sentimentul că aş fi un fel de plantă, şi fără să vreau tot duc mîna la bărbie. Mi-am luat aparatul şi m-am străduit să fac tot posibilul, adică imposi-bilul, căci fără curent electric nu-i bun de nimic, după cum ştiam foarte bine - din pricina aceasta eram nervos: că în deşert nu există nici curent electric, nici telefon, nici priză, nimic.

o dată, pe la prînz, s-a auzit zgomot de motoare.

Toţi, în afară de Herbert şi de mine, stăteau în arşiţa soarelui, pentru a cerceta cu privirea cerul violet de deasupra nisipului galben, a scaieţilor cenuşii şi a munţilor roşiatici, dar nu se auzea decît un bîzîit subţire, nu era decît un DE-7 obişnuit, care sclipea la mare altitudine, cu reflexe albe ca neaua, cursa spre Mexico City, unde ar fi trebuit să aterizăm cu o zi înainte, pe la ora asta.

Dispoziţia tuturor era mai proastă ca oricînd.

Noi, din fericire, aveam şahul.

Mulţi dintre pasageri ne urmaseră exemplul, rămînînd doar în pantofi şi indispensabili; pentru doamne era mai greu, unele stăteau cu fustele sufle-

cate şi doar în sutiene, albastre, albe sau roz, iar bluzele şi le înfăşuraseră înjurul capului ca pe nişte turbane.

Mulţi se plîngeau de dureri de cap.

Cineva a vomitat —

Herbert şi cu mine ne aşezaserăm iar deoparte, ghemuiti la umbra cîrmei de coadă care, ca şi aripile, străluceau orbitor în reflexele nisipului însorit, încît, chiar la umbră, şedeam ca sub un reflector şi, că de obicei la şah, vorbeam putin. Deodată l-am întrebat:

— Dar Joachim nu mai e însurat?

— Nu, mi-a răspuns el.

— Divortat ?

—Da.

29

— Am jucat mult şah împreună - pe vremuri.

—Da!

Faptul că era monosilabic mă irita.

— Şi cu cine a fost căsătorit ?

întrebam ca să mai omor timpul, eram nervos fiindcă nu ni se permitea să fumăm, ţineam între buze o ţigară neaprinsă, iar Herbert nu mai conte-nea să se gîndească, deşi trebuia să-si fi dat seama că nu se mai poate salva nimic; îi luasem un cal şi eram incontestabil în avantaj, cînd, după o lungă tăcere, rosti într-o doară, aşa cum întrebasem şi eu, numele Hannei.

—... cu Hanna Landsberg, o munchenează, pejumă-tate evreică.

N-am spus nimic.

— E rîndul dumneavoastră ! a zis el. Nu m-am trădat cu nimic, aşa cred. Mi-am aprins din greşeală ţigara, ceea ce era strict interzis, şi am stins-o imediat. Mă prefăceam că mă gîndesc la mişcări, şi am pierdut piesă după piesă.

— Ce s-a întîmplat? m-a întrebat rîzînd. Ce s-a întîmplat?

N-am terminat partida, in-am declarat învins şi am răsturnat tabla de şab pentru a aranja din nou piesele. Nu îndrăzneam să întreb nici măcar dacă Hanna mai trăieşte. Am jucat ceasuri întregi, fără să scoatem o vorbă, împingeam doar din cînd în cînd, de nevoie, lădiţele de coca-cola, pentru a rămîne la umbră, adică: nevoiţi să şedem mereu pe nisipul care pînă mai adineauri fusese în bătaia soarelui. Transpiram ca în saună, aplecaţi peste şahul meu de voiaj confecţionat din piele, care, din păcate, se decolorase de stropii noştri de sudoare.

Nu mai era nimic de băut.

De ce n-am întrebat dacă mai trăieşte Hanna, nu ştiu - probabil de teamă să nu-mi spună că Hanna a ajuns la Theresienstadt.

Făceam socoteala cam ce vîrstă o fi avînd.

30

Nu puteam să mi-o imaginez.

Seara, puţin înainte de a se întuneca, a venit, în fine, avionul promis, un aparat sport, care s-a rotit îndelung pînă s-a încumetat să arunce paraşuta:

trei saci, două lăzi care au trebuit să fie cărate de la distanţa de trei sute de metri - eram salvaţi:

Carta blanca, Cerveza Mexicana, o bere bună, cum a recunoscut pînă şi Herbert germanul, pe cînd şedeam în deşert, cu cutiile de bere în mînă, o adunare de oameni în sutiene şi indispensabili, apoi din nou apusul de soare, pe care iar l-am filmat pe pelicula color.

Am visat-o pe Hanna.

Hanna ca infirroieră, călare!

A treia zi, în sfirşit, un prim elicopter, pentru a transporta cel puţin pe mama argentiniană cu cei doi copii ai ei, slavă Domnului, şi pentru a lua corespondenţa; a aşteptat corespondenţa o oră.

Herbert a scris imediat la Diisseldorf.

Toţi şedeau şi scriau.

Aproape că erai obligat să scrii, pur şi simplu pentru ca oamenii amabili să nu te întrebe dacă nu ai mamă, nevastă, copii — mi-am luat aşadar maşina de scris Hermes-Baby (care şi astăzi mai este plină de nisip) şi am introdus o hîrtie, o hîrtie cu copie, întrucît presupuneam că îi voi scrie lui Williams, am dactilografiat data şi am mutat carul - în locul unde se scrie apelativul:

„MyDear'"

Aşadar, îi scriam lui Ivy. De mult simţeam ne-voia să lărnuresc o dată lucrurile. In sfirşit, găseam şi eu linişte şi timp, liniştea unui întreg deşert.

„My Dear -"

Că zăceam în deşert, la şaizeci de mile depărtare de lumea străbătută de vehicule, nu mi-a trebuit mult să spun. Că este foarte cald, timp frumos, că sînt nevătămat şi aşa mai departe, apoi cîteva amă-nunte plastice : lădiţele de coca-cola, indispensabilii,

elicopterul, cunostinţa făcută cu un jucător de şah, toate astea încă nu umpleau o scrisoare. Ce să mai scriu? Munţii albăstrii din depărtare. Şi mai ce? leri ni s-a servit bere. Şi mai ce? Nu puteam nici măcar s-o rog să predea filmele, şi apoi îmi dădeam seama că Ivy, ca orice femeie, ar fi dorit să afle ce anume simţeam, sau ce gîndeam, cînd eu din capul locului nu simţeam nimic, şi lucrul acesta îl ştiam, ce-i drept, foarte bine: dacă nu m-am căsătorit cu Hanna, pe care o iubisem, cum să mă căsătoresc cu Ivy? - dar sa tbrmulezi acest gînd, fără să jigneşti, era al naibii de greu, fiindcă ea nu ştia niime de

Hanna şi era tare drăguţă, dar un gen de americană care credea că trebuie să se căsătorească neapărat cu fiecare bărbat cu care se culcă. Şi apoi Ivy era căsătorită, nu ştiu a cîta oară, iar soţului ei, un funcţionar din Washington, nici prin gînd nu-i tre-cea să divorţeze; căci o iubea. Dacă bănuia de ce pleca Ivy matematic cu avionul la New York nu ştiu. Ea spunea că se duce la psihiatru, şi de altfel se şi ducea. în orice caz, mie nu-mi convenea şi nu înţelegeam de ce Ivy, care avea în general o men-talitate modernă, voia neapărat să facă din legă-tura noastră o căsnicie; şi aşa, în ultima vreme, după cîte mi se părea, ne certam pentru orice fleac. Ne certam pentru Studebaker sau Nash! A fost de ajuns doar să mă gîndesc la asta - şi deodată cla-pele maşinii au început să bată parcă de la sine, mai mult, trebuia să mă uit şi la ceas, ca să termin scrisoarea înainte de a decola elicopterul.

Se şi pusese motorul în mişcare -

Nu eu, ci Ivy dorise Studebakerul; mai ales culoa-rea (după părerea ei roşu-tomat, după părerea mea roşu-zmeuriu) era pe gustul ei, o interesa. Ivy era manechin, îşi alegea rochiile după culoarea maşinii, aşa cred, iar culoarea maşinii după aceea a rujului de buze, sau invers, nu ştiu. Nu cunoşteam decît veşnicul ei reproş: că în general nu am gust şi că

32

nu mă căsătoresc cu ea. Altfel, era, cum am spus, tare drăguţă. Dar faptul c& nu mă gîndeam să-i vînd Studebakerul i se părea de neconceput, deşi, firește, tipic pentru mine, căci nu mă gîndeam nici o clipă la garderoba ei, care se potrivea şi se armo-niza cu Studebakerul zmeuriu, tipic pentru mine, căci sînt un egoist, un necioplit, un barbar în ceea ce priveşte gustul, un monstru în ceea ce priveşte femeia. li cunoşteam reproşurile şi eram sătul de ele. l-am spus de atîtea ori că din principiu nu roă căsătoresc sau cel puţin am lăsat-o să înţeleagă, ba, în cele din urmă, i-am spus şi răspicat, şi anume la aeroport, cînd am aşteptat să vină acel Super-Con-stellation. Ivy chiar şi plînsese, prin urmare auzise ce-i spuneam. Dar poate avea nevoie să vadă negru pe alb. Dacă am fi ars în timpul aterizării forţate, ar fi putut trăi şi fără mine! — aşa i-am scris (din fericire, cu copie) destul de lămurit, cred, pentru a ne scuti de o revedere.

Elicopterul era gata de decolare -

Nu mai aveam timp să recitesc scrisoarea, doar am pus-o în plic, l-am lipit, l-am predat — şi m-am uitat cum decolează elicopterul.

Incet, ne-au crescut bărbile.

Tînjeam după curentul electric —

Incet, întîmplarea devenea totuşi plictisitoare, la drept vorbind era scandalos că patruzeci şi doi de pasageri şi cei cinci membri ai echipajului nu

fuseseră încă salvaţi din deşert, la urma urmelor, majoritatea dintre noi călătoream în interes urgent de afaceri.

o dată am întrebat totuşi:

— Dar, de fapt, mai trăieşte?

— Cine ? a întrebat el.

— Hanna — soţia lui.

— Ah, aşa! exclamă Hencke şi începu să se gîn-dească, dar numai la mişcarea prin care să răspundă deschiderii mele cu gambit, şi fluiera, lucru care

oricum mă scotea din sărite, fluiera nu prea tare, fără nici o melodie, şuiera fără să vrea, ca un ventil — a trebuit să întreb încă o dată:

— Unde locuieşte acum ?

— Nu ştiu, mi-a răspuns.

— Dar mai trăieşte ?

— Aşa presupun.

— Cum, nu ştii ?

— Nu, spuse el, dar presupun — repeta totul ca pe propriul său ecou -, presupun.

Partida noastră de şah i se părea mai importantă.

— Poate că acum e prea tîrziu, spuse după o vreme, poate că acum e prea tîrziu. Se gîndea la partida de şah.

— A apucat să emigreze ?

— Da, răspunse, a mai apucat -

—Cînd?

— în 1938, zise, în ultimul moment -

—Unde?

— La Paris, spuse, apoi, probabil, mai departe, fiindcă după cîţiva ani am fost si noi la Paris. - De altfel, cele mai frumoase zile din viaţa mea! înainte de a ajunge în Caucaz. *Sous les toits de Paris!*

Nu mai aveam ce să întreb.

— Ştii, îmi spuse, cred că ar fi o mare prostie dacă n-aş schimba acum figurile.

Jucam din ce în ce mai fără chef.

După cum am aflat mai tîrziu, în vremea asta opt elicoptere militare ale S.U.A. aşteptau la gra-niţa mexicană autorizatia oficială de a ne transporta.

Eu îmi curăţam maşina de scris Hermes-Baby.

Herbert citea.

Nu ne rămînea decît să aşteptăm.

In ceea ce o priveşte pe Hanna:

Imi fusese imposibil să o iau în căsătorie, pe atunci, din 1933 pînă în 1935, eram asistent la Institutul Politehnic din Zurich, lucram la disertaţia

mea *(Despre însemnătatea aşa-numitului demon al lui Maxwell)* şi cîştigam trei sute de franci pe lună, nici nu putea fi vorba pe atunci de căsătorie, ţinînd seama de aspectul material, fără a mai vorbi de toate celelalte. De altfel, Hanna nici nu mi-a reproşat vreodată că nu am ajuns atunci la căsătorie. Eu eram hotărît să mă căsătoresc. De fapt, chiar Hanna a fost aceea care n-a vrut.

Hotărîrea de a-mi modifica pur şi simplu călă-toria de afaceri şi de a face un ocol cu caracter privat prin Guatemala, doar pentru a-mi revedea un vechi prieten din tinereţe am luat-o pe noul aeroport din Mexico City, şi anume, în ultima clipă; mă şi aflam la barieră, ne-am mai strîns o dată mîinile, rugîndu-l pe Herbert să-l salute pe fratele său din partea mea, dacă Joachim îşi mai aduce în general aminte de mine - în vremea asta se auzea din nou obiş-nuitul megafon: *Your attention please, your attention please,* era iar vorba de un Super-Constellation, *All passengers for Panama-Caracas-Pernambuco,* mă îngrozea pur şi simplu să mă urc iar într-un avion, să-rni pun iar centura de siguranţă, Herbert spuse:

— Omule, trebuie să te duci!

In problemele de serviciu eram socotit extrem de conştiincios, chiar pedant, în orice caz nu mi s-a întîmplat niciodată să amîn doar din capriciu o călătorie de serviciu, cu atît mai puţin s-o modific -peste o oră eram în avion cu Herbert.

— E într-adevăr drăguţ din partea ta, mi-a spus. La drept vorbind, nu ştiu ce mi-a venit.

— Să mă mai aştepte o dată şi turbinele pe mine, i-am răspuns, că de destule ori le-am aşteptat eu pe ele - să mă mai aştepte şi ele.

Fireşte, nu era un argument.

încă din Campeche ne întîmpină arşiţa cu soare dens şi aer lipicios, miazma de mlaştină care se descompune la soare, iar cînd îţi ştergi sudoarea de

pe faţă parcă ai puţi tu însuţi a peşte. N-am spus nimic. Pînă la urmă nn te mai ştergi de sudoare, ci stai cu ochii închişi, respiri cu gura închisă, proptit cu capul de zid, cu picioarele depărtate. Herbert era absolut sigur că trenul pleacă în fiecare marţi, aşa îl informase ghidul din Dtisseldorf, de altfel avea scris negru pe alb - dar, după cum s-a dovedit brusc, după cinci ore de aşteptarc, era luni, nu marţi. Eu nu apuneam o vorbă. La hotel exista cel puţin

un duş, un prosop care mirosea a camfor, ca de obicei în accste regiuni, dar cînd voiai să faci un duş, cădeau gîndaci de lungi-mea unui deget din perdeaua mucedă — îi înecam, şi după un timp iar ieşeau din ţeava de scurgere, a trebuit să-i strivesc cu călcîiul, pentru a putea în sfirşit să fac duş.

Mi-au apărut şi în vis gîndacii aceia. Eram hotărît să-l părăsesc pe Herbert, să iau avionul înapoi a doua zi la prînz, oricît preţuiam camaraderia —

lar îmi simţeam stomacul. Şedeam lungit gol puşcă -Toată noaptea a mirosit îngrozitor. Şi Herbert şedea lungit gol puşcă -Campeche, oricum, e un oraş, o aşezare ome-nească, are curent electric, aşa că te poţi rade, şi telefon; dar pe toate sîrmele şedeau zopiloţi[1], care aşteptau rînduri, rînduri pînă pierea un cîine de foarne, crăpa un măgar sau era căsăpit un cal, ca să se repeadă filfiind asupra lor... Cînd am ajuns noi, tocmai sfirtecau, smulgînd de ici, de colo, un mor-man de măruntaie, era o ceată întreagă de păsări negre-violete, cu maţe sîngerînde în ciocuri, zopi-loţii nu se împrăştiau chiar dacă trecea o maşină, ci tîrau mortăciunea în altă parte, fără să zboare, doar sărind şi foşnind, şi toate acestea în mijlocul pieţei.

1. Vulturi negri mexicani. 36

Herbert cumpără un ananas.

Eu eram hotărît, cum am mai spus, să mă întorc cu avionul la Mexico City. Eram disperat. De ce n-am făcut-o, nu ştiu.

Deodată, m-am pomenit că e amiază —

Stăteam afară, pe un dig, deşi arşiţa dogorea şi mai tare, nefiind deloc umbră, şi ne mîncam anana-sul, aplecaţi de mijloc, într-atît mustea, apoi ain coborît pe pietre pentru a ne clăti degetele lipicioase;

apa era caldă şi de asemenea lipicioasă, dar nu dul-ceagă, ci sărată, iar degetele ne puţeau acum a alge, a ulei de motor, a scoici, a putreziciune de natură necunoscută, aşa că a trebuit să le ştergem imediat cu batista. Deodată, zgomot de motoare ! Am înlem-nit. Era avionul meu DE-4, cu destinaţia Mexico City, care zbură chiar deasupra noastră, apoi făcu o curbă spre largul mării şi se dizolvă, ca să zic aşa, în cerul fierbinte ca într-un acid albastru —

N-am spus nimic.

Nu ştiu cum a trecut ziua aceea.

A trecut —

Trenul nostru (Campeche-Palenque-Coatzocoalcos) era mai bun decît ne aşteptam: o locomotivă Diesel şi patru vagoane cu aer condiţionat, aşa că uitarăm arşiţa şi, o dată cu arşiţa, şi absurditatea întregii călătorii.

„Oare mă va recunoaşte Joachim?"

Din cînd în cînd trenul oprea în noapte, în cîmp deschis, fără să bănuim de ce, nici o lumină nicăieri, niumai datorită unei furtuni îndepărtate ne

dădeam seama că mergem înjunglă, că era în partea mlăş-tinoasă, dincolo de o împletitură de arbori negri scăpărau fulgere difuze, locomotiva noastră fluiera, fluieratul răsuna în noapte, nu puteam să deschidem fereastra să vedem ce s-a întîmplat... Brusc, trenul porni din nou: cu treizeci de kilometri pe oră, deşi terenul era neted ca în palmă, iar drumul drept. în orice caz, eram bucuroşi că mergea mai departe.

37

o dată am întrebat:

— Şi de ce s-au despărţit, de fapt?

— Nu stiu, îmi răspunse, ea a devenit comu-nistă, cred -

— De aceea? Herbert căscă.

— Nu ştiu, spuse, nu mergea căsătoria. N-am întrebat niciodată.

o dată, cînd trenul s-a oprit din nou, m-am dus la uşa vagonului ca să privesc. Afară, arşiţa de care uitasem, beznă umedă şi linişte. Coborîi o treaptă, linişte şi fulgere difuze, un bivol stătea pe şinele care se întindeau drepte dinaintea noastră. Stătea pironit, ca împăiat, fiindcă îl orbise farul locomo-tivei. lar m-a năpădlt sudoarea pe frunte şi pe gît. Locomotiva fluiera, fluiera. De jur împrejur doar hăţiş. Peste cîteva minute bivolul (sau ce o fi fost) a ieşit încet din lumina farului, apoi s-a auzit foşnind în hăţiş, un pocnet de crengi şi un pleoscăit, pleos-căitul lui în apa care nu se vedea -

Pornirăm din nou.

— Şi au copii ? am întrebat.

— 6 fată -

Ne pregătirăm de dormit, cu hainele sub ceafă şi picioarele întinse pe locurile libere din faţă.

—Ai cunoscut-o?

— Da, i-am răspuns, de ce? Curînd după aceea Herbert adormi — In zorii zilei, tot hăţiş, primele raze de soare peste orizontul plat al junglei, o mulţime de bîtlani care se ridicau filfiind în cete albe dinaintea tre-nului nostru cu mers lent, desiş fără sfirşit, imens, cînd şi cînd colibe indiene pitite sub arbori cu rădă-cini aeriene, cîteodată un palmier singuratic, încolo, mai ales păduri de specii foioase, salcîmi şi alţi arbori, necunoscuţi, mai ales tufişuri, ferigi antedi-luviene, în care mişunau păsări galbene ca sulful, soarele din nou ca după o aticlă opalină, pîclă, de se vedea arşiţa.

Am visat - (Nu pe Hanna!)

Cînd am oprit din nou în cîmp deschis, eram la Palenque, o gară mică unde nu urcă şi nu coborî nimeni în afară de noi, un sopron mic lîngă şine, un semnal, nimic altceva, nici măcar o linie dublă (dacă nu mă înşel), ne-am informat de trei ori dacă acolo e Palenque.

îndată ne şi năpădi sudoarea -

Stăteam fără bagaje, cînd trenul a pornit mai departe, ca la capătul lumii, sau cel puţin al civi-lizaţiei, cît despre jeepul care ar fi trebuit să-l aştepte aici pe domnul din Dusseldorf pentru a-l transporta imediat la plantaţie, fireşte, nici urmă.

— *There we are !*

Am rîs.

Totuşi, exista o străduţă, iar după o jumătate de oră, cînd eram aproape sleiţi de puteri, apărură din tufişuri copii, apoi un conducător de măgari, care ne luă bagajul, un indian, fireşte, nu mi-am păstrat decît servieta galbenă cu fermoar.

Cinci zile am tîndălit în Palenque.

Am tîndălit în hamac, mereu cu bere la înde-mînă, transpirînd, de parcă acesta ar fi fost scopul vieţii noastre, să transpirăm, incapabili să luăm vreo hotărîre, la drept vorbind foarte mulţumiţi, căci berea, *Yucateca,* era excelentă, mai bună decît berea scoţiană, tîndăleam în hamace şi beam, ca să transpirăm mai departe, şi nu ştiu ce voiam de fapt.

Voiam un jeep!

Dacă nu ne-o spuneam întruna, uitam, şi, în general, vorbeam puţin toată ziua, eram într-o dis-poziţie foarte ciudată.

Un jeep, da,dar de unde?

Vorbind, ni se făcea doar sete.

Proprietarul micului nostru hotel *(Lacroix)* avea un Landrover, fără îndoială singurul vehicul din Palenque, pe care îl folosea însă personal pentru a transporta bere şi clienţi de la gară, oameni care pun preţ pe ruinele indiene, care au pasiunea

piramidelor; pe atunci nu era decît unul singur acolo, un tînăr american, foarte vorbăreţ, dar din fericire plecat toată ziua - în afara oraşului, la ruine, pe care, spunea, trebuie să le vizităm şi noi.

Nici nu mă gîndeam la aşa ceva!

Fiece pas făcea să curgă năduşeala, care trebuia imediat înlocuită cu bere, nu puteai decît să stai în hamac, cu picioarele goale, nemişcat, şi să fumezi, singura stare posibilă era apatia — chiar zvonul că plantaţia de dincolo

de frontieră ar fi de luni de zile părăsită nu ne zguduia; ne uitam unul la altul, Herbert şi cu mine, şi ne beam berea.

Singura noastră şansă: Landroverul.

Şi acesta stătea zile de-a rîndul în faţa micului hotel -

Dar proprietarul, cum am arătat, avea nevoie deel!

Abia după apusul soarelui (de fapt, soarele nici nu apune, ci se pierde în pîclă) se mai răcorea, încît să poţi spune măcar prostii. Despre vutorul ţigăru de foi germane! Mi se părea de rîs, nu altceva, toată călătoria noastră şi celelalte, în general. Revolta indigenilor! Nu credeam o clipa aşa ceva; pentru asta indienii sînt prea blînzi, prea paşnici, sînt de-a dreptul copilăroşi. Cît e seara de lungă stau ghe-muiţi în colibele lor albe de paie, pe pămînt, imobili ca ciupercile, mulţumiţi şi fără lumină, liniştiţi. Le ajunge lumina soarelui şi a lunii, un popor molatic, înfricoşător, totuşi inofensiv.

Herbert mă întrebă ce părere am.

Nici una!

Ce-ar trebui să facem?

Un duş —

Făceam duş de dimineaţă pînă seara, nu mă împac deloc cu năduşeala, îţi dă impresia că eşti bolnav. (In viaţa mea n-am suferit de nimic, în afară de pojar.) Herbert, după cum bănuiesc, socntea că nu prea dau dovadă de camaraderie, de vreme ce în

40

general nu cred în nimic, dar era mult prea cald pentru a mai crede ceva, sau, diinpotrivă, atît de cald încît credeai orice - ca Herbert.

— Hai, spusei, să mergem la cinematograf!

Herbert credea cu adevărat că în Palenque, unde nu erau decît colibe indiene, ar exista cinematograf, şi s-a înfuriat cînd am izbucnit în rîs.

De ploaie nici vorbă.

Fulgera în fiecare noapte, de fapt aceasta era singura noastră distracţie la sfirşitul zilei, fiindcă, deşi la Palenque exista un motor Diesel care produ-cea curent electric, la ora 21 înceta să funcţioneze, aşa că te pomeneai deodată anincat în beznajunglei şi nu se mai zăreau decît fulgerele difuze albăstrui ca lumina lămpilor de cuarţ, şi licuricii roşii, iar mai tîrziu luna, vîscoasă, stelele nu se vedeau, prea era deasă pîcla... Joachim nu scria scrisori pur şi simplu din pricina căldurii excesive, şi, în ceea ce mă priveşte, îl înţelegeam; zăcea, ca şi noi, în hamac, căsca, sau era mort — dar în privinţa aceasta n-aveai ce să crezi, socoteam eu, nu ne rămînea decît să aşteptăm pînă găseam unjeep ca să trecem frontiera şi să vedem.

Herbert striga la mine:

— Un jeep ! — de unde ?

Şi în scurt timp începu să sforăie.

Altfel, de îndată ce se oprea motorul Diesel, domnea de obicei liniştea; un cal păştea iarbă la lumina lunii, în acelaşi ocol era şi o căprioară, care nu făcea nici un zgomot, ceva mai departe o scroafă neagră, un curcan, care nu suporta fulgerele difuze şi cloncănea, nişte gîşte, care, asmuţite de curcan, începeau brusc să gîgîie, pe neaşteptate, un semnal de alarmă, apoi din nou linişte, fulgere difuze peste întreaga întindere netedă, numai calul se auzea păscînd toată noaptea.

Mă gîndeam la Joachim -

Dar în legătură cu ce anume ?

Eram treaz de-a binelea.

Numai amatorul de 'ruine sporovăia întruna şi, cînd stăteai să-l ascnlţi, aflai chiar lucruri foarte interesante; vorbea de tolteci, de zapoteci, de azteci, care construiseră cîndva temple, dar nu cunoscu-seră încă roata. Băiatul locuia în Boston şi era muzi-cian. Uneori mă scotea din sărite, ca toţi artiştii, care se socotesc fiinţe superioare sau mai profunde doar pentru că nu ştiu ce e aceea electricitate.

în cele din urmă adorroii şi eu.

Dimineaţa, întotdeauna, mă trezea un zgomot ciudat, oarecum industrial, oarecum muzical, o larmă pe care nu mi-o puteam explica, nu prea puternică, dar înnebunitoare, ca a greierilor, metalică, mono-tonă, produsă desigur de un mecanism, dar nu-l puteam identifica, iar mai tîrziu, cînd ne duceam în sat, la micul dejun, nu se auzea nimic, nu se vedea nimic. Eram singurii clienţi ai singurei cîrciumi şi comandam mereu acelaşi lucru: *huevos ă la mexi-cana, a* dracului de picantă, dar probabil sănătoasă, apoi *tortilla* şi bere. Cîrciumăreasa, indiană, o ma-troană cu cozi negre, ne credea exploratori. Părul îi semăna cu un penaj: negru cu reflexe albatru-ver-zui; cînd se întîmpla să rîdă, i se vedeau toţi dinţii ca de sidef, iar ochii îi erau negri şi totodată blînzi.

— întreab-o, spuse Herbert, dacă îl cunoaşte pe fratele meu şi cînd l-a văzut ultima oară. Prea multe n-am aflat.

— îşi aminteşte de un automobil, am zis, şi atîta tot.

Nici papagalul nu ştia nimic.

Gracias, hihi!

Vorbeam cu el în spaniolă

Hihi, gracias, hihi!

In a treia sau a patra dimineaţă, cînd ne luam ca de obicei micul dejun, priviţi cu gura căscată de o mulţime de copii maya, care de altfel nu cerşeau, ci stăteau doar dinaintea mesei noastre şi rîdeau din cînd în cînd, Herbert era stăpînit de ideea fixă

42

că trebuie să găsim în satul acela nenorocit, dacă cercetăm temeinic, unjeep - undeva, după o colibă, sau în hăţişul de dovleci, banane şi porumb. L-am lăsat în pace. Era o prostie, după părerea mea, ca totul de altfel, dar puţin îmi păsa. Am zăcut în hamacul meu, iar Herbert nu s-a arătat toată ziua.

Mi-era lene şi să filmez.

în afară de bere, *Yucateca, o* băutură excelentă, dar care se terminase, la Palenque se mai găsea rom, execrabil, şi coca-cola, pe care n-o pot suferi -

Am băut rom şi am adormit.

Oricum, ceasuri întregi nu m-am gîndit la nimic -

Herbert, care s-a întors abia pe înserat, palid de oboseală, dăduse de o gîrlă în care se scăldase şi mai dăduse de doi bărbaţi cu săbii încovoiate (aşa spunea) care străbăteau porumbiştea, doi indieni cu pantaloni albi şi cu pălării albe de pai, întocmai ca oaienii din sat - dar cu săbii încovoiate în mînă.

Despre jeep, firește, n-a pomenit nimic!

îi era frică, aşa cred.

M-am ras cît mai era curent electric. Mai tîrziu, fundcă nu se mai găsea bere, ne-am dus la cinema-tograf, conduşi de amatorul de ruine, care cunoştea bine Palenque - exista într-adevăr un cinemato-graf, un şopron cu acoperiş de tablă ondulată; la început a rulat un film scurt; Harold Lloyd într-o escaladarc după moda deceniului douăzeci; apoi, filniul principal: o iubire pătimaşă în cele mai bune cercuri ale Mexicului, adulter cu Cadillac şi Browning, totul numai marmură şi toalete de seară. Am rîs de ne-am prăpădit, pe cînd cei cinci, şase indieni şedeau nemişcaţi în faţa ecranului boţit, cu pălăriile lor mari de pai pe cap, poate satisfăcuţi, poate nu, niciodată nu se poate şti, de nepătruns, mongolici... Noul nostru prieten, un muzician din Boston, cum am mai spus, american de origine franceză, era entuziasmat de Yucatan şi nu putea înţelege cum nu ne interesează ruinele; ne-a întrebat ce căutăm acolo.

43

Noi am dat din umeri —

Ne-am uitat unul la altul, Herbert şi cu mine, lăsînd fiecare în seama celuilalt să spună că aştep-tăm un jeep.

Nu ştiu drept ce ne lua americanul.

Romul are avantajul că nu te face să transpiri ca după fiecare bere, în schimb te doare capul a doua zi, cînd începe din nou larma aceea neînţe-leasă, în parte sunete rîe pian, în parte păcănit de mitralieră, însoţite de cîntec - întotdeauna între orele 6.0o şi 7.00, întotdeauna vreau să găsesc ex-plicăţia, dar uit în cursul zilei. Aici uiţi totul.

o dată — voiam să ne scăldăm, dar Herbert nu mai dădu peste fabuloasa lui gîrlă şi ne pomenirăm fără veste la ruine — l-am găsit pe artistul nostru la lucru. Printre pietrele care, zice-se, închipuiau un templu dogorea o arşiţă infernală. Singura lui grijă era să nu-i picure năduşeala pe hîrtie! Abia ne salută; îl deranjam. Ce lucra? Intindea hîrtie de calc peste reliefurile de piatră şi apoi freca ceasuri de-a rîndul cu cretă neagră, o muncă demenţială, numai pentru a scoate copii; susţinea sus şi tare că hieroglifele şi mutrele acelea de zei nu se pot fotogra-fia, fiindcă ar pieri de îndată. L-am lăsat în pace.

Eu nu sînt istoric de artă -

După ce m-am căţărat pe o piramidă din pură plictiseală (treptele sînt mult prea abrupte, exact raportul invers dintre lăţime şi înălţime, aşa că ţi se taie răsuflarea), m-am lungit, ameţit de arşiţă, undeva, la umbra unui aşa-zis palat, cu braţele şi picioarele depărtate, su.flînd greu.

Aerul umed —

Soarele vîscos —

Eram hotărît, în ceea ce mă privea, să plec : dacă nu aveam să facem rost, pînă a doua zi, de unjeep... Era o zăpuşeală mai mare ca oricînd, muşchi de piatră şi mucegai, păsări cu cozi lungi, albastre se roteau vîjîind prin văzduh, cineva folosise templul

44

drept toaletă, de aceea roiau şi muşte. Am încercat să adorm. Se auzea un vîjîit şi o larmă ca în gră-dina zoologică, atunci cînd nu se ştie de unde vin de fapt şuierele, ţipetele, trilurile, o larmă ca de muzică modernă, poate de la maimuţe, de la păsări sau de la un soi de feline, nu se ştie, rut sau groază, nu se ştie —

îmi simţeam stomacul. (Fumam prea mult!)

Odinioară, în secolul al unsprezecelea sau al treisprezecelea, ar R existat acolo un oraş, aşa spu-nea Herbert, un oraş maya —

N-am nimic împotrivă!

La întrebarea mea dacă mai crede în viitorul ţigării de foi germane, Herbert nu mai răspunse:

începuse să sforăie după ce vorbise despre reli-gia populaţiei maya, despre artă şi alte lucruri de acest fel.

L-am lăsat să sforăie.

Mi-am scos pantofii, chiar dacă erau şerpi, sim-ţeam nevoia de aer, aveam palpitaţii din pricina arşiţei, mă uimea artistul cu hîrtia lui de calc, care putea să lucreze pe soarele acela dogoritor şi îşi prăpădea concediul şi economiile pentru a duce cu el acasă hieroglife pe care nu le putea descifra nimeni -

Caraghioşi mai sînt oamenii!

Un popor ca aceşti maya, care n-au cunoscut roata şi au construit piramide, temple în pădurea virgină, unde totul se acoperă cu muşchi şi se fărîmiţează de umezeală - la ce bun?

Nici pe mine însumi nu mă înţelegeam.

Cu o săptămînă înainte ar fi trebuit să aterizez la Caracas, iar în ziua aceea (cel mai tîrziu) să fiu din nou la New York; dar eu aşteptam acolo - pentru a-i spune bună ziua unui prieten din tinereţe care se căsătorise cu prietena mea din tinereţe.

Dece?!

45

Aşteptam sosirea Landroverului care îl ducea zilnic pe artistul ruinelor acolo, iar către seară venea să-l ia împreună cu sulurile lui de hîrtie de calc... Eram decis să-l trezesc pe Herbert şi să-i spun că am să plec înapoi cu primul tren care va părăsi Palenque.

Prin vazduh zburau rotindu-se păsările -

Niciodată vreun avion!

Dacă întorceai capul într-o parte, pentru a nu privi neîncetat cerul ca sticla opalină, aveai de fie-care dată impresia că eşti la mare, că piramida este o insulă sau o corabie în mijlocul mării; dar nu era altceva decît hăţiş, fără margini, verde-cenuşiu, neted ca un ocean - doar hăţiş!

Deasupra, o lună plină Uliachie, după-amiaza.

Herbert tot mai sforăia.

E uimitor cum au putut căra blocurile acelea de piatră pînă acolo, dacă mi le era cunoscută roata, aşadar nici palanul. Şi nici bolta! In afară de ornamente, care oricum nu-mi plac, fiindcă eu sînt pentru lucrurile practice, găseam ruinele acelea foarte pri-mitive, spre deosebire de amatorul de ruine, căruia îi plăcea populaţia maya tocmai fiindcă nu avea tehnică, dar avea în schimb zei, socotea admirabil faptul că din cincizeci şi doi în cincizeci şi doi de ani începea pur şi aimplu o altă epocă, adică distrugeau toate vasele existente, stingeau toate focurile din vetre, apoi purtau de-a lungul ţinutului acelaşi foc luat din templu şi făceau din nou toate vasele; un popor care pleacă pur şi simplu şi îşi părăseşte oraşele (fără să le distrugă), care, doar din pricina religiei, porneşte mai departe pentru a ridica undeva la cincizeci sau la o sută de mile mai încolo, în jungla pretutindeni aceeaşi, un oraş-templu în întregime nou. El socotea faptul acesta plin de înţeles, deşi neeconomic, de-a dreptul genial, de o semnificaţie adîncă *(profonde),* şi vorbea cît se poate de serios.

46

Uneori mă gîndeam la Hanna —

Cînd l-am trezit pe Herbert, a sărit în sus. Nu ştia ce s-a întîmplat. Cînd a văzut că nu s-a întîmplat nimic, a început să sforăie — ca să nu se plictisească.

Nici un zgomot de motor!

Am încercat să-mi imaginez cum ar fi dacă, dintr-o dată, n-ar mai exista motoare, ca pe vremea populaţiei maya, La ceva trebuia totuşi să mă gîn-desc. Mi-am zis că e o uimire copilărească aceea provocată de transportarea blocurilor de piatră: au făcut pur şi simplu rampe, apoi şi-au tîrît blocurile cu o uzură idioată de forţă omenească, tocmai în aceasta constă primitivitatea. Cît despre astrono-mia lor! în calendarul lor, după afirmaţia amato-rului de ruine, anul solar avea 365,242o de zile, în loc de 365,2422 de zile; totuşi, cu matematica lor, pe care trebuie să le-o recunoaştem, n-au ajuns la nici o tehnică şi de aceea au fost sortiţi pieirii -

In sfirşit, Landroverul nostru!

Minunea s-a întîmplat cînd amatorul de ruine a auzit că trebuie să ajungem în Guatemala. Era entuziasmat. Şi-a scos imediat agenda ca să numere cîte zile de concediu i-au mai rămas. In Guatemala, zicea, sînt o puzderie de aşezări maya, unele abia dezgropate, dacă îl luăm cu noi, o să facă tot posi-bilul ca să capete maşina, pe care noi n-o căpătam, avînd în vedere prietenia dintre el şi proprietarul hotelului *Lacroix - si* a căpătat-o.

(o sută de pesos pe zi.)

Cînd ne-am pregătit de drum era duminică, şi o noapte toridă, cu lună vîscoasă, iar larma ciudată care mă trezise în fiecare dimineaţă s-a dovedit atunci a fi muzică, zdrăngăneala unei arhaice ma-rimba, o ciocăneală fără tonuri, o muzică îngrozi-toare, de-a dreptul epileptică. Era o sărbătoare în legătură cu luna plină. In fiecare dimineaţă, înainte de a pleca la muncă, pe cîmp, cinci indieni făcuseră repetiţii ca să le cînte pentru dans, şi acum băteau

frenetic cu nişte ciocănele în instrumentul lor, un fel de xilofon de lungimea unei mese. Eu revizuiam motorul, ca să previn producerea vreunei pene în junglă, şi n-aveam timp să mă uit la dănţuială;

stăteam întins aub Landrover. Fetele şedeau rîn-duri, rînduri înjurul pieţei, majoritatea cu cîte un prunc la sînul oacheş, dansatorii asudau şi beau lapte de cocos. în decursul nopţii sosiră din ce în ce mai mulţi, după cum se pare, triburi întregi; fetele nu purtau costumele lor, ca de obicei, ci veniseră la sărbătoarea lunii îmbrăcate cu confecţii americane, fapt pentru care Marcel, artistul nostru, s-a ener-vat ceasuri de-a rîndul. Eu aveam alte griji! Nu dispuneam nici de armă, nici de o busolă, de nimic. Pe mine puţin mă interesează folclorul! Aşezam bagajele în maşină, cineva trebuia s-o facă, şi o făceam cu plăcere, doar să ne urnim odată din loc.

Hanna trebuise să părăsească Germania şi pe atunci studia istoria artelor cu profesorul Wolfflin[1], o disciplină care îmi era străină, dar altfel ne-am

înţeles bine imediat, fără să ne gîndim la căsătorie. Nici Hanna nu se gîndea la căsătorie. Eram amîn-doi mult prea tineri, cum am mai spus, fără a mai vorbi de părinţii mei, care o găseau pe Hanna foarte simpatică, dar îi îngrijora cariera mea, în cazul că m-aş căsatori cu o fată pejumătate evreică, îngrijorare care mă supăra, ba chiar mă înfuria. Eram hotărît să mă căsătoresc cu Hanna, mă simţeam dator să o iau de nevastă, avînd în vedere tocmai vremurile în care trăiam. Tatăl ei, profesor la Munchen, fusese atunci arestat preventiv, era vre-mea aşa-numitelor poveşti de groază si nici nu mă gîndeam s-o părăsesc. Nu eram laş, lăsînd la o parte faptul că ne iubeam cu adevărat. Imi amintesc bine de timpurile acelea, congresul partidului nazist de

1. Heinrich Wolfflin (1884-l945), cunoscut istoric de artă.

la Nurnberg, şedeam în faţa radioului, s-au anunţat legile rasiale gerrnane. In fond, Hanna era aceea care nu voia să se căsătorească; eu eram hotărît. Cînd am auzit că Hanna trebuie să părăsească Elveţia pînă în paisprezece zile, eram ofiţer la Thun;

am plecat imediat la Zurich, ca să mă duc cu Hanna la poliţia pentru străini, unde uniforma inea nu putea să schimbe nimic, dar oricum am ajuns la şeful poliţiei pentru străini. îmi amintesc şi azi cum a examinat somaţia prezentată de Hanna şi a cerut dosarul; Hanna şedeajos, eu în picioare. Apoi între-barea sa binevoitoare, dacă domnişoara este logod-nica mea şi jena noastră. Ne-a spus că trebuie să înţelegem: Elveţia este o ţară mică, nu-i loc pentru puzderia de refugiaţi, există dreptul de azil, dar Hanna ar fi avut totuşi destul timp pentru a-şi pregăti expatrierea. S-a adus în sfirşit dosarul şi a reieşit că nu era vorba de Hanna, ci de altă emi-grantă, cu acelaşi nume, care se şi expatriase din-colo de Ocean. Am răsuflat cu toţii uşuraţi. In hol mi-am luat chipiul de ofiţer, mănuşile reglemen-tare, pe cînd Hanna a mai fost chemată o dată la ghişeu; era albă ca varul. Trebuia să plătească încă zece centime, taxa poştală pentru scrisoarea care fusese expediată în mod eronat pe adresa ei. A fost peste măsură de indignată. Eu am luat-o ca o glumă. Din păcate, a trebuit să mă întorc în aceeaşi seară la Thun, la recruţii mei; cît a durat călătoria am luat hotărîrea să mă căsătoresc cu Hanna, dacă i se va retrage cumva autorizaţia de şedere în Elveţia. La scurtă vreme (dacă îmi amintesc bine), bătrînul ei tată a murit în arestul preventiv. Eram hotărît să mă căsătoresc, după cum am mai spus, dar n-am ajuns s-o fac. La drept vorbind, nu ştiu de ce. Hanna era întotdeauna susceptibilă şi inegală, avea un temperament ciudat, cu reacţii imprevizibile, cum spunea Joachim: maniac-depresiv. Deşi Joachim n-o văzuse decît o dată sau de două ori, fiindcă

Hanna nu voia să aibă de. a face cu germanh. I-am jurat că Joachim, prietenul meu, nu este nazist;

dar în zadar. înţelegeam lipsa ei de încredere, dar nu-mi era uşor cu ea, lăsînd la o parte faptul că interesele noastre nu coincideau întotdeauna. Eu o numeam o visătoare şi o zeiţă a artei. lar ea pe mine: Homo faber. Cîteodată ne certam în toată regula, cînd ieşeam de pildă de la teatru, unde mă silea mereu să mă duc; pe de o parte, Hanna avea o oarecare înclinaţie către comunism, cu care nu mă împăcam, pe de altă parte, către misticism, pentru a nu spune: isterie. Eu sînt un tip de om care trăieşte cu picioarele pe pămînt. Cu toate acestea eram fericiţi împreună, după cît mi se pare, şi de fapt nici nu ştiu bine cum s-a întîmplat de nu m-am căsătorit atunci. Pur şi simplu n-am ajuns pînă acolo. Eu, spre deosebire de tatăl meu, nu eram antisemit, aşa cred; eram doar prea tînăr, prea necopt, ca majoritatea bărbaţilor sub treizeci de ani, pentru a deveni tată. Lucram încă la disertaţia mea, cum am mai spus, şi locuiam împreună cu părinţii, ceea ce pentru Hanna era cu totul de neîn-ţeles. Ne întîlneam întotdeauna în odăiţa ei. Atunci s-a ivit oferta firmei Escher-Wyss, o şansă nemai-pomenită pentru un tînăr inginer, şi ceea ce mă îngrijora nu era chma Bagdadului, ci Hanna, de acolo, din Ziirich. Ea aştepta în vremea aceea un copil. Vestea mi-a dat-o chiar în ziua cînd mă întor-ceam de la primele tratative cu Escher-Wyss, hotărît, în ceea ce mă privea, să preiau postul din Bagdad cît mai curînd posibil. Afirmaţia ei că m-aş fi speriat de moarte o contest pînă şi astăzi; am întrebat-o doar: „Eşti sigură?" Orice s-ar zice, o întrebare realistă şi raţională. Numai siguranţa cu care mi-a dat vestea m-a făcut să mă simt păcălit; am între-bat-o : „Ai fost la medic ?" De asemenea o întrebare realistă şi legitimă. Nu fusese la medic. Zicea că ştie ea. I-am spus: „Să mai aşteptăm două săptămîni".

50

Hanna a rîs, fiindcă era absolut sigură, şi atunci am bănuit că ştia de mult, dar nu-mi spusese; doar în privinţa asta mă simţeam păcălit. Mi-am pus mîna peste mîna ei şi în clipa aceea nu am dat dovadă de prea mult entuziasm, e adevărat; beam cafea şi fumam. Ce dezamăgită a fost! E adevărat, n-am jucat de bucurie că devin tată, situaţia poli-tică era prea gravă pentru aşa ceva. Am întrebat-o:

„Ai un medic la care să te duci?" Fireşte, voiam să spun: pentru a te consulta. Hanna a dat din cap. Mi-a răspuns că nu-i nici o problemă, că se descurcă ea. Am întrebat-o: „Ce vrei să spui ?" Mai tîrziu Hanna pretindea că am răsuflat uşurat la gîndul că nu voia să păstreze copilul, că eram de-a dreptul încîntat şi că de aceea am cuprins-o cu braţul pe după umeri cînd a plîns. Dar ea a fost aceea care n-a mai vrut să continuăm discuţia, şi atunci i-am povestit despre Escher-Wyss, despre postul din Bagdad şi în general

despre posibilităţile profe-sionale ale unui inginer. In orice caz nu vorbeam împotriva copilului ei. I-am spus chiar ce salariu voi avea la Bagdad. Şi i-am declarat textual: dacă vrei să păstrezi copilul, atunci, fireşte, trebuie să ne căsătorim. Mai tîrziu mi-a reproşat că am zis „trebuie" ! Am întrebat-o de-a dreptul: „Vrei să ne căsătorim, ori nu?" Ea a clătinat din cap şi n-am ştiut ce să cred. Am discutat mult cu Joachim în timp ce jucam şah; Joachim m-a informat asupra aspectului medical, care, după cum se ştie, nu con-stituie o problemă, apoi asupra celui juridic, care, de asemenea, după cum se ştie, nu constituie nici o problemă, dacă te pricepi să-ţi procuri avizele nece-sare, apoi şi-a umplut pipa, cu ochii la tabla de şah, fiindcă lui Joachim nu-i plăcea din principiu să dea sfaturi. Mi-a făgăduit ajutorul (îşi pregătea exa-menul de stat la medicină), dacă i-l vom cere, fata şi cu mine. îi eram foarte recunoscător, mă simţeam cam jenat, totuşi bucurOă Că-nu a făcut caz de ceea

WM^

ce îi destăinuisem; a zis simplu: „Tu eşti la mutare". I-am coinunicat Hannei că nu-i nici o pro-blemă. Ea, Hanna, a fost aceea care dintr-o dată a vrut să se sfirşească totul între noi; a spus că-şi face bagajele, apucată dintr-o dată de ideea, idee nebunească, de a se întoarce la Miinchen. M-am zbătut pentru a o aduce la realitate; n-a rostit decît atît: „S-a sfirşit!" Spusesem : „Copilul tău", în loc să zic: „Copilul nostru". Faptul acesta nu mi-l putea ierta Hanna.

Distanţa dintre Palenque şi plantaţie era, în linie dreaptă, de cel mult şaptezeci de mile, să zicem că am fi avut de făcut cu maşina o sută de mile, un fleac, dacă ar fi existat cît de cît o şosea, dar, fireşte, nu exista; singura şosea în direcţia aceea se sfirşea încă de pe la ruine, se pierdea în muşchi şi ferigă -

Totuşi înaintam.

în prima zi am făcut 37 de mile.

Treceam pe rînd la volan.

A doua zi, 19 mile.

Ne orientam pur şi simplu după punctele cardi-nale, şi încă, fireşte, în zigzag, pe unde ne îngăduia hăţişul, care de altfel nu e atît de compact cum pare de departe; peste tot dădeam de luminişuri, chiar şi de turme, dar fără păstori, şi de mlaştini, din fericire nu prea mari.

Fulgere difuze -

Dar ploaie nu a căzut deloc.

Mă enerva zăngănitul canistrelor, opream des şi le fixam bine, dar după o jumătate de oră de mers cu maşina peste rădăcini şi trunchiuri putrede iar începeau să zăngăne -

Marcel fluiera.

Deşi şedea în spate, unde era zvîrlit de colo-colo, fluiera ca un băieţaş şi se bucura de parcă ar fi făcut o excursie cu şcoala, cînta ceasuri întregi cîntecele lui din copilărie, franţuzeşti:

52

Il etait un petit navire...

Herbert, dimpotrivă, deveni tăcut.

Deapre Joachini aproape că nu vorbeam —

Herbert nu putea să sufere zopiloţii; deşi nu ne făceau nimic, atîta vreme cît trăiam, miroseau însă îngrozitor, cum e de altfel şi de aşteptat de la vul-turii hoitari, erau urîţi, nu-i vedeam decît în cîrduri şi nu se lăsau deloc alungaţi cînd se aşterneau pe treabă, în zadar claxonam, băteau doar din aripi şi ţopăiau în jurul mortăciunii sfirtecate, dar n-o abandonau... Odată, cînd era Herbert la volan, l-a cuprins o adevărată furie; a apăsat cît a putut pe accelerator şi s-a repezit în haita neagră, a trecut prin mijlocul ei, prin ea, aşa că ne-am pomenit într-un vîrtej de pene negre!

După aceea le-am cărat pe roti.

Duhoarea dulceagă ne-a însoţit cîteva ceasuri, pînă am biruit-o; scîrboşenia se lipise de canelurile pneurilor şi nu puteam scăpa de ea decît printr-o muncă migăloasă, curăţind cu mîna canelură de canelură. Din fericire aveam rom! Dacă n-am fi avut rom, cred că ne-am fi întors — cel mult a treia zi - nu de frică, ci din motive raţionale.

Habar n-aveam unde ne aflam.

Undeva, la 18 grade latitudine...

Marcel cînta *Il etait un petit navire,* sau vorbea întruna cîte o jumătate de noapte : despre Cortez şi Montezuma (asta încă mai mergea, fiind o realitate istorică), despre decăderea rasei albe (era mult prea cald şi prea umed pentru a-l contrazice), despre catastrofala biruinţă aparentă a tehnicienilor occidentali (Cortez era tehnician, fundcă avea praf de puşcă!), despre sufletul indian şi multe altele, tinea adevărate conferinţe despre reîntoarcerea indubitabilă a vechilor zeităţi (despre lansarea bombei H!), despre dispariţia morţii (textual!) datorită penicili-nei, despre retragerea sufletului din toate ţinutu-rile civilizate ale pămîntului, despre sufletul din

53

maquis şi aşa mai departe- Herbert s-a trezit la cuvîntul *maquifs,* pe care îl cunoştea, şi a întrebat:

„Ce spune ?" I-am răspuns: „Nerozii de artist!" şi l-am lăsat să-şi debiteze teoria despre America, o ţară care n-ar avea viitor, *The American Way of Life: o* încercare de a cosmetiza viaţa, numai că viaţa nu se lasă cosmetizată —

Am încercat să dorm.

Am explodat doar cînd Marcel şi-a spus părerea despre activitatea mea, respectiv despre UNESCO :

tehnicianul, o ultimă ediţie a misionarului alb, industrializarea, o ultimă evanghelie a unei rase muribunde, standardul de viaţă, un succedaneu al sensului vieţii —

L-am întrebat dacă e comunist.

Marcel a negat-

A treia zi, pe cînd înaintam tot prin tufişuri, fără să mergem pe un drum, ci pur şi simplu în direcţia Guatemala, mi s-a făcut lehamite -

— Fiindcă e o prostie, le-am spus, să mergem la întîmplare, pînă ni se va termina gazolina.

Herbert a scos harta —

Un lucru mă enerva la culme: salamandre în flecare mlaştină, forfotă de salamandre în fiecare mocirlă care se zvînta după o zi - de fapt prolifi-citatea generală, miasmele fecundităţii, ale putre-ziciunii înfloritoare.

Unde scuipai, germina.

Ştiam eu cum e harta aceea la scara 1:500.000, nici cu lupa nu descoperi mai mult decît hîrtie albă:

un rîuleţ albastru, o frontieră parcă trasă cn rigla, o linie reprezentînd gradul de latitudine şi în rest spaţiu alb!... Eu susţineam să ne întoarcem. Nu-mi era frică (ce m-ar fi putut înfricoşa ?!), dar nu avea nici un sens să perseverăm. Numai de dragul lui Herbert am pornit mai departe, din nefericire, fiindcă în curînd am ajuns într-adevăr la un riu, adică la o albie de rîu, care nu putea fi decît Rio Usumancinta, hotarul dintre Mexico şi Guatemala,

54

o albie în parte seacă, în parte plină cu apă, care părea că abia curge, imposibil de traversat, dar existau desigur locuri unde se putea trece peste ea si fără pod, iar Herbert nu avea răbdare să aştepte, deşi voiam să mă scald, aşa că am pornit mai departe cu maşina, de-a lungul rîului, pînă am dat de un loc pe unde puteam trece şi pe unde trecuse şi Joachim (cum s-a dovedit mai tîrziu).

M-am scăldat.

Marcel s-a scăldat şi el, făcea pluta pe spate, cu gura închisă, pentru a nu înghiţi ceva, apa era tul-bure, caldă şi mirosea urît, la fiecare mişcare se ridicau bule de aer, dar oricum era apă, nu ne supă-rau decît sumedenia de libelule, Herbert care dădea zor să plecăm mai departe şi gîndul că ar putea exista şerpi.

Herbert a rămas pe mal.

Landroverul nostru şedea pînă la osie în marna (sau ce era) mlăştinoasă, Herbert alimenta maşina -

Fluturii forfoteau.

Cînd am văzut în apă o canistră ruginită, ceea ce lăsa să se înţeleagă că şi Joachim (cine altci-neva?) a alimentat odată maşina în locul acela, n-am spus nimic, ci m-am scăldat mai departe, în timp ce Herbert încerca să scoată inaşina din marna mlăştinoasă...

Eu ţineam să ne întoarcem.

Am rămas în apă, deşi m-a apucat deodată scîrba de vermină, de băşicuţele de aer din apa cafenie, de strălucirea leneşă a soarelui, de cerul plin de lăstariş, cum se vedea cînd stăteai pe spate în apă şi priveai în sus, de ferigile cu frunze lungi de cîţiva metri, şi printre ele filigran de salcîm, licheni, rădăcini aeriene, încremenite, din cînd în cînd cîte o pasăre roşie zburînd deasupra rîului, altfel, linişte de moarte (cînd Herbert nu ambala motorul) sub un cer albicios, soarele ca de vată, cleios şi fierbinte, ceţos, cu un cerc în culorile curcubeului.

Eu ţineam să ne întoarcem.

55

— Fiindcă e absurd, spuneam, fiindcă nu vom găsi în veci plantaţia aceea afurisită -

Am cerut să punem la vot propunerea mea. Marcel, care vedea cum 1 se apropie concediul de sfirşit, era şi cl pentru întoarcere şi nu ne mai ră-mînea decît să-l convingem pe Herbert, care reuşise de fapt să scoată maşina pe malul celălalt, că este absurd să pornim mai departe, de vreme ce nu există nici un drum. La început Herbert m-a ocărît, fiindcă nu-mi pntea combate argumentele, apoi a tăcut şi m-a ascultat cu atenţie, aşa că, în fond, îmi atin-sesem ţinta - dar deodată Marcel parcă luă foc.

— *Voilă,* strigă, *les traces d'une Nash!* Am crezut că glumeşte.

—Afais *regardez,* strigă iar, sans *blague* -

Urmele întărite erau în parte şterse, aşa că puteau fi şi ale unei căruţe; în alte locuri, cu pămînt de altă natură, se distingea într-adevăr desenul pneurilor.

Aşadar, găsiseni drumul.

Altfel, după cum am spus, n-aş fi plecat mai departe isi (nu pot scăpa de gîndul acesta), totul ar fi 1uat o altă întorsătură -

Din clipa aceea nu mai putea fi vorba de întoarcere.

(Din păcate!)

A patra zi, de dimincaţă, am văzut străbătînd cîmpul doi indieni cu săbii încovoiate în mînă, întocmai ca şi cei doi pe care îi văzuse Herbert la Palenque şi crezuse că sînt ucigaşi, dar săbiile lor încovoiate nu erau altceva decît seceri.

Apoi am dat de primele cîmpuri de tutun —

Speranţa că vom ajunge încă înainte de a se înnopta ne făcea mai nervoşi ca oricînd, apoi şi arşiţa nu fusese niciodată mai puternică, de jur împrejur numai tutun, prin el şanţuri, tăiate de mîna oinu-lui, drepte ca o linie, dar nicăieri vreun om.

Am pierdut iar urma -

în curînd avea să apună soarele ; ne-am urcat pe Landrover şi am început să şuierăm, cu degetele în

56

gură, cît am putut de tare. Bănuiam că sîntem foarte aproape. Şuieram şi claxonam, în timp ce soarele se şi cufundase în tutunul verde — parcă umflat, plutind în pîclă ca o băşică plină de sînge, dezgustător ca un rinichi sau aşa ceva.

Şi luna arăta la fel.

Nu mai lipsea decît să ne pierdem unul de altul în beznă, pentru că fiecare tropăia în altă parte, căutînd urmele cauciucurilor. Aveam de străbătut fiecare cîte o zonă hotărîtă dinainte. Cine desco-perea ceva care ar fi semănat oarecum cu o urmă de pneu trebuia să fluiere.

Numai păsările fluierau -

Am căutat şi la lumina lunii, pînă a dat Herbert peste nişte zopiloţi, nişte zopiloţi îngrămădiţi pe un măgar mort - a strigat, a ocărît şi a aruncat cu pietre în păsările negre, cu o furie oarbă. Era îngro-zitor. Ochii măgarului fuseseră smulşi, nu mai rămă-seseră decît două găuri roşii, limba de asemenea;

pe cînd Herbert arunca în ei cu pietre, încercau încă să smulgă intestinele prin anus.

Era a patra noapte —

De băut nu mai aveam nimic.

Eram mort de oboseală, pămîntul dogorea, stă-team ghemuit, cu capul sprijinit în mîini, asudînd în bătaia luminii albăstrii a lunii. Licuricii zburau puzderie.

Herbert se plimba încolo şi încoace.

Numai Marcel dormea.

într-un rînd, Herbert - deodată nu am mai auzit zgomot de paşi şi m-am uitat după el - s-a oprit în faţa măgarului mort, fără să mai arunce cu pietre în păsările care forfoteau, s-a oprit şi le-a privit.

Au devorat toată noaptea —

Cînd luna a apus în sfirşit, cufundîndu-se în tutun, şi ceaţa jilavă a încetat să mai pară ca lap-tele, am dormit totuşi; dar nu mult.

Era iar soare!

Cînd am plecat, fără să fi găsit vreun drum, măgarul zăcea părăsit, zopiloţii, sătui, moţăiau în copacii din jur, ca împăiaţi; Herbert, în calitate de reprezentant şi nepot al lui Hencke-Bosch GmbH., căreia îi aparţineau cîmpurile acelea, a preluat răs-punderea şi volanul, la fel de tăcut, şi a pornit de-a dreptul prin tutun, era stupid, în urma noastră rămîneau brazde de tutun distrus, dar nu aveam altceva de făcut, de vreme ce claxonatul şi fluie-ratul nostru, repetat de atîtea ori, nu stîrnise nici un răspuns -

Soarele se înălţa.

Apoi am dat peste un grup de indieni, salariaţi ai firmei Hencke-Bosch GmbH. Diisseldorf, care ne-au spus că *senor e* mort. A trebuit să traduc, fiindcă Herbert nu ştia spaniola. Cum adică e mort? Au ridicat din umeri. Spuneau doar că e mort, iar unul dintre ei ne arăta drumul, alergînd pe lîngă Landrover în pas de trap indian. Ceilalţi îşi vedeau mai departe de lucru. Aşadar, nici vorbă de revoltă! Era o baracă americană, acoperită cu tablă ondu-lată, iar singura ei uşă era zăvorîtă pe dinăuntru. Se auzea radioul. Am strigat şi am bătut în usă, ca Joachim să ne deschidă.

— *Nuestro serior ha muerto -Asa* adus cheia de strîns şuruburi a Landroverului, iar Herbert a spart uşa. Nu l-am mai recunoscut. Din fericire, a făcut-o cu ferestrele închise, zopiloţi în copacii dimprejur, zopiloţi pe acoperiş, dar nu aveau cum intra pe fereastră. Putca fi văzut prin ferestre. Şi totuşi, indienii aceia se duceau zilnic la lucru şi nu le trecea prin minte să spargă uşa şi să-l dea jos pe spînzurat. Se folosise de o sîrmă. - Mă miram de unde îşi alimenta cu curent electric radioul, pe care l-am închis imediat, dar nu acesta era lucrul cel mai important atunci -L-am fotografiat şi l-am îngropat.

58

Indienii (cum am menţionat de altfel şi în raportul înaintat consiliului de administraţie) ascultau de orice ordin dat de Herbert, deşi pe atunci el nu ştia încă spaniola, şi l-au recunoscut imediat ca pe noul lor stăpîn... Am mai sacrificat o zi şi jumătate pen-tru a-l convinge pe Herbert că nu poate fi vorba de revoltă şi că fratele lui nu a fost în stare să suporte clima de acolo, ceea ce mi se părea de înţeles; nu ştiu ce îi intrase lui Herbert în cap, dar era de neînduplecat, hotărît să suporte clima. Noi trebuia să ne întoarcem. Ne părea rău de Herbert, dar nici nu putea fi vorba să mai rămînem, lăsînd la o parte că nici n-ar fi avut sens; Marcel trebuia să se întoarcă la Boston, la treburile lui, iar eu de ase-menea, să-mi văd de drum, adică să mă întorc la Palenque-Campeche-Mexico, pentru a porni apoi cu avionul niai departe, în afară de asta îi şi promi-sesem amabilului proprietar al hotelului *Lacroix* că îi vom aduce înapoi Landroverul cel mai tîrziu peste o săptămînă. Eu trebuia să mă duc la turbi-nele mele. Nu ştiu ce era în mintea lui Herbert, care, cum am apus, nici nu vorbea măcar spaniola, şi socoteam că ar fi o faptă neprietenească, de-a

dreptul iresponsabilă, să-l las acolo, singurul alb printre indigeni; l-am implorat amîndoi, dar n-a ajutat la nimic. Herbert avea maşina Nash 55, căreia i-am făcut o revizie; era într-o colibă indiană, doar cu un frunzar deasupra, să n-o plouă, după toate aparenţele nefolosită de mult, zgîriată, murdară, dar în stare de funcţionare. Am încercat-o chiar eu. Pe atunci motorul mai era bun, dar înfundat; am făcut proba motorului, gazolină, de asemenea, se mai găsea. Altfel, se înţelege, nu l-am fi lăsat pe Herbert singur acolo. Pur şi simplu, nu mai dispu-neam de timp, nici Marcel, nici eu. Marcel trebuia să se întoarcă la orchestra lui simfonică, pînă la urmă aveam şi noi ocupaţiile noastre, fie că Herbert înţelegea sau nu acest lucru — a ridicat doar din

59

umeri, fără să ne contrazică, şi abia ne-a făcut cu mîna, cînd ne-am urcat în Landrover, Marcel şi cu mine, şi încă îl mai aşteptam ; Herbert a dat din cap, în semn că nu vine. Pe deasupra, părea că se apropie o furtună grozavă, trebuia să plecăm pînă ne mai puteam orienta după urmele propriei noas-tre maşini.

Şi astăzi mai e încă o enigmă pentru mine cum de s-au căsătorit Hanna şi Joachim şi cum nu m-au înştiinţat niciodată pe mine, tatăl copilului, că acesta s-a născut.

Nu pot să relatez decît ce ştiu.

Era pe vremea cînd paşapoartele evreilor fuse-seră anulate- Măjurasem să n-o părăsesc în nici un caz pe Hanna şi nu-mi schimbasem hotărîrea. Joachim era gata să ne fie martor la cununie. Bur-ghezilor şi îngrijoraţilor mei părinţi le convenea de asemenea că nu voiam o nuntă cu trăsuri şi tărăboi;

numai Hanna se mai îndoia încă dacă e bine să ne căsătorim sau nu, dacă e bine pentru mine. Am înaintat actele la forurile în drept, anunţul căsă-toriei noastre apăruse în ziar. Chiar dacă ne-am fi despărţit, îmi spuneam, Hanna ar fi rămas oricum elvetiană şi ar fi avut paşaport. Trebuia să ne grăbim, fiindcă urma să mă prezint la post, la Bagdad. Era într-o sîmbătă dimineaţă cînd, în sfirşit - după un ciudat mic dejun luat la părinţii mei, care de data aceasta regretau totuşi clopotele bisericii! -ne-am dus în sfirşit la primărie să ne cununăm, Erau o mulţime de nunţi, ca întotdeauna sîmbăta, aşa că aveam mult de aşteptat, şedeam în antica-meră, toţi în haine de stradă, printre mirese îmbră-cate în alb şi miri care păreau chelneri. Cînd Hanna a ieşit întîmplător din anticameră, nu m-am gîndit la nimic rău, toţi vorbeam, fumam. Dar cînd în sfirşit ne-a strigat ofiţerul stării civile, Hanna lipsea. Am căutat-o si am găsit-o afară, pe malul rîului Limmat;

60

era de neclintit; nu voia să vină în camera unde se oficiau căsătoriile. Zicea că nu poate! Am căutat s-o conving, în ceasul al unsprezecelea, am rugat-o să privească lucrurile realist; în zadar. Clătina din cap şi plîngea. Zicea că eu mă căsătoresc doar pentru a dovedi că nu sînt antisemit, aşa zicea, şi pur şi simplu n-am putut s-o conving. Săptămîna urmă-toare, ultima pe care am mai petrecut-o la Zurich, a fost groaznică. Hanna nu voia să se căsătorească, iar eu nu aveam de ales, trebuia, conform contrac-tului, să plec la Bagdad. Hanna m-a petrecut la gară şi ne-am luat rămas bun. Irni promisese că se va duce imediat după plecarea mea la Joachim, care se oferise să-i dea ajutor medical aşa cum ne-am înţeles la despărţire; hotărîsem să nu aducă pe lume copilul nostru.

După aceea n-am mai auzit niciodată de ea. Cele de mai sus s-au petrecut în 1936. Pe atunci am întrebat-o pe Hanna cum i se pare prietenul meu Joachim. 1 se părea foarte simpatic. Nu mi-ar fi trecut niciodată prin minte că Hanna şi Joachim se vor căsători.

In Venezuela n-am stat decît două zile (acum două luni), fiindcă turbinele se mai aflau încă în port, împachetate în lăzi, şi despre montaj nici nu putea fi vorba -

20.IV. Plecarea cu avionul din Caracas. 2l-IV. Sosirea la New York, Idlewild. Ivy mă aştepta la barieră, se interesase cînd mă întorc, şi nu puteam s-o ocolesc. Am întrebat-o dacă a primit scrisoarea mea. M-a sărutat, fără să-mi răspundă, şi era informată că peste o săptămînă trebuie să plec în interes de serviciu la Paris; miro-sea a whisky.

Eu n-am scos o vorbă.

Şedeam în Studebakerul nostru şi Ivy îl con-ducea spre locuinţa mea. Despre scrisoarea trimisă

din deşert n-a pomenit nimic. Cumpărase flori, deşi nu mă dau în vînt' după flori, apoi homar si Sauternes pentru a sărbători salvarea mea din deşert! - şi apoi iar mă săruta în timp ce eu citeam

corespondenţa.

Urăsc despărţirile. Nu credeam că am a-o mai văd o dată pe Ivy, şi încă în locuinţa aceea pe care ea o numea „a

noastră".

In sfirşit, o priveşte! Eu făceam duş şi nu mai

terminam —

Cearta a început cînd Ivy a venit cu un proaop şi

am izgonit-o - din păcate violent, fiindcă îi place violenţa, întrucît îi dă dreptul să mă muşte -

Din fericire, a sunat telefonul! După ce am stabilit cu Dick, care mă felicitase

pentru aterizarea forţată, să facem o partidă de şah, Ivy m-a învinuit că sînt crud, egoist, inuman, că în general sînt lipsit de orice sentiment -

Am rîs, fireşte. A început să dea în mine cu pumnii, plîngînd şi suspinînd, dar m-am ferit să fiu violent, fiindcă ea atît aştepta.

S-ar putea ca Ivy să mă fi iubit. (In femei n-am avut niciodată încredere.) Peste un sfert de oră, cînd l-am chemat pe Dick la telefon să-l anunţ că, din păcate, nu mai pot veni, Dick şi avea tabla de şah pregătită; m-am scuzat şi, ceea ce era mai penibil, nu i-am putut spune din ce cauză, i-am spus doar că aş fi preferat sincer să

fac o partidă de şah -

Ivy iar a început să plîngă şi să suspine.

Era ora 18 şi ştiam bine cum se va desfăşura seara aceea lungă, dacă nu vom ieşi în oraş ; i-am propus întîi să mergem la un restaurant franţuzesc, apoi la unul chinezesc, apoi la unul suedez. în zadar! Ivy declara aimplu şi calm că nu îi e foame. I-am replicat: „Dar mie îmi este!" Ivy se referi la

homarul din frigider, apoi la rochia ei sport, cu care nu putea merge la un restaurant elegant. De altfel, mă întrebă, ce părere am de rochia ei ? Eu şi luasem homarul, să-l arunc la crematoriu, nefiind dispus să mă las constrîns de un homar -Ivy făgădui să fie rezonabilă. Am pus homarul din nou în frigider şi Ivy se învoi să mergem la restaurantul chinezesc; dar tre-buia să recunosc că era foarte plînsă, că se impunea neapărat un *make-up.* Am aşteptat -

Locuinţa mea, aflată în Central Park West, mi se părea de multă vreme prea scumpă, avea două camere, grădină pe acoperiş, o poziţie unică în felul ei, fără îndoială, dar era mult prea scumpă pentru un om care nu e îndrăgostit —

Ivy mă întrebă cînd plec cu avionul la Paris.

Nu i-am răspuns.

Imi puneam în ordine ultimele filme pentru a le da la developat, îmi notam bobinele, ca de obicei... Să-i vorbesc de moartea lui Joachim n-aveam nici un chef. Ivy nici nu-l cunoştea, şi apoi Joachim a fost singurul meu prieten adevărat.

Mă întrebam de ce sînt atît de tacitum.

Dick, de pildă, e amabil, îi place şi lui şahul, e foarte cult, aşa mi se pare, în orice caz mai cult decît mine, e un om spiritual, pe care îl admir (doar la şah îi sînt superior) sau cel puţin îl invidiez, un om dintre aceia care ar putea să-ţi salveze viaţa, şi totuşi nu îţi devin intimi —

Ivy tot se mai pieptăna.

li povesteam despre aterizarea forţată —

Ivy îşi dădea cu rimel pe gene.

Numai faptul că mai ieşeam o dată împreună după ce ne despărţisem printr-o scrisoare şi mă scotea din sărite. Dar Ivy părea a nu şti că ne despărţisem!

Deodată am simţit că nu mai pot răbda —

Ivy îşi dădea cu ojă pe unghii şi fredona 63—

Deodată m-am trezit "la telefon, informîndu-mă de un loc pe vapor către Europa, indiferent ce Unie,

cu cît mai repede, cu atît mai bine.

— Cum aşa, cu vaporul? mă întrebă Ivy. Era aproape de necrezut că s-ar mai găsi în ano-timpul respectiv un loc pe vapor către Europa, şi nu ştiu cum mi-a venit deodată ideea să nu plec cu avionul (poate pur şi simplu fiindcă Ivy fredona şi se comporta de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic). Mă miram eu însumi. Mi s-a răspuns că am noroc, întrucît tocmai devenise liber un pat într-o cabină de două persoane. Ivy a auzit că reţin locul şi a sărit să întrerupă convorbirea; dar eu şi apucasem

să punjos receptorul.

—*It's okay !* i-am spus.

Ivy a amuţit, ceea ce m-a bucurat; mi-am aprins

o ţigară, Ivy auzise şi cînd plec:

— *Eleven o'clock tomorrow morning.*

I-am repetat şi eu.

— *You're ready ?* am întrebat şi i-am ţinut haina,

ca de obicei, ca să plecăm în oraş.

Ivy s-a uitat ţintă la mine, apoi şi-a aruncat

deodată haina pe undeva prin cameră, si a început să bată din picioare, înnebunită de furie... Se pre-gătise să răn'iînă o săptămînă în Manhattan, după cum mi-a mărturisit abia acum, şi hotărîrea mea bruscă de a nu mai lua avionul, ca de obicei, ci chiar a doua zi vaporul, pentru a fi peste o săptămînă la

Paris, îi strica socotelile.

I-am ridicat haina. li scrisesem că s-a sfirşit, citise negru pe alb; şi

pur si simplu nu crezuse. Işi zicea că sînt cum-secade şi, dacă vom petrece împreună o săptămînă, totul va fi iar ca mai înainte, aşa îşi zicea şi de

aceea rîdeam.

Poate că eram josnic.

Dar şi ea era — Bănuiala ei că mi-ar fi frică să zbor cu avionul

era înduioşătoare şi, cu toate că niciodată nu mi-a fost cîtuşi de puţin frică să zbor cu avionul, m-am comportat de parcă mi-ar fi fost într-adevăr. Voiam să-i uşurez ei situaţia; voiam să nu fiu mojic. Am minţit şi am vorbit în aşa fel încît a socotit expli-cabilă hotărîrea mea - i-ana povestit (de altfel pentru a doua oară) aterizarea forţată în Tamaulipas, şi

cum era cît pe ce -

— Oh, Honey, spuse ea, stop it!

o defecţiune în alimentarea cu combustibil, ceea ce desigur n-ar trebui să survină, o singură pană idioată, i-am spus, şi ce-mi foloseşte mie că din 100o de zboruri pe care le fac, 999 se desfăşoară fără cusur; ce mă interesează pe mine că în aceeaşi zi în care mă prăbusesc în mare, 999 de avioane ateri-

zează perfect?

Ivy căzu pe gînduri. De ce să nu traversez o dată Oceanul şi cu

vaporul?

Am tot raţionat aşa, pînă cînd Ivy mi-a dat cre-

zare, s-a aşezat de altfel şi a mărturisit că ea nu-şi pusese niciodată problema; acum înţelegea hotă-rîrea mea de a nu călători cu avionul.

M-a rugat s-o iert.

Cred că în viaţa mea am călătorit cu avionul mai mult de 100.00o de mile fără să fi avut nici cea mai mică pană. Nu-mi era cîtuşi de puţin frică. M-am prefăcut doar, pînă cînd Ivy m-a rugat să nu mai călătoresc niciodată cu avionul.

A trebuit să jur -

Niciodată! Ivy era stranie - voia să-mi citească în palmă,

într-atît credea dintr-o dată că îmi este frică să călătoresc cu avionul şi-i era teamă pentru viaţa mea! îmi stîrnea milă, fiindcă o lua foarte în serios, după cum aveam impresia, cînd spunea că am linia vieţii scurtă (deşi sînt om la cincizeci de ani!) şi plîngea, aşa că, în timp ce îmi citea în palma stîngă, cu dreapta am mîngîiat-o pe păr - ceea ce a fost tot

o greşeală.

I-am simţit capul fierbinte.

Ivy are douăzeci şi şase de ani.

I-am făgăduit, în sfîrşit, să mă duc la un medic şi i-am ăimţit lacrimile pe mîna stîngă, consideram purtarea mea de prost-gust, dar n-aveam ce face, Ivy, cu temperamentul ei, credea în ce spune şi, cu toate că, în ceea ce mă priveşte, desigur, nu cred o clipă în prezideri, a trebuit s-o consolez, de parcă m-aş fi şi prăbuşit, zdrobit şi carbonizat pînă la neidentificare, rîdeam, firește, dar o mîngîiam cum mîngîi şi consolezi o tînără văduvă, şi o sărutam -

S-a întîmplat tocmai ce nu voiam. Peste o oră şedeam alături, Ivy în capotul pe

care i-l dăruisem de Crăciun, mîncam homar şi beam

Sauternes; o uram.

Mă uram şi pe mine -

Ivy fredona. Parcă în batjocură.

îi scrisesem că totul s-a sfîrşit şi ea avea scri-

soarea (am văzut-o) în geantă -

Acum se răzbuna. Imi era foame, dar homarul mi se părea dez- i

gustător, Ivy îl găsi minunat, apoi mă dezgustau şi mîngîierile ei, mîna ei pe genunchiul meu, mîna ei pe mîna mea, braţul ei pe umărul meu, umărul ei pe pieptul meu, sărutul ei cînd turnam vin, era insuportabil - i-am spus răspicat că o urăsc.

Ivy nu credea. Stăteam la fereastră şi uram tot răstimpul petre-

cut în Manhattan, şi în primul rînd locuinţa mea. **Imi** venea să-i dau foc! Cînd m-am întors de la fereastră, Ivy încă nu se îmbrăcase, pregătise două grapefruits şi mă întreba dacă vreau cafea.

Am rugat-o să se îmbrace. Cînd a trecut pe lîngă mine ca să pună apă la

fiert pentru cafea, mi-a dat un bobîrnac. Ca unui prostănac. Din chicinetă m-a întrebat dacă vreau să merg la cinematograf, de parcă era gata să meargă imediat - în ciorapi şi capot.

Se juca de-a şoarecele şi pisica. M-am stăpînit şi n-am zis niime, i-am adunat

pantofii, lenjeria, toată recuzita (şi aşa nu-mi place să am sub ochi astfel de lucruri), pentru a se mai

dichisi o dată la nesfirşit.

Da, voiam să merg la cinematograf!

Cafeaua mi-a făcut bine — Hotărîrea mea de a renunţa la locuinţă era acum

nestrămutată, şi i-am şi spus-o. Ivy nu m-a contrazis. Simţeam nevoia să mă bărbieresc, nu pentru că

ar fi fost necesar, dar pur şi simplu simţeam această nevoie. Ca să nu aştept pînă termină Ivy. Aparatul mi se stricase însă; l-am încercat la toate prizele -

nu zbîrnîia.

Şi de data aceasta doar o pură întîmplare a hotărît viitorul, nimic altceva decît un fir de nylon care a pătruns în micul aparat - în orice caz numai întîmplarea a făcut să fim încă acasă cînd a sunat telefonul şi am fost căutat de C.G.T., probabil că tot

de acolo se sunase şi cu o oră înainte, cînd auzisem apelul, dar nu putusem să răspund, dar oricum, era un apel telefonic hotărîtor; locul meu pe vapo-rul care pleca spre Europa nu putea fi înregistrat decît dacă prezentam paşaportul imediat, cel mai tîrziu pînă la ora douăzeci şi două. Ce vreau să spun: dacă n-aş fi demontat aparatul, nu aş mai fi fost găsit la telefon, adică n-aş mai fi călătorit cu vaporul, în orice caz nu cu acela pe care se afla Sabeth, şi nu ne-am mai fi întîlnit în veci fiica mea şi cu mine,

Peste o oră eram într-un bar, cu biletul de vapor în buzunar, jos, pe malul Houdsonului, mulţumit, după ce văzusem vaporul, un vas uriaş, cu ferestre luminate pretntindeni, cu catargele, macaralele şi coşurile roşii în bătaia reflectorului - viaţa mi se părea încîntătoare, ca unui adolescent, aşa cum nu mi se păruse de multă vreme. Prima mea călătorie cu vaporul! Am băut o bere

şi am mîncat un hamburger, ca între bărbaţi, un hamburger cu mult mustar, căci mi se făcuse foame de îndată ce rămă-sesem singur, mi-am dat pălăria pe spate, mi-am lins spuma de pe buze în timp ce stăteam cu ochii aţintiţi la televizor, privind un meci de box, de jur împrejur numai dodieri, mai ales negri, mi-am aprins o ţigară şi rs-am întrebat ce-am sperat de fapt de la viaţă cînd eram tînăr -

Ivy aştepta acasă.

Din păcate, trebuia să mă întorc, trebuia să-mi fac bagajul, dar nu era nici o grabă. Am mai mîncat un hamburger.

Mă gîndeam la Joachim -

Aveam sentimentul că încep o viaţă nouă, probabil doar fiindcă nu mai călătorisem niciodată cu vapo-rul, în orice caz călătoria cu vaporul mă încînta.

Am rămas acolo pînă la miezul nopţii.

68

Speram că Ivy nu mă mai aştepta, că îşi pierduse răbdarea şi părăsise locuinţa mea, supărată că mă purtam (ştiam aceat lucru) ca un mojic; dar altfel n-aş fi scăpat de Ivy - am plătit şi am plecat pe jos pentru a mai pierde o jumătate de oră şi a mări şansa de a nu o mai găsi: ştiam că este tenace. - Altfel, ştiam prea puţine despre Ivy. - Este catolică, manechin, suportă glume despre orice, numai despre papă nu, poate că este lesbiană, poate fri-gidă, simţea necesitatea să mă seducă, fiindcă mă socotea egoist, inuman, nu este proastă, doar un pic perversă, aşa mi se pare, ciudată, totuşi o fată cumsecade, atîta vreme cît nu devine nesăţioasă... Cînd am intrat în casă, era îmbrăcată cu haina, avea pălăria pe cap şi zîmbea, fără să-mi facă vreun reproş.

— *Euerything okay ?* mă întrebă. în sticlă mai era vin.

— *Everything okay !* am zis.

Scrumiera era plină vîrf, faţa, cam plînsă, am umplut paharele atît cît se putea şi am rugat-o să mă ierte de cele întîmplate înainte. Să uităm totul! Mă port urît cînd sînt extenuat, şi nu de puţine ori sînt extenuat.

Sauternes-ul era cald -

Cînd am ciocnit paharele pe jumătate pline, Ivy (în picioare) mi-a urat călătorie plăcută şi, în gene-ral, viaţă fericită. Fără sărutări. Beam în picioare, ca la recepţiile diplomatice. In general, am spus eu, timpul petrecut împreună a fost plăcut. Ivy era de aceeaşi părere, excursiile noastre la sfirşit de săp-tămînă la Fire Island, apoi serile noastre în grădina de pe acoperiş —

— Să nu uităm totul! spuse şi Ivy.

Era adorabilă, şi totodată cuminţenia personi-ficată, avea o înfăţişare de băiat, doar pieptul îi era foarte feminin, iar coapsele subţiri, cum se cuvine unui manechin.

Stăteam aşadar în pidoare şi ne luam rămas-bun.

Am sărutat-o —

Ea respingea fiecare sărut.

Cînd am luat-o în braţe, fără să vrcau altceva decît un ultim sărut şi i-am simţit corpul, şi-a întors faţa; cu toate acestea tot am sărutat-o, în timp ce fuma şi nu voia să renunţe la ţigară, i-am sărutat urechea, gîtul încordat, tîmplele, părul amărui -

Ivy stătea ca un manechin în vitrină.

Nu numai că îşi fursa ţigara pînă la filtru, de parcă ar fi fost ultima, dar în mîna cealaltă ţinea paharul gol.

Nu ştiu cum de s-a întîmplat din nou -

Cred că Ivy voia să mă urăsc, mă provoca doar ca sa mă urăsc, plăcerea ei era să mă umilească, singura plăcere pe care i-o puteam face.

Uneori îmi era frică de ea.

Stăteam iar ca înainte cu cîteva ore -

Ivy voia să doarmă.

Cînd l-am sunat din nou pe Dick la telefon - nu puteam să ies altfel din încurcătură - trecuse de miezul nopţii şi Dick avea la rîndul lui musafiri;

l-am rugat să vină cu toată banda. îi auzeam la telefon pe musafirii lui, voci învălmăşite de oameni beţi. L-am implorat. Dar Dick era neîndurător. Abia cînd s-a agăţat Ivy de receptor a acceptat să-mi facă un serviciu prietenesc şi să nu mă lase sin-gur cu ea.

Eram mort de oboseală.

Ivy se pieptăna pentru a treia oară -

în sfirşit, cînd am adormit în balansoar, au sosit: şapte sau nouă bărbaţi, dintre care trei au fost tîrîţi din lift pînă în casă, de parcă ar fi fost invalizi. Unul a refuzat să intre cînd a auzit că este de faţă şi o femeie; i se părea prea mult sau prea puţin. Aşa beat cum era, a coborît pe scări, înjurînd, şaisprezece etaje.

Dick făcu prezentările:

70

— This is a friend of mine -

Am impresia că nici el nu-şi cunoştea convivii, cineva lipsea. l-am spus că unul plecase; Dick se simţea dator să vegheze ca nici unul dintre prieteni sa nu se piardă, îi număra cu degetul şi după multă tevatură constată că totuşi lipseşte unul.

—*He's lost,* spuse, *anyhow* —

Fireşte, am căutat să privesc lucrurile sub as-pectul lor comic, chiar atunci cînd s-a făcut zob vaza indiană, care nici măcar nu îmi aparţinea.

Ivy socotea că sînt lipsit de umor.

Nici după o oră n-aveam habar cine sînt oamenii aceia. Se zicea că unul ar fi un artist renumit. Pen-tru a o dovedi, ne ameninţa că se ridică în mîini pe balustrada balconului nostru de la etajul al şaispre-zecelea, lucru de la care fu împiedicat; dar cu acest prilej căzu o sticlă de whisky, de-a lungul faţadei, pînă jos - desigur nu era artist, pretindeau doar că este, pentru a mă sîcîi, din ce cauză, nu ştiu. Din fericire, sticla n-a căzut în capul nimănuil Am coborît imediat, convins că voi găsi lume adunată, sanitari, sînge, poliţie care mă va aresta. Dar nimic din toate acestea. Cînd m-am întors în apartament, au izbucnit în rîs; fiindcă pretindeau că nu a căzut nici o sticlă de whisky —

Nu ştiam ce să cred.

Cînd m-am dus întîmplător la toaletă, am găsit uşa închisă cu zăvorul. Am luat o şurubelniţă şi am forţat uşa. Un individ stătea pe jos şi fuma; m-a întrebat cum mă cheamă.

Aşa au ţinut-o toată noaptea.

In tovărăşia voastră, le-am spus, poate omul să şi moară, poate să moară, că nu băgaţi de seamă, nu găseşti un dram de prieteme, poate omul să şi moară! am strigat, si la urma urmei de ce mai vorbim unii cu alţii, de ce (mă auzeam eu însumi strigînd), la ce bun această companie, dacă poate cineva să moară, fără ca voi să observaţi —

Eram beat.

Şi tot aşa s-au petrecut lucrurile pînă dimi-neaţă - nu ştiu cînd au plecat şi cum; numai Dick mai rămăsese.

La ora 9.3o trebuia să fiu pe vapor.

Mă durea capul, îmi pregăteam bagajul şi îmi părea bine că Ivy mă ajută, cra tîrziu, am rugat-o să-mi mai facă o cafea bună, cum ştie ea, era înduio-şătoare, m-a însoţit chiar pînă la vapor. Fireşte, plîngea. Dacă mai avea pe cineva în afară de mine, abstracţie făcînd de soţ, nu ştiu; n-a pomenit nici-odată de mama sau de tatăl ei, îmi amintesc doar cuvintele ei hazlii: *I'm just a dead-end-kid!* Era originară din Bronx, încolo nu ştiam într-adevăr nimic despre Ivy, la început am crezut că e dan-satoare, apoi cocotă, dar m-am înşelat, cred că lucra într-adevăr ca manechin.

Stăteam pe punte.

Ivy cu pălărioara ei verde-colibri -

Mi-a promis că rezolvă ea totul, şi problema cu casa şi cea cu Studebakerul. I-am dat cheile. I-am mulţumit cînd a sunat sirena şi megafonul invita neîncetat persoanele care îi petreceau pe călători să părăsească vaporul; am sărutat-o, fiindcă tre-buia într-adevăr să plece, sirenele vaporului

nostru răsunau în toate părţile, încît erai nevoit să-ţi astupi urechile. Ivy a fost ultima persoană care a trecut pe pasarelă spre chei.

I-am făcut semn cu mîna -

A trebuit să-mi adun puterile, deşi m-am bucurat cînd au fost desprinse parîmele grele. Era o zi fru-moasă, cu cerul senin. îmi părea bine că pînă la urmă totul se aranjase.

Ivy făcea şi ea semn cu mîna -

„Ce fată cumsecade!" mi-am spus, n-am înţeles-o pe Ivy niciodată; cînd şlepurile negre ne scoteau de-a-ndărătelea din rada portului, iar sirenele sunau din nou, am stat pe postamentul unei macarale şi am

72

filmat-o (cu noul meu teleobiectiv) pe Ivy, făcîndu-mi cu mîna, pînă nu s-au mai putut distinge figurile cu ochiul liber. Am filmat toată ieşirea în larg, cîtă vreme s-a mai zărit Manhattanul, apoi pescăruşii care ne însoţeau.

Pe Joachim n-ar fi trebuit să-l îngropăm (aşa îmi ziceam adesea), ci să-l ardem. Dar nu se mai putea schimba nimic. Marcel avea deplină drep-tate : focul e o treabă curată, pămîntul e noroi după o singură furtună (ca aceea pe care am apucat-o la întoarcere), putrefacţie plină de germeni, e lipi-cios ca vaselina, în zorii zilei e baltă, ca o baltă de sînge murdar, o baltă plină de salamandre, de simple capete negre cu cozi vibratile, chiar aşa - înspăimîntător.

(Eu aş dori să fui incinerat!)

Atunci, la întoarcere, nu ne-am oprit deloc, exceptînd noaptea, fiindcă era pur şi simplu prea întuneric, fără lună, ca să fi putut conduce maşina. Ploua. A gîlgîit apa toată noaptea, lăsaserăm farurile aprinse, deşi stăteam pe loc, şi spurnega de parcă se pornise potopul, în faţa farurilor pămîntul aburea, era o ploaie grea şi caldă. Fără vînt. în conul de lumină al farului se vedeau plante încre-menite, împletituri de rădăcini aeriene, care luceau ca nişte intestine. Imi părea bine că nu sînt singur, deşi, obiectiv vorbind, nu exista nici o primejdie, apa se scurgea. N-am dormit o clipă. Şedeam ca în saună, adică dezbrăcaţi, erau de nesuportat hainele ude pe corp. Apoi, cum îmi repetam mereu, era doar apă, nu avea de ce să-mi fie scîrbă. Spre dimineaţă ploaia a încetat brusc, aşa cum ai închide un duş;

dar picura apa de pe plante, pleoscăia şi picura întruna. Apoi au venit zorile! Nici urmă de răcoare;

dimineaţa era fierbinte şi ceţoasă, soarele vîscos, ca întotdeauna, frunzele străluceau, iar noi eram uzi de năduşeală, de ploaie, de ulei, lipicioşi ca nişte

nou-născuţi. Eu conduceam maşina; nici nu ştiu cum am trecut rîul cu Landroverul nostru; dar am trecut şi nu ne venea să credem că am înotat în apa aceea cu băşicuţe puturoase. Maşina a împroşcat noroml de o parte şi de alta cînd am trecut prin bălţi, prin bălţile înroşite de zori - odată Marcel mi-a spus: *Tu saifs que la mort est femme!* M-am uitat la el, *et que la terre est femme !* A adăugat, şi ceea ce a spus la urmă am înţeles, fiindcă într-ade-văr aşa arăta, chiar aşa, şi am rîs tare, fără să vreau, ca de o glumă obscenă -

Pe fata cu păr blond pieptănat în coadă de cal am zărit-o pentru prima oară nu mult după ple-carea vaporului, cînd ne-am adunat în sufragerie şi ne-am aşezat la rînd pentru a primi tichetele. De fapt, îmi era totuna cu cine aveam să stau la masă, dar speram totuşi să fie numai bărbaţi, indiferent ce limbă ar fi vorbit. De ales nici nu putea fi vorba! Stewardul avea un plan în faţă, era un birocrat francez, prost dispus cînd cineva nu înţelegea limba franceză, apoi vorbăreţ cînd îi convenea, *charmant* la culme, în timp ce noi aşteptam, un şir întreg de pasageri - în faţa mea, o fată tînără în pantaloni negri de cowboy, doar cu puţin mai scundă decît mine, englezoaică sau scandinavă, obrazul nu i-l vedeam, doar părul blond ori aproape roşcat, pieptănat în coadă de cal, care se clătina la fiece mişcare a capului. Fireşte, mă uitam împrejur să văd dacă nu dau de vreo cunoştinţă; nădăjduiam într-adevăr să stau la masă numai cu bărbati. Pe fată am remarcat-o doar fiindcă cel puţin o jumătate de oră i s-a clătinat coada de cal înaintea mea. Obrazul, după cum am spus, nu i-l vedeam. Am încercat să mi-l închipui. Ca să treacă timpul; aşa cum dezlegi cuvinte încru-cişate, ca să treacă timpul. De altfel, printre noi aproape că nici nu erau tineri. Fata purta (îmi amintesc perfect) un pulover negru cu guler rulat,

existenţialist, un şir de mărgele de lemn obişnuit, espadrile, toate destul de ieftine. Fuma, avea o carte groasă sub braţ, iar din buzunarul de la spate al pantalonilor de cowboy ieşea capătul unui pieptene verde. Din pricina aşteptării nesfirşite eram pur şi simplu silit s-o privesc; părea foarte tînără: avea pe gît un perişor ca pufUl, se mişca întruna, urechile mici i se roşeau cînd făcea stewardul vreo glumă — a ridicat doar din umeri; îi era indiferent dacă va mînca în prirna sau în a doua serie.

Ea a fost repartizată în prima; eu într-a doua. Intre timp, dispăruse din vedere şi ultima por-ţiune de coastă americană, Long Island, de jur îm-prejur numai apă; mi-am adus aparatul de filmat jos în cabină, unde mi-am văzut pentru prima oară tovarăşul de drum, un tînăr voinic, Lajser Lewin, agricultor din Israel. I-am cedat patul de jos. Cînd am intrat în cabină şedea pe cel de sus, conform tichetului, dar ne-am simţit amîndoi mai bine, aşa cred, cînd s-a aşezat pe patul de jos şi a început să-şi despacheteze catrafusele. Era un

munte de om! M-am ras, întrucît nu ajunsesem s-o fac de dimineaţă din pricina grabei. Am pus aparatul în priză, acelaşi aparat din ajun, şi a funcţionat. Domnul Lewin studiase agronomia în California. Eu m-am ras, fără a vorbi prea mult. Mai tîrziu, din nou pe punte -Nu era nimic de văzut, apă de jur împrejur, stă-team şi mă bucuram că sînt inaccesibil — în loc să-mi asigur un scaun pe punte. Incă nu cunoşteam obiceiurile. In urma vaporului zburau pescăruşi — Nu eram în stare să-mi imaginez cum poţi petrece cinci zile pe un astfel de vapor, mă plimbam încoace şi încolo, cu mîinile în buzunarele pantalonilor, cînd împins de vînt, aproape plutind, cînd împotriva vîn-tului, înaintînd cu greu, cu corpul plecat înainte şi cu pantalonii filfiind, mă miram de unde aveau ceilalţi

pasageri scaunele. Pe fiecare scaun era scris cîte un nume. Cînd m-am informat la steward, nu mai era disponibil nici un scaun. Sabethjuca ping-pong.

Juca splendid, tic-tac, tic-tac, mingea sărea de colo-colo, era o plăcere să priveşti. Eu nu mai juca-sem de ani de zile -

Sabeth nu m-a recunoscut.

o salutasem dînd din cap -

Avea ca partener un domn tînăr. Probabil priete-nul sau logodnicul ei. îşi schimbase îmbrăcămintea, purta acum o fustă de catifea ieftină, verde oliv, în formă de clopot, care îi stătea mai bine decît panta-lonii băieţeşti — presupunînd că era într-adevăr

aceeaşi persoană!

In orice caz, cealaltă nu se vedea nicăieri.

La bar, unde am nimerit din întîmplare, nu era nici dracu'. La bibliotecă se găseau doar romane, în altă parte mese pentrujoc de cărţi, ceea ce însemna tot plictiseală - afară era vînt, totuşi mai puţin plictisitor, de vreme ce înaintam.

De fapt, nu se mişca decît soarele -

Şi, sporadic, la orizont, cîte un cargobot.

La ora patru s-a servit ceaiul.

Din cînd în cînd mă opream lîngă masa de ping-pong, uimit de fiecare dată cînd o vedeam din faţă, silit să mă întreb dacă era într-adevăr aceeaşi persoană al cărei chip încercasem să-l ghicesc în timp ce aşteptam să ni se dea tichetele de masă. Stăteam la fereastra cea mare a punţii de promenadă, fumam şi mă prefăceam că privesc marea. Văzută din spate, dinspre coada de cal roşcată, era întru totul aceeaşi, dar din faţă mi se părea stranie. Avea ochii cenuşii ca apa, cum au adesea roşcatele. Şi-a scosjacheta de lînă, fiindcă pierduse partida, şi şi-a suflecat bluza. Odată era cît pe ce să mă doboare alergînd după minge. Nu s-a scuzat deloc. Nici nu mă vedea.

Am pornit mai departe —

Pe punte era acum frig şi chiar ud, din pricina valurilor înspurnate, stewardul strîngea scaunele, pliindu-le. Valurile se auzeau mult mai tare şi, în afară de ele, jocul de ping-pong, de la etajul de dedesubt, tic-tac, tic-tac. Apoi apusul soarelui. Tre-muram de frig. Cînd am coborît în cabină, ca să-mi iau raglanul, a trebuit să trec iar pe puntea de pro-menadă — i-am ridicat mingea, fără a importuna, cred, ea mi-a mulţumit scurt pe englezeşte (altfel vorbea germana) şi curînd după aceea a bătut gongul pentru prima serie.

Scăpasem de prima după-amiază.

Cînd m-am întors cu raglanul şi cu camera de luat vederi ca să filmez apusul soarelui, cele două palete de ping-pong zăceau pe masa verde —

Intrucît se schimbă lucrurile dacă dovedesc că nici nu bănuiam, că nici nu aveam cum să ştiu?! Am răpus viaţa copilului meu şi nu mai pot îndrepta nimic. La ce mai foloseşte o relatare ? Nu eram îndrăgostit de fata cu părul roşcat, pieptănat în coadă de cal, îmi atrăsese atenţia şi atîta tot, nu aveam cum să bănuiesc că e propria mea fiică, nici nu ştiam măcar că sînt tată. De ce să mă gîndesc la fatalitate ? Nu eram îndrăgostit, dimpotrivă, chiar din clipa cînd am intrat în conversaţie mi-a fost mai străină decît orice fată vreodată, apoi, în general, a fost o întîmplare improbabilă faptul că am conversat, fiica mea şi cu mine. S-ar fi putut tot atît de bine să trecem pur şi simplu unul pe lîngă altul. De ce fatalitate ? ! S-ar fi putut întîmpla şi cu totul altfel.

Chiar în seara primei zile, după ce am filmat apusul soarelui, amjucat ping-pong, pentru prima şi ultima dată. De discutat era aproape imposibil;

77

nu mai ştiam că un om poate să fie atît de tînăr. I-am dat lămuriri în ceea ce privea camera mea de luat vederi, dar o plictisea tot ce spuneam. Partida noastră de ping-pong s-a desfăşurat mai bine decît mă aşteptam; nu mai jucasem de zeci de ani. Doar Berviciul ei era puternic, tăiat. Mai de mult ştiam şi eu să tai mingile, dar îmi lipsea exerciţiul, aşa că eram prea lent. Ea tăia de cîte ori putea, dar nu întotdeauna cu succes; eu mă apăram. Ping-pongul depinde de încrederea în tine, de nimic altceva. Nu eram atît de bătrîn cum bănuia fata, şi n-a mers chiar aşa un, doi, cum se aştepta ea, desigur; înce-tul cu încetul am văzut cum trebuie respinse min-gile ei. Fără îndoială, o plictiseam. Partenerul ei de după'amiază, un tînăr mustăcios, juca, firesţe, cu mai multă prestanţă. Mie mi s-au înroşit curînd obrajii, fiindcă trebuia să mă aplec des, dar şi fata a fost nevoită să-şi scoată jacheta de lînă şi chiar să-şi suflece bluza, pentru a mă bate, îşi tot arunca spre spate, nerăbdătoare, coada de cal. De cum a apărut prietenul ei mustăcios, zîmbind, în chip de spectator,

cu amîndouă mîinile în buzunar, am depus paleta - ea mi-a mulţumit, fără a-mi cere să sfirşim partida; i-am mulţumit la rîndul meu şi mi-am luat sacoul.

Nu mă tineam de ea.

Stăteam de vorbă cu tot felul de oameni, mai ales cu mister Lewin, în nici un caz nu numai cu Sabeth, ba chiar şi cu fetele bătrîne de la masa mea, stenodactilografe din Cleveland, care se simţeau obligate să vadă Europa, ori cu preotul american, un baptist din Chicago, totuşi băiat de viaţă -

Eu nu sînt obişnuit să stau inactiv.

înainte de culcare, ca să iau aer, străbăteam de fiecare dată toate punţile. Singur. Cînd o găseam pe întuneric - întîmplător - braţ la braţ cu partenerul ei de ping-pong, se făcea că nu mă vede; ca şi

cînd n-ar fi trebuit pentru nimic în lume să ştiu că e îndrăgostită.

Ce-mi păsa mie!

Mă plimbam, cum am spus, ca să iau aer.

Ea credea că sînt gelos —

A doua zi dimineaţă, cînd stăteam singur reze-mat de balustradă, s-a apropiat de mine şi m-a întrebat unde îmi este prietenul. Nu mă interesa dacă socotea că prietenul meu ar fi agricultorul din Israel sau baptistul din Chicago, credea că mă simt singur şi voia să fie amabilă, nu s-a lăsat pînă nu m-a făcut să vorbesc despre multe şi mărunte -despre navigaţie, radar, curbura pămîntului, elec-tricitate, entropie, despre care nu mai auzise. Nu era deloc proastă. Puţini dintre cei cărora le-am explicat aşa-numitul demon al lui Maxwell au înţe-les atît de repede ca fata aceasta, căreia îi ziceam Sabeth, fiindcă Elisabeth mi se părea un nume imposibil. Mi-a plăcut, dar în nici un caz nu i-am făcut curte. Mă tem că vorbeam ca un profesor, în timp ce ea zîmbea. Sabeth nu ştia nimic despre cibernetică şi ca întotdeauna cînd vorbesc cu profanii despre acest subiect a trebuit să resping tot felul de reprezentări copilăreşti privitoare la robot, mă supără resentimentul oamenilor faţă de maşină, fiindcă este stupid argumentul lor lipsit de sens:

omul nu este o maşină. I-am explicat ce înseamnă cibemetica actuală în materie de *informaţie,* că actiu-nile noastre sînt răspunsuri la aşa-zisele informatii, respectiv impulsuri, şi că de fapt există răspunsuri automate care se sustrag în mare măsură voinţei noastre, reflexe pe care o maşină le poate avea tot atît de bine ca un om, dacă nu şi mai bine. Sabeth şi-a încruntat sprîncenele (ca mai tîrziu la glume care nu-i plăceau) şi a rîs. I-am recomandat să citească *Cybernetics or Control and Communication in the Animal and the Machine, M.I.T., 1949,* de Norbert

Wiener. Firește, nu mă refeream la roboții imaginați de revistele ilustrate, ci la mașina de calculat ultra-rapidă, numită și creier electronic, deoarece comanda se face prin tuburi electronice cu vid, o mașină care întrece de pe acum orice minte omenească. Intr-un singur minut face 2.000.00o de adunări și scăderi! In același tempo rezolvă nn calcul infinitezimal, logaritmii îi află mai repede decît putem noi citi rezultatul, iar o problema care pînă acum acapara toată viața unui matematician este rezolvată în cîteva ore, și mult mai serios, fiindcă mașina nu poate să uite nimic, fiindcă include toate informa-țiile primite, mult mai multe decît poate cuprinde creierul omenesc, în datele probabilității. Și, înainte de toate, mașina nu are sentimente, nu știe ce e teama, nici speranța, care nu fac decît să stînje-nească, nu are nici dorințe în privința rezultatului, lucrează pur și simplu după logica probabilității, de aceea afirm: robotul distinge mai bine decît omul, el știe mai mult despre viitor decît noi, pentru că îl află prin calcul, nu face speculații și nu visează, este dirijat de propriile lui rezultate *(feed-back)* și nu se poate înșela, robotul n-are nevoie de presimțiri —

Sabeth mă socotea caraghios -

Dar într-o oarecare măsură îi eram simpatic, cred; în orice caz, a dat din cap cînd m-a văzut pe punte, ședea pe scaunul ei și a pus imediat mîna pe carte, dar m-a salutat dînd din cap -

— *Hello, Mister Faber!*

îmi spunea mister Faber, fiindcă eu, obișnuit cu pronunția engleză a numelui meu, mă prezen-tasem astfel; încolo vorbeam germana.

De multe ori o lăsam în pace.

De fapt, ar fi trebuit să lucrez -

Călătoria cu vaporul te pune într-o situație foarte ciudată. Cinci zile fără automobil! Eu sînt obișnuit să lucrez sau să conduc mașina, nu mă pot odihni dacă nimic nu mișcă, și apoi orice nu-im intră în

deprindere mă enervează. Nu puteam să lucrez. Călătorești, călătorești, motoarele merg zi și noapte, le auzi, le simți, călătorești necontenit, dar numai soarele se mișcă, și, respectiv, luna, s-ar putea să avem doar iluzia că înaintăm, s-ar putea ca vaporul doar să se legene pe loc și să stîrnească valuri, orizontul rămîne același și stăm ca fixați în mijlocul unui disc, doar valurile alunecă mai departe cu nu știu cîte noduri pe oră, în orice caz destul de repede, dar în fond nimic nu se schimbă — atîta doar că devii mai bătrîn!

Sabeth juca ping-pong sau citea.

Mă plimbam cîte o jumătate de zi, cu toate că e imposibil să întîlnești pe cineva care nu e la bord;

zece ani n-am mers atîta cît am mers atunci pe vapor, uneori baptistul consimţea să intre în jocul acela copilăresc de a împinge cu beţele discuri de lemn, ca să ne distrăm, aveam mai mult timp ca oricînd, şi totuşi nu apucam să citesc nici măcar gazeta zilnică de bord.

News of today -

Numai soarele se mişca.

President Eisenhower says —

Puţin îmi pasă!

Important este să-ţi împingi discul de lemn în spaţiul indicat şi apoi un lucru e sigur - că nu poate să apară nimeni care nu se află pe vapor, Ivy de exemplu, eşti pur şi simplu inaccesibil.

Vremea era frumoasă.

Intr-o dimineaţă, cînd îmi luam micul dejun îm-preună cu baptistul, Sabeth s-a aşezat la masa noastră, ceea ce m-a bucurat sincer, era în panta-lonh ei negri de cowboy. împrejur se găseau destule mese libere la care s-ar fi putut aşeza, dacă nu m-ar fi putut suferi, îmi ziceam. Mă bucuram sincer. Au vorbit despre Muzeul Luvru din Paris, pe care nu-l cunoşteam, în timp ce eu îmi curăţaro mărul. Vor-bea englezeşte foarte fluent. Din nou mă uimea cît

era de tînără. Mă întrebam dacă şi eu am fost vreodată atît de tînăr-.Şi ce păreri avea! Nu se poate să existe un om care nu a fost la Luvru pentru că nu pune preţ pe aşa ceva. Sabeth credea că mă amuz pe socoteala ei. în fond, baptistul se amuza pe seama mea.

— *Mister Faber is an engineer* - a spus el -Ceea ce mă irita nu erau în nici un caz glumele lui idioate despre ingineri, ci flirtul lui cu fata, care nu venise la masa noastră pentru el, faptul că punea mîna pe braţul ei, pe umărul ei şi apoi iar pe braţ, mîna lui cărnoasă. Dar de ce o tot atingea pe fată ?! Doar fimdcă fusese la Luvru ?

—*Listen,* spunea el mereu, *listen!* Sabeth:

— *Yes, I'm listening* -

în fond, baptistul nu avea nimic de spus, îi tot dădea de zor cu Luvru, doar ca să o mai poată atinge pe fată, aşa, după maniera domnilor bătrîni, şi totodată ca să zîmbească în ceea ce mă privea.

— *Go on,* îmi spuse, *go on!*

Eu îrni susţineam punctul de vedere că profe-siunea de tehnician, care nu are de-a face decît cu realitatea, este oricum o profesiune de bărbat, dacă nu chiar singura profesiune pentru un bărbat; am amintit că ne aflăm pe un vapor, aşadar pe o reali-zare a tehnicii -

— *True,* spuse el, *uery true !* Şi tot timpul o tinea pe fată de braţ, se prefăcea că e încordat şi atent numai ca să nu-i dea drumul.

— Go *on,* spuse, *go on !*

Fata, vrînd să-mi vină în ajutor, a adus vorba de roboţi, de vreme ce nu-mi erau cunoscute sculptu-rile de la Luvru; nu aveam însă chef să vorbesc despre asta şi am spus în treacăt că sculpturile şi în general lucrurile de acest fel nu sînt altceva (pentru mine) decît străbunii robotului. Primitivii

82

căutau să anuleze moartea, reproducînd corpul omenesc - noi, înlocuind corpul omenesc. Tehnică în loc de misticism !

Din fericire, veni mister Lewin.

Cînd s-a dovedit că nici mister Lewin nu fusese încă la Luvru, s-a schimbat discuţia, mister Lewin, din fericire, vizitase în ajun sala maşinilor - şi faptul acesta a dus la o conversaţie dublă: baptistul şi Sabeth vorbeau mai departe despre Van Gogh, Lewin şi cu mine despre motoarele Diesel, în timp ce eu, deşi mă interesau motoarele Diesel, nu o scăpam din ochi pe fată; îl asculta foarte atent pe baptist, dar în acelaşi timp i-a luat mîna şi a aşe-zat-o lîngă ea, ca pe un şervet.

— *Why do you laugh?* m-a întrebat el. Rîsesem pur şi simplu.

— *Van Gogh is the most intelligent fellow ofhis time, mi-a* spus, *have you ever read his letters ?* Sabeth interveni :

— Ştie într-adevăr foarte multe.

De îndată ce noi, mister Lewin şi cu mine, am început să vorbim despre electricitate, n-a mai ştiut nimic nici baptistul, favoritul, şi şi-a curăţat la rîn-dul lui mărul, tăcînd mîlc.

In cele din urmă am vorbit despre Israel.

Mai tîrziu, pe punte, Sabeth (fără să o îndemn eu) şi-a exprimat dorinţa de a vizita sala maşinilor, şi anume, împreună cu mine; spusesem în treacăt că am să vizitez şi eu o dată sala maşinilor. Nu voiam în nici un caz să o plictisesc. S-a mirat cum de nu am un scaun pe punte şi mi-a oferit imediat scaunul ei, fiindcă şi aşa stabilise o partidă de ping-pong.

I-am mulţumit şi s-a dus —

De atunci am stat adesea pe scaunul ei; stewardul îl aducea de cum mă zărea, îl deschidea şi mă saluta, zicîndu-mi mister Piper, fiindcă pe scaunul ei scria *Miss E. Piper.*

83

îmi spuneam că probabil orice fată îmi va aminti într-un fel de Hanna. In zilele acelea m-am gîndit din nou la Hanna. Ce va să zică în fond asemăna-rea? Hanna era brunetă; Sabeth blondă, oarecum roşcată, şi eu mă apucam, forţînd lucrurile, să le compar. o taceam ca să mai treacă timpul. Sabeth era tînără, ca Hanna odinioară, apoi vorbea şi ea acelaşi dialect din sudul Germaniei, dar, în

fond (îmi ziceam), atîtea neamuri vorbeau acelaşi dialect. Stăteam ceasuri întregi pe scaunul ei, cu picioarele rezemate de balustrada albă, care vibra, şi priveam în larg. Din păcate, nu aveam la mine nici o revistă de specialitate, romane nu pot să citesc, aşa că preferam să reflectez de unde provine vibraţia, cum de poate fi înlăturată, sau făceam socoteala cam cîţi ani va fi avînd Hanna şi mă întrebam dacă o fi albit. Am închis ochii şi am încercat să dorm. Dacă Hanna ar fi fost pe punte, aş fi recunoscut-o imediat, fără îndoială. Mi-am zis: „Poate că este pe punte!"; m-am ridicat şi m-am plimbat încet printre scaune, încoace şi încolo, fără să cred serios că este într-adevăr pe punte. Mă distram! Totuşi (recunosc) mă temeam că ar putea să fie şi examinam în linişte diferite doamne care nu mai erau tinere. Nu-i greu, cînd porţi ochelari de soare; stai şi fumezi şi le exami-nezi, fără ca ele să remarce, le examinezi în linişte, cît se poate de obiectiv. Le apreciam vîrsta, ceea ce nu era deloc uşor; luam mai puţin în seamă culoa-rea părului, eram atent mai ales la picioare, la pulpe, în măsura în care erau descoperite, şi înainte de toate la mîini şi la buze. Ici şi colo, buzele erau încă foarte fragede (după părerea mea), în timp ce gîtul îţi amintea de pielea încreţită a şopîrlelor, îmi închipuiam că Hanna este încă foarte frumoasă, adică fermecătoare. Din păcate, nu puteam să-i văd ochii, fiindcă nu dădeam cu privirea decît de oche-lari de soare. Şi mai erau acolo tot felul de chipuri care probabil nu înfloriseră niciodată, americance,

produse ale cosmeticii. Ştiam bine : aşa nu avea să arate Hanna niciodată.

M-am aşezat din nou pe scaun.

Şuierul vîntului prin coşul vaporului —

Valuri înspumate —

Odată, un cargobot la orizont —

Mă plictiseam, de aceea mi se învîrteau gîndu-rile în jurul Hannei; stăteam întins, cu picioarele sprijinite de balustrada albă, în continuă vibraţie, şi ceea ce ştiam despre Hanna era tocmai suficient pentru un mandat de arestare, care nu are însă nici o valabilitate, dacă persoana nu e prezentă. Nu o vedeam, după cum am mai spus, nu o vedeam nici măcar cu ochii închişi.

Douăzeci de ani înseamnă vreme, nu glumă.

în schimb (am deschis ochii, fiindcă cineva se apropiase de scaunul meu -), din nou fetişcana pe care o chema domnişoara Elisabeth Piper.

Terminase partida de ping-pong.

Cel mai mult mă frapa cum, în timpul discutiei, pentru a-şi manifesta protestul, îşi arunca pe spate coada de cal (deşi Hanna nu-şi pieptănase părul în coadă de cal!), sau cum ridica din umeri, cînd ceva nu-i era cu totul

indiferent, doar aşa, din mîndrie. Dar, mai presus de toate, cuta mică şi de scurtă durată care îi apărea pe frunte, între sprîncene, cînd, deşi rîdea, vreo glumă făcută de mine i se părea de fapt proastă. Mă frapa, nu mă preocupa. îmi plăcea. La urma urmei, sînt gesturi care îţi plac pentru că le-ai mai văzut odată undeva. Intot-deauna am avut îndoieli cînd s-a vorbit de vreo asemănare; aşa m-a învăţat experienţa. Fratele meu şi cu mine rîdeam de ne prăpădeam cînd bieţii oameni care nu ştiau nimic remarcau asemănarea noastră frapantă! Fratele meu era adoptat. Cînd cineva, de pildă, întinde mîna dreaptă pe la spate pentru a se scărpina la tîmpla stîngă, mă frapează, îmi aminteşte imediat de tatăl meu numai pentru

că se scărpina aşa. Eu mă conduc după raţiune. Nu sînt nici baptist, nici spiritist. Cum să bănuiesc că o fată oarecare, cu numele Elisabeth Piper, este fiica Hannei ? Dacă aş fi avut cea mai mică bănuială atunci, pe vapor (sau mai tîrziu), că ar putea să existe într-adevăr o legătură între fata aceea şi Hanna, care, după istoria cu Joachim, bineînţeles că îmi era prezentă în minte, firește că aş fi între-bat-o imediat cine îi e mamă. Cum se numeşte ? De unde vine - nu ştiu cum m-aş fi comportat, în orice caz altfel, e de la sine înţeles, doar nu sînt morbid, aş fi tratat-o pe fată ca pe fata mea, nu sînt pervers!

Totul era atît de firesc -

o inofensivă cunoştinţă de călătorie -

Odată, Sabeth a avut un uşor rău de mare; în loc să se ducă pe punte, cum era indicat, a vrut să meargă în cabină, a vomitat pe culoar, apoi prietenul ei mustăcios a aşezat-o în pat, de parcă i-ar fi fost soţ. Din fericire, eram şi eu de fată. Sabeth, în pantalonii ei negri de cowboy, cu faţa întoarsă într-o parte, fiindcă altfel nu-i permitea coada de cal, stă-tea întinsă cum se nimerise, istovită şi buhăită, palidă ca un cadavru. El o ţinea de mînă. Eu am scos imediat un hublou, ca să intre mai mult aer, şi i-am dat apă — „Mulţumesc!" a spus tînărul care stătea ghemuit pe marginea patului; îi desfăcea şireturile espadrilelor făcînd pe samariteanul. Ca şi cînd răul i-ar fi venit de la picioare !

Am rămas în cabină.

Cordonul roşu îi era prea strîmt, se vedea, dar socoteam că nu e treaba noastră să-i desfacem cor-donul—

M-am prezentat.

Indată ce ne-am dat mîna, tînărul s-a aşezat din nou pe marginea patului. Poate că-i era într-adevăr prieten. Sabeth arăta ca o adevărată femeie, cînd şedea aşa culcată, nu ca un copil; am luat o pătură de pe patul de sus şi am învelit-o, fiindcă îi era probabil frig.

— Mulţumesc! a spus el -

Am aşteptat pur şi simplu pînă cînd tînărul a socotit şi el că nu mai aveam ce căuta acolo şi că ar trebui să o lăsăm singură —

— Ciau! i-a spus.

I-am ghicit gîndul, voia să se rătăcească de mine undeva pe punte şi apoi să se întoarcă singur în cabină. L-am provocat la o partidă de ping-pong... Nu se dovedi atît de prost cum îl credeam, dar simpatic în orice caz nu era. Cum poate să poarte cineva mustaţă? Ping-pong n-am jucat, fiindcă erau amîndouă mesele ocupate; în schimb, l-am încurcat într-o discuţie - fireşte în dialectul german din sud - despre turbine, el era grafician de pro-fesie, artist, dar isteţ. Cînd a văzut că n-are succes la mine cu pictura, teatrul şi altele de acest fel, a vorbit negustoreşte, nu fără scrupule, dar cu iste-ţime, era elveţian, după cum s-a dovedit —

Nu ştiu ce găsise Sabeth la el.

Nu aveam nici un motiv să încerc un sentiment de inferioritate, nu sînt un geniu, totuşi un om care ocupă un post de conducere, adevărul e că-i suport din ce în ce mai greu pe tinerii aceştia, tonul lor, geniul lor, deşi nu-mi vorbea decît de visuri de viitor, cu ele se grozăvesc, şi putin îi interesează lucrurile pe care noi le-am realizat efectiv; dacă începi să le enumeri, zîmbesc politicos.

— Nu vreau să vă reţin, i-am spus.

— Mă scuzaţi?

— Vă rog! i-am răspuns -

Cînd i-am dus tabletele care mie îmi ajutaseră, Sabeth nu mai voia să primească pe nimeni în cabină. Se purta straniu, dar era îmbrăcată, cum am văzut prin crăpătura uşii. Mai înainte îi pro-misesem tabletele tocmai în acest scop. Le-a luat prin crăpătura uşii. Dacă tînărul se afla sau nu în cabină, nu ştiu. Am rugat-o pe fată să-şi ia table-tele. Voiam s-o ajut; căci doar ţinîndu-i mînuţa şi scoţîndu-i espadrilele nu înserna un ajutor. Nu mă

interesa într-adevăr deloc dacă o fată ca Sabeth (a cărei naivitate a rămas pentru mine o enigmă) a avut vreodată de-a face cu un bărbat, dar îmi puneam întrebarea.

Tot ce ştiam pe atunci:

Un semestru la Yale, *scholarship,* se întorcea acasă la mama, care locuia la Atena, spre deosebire de domnul Piper, care era în Germania de Est, fiindcă el credea în comunism; grija ei de căpetenie în zilele acelea: să găsească un hotel ieftin la Paris -apoi voia să plece cu autostopul la Roma (ceea ce socoteam că e o nebunie) şi nu ştia ce meserie îşi va alege, medic de copii, specialistă în artă decorativă, sau aşa ceva, poate chiar şi stewardesă, ca să poată călători mult cu avionul, în orice caz dorea să se ducă o dată în India şi

în China. Sabeth aprecie (la întrebarea mea) că am patruzeci de ani, dar cînd auzi că voi împlini în curînd cincizeci nu se miră. Ea avea douăzeci. Prin ce o impresionam eu mai mult: că îmi aminteam de primul zbor peste Atlantic al lui Lindbergh (1927), întrucît aveam pe atunci douăzeci de ani. Nu a crezut pînă nu a făcut soco-teala! Vîrsta roea, în concepţia Sabethei, nu ar fi suferit nici o schimbare, aşa cred, dacă i-aş povesti pe acelaşi ton despre Napoleon, De obicei stăteam rezernat de balustradă, fiindcă nu se putea ca Sabeth (mai totdeauna în costum de baie) să şadă pe jos, în timp ce eu mă tolăneam pe scaun; mi se părea că aş fi arătat ca un unchi - iar invers, Sabeth pe scaun, iar eu ghemuit alături de ea, cu picioarele încrucişate, era de asemenea caraghios —

In orice caz, nu voiam s-o stînjenesc.

Jucam şah cu mister Lewin, care era cu gîndul la agronomie, sau cu alţi pasageri care după cel mult douăzeci de mutări erau mat; era plictisitor, dar mai bine mă plictiseam decit să o plictisesc pe fată, adică mă duceam la ea într-adevăr numai cînd aveam să-i spun ceva.

88

I-am interzis să se facă stewardesă.

Sabeth, de cele mai multe ori, era cufundată fn cartea ei groasă, iar cînd vorbea despre Tolstoi ma întrebam într-adevăr ce poate să ştie de fapt o astfel de fată despre bărbaţi. Eu nu l-am citit pe Tolstoi. Bineînţeles că mă tachina cînd îmi spunea:

— Acum vorbiţi din nou ca Tolstoi.

Totuşi, pe Tolstoi îl admira.

Odată, la bar, pe neaşteptate, i-am povestit — nu ştiu de ce - despre prietenul meu, care n-a mai putut rezista şi despre felul cum l-am găsit: din fericire cu uşile încuiate, fiindcă altfel l-ar fi sfirte-cat zopiloţii ca pe un măgar mort.

Sabeth credea că exagerez.

Mi-am băut al treilea sau al patrulea Pernod, am rîs şi i-am povestit cum arată un om care atîrnă de o sîrmă: două picioare deasupra pămîntului, ca şi cînd ar putea să zboare -

Scaunul se răsturnase.

Omul avea barbă.

De ce îi povesteam toate acestea habar n-am, Sabeth mă socotea cinic, fiindcă îmi venea să rîd;

omul era însă cu adevărat ţeapăn ca o păpuşă —

In timp ce vorbeam, fumam mult.

Faţa lui: neagră, congestionată.

Se învîrtea ca o sperietoare de ciori bătută de vînt -

Apoi mai şi puţea.

Unghiile, violete, braţele, cenuşii, mîinile, albi-cioase, de culoarea ciupercilor -

Nu-l mai recunoşteam.

Limba îi era tot vineţie —

De fapt, nici nu era nimic de povestit, un simplu accident, se învîrtea în bătaia vîntului cald, cum am spus, buhăit deasupra sîrmei —

Nici nu voiam să povestesc.

Braţele lui: ţepene ca două beţe -

89

Din păcate, filmele mele făcute în Guatemala nu erau încă developate, şi aşa ceva nu se poate descrie, trebuie să vezi cum e cînd atîrnă cineva spînzurat.

Sabeth era îmbrăcată în rochia ei albastră de seară -

Uneori îmi apărea brusc dinaintea ochilor prie-tenul meu atîrnînd, spînzurat, de parcă nici nu l-am fi îngropat, da, îmi apărea brusc - poate fiindcă şi în bar cînta radioul, nici măcar nu închisese radioul.

Aşa a fost.

Cînd l-am găsit, cînta radioul, cum am spus. Nu prea tare. La început am crezut că vorbeşte cineva în camera alăturată, dar nu exista nici o cameră alăturată, prietenul meu locuia absolut singur, abia cînd a urmat muzică ne-am dat seama că este un radio, şi l-am închis imediat, fiindcă nu se potrivea muzica, era muzică de dans -

Sabeth îmi punea întrebări.

— De ce s-a spînzurat ?

Nu ne-a spus, atîrna ca o păpuşă şi puţea, cum am mai amintit, şi se învîrtea bătut de vîntul cald -

Aşa a fost.

Cînd m-am sculat, scaunul pe care şezusem s-a răsturnat, a făcut zgomot, oamenii au întors cape-tele, dar fata l-a ridicat, mi-a ridicat scaunul, ca şi cum nu se întîmplase nimic, şi a vrut să mă conducă pînă la cabină, dar m-am opus.

Voiam să mă duc pe punte.

Voiam să fiu singur —

Eram beat.

Dacă i-aş fi spus atunci numele, Joachim Hencke, s-ar fi lămurit totul. Dar, sincer vorbind, nu i-am pomenit nici măcar prenumele, am povestit doar despre un prieten care se spînzurase în Guatemala, despre o întîmplare tragică.

Odată am filmat-o pe Sabeth.

Cînd şi-a dat în sfîrşit seama, a scos limba; am filmat-o cu limba scoasă, pînă cînd, supărată de-a binelea, a început să mă certe serios. Ce mi s-a năzărit la urma urmei ? Şi m-a întrebat pe şleau:

„Ce aveţi, de fapt, cu mine?"

Scena asta s-a petrecut dimineaţa.

Ar fi trebuit s-o întreb dacă e mahomedană, de vreme ce nu permite să fie filmată, sau poate super-stiţioasă. Ce-şi închipuia ? Eram hotărît să scot respectivul film (care cuprindea şi filmarea lui Ivy fluturînd din mînă) şi să-l expun la soare ca să se şteargă totul: „Poftim !" Mai mult mă supăra faptul că m-a preocupat toată dimineaţa tonul cu care mi-a vorbit fata, că mă întrebam drept cine mă lua cînd mi-a spus:

— Tot timpul mă examinaţi, domnule Faber, şi nu-mi place!

Nu mă găsea simpatic.

Era limpede, şi nu mă amăgeam cu nici o spe-ranţă mai tîrziu, îndată după masa de prînz, în timp ce-i aminteam că îi promisesem s-o anunţ cînd voi vizita sala maşinilor.

— Acum ? m-a întrebat.

Trebuia să terrnine de citit un capitol.

— Te rog! i-am spus.

Am acceptat. Fără să mă simt jignit. Intotdea-una m-am comportat aşa ; nu pot să mă sufăr nici pe mine însumi cînd incomodez pe cineva, şi apoi n-am avut niciodată obiceiul să fug după femei care nu mă simpatizau ; la drept vorbind, nici nu aveam nevoie... Sala maşinilor la un astfel de vapor e de proporţiile unei adevărate fabrici, constă în primul rînd dintr-un mecanism de acţionare Diesel, apoi din instalaţii pentru generarea curentului electric, pentru apă caldă, pentru ventilaţie. Chiar dacă pentru un om de meserie nu e nimic deosebit de văzut, socoteam totuşi că prezintă interes amena-jarea ca atare, fiind limitată la proporţiile impuse

de mărimea vasului, fără să mai vorbesc de bucuria pe care o încerci întotdeauna cînd vezi maşini în funcţiune. I-am explicat instalaţia principală a ta-bloului de comandă, fără să intru în amănunte;

totuşi i-am explicat pe scurt ce este un kilowat, ce înseamnă sistemul hidraulic, ce este un amper, lucruri pe care Sabeth le ştia desigur de la şcoală, respectiv le uitase, dar le înţelegea acum din nou cu uşurinţă. Mai mult ca orice au impresionat-o mulţimea de ţevi, indiferent la ce serveau, şi marele luminator cu trepte, care străbătea cinci sau şase etaje şi se deschidea sus, spre cerul albastru, zăbre-lit. o preocupa gîndul că maşiniştii, pe care îi găsea fără excepţie foarte amabili, transpirau tot timpul şi îşi petreceau toată viaţa

pe ocean, fără să vadă oceanul. Am observat cum se zgîiau cînd fata (pe care evident o socoteau fiica mea) se căţăra ba pe o scară de fier, ba pe alta.

— *Qa. va, mademoiselle, qa va ?* Sabeth se căţăra ca o pisică.

— *Pas trop uite, ma petite* -

Expresia pe care o lua figura acelor bărbaţi era neruşinarea, aşa mi se părea, dar Sabeth nu observa nimic din toate astea, Sabeth, în pantalonii ei negri de cowboy, cu tighelurile odinioară albe, cu piepte-nele verde în buzunarul de la spate, cu coada de cal roşcată, care i se clătina pe spate, sub puloveniI negru cei doi omoplaţi, crestătura din spinarea dreaptă şi subţire, apoi coapsele, picioarele tinere în pantaloni negri, strînşi pe pulpe, gleznele - mi se părea fru-moasă, dar nu fermecătoare. Doar foarte frumoasă! Stăteam în faţa ferestruicii mobile a unui injector Diesel, pe care i l-am explicat pe scurt, ţinînd mîinile în buzunarele pantalonilor, pentru a nu o prinde de braţ sau de umăr cum făcuse deunăzi, la micul dejun, baptistul.

Nu voiam s-o ating.

Deodată mi-am părut mie însumi senil -

92

Am prins-o de amîndouă coapsele, cînd piciorul îi dibuia după ultima treaptă a unei scări de fier, am săltat-o scurt şi am dat-o jos. Coapsele îi erau uimitor de uşoare, dar tari, lesne de cuprins, ca volanul Studebakerului meu, graţioase, exact de acelaşi diametru - după o secundă stătea pe podes-tul de tablă găurită, fără să fi roşit cîtuşi de puţin, mi-a mulţumit pentru ajutorul inutil şi a început să se şteargă pe mîini cu un şomoiog de bumbac multicolor. Nici eu nu mă simţeam înfiorat, am por-nit mai departe spre marile axe de elice pe care mai voiam să i le arăt. Probleme de torsiune, coeficien-tul de frecare, oboseala oţelului datorită vibraţiilor şi aşa mai departe, la toate acestea mă gîndeam doar în tăcere, adică într-o larmă în care abia de puteai să vorbeşti — i-am explicat fetei în fugă unde ne aflam, adică acolo unde ies axele din corpul vasu-lui pentru a învîrti afară elicele. Trebuia să strig. „Aproximativ opt metri sub suprafaţa apei. Am să mă informez. Aproximativ!" am strigat. „Poate numai şase metri!" Am amintit de considerabila presiune a apei căreia trebuia să-i reziste vasul, dar era prea mult — fantezia ei copilărească şi zbu-rase afară, la peşti, pe cînd eu îi vorbeam de con-strucţia vasului. „Uite!" am strigat luîndu-i mîna şi punîndu-i-o pe nitul de şaptezeci de milimetri, ca să înţeleagă ce îi explicam. „Rechini?" Nu distin-geam nici un alt cuvînt. „Cum aşa, rechini ?" I-am strigat: „Nu ştiu!" şi i-am făcut semn spre axe, ochii ei mă priveau fix.

Aş fi vrut să-i ofer ceva.

Călătoria noastră se apropia de sfîrşit, după cum constatam cu părere de rău, deodată apăruse ultimul fanion pe harta Atlanticului, o distanţă de numai şapte centimetri: o după-amiază, o noapte şi o dimineaţă —

Mister Lewin şi începuse să împacheteze.

Discuţii despre bacşiş -

93

Cînd mă gîndeam cum ne vom lua rămas bun peste douăzeci şi patru de ore, spunînd rămîi cu bine în dreapta şi în stînga, rămîi cu bine, însoţit de cele mai bune urări şi umor, domnului Lewin:

„Mult noroc în agricultură!" şi baptistului: „Mult noroc la Luvru!" şi fetei cu coada de cal roşcată şi cu viitorul nedecis : „Mult noroc !" - îmi venea greu cînd mă gîndeam că nu vom mai auzi niciodată unul de altul.

Eram la bar -

Cunoştinţe de călătorie!

Am devenit sentimental, cum nu îmi e felul, se dădea un mare bal, ca de obicei, desigur, era ultima seară la bord, şi întîmplător împlineam cincizeci de ani; dar, firește, nici n-am pomenit de acest lucru.

A fost prima mea cerere în căsătorie.

De fapt, şedeam împreună cu mister Lewin, care nu se dădea nici el în vînt după baluri şi dans, îl invitasem (fără să-i destăinuiesc motivul special) la un vin de Burgundia, cel mai bun care se găsea pe vapor (doar o dată împlineşti 5o de ani, îmi spuneam): Beaune 1933, cu un buchet extraordi-nar, dar nepersistent, nu-l simţeai prea mult în gură după ce îl beai, şi, din păcate, puţin cam tul-bure, ceea ce nu-l supăra pe mister Lewin, căruia îi plăcea chiar Burgundy californian. Eram dezamă-git de vin (drept să spun, îmi imaginasem altfel a cincizecea aniversare), totuşi mulţumit, Sabeth apărea doar în fugă, ca să soarbă din paharul ei cu *citron-presse,* apoi pleca cu cîte un dansator, cu graficianul ei mustăcios şi din cînd în cînd cu vreun ofiţer de pe vapor, în ţinută de gală, sclipind ca la operetă, Sabeth în aceeaşi rochie albastră de seară, nu lipsită de gust, dar ieftină, prea copilăroasă... Mă întrebam dacă n-ar fi bine să mă duc la culcare, îmi simţeam din nou stomacul, apoi şedeam şi prea aproape de muzică, era o larmă infernală, la care se adăuga şi harababura carnavalului; lampioane

94

înecate în fum gros de ţigări şi de trabucuri, ca soarele în zăduful din Guatemala, serpentine de hîrtie, ghirlande peste tot, ojunglă de fleacuri verzi şi roşii, domni în smoching, negri ca zopiloţii, al căror penaj lucea la fel —

Nu voiam să mă gîndesc la aşa ceva.

Peste două zile, la Paris, am să mă duc la un medic, să mă examineze în sfirşit la stomac — cam atîta era tot ce puteam să gîndesc în zarva aceea.

Era o seară ciudată —

Mister Lewin, neobişnuit cu vinul, a devenit cît se poate de amuzant şi a avut deodată curajul să danseze cu Sabeth, lunganul; ea îi ajungea pînă la

coaste, iar el stătea cu capul plecat, ca să nu se încurce în serpentine. Sabeth îi vorbea privind spre el. Mister Lewin nu avea costum de culoare închisă şi dansa orice dans ca mazurca, fiindcă se născuse în Polonia, îşi petrecuse copilăria în ghetou şi aşa mai departe. Ca să-l poată prinde de umăr, Sabeth trebuia să se întindă ca o şcolăriţă în tramvai cînd vrea să se ţină ca să nu cadă. Eu şedeam la masă, clătinam vinul de Burgundia, hotărît să nu devin sentimental, fiindcă era aniversarea mea, şi beam. Germanii beau şampanie ; m-ain gîndit la Herbert, respectiv la viitorul ţigării de foi germane şi la ce va fi făcînd Herbert acolo, singur printre indieni.

Mai tîrziu m-am dus pe punte.

Eram cît se poate de treaz cînd a venit Sabeth să mă caute, i-am spus imediat că are să răcească, avea pe ea doar rochiţa subţirică de seară. Voia să ştie dacă sînt trist. Fiindcă nu dansam. Mi se păreau amuzante dansurile lor moderne, era amuzant să priveşti ţopăiala aceea existenţialistă, fiecare dansează de unul singur, îşi face lui însuşi nazuri, se încurcă în propriile-i picioare, tremură ca scuturat de friguri, totul aduce a epilepsie, dar e amuzant, plin de temperament, aş zice, eu însă nu sînt în stare de aşa ceva.

95

De ce să fiu trist ?

Anglia n-a apărut încă la onzont -

I-am dat haina mea, ca să nu răcească ; coada de cal îi flutura întruna, nu-i stătea deloc pe spate, atît de tare bătea vintul.

Coşurile roşii ale vaporului, în lumina reflec-torului —

Sabeth socotea că e o nebunie să stai pe punte într-o noapte ca aceea, cu şuiere şi trosnete prin toate cablurile, în pînzele de vele care acopereau bărcile de salvare, cu fumul ieşind din coş -

Muzica abia de se auzea.

Am vorbit despre constelaţii - lucruri obişnuite, pînă ne-am dat seama care din noi se orientează mai puţin pe cer, restul nu ţine decît de starea de spirit, ceea ce nu suport. I-am arătat, la nord, co-meta care se vedea zilele acelea. N-a lipsit mult să-i spun că e ziua mea de naştere. De aceea apăruse cometa! Dar nu se potrivea nici măcar ca glumă:

corneta se vedea de ojumătate de săptămînă, chiar dacă nu la fel de clar ca în noaptea aceea, cel puţin din 26.IV. Aşadar, n-am pomenit nimic de aniver-sarea mea (29.IV.).

— La despărţire îmi doresc două lucruri, i-am spus. Primul, să nu te faci stewardesă -

— Şi al doilea ?

— Al doilea, i-am răspuns, să nu te duci la Roma cu autostopul. Vorbesc serios. Prefer să-ţi plătesc eu biletul de tren sau de avion -

Atunci nu mi-a trecut o clipă prin gînd că vom călători împreună la Roma, Sabeth şi cu mine, care nu aveam ce căuta la Roma.

Fata mi-a rîs în faţă.

Mă înţelesese greşit.

După miezul nopţii se servea bufet rece, ca de obicei - am pretins că mi-e foame şi am condus-o pe Sabethjos, deoarece, cu toată haina mea, dîrdîia de frig, vedeam bine.

îi tremura bărbia.

Jos încă nu se sfirşise balul —

Presupunerea fetei că aş fi trist fiindcă sînt singur m-a indispus. Sînt obişnuit să călătoresc singur. Viaţa mea, ca a oricărui bărbat adevărat, e închinată muncii. Nici nu aş vrea să fie altfel, şi mă socotesc fericit că locuiesc singur, după părerea mea unica situaţie posibilă pentru un bărbat, îmi face plăcere să fiu singur cînd mă trezesc, să nu fiu obli-gat să vorbesc. Ce femeie ar înţelege acest lucru? Chiar întrebarea dacă am dormit bine mă supără, fiindcă sînt cu gîndurile departe, sînt obişnuit să mă gîndesc în viitor, nu în trecut, să fac planuri. Dezmierdări seara, da, merge, dar dimineaţa nu pot suferi dezmierdările, apoi, drept să spun, după trei, patru zile petrecute alături de o femeie începeam întotdeauna să simulez — sentimente, dimineaţa, nu poate suporta nici un bărbat. Mai bine să spal vasele!

Sabeth rîse —

Să iei micul dejun cu o femeie, da, în mod excep-ţional, în concediu, pe un balcon, dar mai mult de trei săptămîni n-am suportat niciodată, la drept vorbind se poate în concediu, cînd şi aşa nu ştii ce să faci toată ziua, dar după trei săptămîni (cel mult) încep să duc dorul turbinelor; tihna femeii de dimineaţă, înainte de a se îmbrăca, să aşeze altfel florile în vază şi să vorbească între timp de iubire şi căsă-torie, nu o poate suporta nici un bărbat, aşa cred, cel mult simulează. M-am gîndit la Ivy; Ivy în-seamnă iederă, şi de fapt acelaşi lucru înseamnă pentru mine toate femeile. Vreau să fiu singur! Numai cînd văd o cameră cu două paturi, nu la hotel, pe care îl poţi părăsi curînd, ci o cameră cu două paturi aranjate pentru timp îndelungat simt ceva care mă face să mă gîndesc la Legiunea străină -

Sabeth mă socotea cinic,

Dar aşa stau lucrurile, cum spun eu.

N-am mai continuat, deşi mister Lewin nu pri-cepea nici un cuvînt, aşa cred; cînd am vrut să umplu paharele, a pus imediat mîna peste paharul

lui, iar Sabeth, care mă găsea cinic, a fost invitată la dans... Nu sînt cinic. Sînt doar ceea ce femeile nu pot suporta: întru totul realist. Nu sînt inuman, cum spunea Ivy, şi nu pledez cîtuşi de puţin împo-triva căsătoriei; de mai

multe ori chiar femeile au găsit că nu sînt potrivit pentru aşa ceva. Nu pot să am tot timpul sentimente. Singura situaţie posibilă pentru mine este să fiu singur, fiindcă nu vreau să fac o femeie nefericită, iar femeile au de altfel înclinaţia să devină nefericite. Recunosc: nu-i întot-deauna plăcut să fii singur, nu eşti întotdeauna în formă. De altfel, am constatat din experienţă că femeile, cum nu e bărbatul în formă, nu mai sînt nici ele; de îndată ce se plictisesc, încep reproşurile, zic că eşti lipsit de sentimente. Apoi, drept să spun, prefer să mă plictisesc singur. Recunosc : nici eu nu înclin întotdeauna pentru televiziune (deşi, în trea-căt fie spus, sînt convins că peste cîţiva ani televiziunea va fi şi mai bună) şi am şi eu stările mele de spirit, dar tocmai de aceea prefer să fiu singur. Unele din cele mai fericite clipe pe care le cunosc sînt acela cînd, după ce am plecat dintr-o societate, mă urc în maşina mea, închid portiera, pun cheia în contact, deschid radioul, îmi aprind o ţigară cu bricheta electrică şi demarez cu piciorul pe accele-rator, oamenii mă stînjenesc, chiar şi bărbaţii. Cît despre starea de spirit, nu constituie pentru mine o problemă, cum am mai spus. Uneori devii slab, dar e o stare trecătoare. Sînt fenomene de oboseală! Ca la oţel. Sentimentele, aşa cum am constatat, sînt fenomene de oboseală, nimic altceva, cel puţin în ceea ce mă priveşte. Eşti istovit. Şi atunci nu mai foloseşte la nimic să aşterni scrisori pentru a nu mai fi singur. Nu se schimbă nimic; după aceea nu auzi decît propriii tăi paşi prin locuinţa goală. Sau, mai rău, crainicii de la radio făcînd reclamă pentru alimentele necesare cîinilor, pentru vreun praf de copt, ori pentru mai ştiu eu ce, apoi anunţînd brusc:

emisiunea viitoare, mîine dimineaţă! Şi nu e decît ora două. Beau gin, deşi ginul aşa, simplu, nu-mi place, se aud voci din stradă, claxoane, chiar huruit de avion, totuna. Se întîmplă să adorm, pur şi sim-plu, cu ziarul pe genunchi şi ţigara pe covor. îmi adun puterile. De ce? Undeva, o emisiune tîrzie transmite simfonii, închid radioul. Şi apoi? Stau pur şi simplu cu gin în pahar, deşi nu-mi place, şi beau; stau, pentru a nu auzi paşi în casa mea, paşi care sînt de fapt ai mei. Nu e nimic tragic, doar dificil: nu poţi să-ţi spui singur noapte bună - E acesta un motiv ca să te căsătoreşti ?

Sabeth, întorcîndu-se de la dans pentru a-şi bea paharul de *citron-presse,* mă atinse: - mister Lewin dormea, lunganul, zîmbind, de parcă ar fi văzut şi în somn toată harababura, serpentinele de hîrtie, baloanele de copii pe care perechile trebuiau să şi le spargă unele altora.

La ce mă gîndesc tot timpul ? m-a întrebat.

Nu ştiam.

Dar ea la ce se gîndeşte ? am întrebat-o.

A ştiut numaidecît:

— Ar trebui să vă căsătoriţi, mister Faber! Apoi a apărut iar prietenul ei, care o căutase

afară, pe toate punţile, ca să o invite la dans şi şi-a

îndreptat privirile spre mine —

— Dar, te rog! i-am spus.

I-am păstrat geanta.

Ştiam precis la ce mă gîndeam. Dar nu se poate exprima în cuvinte. Mi-am clătinat paharul, l-am mirosit şi voiam să nu mă gîndesc cum se împerechează bărbatul cu femeia, totuşi mi-a apărut deo-dată imaginea, involuntar, m-am minunat, m-am speriat, ca atunci cînd eşti pejumătate adormit. De ce tocmai aşa ? Dacă am sta să judecăm: de ce toc-mai cu pîntecele ? Cînd stai şi îi priveşti pe dansa-tori şi îţi imaginezi lucrurile cu toată obiectivitatea, ţi se pare că aşa ceva nu e cu putinţă la oameni. De

ce tocmai aşa ? Este absurd, cînd pe tine însuti nu te constrînge instinctul, ţi se pare că ar trebui să fii nebun, doar dacă ţi-ar veni o astfel de idee, ba chiar pervers.

Am comandat bere -

Poate că numai eu dau importanţă acestor lucruri. Dansatorii din apropiere tocmai se pregăteau să ţină o portocală între două nasuri şi să danseze asa — Oare Lajser Lewin ce părere avea ? Mister Lewin sforăia în toată regula, nu se putca vorbi cu el, şi mai avea şi gura pe jumătate deschisă: ca gura roşiatică a unui peşte într-un acvariu de sticlă verde, mi-am zis - M-am gîndit la Ivy. Cînd o îmbrătişam şi mă gîndeam totodată:

„Să-mi dau filmele la developat, să-l chem pe Williams la telefon!" Puteam să rezolv în minte o problemă de şah în timp ce Ivy spunea : *J'm happy, o dear, so happy, o dear, o dear."* îi simţeani toate cele zece degete în jurul cefei, îi vedeam gura epi-leptic-fericită, vedeam tabloul de pe perete care atîrna iar strîmb, auzeam liftul, mă întrebam în ce zi sîntem, o auzeam zicînd : *„You're happy ?" şi* închi-deam ochii pentru a nu mă gîndi la Ivy, pe care o aveam în braţe, şi îmi sărutam din neatenţie pro-priul meu cot. Apoi îmi pierea totul din minte. Uitam să-l chem pe Williams la telefon, deşi mă gîndisem întruna să-l chem. Stăteam dinaintea ferestrei des-chise şi îmi fumam în sfirşit ţigara, în timp ce Ivy pregătea ceaiul şi brusc ştiam în ce zi sîntem. Dar n-avea nici o importanţă data aceea. Totul parcă nici nu fusese vreodată. Apoi auzeam că intră cineva în cameră şi mă întorceam, era Ivy, în capot, care adu-cea două ceşti; mă îndreptam spre ea şi spuneam :

„Ivy!" şi o sărutam, fiindcă era o fată drăguţă, deşi nu înţelegea că aş fi preferat să fiu singur -Vaporul nostru s-a oprit brusc. Mister Lewin s-a trezit deodată, deşi nu scosesem o vorbă, voia să ştie dacă am ajuns la Southampton.

Afară, lumini -

Probabil Southampton.

Mister Lewin s-a ridicat şi s-a dus pe punte.

Mi-am băut berea, încercînd să-mi amintesc dacă şi cu Hanna (odinioară) fusese absurd, dacă întot-deauna a fost absurd,

Toată lumea se ducea pe punte.

Cînd s-a întors Sabeth în sala cu serpentine ca să-i dau geanta, m-am mirat: şi-a luat rămas-bun de la prietenul ei, care a făcut o mutră acră, şi s-a aşezat lîngă mine. Cum semăna la faţă cu Hanna de pe vremuri! Mi-a cerut o ţigară şi a vrut să afle, ca şi înainte, la ce m-am gîndit tot timpul; ceva trebuia să-i răspund: i-am întins bricheta, al cărei foc i-a luminat faţa tînără, şi am întrebat-o dacă vrea să se mărite cu mine.

Sabeth a roşit.

A vrut să ştie dacă vorbesc serios.

De ce nu ?

Afară, debarcarea, care trebuia să fie văzută;

era frig, totuşi se considera o datorie de onoare, doamnele tremurau în rochiile lor de seară, ceaţă, întunericul nopţii plin de lumini, domnii, în smoching, îşi îmbrăţişau doamnele, încercînd să le încălzească, reflectoare luminînd locul de încărcare, domni cu coifuri de hîrtie multicolore, zgomotul macaralelor, dar totul în ceaţă; pe ţărm, semnale luminoase intermitente -

Stăteam fără să ne atingem.

Spusesem ceea ce n-aş fi vrut să spun niciodată, dar ce ai spus e bun spus, tăcerea noastră îmi plă-cea, eram iar complet treaz, totuşi habar nu am la ce mă gîndeam, probabil la nimic.

Viaţa mea era în mîinile ei -

Mister Lewin a venit şi a zăbovit un timp lîngă noi, fără să ne deranjeze, dimpotrivă, eram foarte bucuroşi, cred că şi Sabeth era bucuroasă, stăteam braţ la braţ şi discutam cu mister Lewin, care dor-mise bine după vinul de Burgundia, şi ne sfătuiam

în privinţa bacşişurilor şi a altor lucruri de felul acesta. Vaporul nostru a rămas ancorat cel puţin o oră, în curînd aveau să apară zorile. Cînd am rămas singuri, ultimii pe puntea udă, şi cînd Sabeth m-a întrebat dacă am vorbit într-adevăr serios, am săru-tat-o pe frunte, apoi pe pleoapele reci şi tremură-toare, dîrdîia toată, apoi pe gură şi m-am speriat. îmi era mai străină decît oricare fată vreodată. Gura ei, pe jumătate deschisă, era ceva insupor-tabil; i-am sărutat lacrimile care-i izvorau din ochi, de spus nu aveam ce spune, era insuportabil. A doua zi am ajuns la Le Havre. Ploua, stăteam pe puntea

superioară, cînd fata străină, cu coada de cal roşcată a trecut pe pasarelă cu bagaje în amîndouă mîinile, din care pricină n-a putut să-mi facă semn de adio. Cred că m-a văzut cînd i-am făcut semn. Aş fi vrut să filmez, dar con-tinuam să flutur din mînă chiar şi cînd n-am mai văzut-o în mulţime. Mai tîrziu, la vamă, tocmai cînd trebuiă să-mi deschidă geamantanul, am mai zărit o dată coada ei de cal roşcată; a salutat şi ea, dînd din cap şi zîmbind, ducînd în amîndouă mîinile bagajele, nu luase hamal, ca să facă economie, şi căra o greutate mult prea mare, în mulţime - Copi-lul nostru! Nu aveam cum să ştiu atunci, totuşi am simţit că mă sufoc de-a binelea cînd am văzut cum se pierde în mulţime. îmi era dragă. Numai atîta ştiam. în trenul special pentru Paris aş fi putut să trec din vagon în vagon. De ce n-aş fi făcut-o ? Ne luasem rămas-bun.

La Paris i-am telefonat de îndată lui Williams, pentru a-i prezenta cel puţin verbal raportul; a spus bună ziua *(Hello) şi* apoi că n-are timp să-mi asculte explicaţiile. M-am întrebat dacă nu s-a întîm-plat ceva... La Paris, ca de obicei, era o săptămînă plină de conferinţe, locuiam, ca de obicei, pe Quai Voltaire, în aceeaşi cameră cu vedere spre Sena, şi chiar în faţă, acel Luvru pe care nu îl vizitasem niciodată.

Williams era ciudat —

— *It's okay,* spuse el, *it's okay,* repeta mereu în timp ce îi dădeam explicaţii în legătură cu scurta mea călătorie în Guatemala, care, după cum s-a dovedit la Caracas, nu însemna o întîrziere, întrucît turbinele nu erau încă pregătite pentru montare, lăsind la o parte faptul că sosisem la timp la Paris, la conferinţe, care constituiau cel mai important eveniment al lunii aceleia. *It's okay,* spuse el şi cînd îi povestii despre îngrozitoarea sinucidere a prie-tenului meu din tinereţe. *It's okay,* iar ca încheiere spuse : *What about some holidays, Walter ?*

Nu îl întelegeam.

— Whaf about some holidays *?spuse el,* You're looking like —

Am fost întreruptţi.

— This is Mr. Faber, this is -

Nu ştiu dacă Williams mi-o lua în nume de rău că nu venisem cu avionul, ci, în mod excepţional, cu vaporul; aluzia lui că aş avea nevoie de un concediu putea să fie o simplă ironie, fiindcă eram mai bron-zat ca oricînd, şi, după cum mîncasem la bord, mai puţin slab ca oricînd, şi, pe deasupra, şi bronzat -

Williams era ciudat.

Mai tîrziu, după conferinţă, m-am dus la un res-taurant pe care nu-l cunoşteam, singur şi indispus, cu gîndul la Williams. Altfel, nu era meschin.

Credea, poate, că în Guatemala, sau altundeva în drum mă ocupasem un pic de *love-affair* ? Zîmbetul lui mă mîhnea, fiindcă în probleme profesionale, cum am spus, sînt conştiinciozitatea personificată; nici-odată - şi Williams ştia foarte bine - nu întîrziasem ojumătate de oră măcar la vreo conferinţă din pricina unei femei. Pur şi simplu nu eram un astfel de om. Mai mult decît orice mă indispunea însă că neîncrederea lui sau ce era cînd spunea mereu: *It's okay!* mă preocupa într-atît, încît pînă şi chelnerul mă luă drept un idiot.

— Beaune, Monsieur, c'est un vin rouge.

—*It's okay,* am spus.

—*Du vin rouge,* zise, *du vin. rouge - avec des poissons ?*

Uitasem pur şi simplu ce comandasem, mă gîn-deam la altceva; dar nu era totuşi un motiv să roşesc - mă înfuria faptul că şi chelnerul (de parcă ar fi servit un barbar) mă făcea să mă simt nesigur pe mine. La urma urmei, nu aveam de ce să încerc un sentiment de inferioritate, îmi văd de lucru, nu am ambiţia să fiu un inventator, dar cel putin atît cît realizează un baptiat din Ohio, care se amuză pe seama inginerilor, cred că realizez si eu; munca mea este mai utilă, conduc lucrări de montaj care valorează milioane, şi am condus adevărate uzine, am lucrat în Persia, în Africa (Libena) şi în Panama, în Venezuela şi Peru, nu sînt un înapoiat — cum bănuieşte desigur chelnerul.

— *Voilă, Monsieur!*

A urmat teatrul pe care obişnuiesc să-l facă oamenii aceştia cînd arată sticla, o destupă, toarnă puţin de probă - şi întreabă :

— *Il est hon ?*

Urăsc sentimentul de inferioritate.

— *It's okay,* am spus şi nu m-am lăsat intimidat, remarcasem mirosul de dop, dar nu-mi trebuiau discuţii, *it's okay.*

Mă preocupa altceva.

Eram singurul client, fiind seara devreme, şi ceea ce mă irita era oglinda din faţa mea, o oglindă cu rama aurită. Mă vedeam, de cîte ori priveam, ca să spun aşa, ca un portret de familie, Walter Faber mîncînd salată, în ramă aurită. Aveam cearcăne la ochi, atîta tot, în schimb eram bronzat, cum am spus, cu mult mai puţin slab ca de obicei, arătam minunat. Dar sînt un om în puterea vîrstei (asta o ştiam şi fără oglindă), cărunt, dar sportiv. Bărbaţii frumoşi nu îrni spun nimic. In perioada pubertătii mă preocupa faptul că aveam nasul cam lung, dar

numai atunci; între timp s-au găsit destule femei care să mă vindece de falsul complex de inferiori-tate, ceea ce mă irita era numai şi numai localul

acela : unde te uitai, dădeai de oglinzi, de te apuca greaţa, şi aşteptam, aşteptam la nesfirşit să mi se aducă peştele. Am reclamat energic, deşi aveam timp, mă supăra sentimentul că nu sînt luat în serios de chelneri, de ce anume, nu ştiu, un local gol, cu cinci chelneri care şopteau între ei, şi un singur client: Walter Faber, care fărîmiţa pîine, într-o ramă aurită, oriunde îmi îndreptam privi-rile; peştele, cînd mi s-a adus, în sfirşit, era exce-lent, dar în fond nu-mi plăcea, nu ştiu ce se petrecea cu mine.

„You are looking like -"

Doar datorită acestei remarci prosteşti a lui Williams (care ţine la mine, totuşi, ştiu bine), în loc să-mi mănînc peştele, mă uitam mereu în oglinzile acelea caraghioase care mă multiplicau de opt ori:

Fireşte că îmbătrînesc -

Fireşte că voi avea în curînd chelie -

N-am obiceiul să mă duc la medici, n-am fost bolnav în viaţa mea, dacă nu pun la socoteală apen-dicita - mă uitam în oglindă doar fiindcă Williams spusese: *What about some holidays, Walter ?* şi totuşi eram mai bronzat ca oricînd. în ochii unei fetişcane care dorea să se facă stewardesă eram un om aşe-zat, tot ce se poate, totuşi nu un om obosit de viaţă, dimpotrivă, la Paris am uitat chiar să mă duc la un medic, aşa cum îrni propusesem —

Mă simţeam cît se poate de normal.

A doua zi (duminică) m-am dus la Luvru, dar nici urmă de fată cu părul pieptănat în coadă de cal, desi am zăbovit acolo, la Luvru, mai mult de o oră.

Prima mea experienţă cu o femeie, cea mai veche dintre toate, am uitat-o de fapt, adică nu-mi amin-tesc de ea atunci cînd nu vreau. Era soţia profe-sorului meu care, pe vremea aceea, puţin înainte

de bacalaureat, mă lua la el acasă la sfirşit de săptămînă; îl ajutam la corectarea unei noi ediţii a manualului său, pentru a cîştiga cîţiva bani. Dorinţa mea fierbinte era să-mi cumpăr o motocicletă, de ocazie, oricît de veche, dar încă în stare de funcţio-nare. Trebuia să desenez figuri, teorema lui Pytagora şi aşa mai departe, să le trag în tuş, fiindcă eram cel mai bun elev la matematică şi geometrie. Soţia lui, după cum puteam aprecia la vîrsta mea de atunci, era o femeie trecută de patruzeci de ani, aşa cred, bolnavă de plămîni, şi cînd îmi săruta corpul de băieţandru îmi părea ca o nebună sau ca o căţea;

totuşi, i-am spus întotdeauna doamna profesor. Era absurd. o uitam de la o dată la alta; numai cînd intra profesorul în clasă şi, fără să scoată un cuvînt, punea caietele pe catedră, mi-era tearnă că a aflat şi că o să afle toată lumea. De cele mai multe ori mă striga pe mine primul cînd era vorba de împărţit caietele şi trebuia să apar în faţa clasci — ca sin-gurul care nu făcuse nici o greşeală. Soţia lui a murit în aceeaşi vară şi am uitat-o cum uiţi apa pe care ai

băut-o undeva, însetat. Desigur, m-am simţit prost că am uitat-o şi mi-am impus să mă duc o dată pe lună la mormîntul ei; scoteam cîteva flori din servietă, cînd nu mă vedea nimeni, şi le puneam repede pe mormînt, care nu avea încă piatră fune-rară, ci numai număr; dar mi-era şi ruşine, fiindcă de fiecare dată mă bucuram cînd se termina. Numai cu Hanna nu a fost niciodată absurd.

Era primăvară, dar ningea, se iscase un viscol din cer senin, cînd şedeam împreună în grădina Tuileries, nu ne mai văzusem de aproape o săp-tămînă şi ea se bucura că ne-am întîlnit, după cum mi se părea, din pricina ţigărilor, fiindcă i se termi-naseră banii.

— De altfel, nu am crezut o clipă, spuse, că nu te duci niciodată la Luvru -

— în orice caz, foarte rar.

— Foarte rar! exclamă rîzînd. Alaltăieri te-am văzut -jos la antici - şi ieri de asemenea.

Era într-adevăr un copil, deşi fuma ţigară de la ţigară, credea serios că doar o simplă întîmplare a făcut să ne întîlnim din nou într-un oraş ca Parisul, Purta aceiaşi pantaloni negri şi espadrile, iar pe deasupra un rag-lan cu glugă, de pălărie, fireşte, nici vorbă, doar coada de cal roşcată, şi ningea, cum am spus, din cer senin.

— Nu ţi-e frig ?

— Nu! răspunse ea. Poate dumitale ! La ora 16.0o aveam iar conferinţă —

— Bem o cafea? am întrebat.

— Oh, cu plăcere, mi-a răspuns.

Cînd am traversat Place de la Concorde, urmă-riţi de fluieratul unui poliţist, mi-a dat braţul. Nu m-aş fi aşteptat. Trebuia să alergăm, întrucît poliţis-tul si ridicase bastonul alb şi o grămadă de maşini porniseră către noi; pe trotuar, salvaţi, ţinîndu-ne de brat, am constata că-mi pierdusem pălăria — zăcea în mijlocul pieţei, în mocirla pămîntie, turtită de o roată de automobil. *Eh bien!* am exclamat şi am pornit mai departe braţ la braţ cu fata, fără pălărie, ca un tînăr, prin viscol.

Lui Sabeth îi era foame.

Ca să nu-mi fac iluzii, îmi spuneam că o bucură revederea noastră pentru că rămăsese aproape fără nici un ban; înfuleca la prăjituri, de abia izbutea să mai ridice privirile să vorbească... Nu era chip să-i scot din cap ideea de a călători cu autostopul la Roma; îşi întocmise chiar un program amănunţit:

Avignon, Nîmes, Marsilia nu neapărat, dar neapă-rat Pisa, Florenţa, Siena, Orvieto, Assisi şi nu mai ştiu ce, încercase chiar în dimineaţa aceea, dar, nu încape îndoială, greşise şoseaua.

— Şi mama dumitale ştie ?

—Da.

— Şi nu e îngrijorată?

Mai zăboveam doar pentru că trebuia să plătesc, şedeam gata de plecare, cu servieta sprijinită pe genunchi; tocmai în vremea asta, cînd Williams se purta atît de ciudat, nu voiam să ajung tîrziu la conferinţă.

— Fireşte că e îngrijorată, spuse fata în timp ce aduna cu linguriţa ultimele resturi de prăjitură, oprindu-se doar din bună creştcre să nu lingă şi farfuria, şi adăugă rîzînd: Mama e mereu îngri-jorată -

Mai tîrziu spuse :

— Mi-a cerut să-i promit că n-am să călătoresc cu oricine - dar e de la sine înţeles, doar nu sînt proastă.

Intre timp am plătit.

— Iţi mulţumesc, a spus fata.

Nu îndrăzneam s-o întreb: „Ce program ai astă seară ?" Ştiam tot mai puţin ce fel de fată era în realitate. Nepăsătoare în ce sens ? Poate că primea într-adevăr invitaţia oricărui bărbat, presupunere care nu mă indigna, dar mă făcea gelos, de-a drep-tul sentimental.

—o să ne mai vedem? am întrebat şi am adăugat repede: dacă nu, îţi doresc numai bine — Trebuia într-adevăr să plec.

— Mai rămîi pe aici ?

— Da, mi-a răspuns, am timp -Mă ridicasem.

— Dacă ai timp, am spus, fă-mi un serviciu -Imi căutam pălăria pierdută.

— Voiam să mă duc la Operă, dar nu am luat încă bilete -

Mă miram singur de prezenţa mea de spirit, nu fusesem încă niciodată la Operă, se înţelege, dar Sabeţii, care cunoştea atît de puţin oamenii, nu se îndoi nici o secundă, cu toate că nu ştiam ce se joacă la operă, şi luă banii pentru bilete, hotărîtă să-mi facă un serviciu.

— Dacă ai chefşi dumneata, i-am spus, ia două bilete şi ne întîlnim la ora şapte — aici.

—Două?

— Se zice că e formidabil! Aşa îl auzisem pe Mrs. Williams spunînd.

— Misler Faber, zise fata, dar nu pot accepta — La conferinţă am ajuns cu întîrziere.

Pe profesorul 0. într-adevăr nu l-am recunoscut cînd s-a oprit deodată dinaintea mea: „Incotro atît de grăbit, Faber, încotro ?" Faţa nu îi era nici măcar palidă, dar întru totul schimbată; îmi ziceam numai: „Faţa aceasta îmi este cunoscută. Rîsul lui îl cunosc, dar de unde oare ?" Probabil că şi-a dat seama. „Nu mă mai cunoşti ?" Rîsul i-a devenit ori-bil. „Da, da, spuse el rîzînd, am trecut prin multe !" Faţa lui nici nu mai era faţă, ci un craniu acoperit cu piele, ba chiar şi cu muşchi, care creau o mimică, şi mimica aceea îmi amintea de profesorul 0., dar era un craniu, rîsul mult prea larg îi desfigura faţa, un rîs mult prea larg în raport cu ochii afundati în cap. „Domnule profesor!" am exclamat şi era cît pe-aci să spun: „Ştiam, mi s-a spus că aţi murit". Dar m-am stăpînit şi am zis : „Ce mai faceţi?" Nici-odată n-a fost atît de amabil, dar atît de amabil ca în momentul acela, cînd stăteam cu mîna pe por-tiera taxiului, n-a fost niciodată. „Primăvara la Paris !" rîse el şi nu puteam pricepe de ce tot rîdea, îl ştiam profesor la ETH[1], nu clovn, dar de cum deschidea gura parcă rîdea. „Da, da, rîse el, acuma îmi merge mai bine !" Şi totuşi nu rîdea deloc, aşa cum nu rîde un craniu de mort, făcea doar această impresie, m-am scuzat că din pricina grabei nu l-am recunoscut de îndată. Avea o burtă cum nu avusese niciodată, ca un balon care ţîşnea de sub coaste, în rest era slab, pielea, parcă tăbăcită sau de lut, ochii, vioi, dar afundaţi în cap. I-am povestit ceva. Parcă

1. Eidgenossische Technische Hochschule (in Zurich) -Institutul Politehnic (din Zurich).

nici nu m-a auzit. „Incotro atît de grăbit?" rîse şi mă întrebă dacă nu vreau să mergem la un *apero.* Şi amabilitatea lui, cum am spus, era exagerată;

fusese profesorul meu pe vremuri, la Ziirich, îl sti-mam, dar zău că nu aveam timp pentru un *apero.* „Dragă domnule profesor!" înainte nu-i spusesem niciodată aşa. „Dragă domnule profesor!" i-am Spus, fiindcă mă apucase de braţ şi ştiam ce ştia toată lumea; el însă, după cum se părea, nu ştia nimic. Rîdea. „Atunci, altă dată !" mi-a răspuns, iar eu, care ştiam că omul acela era de fapt mort, am spus: „Bucuros !" şi m-am urcat în taxi -Conferinţa nu mă interesa. Profesorul 0. a constituit întotdeauna pentru mine un fel de model, deşi nu primise Premiul Nobel, nu facea parte dintre profesorii de la ETH Zurich care dobîndiseră renume mondial, era totuşi un specialist serios — N-am să uit niciodată cum stă-team înjurul lui noi, studenţii, îmbrăcaţi în halate albe pentru desen şi rîdeam de destăinuirea ce ne-o făcea: o călătorie de nuntă (aşa spunea întot-deauna) ajunge pe deplin, după aceea veţi găsi tot ce este mai important în publicaţii, învăţaţ.i limbi străine, domnilor, dar nu călătoriţi, călătoriile aparţin Evului Mediu, astăzi avem mijloace de a comunica, nu mai vorbesc de mîine ori de poimîine, mijloace de comunicaţie care ne aduc întreg pămîn-tul în casă, a călători dintr-un loc în altul este un atavism. Rîdeţi,

domnilor, dar aşa stau lucrurile, a călători este un atavism, va veni ziua cînd de fapt nici nu va mai exista circulaţie, cînd se vor phmba prin lume într-o birjă numai tinerii căsătoriţi, atît, nimeni altcineva - Rîdeţi, domnilor, dar veţi apuca ziua aceea!

Şi acum, pe neaşteptate, l-am văzut la Paris. Probabil că de aceea a rîs întruna. Probabil că nici nu e adevărat că are cancer la stomac (cum se vorbeşte) şi rîde fiindcă de doi ani toată lumea spune

că medicii nu-i dau mai mult de două luni, rîde de noi; era atît de sigur că o să ne mai întîlnim o dată — Conferinţa a durat exact două ore.

— Williams, am spus, *1 changed my mind.*

— What's the matter ?

— Well, 1 changed my mind -

Williams m-a dus cu maşina la hotel, şi eu, între timp, i-am spus că mă gîndesc totuşi să-mi întrerup puţin activitatea, să-mi iau un mic concediu, de primăvară, vreo două săptămîni, să fac o călătorie scurtă (o excursie) la Avignon, Pisa, Florenţa, Roma. Williams nu era cîtuşi de puţin curios, dimpotrivă, mai grozav ca oricînd: mi-a oferit imediat Citroenul lui, întrucît a doua zi pleca cu avionul la New York.

— Walter, mi-a spus, *have a nice time !*

M-am ras şi mi-am schimbat hainele. In even-tualitatea că avea să-mi reuşească planul cu Opera. Am ajuns foarte devreme, deşi am mers pe jos, în Champs Elysees. De altfel, am intrat într-o anexă a unui *cafe, o* verandă cu geam, încălzită cu infra-roşii, şi abia mi se adusese Pernod-ul comandat, cînd am zărit-o pe fata aceea străină cu coadă de cal, trecînd pe acolo, fără să mă vadă, venise şi ea mult mai devreme; aş fi putut s-o strig -

A intrat în *cafe.*

M-am bucurat, mi-am băut Pernod-ul pe îndelete, observînd-o prin geamul verandei cum comandă, cum aşteaptă, cum fumează şi cum se uită la ceas. Era îmbrăcată în raglanul negru cu glugă, cu nas-turi de lemn şi şnururi, sub care se vedea rochiţa albastră de seară, aşadar pregătită să meargă la Operă, o tînără care îşi examina rujul de buze. Bea *citron-presse.* Eram fericit cum nu mai fusesem încă niciodată la Paris şi nu trebuia decît să vină chel-nerul, ca să plătesc şi să plec — dincolo, la fata care mă aştepta! - totuşi aproape mă bucuram că, deşi protestam, chelnerul întîrzia; niciodată n-aş fi putut fi mai fericit.

111

De cînd ştiu cum s-a întîmplat totul, mai cu seamă că tînăra care m-a însoţit la Opera din Paris este acelaşi copil pe care amîndoi (şi Hanna), ţinînd seama de circumstanţele noastre personale, făcînd cu totul abstracţie de

situaţia politică mondială, n-am dorit să-l avem, am discutat cu mulţi oameni, foarte diferiţi, despre întreruperea de sarcină şi am constatat (dacă privim principial) că-mi împăr-tăşesc părerea. întreruperea de sarcină este în zilele noastre de la sine înţeleasă. Privind princi-pial: unde am ajunge fără întreruperile de sarcină ? Progresul în medicină şi tehnică îi constrînge pe oamenii cu conştiinţa responsabilităţii la măsuri noi. Triplarea omenirii într-un secol. Mai înainte, nici un fel de igienă. A zămisli şi a naşte şi a lăsa să moară din primul an, cum se întîmplă în natură, e mai simplu, dar nu mai etic. Lupta împotriva febrei puerperale. Cezariană. Incubator pentru cei năs-cuţi prematur. Luăm viaţa mai în serios decît odinioară. Johann Sebastian Bach adusese pe lume treisprezece copii (sau *cam* aşa ceva), şi n-an trăit nici 50% din ei. Oamenii nu sînt iepuri, consecinţa progresului: putem reglementa problema. Amenin-ţătoarea suprapopulare a Terrei. Medicul meu şefa fost înAfrica de Nord, mi-a spus literalmente : dacă arabii vor înceta într-o zi să-şi satisfacă trebuinţele înjurul casei, se poate conta pe dublarea populaţiei arabe în interval de douăzeci de ani. Cum proce-deazã natura pretutindeni: supraproducţie, pentru a asigura conservarea speciei. Noi avem alte mij-loace pentru a ne-o asigura. Sacralitatea vieţii! Supraproductia naturală (dacă o să-i tot dăm înainte cu naşterea, ca animalele) conduce la catastrofă;

nu la conservarea, ci la nimicirea speciei. Cîţi oa-meni hrăneşte pămîntul? Creşterea este posibilă, misiunea UNESCO: industrializarea teritoriilor subdezvoltate, dar nici creşterea nu este nelimitată.

Politica în faţa unor probleme total noi. Privire asupra statisticii: regresul tuberculozei, de pildă, succesul profilaxiei, regres de la 30% la 8%. Bunul Dumnezeu! îl costă mohmele; i le-am luat din mînă. Urmarea: ar trebui să-i luăm din mînă şi reproducerea. Nici un prilej pentru mustrările de conştiinţă, dimpotrivă: de ar acţiona oainenii raţio-nal şi de ar decide singuri! Dacă nu, vom înlocui epidemiile prin război. Gata cu romantismul! Cine respinge în principiu întreruperea de sarcină este romantic şi irresponsabil. Ar trebui să se întîmple nu din uşurătate, e clar, ci din principiu: ar trebui să privim lucrurile limpede, de pildă faptul că exis-tenţa omenirii nu este în ultimă instanţă o ches-tiune de materie primă. Delict faţă de promovarea de către stat a naşterilor în ţările fasciste, dar şi în Franţa. Problema spaţiului vital. Să nu uităm de automatizare: n-avem nevoie deloc de atîţia oameni. Ar fi mai înţelept să ridicăm standardul de viaţă. Orice altceva duce la război şi la distrugere totală. Ignoranţa, lipsa de obiectivitate se extind continuu. Există mereu moralişti care pregătesc cel mai mare dezastru. Intreruperea de sarcină: o consecinţă a culturii, doarjungla zămisleşte şi putrezeşte după cum vrea natura. Omul planifică. Multă nefericire din romantism, mulţimea imensă

de căsnicii catas-trofale, încheiate din frica de întrerupere a sarcinii, mai există şi astăzi. Deosebirea între profilaxie şi intervenţie ? în tot cazul, e o voinţă omenească să nu ai copii. Cîţi copii au fost într-adevăr doriţi? E cu totul altceva că mai degrabă femeia doreşte copi-lul, de vreme ce a şi sosit, automatism al instinctelor, ea uită că a dorit să-l evite, de unde sentimentul puterii faţă de bărbat, maternitatea ca mijloc de luptă economic al femeii. Ce înseamnă soartă? E ridicol să abaţi soarta prin coincidenţe mecanic-fizio-logice, nu-i demn de un om modem. Copih sînt ceva ce ne dorim, respectiv nu ne dorim. Lezarea femeii ?

Fiziologic, în nici un caz, dacă nu-i o intervenţie de cîrpaci; psihic, doar dacă persoana afectată este stăpînită de obiecţii morale ori'religioase. Ceea ce respingem: natura ca idol! Atunci ar trebui să fim consecvenţi: fără penicilină, fără paratrăsnet, fără ochelari, fără DDT, fără radar şi aşa mai departe. Trăim tehnic, omul ca stăpin al naturii, omul ca inginer, iar cine vorbeşte împotrivă ar trebui să nu folosească nici un fel de punte pe care n-a construit-o natura. Atunci ar trebui să fim consecvenţi şi să respingem orice intervenţie, adică: să murim de orice apendicită. Din pricina sorţii! Atunci şi fără bec electric, şi fără motor, şi fără energie atomică, şi fără calculator, şi fară anestezie - atunci, înjunglă!

Călătoria noastră prin Italia - nu pot să spun decît că am fost fericit fiindcă şi fata, aşa cred, era fericită, în ciuda diferenţei de vîrstă. li lua în derî-dere pe bărhaţii tineri:

— Nişte băieţandri, spunea. Nici nu-ţi poţi închi-pui — ai sentimentul că le eşti mamă, şi e îngrozitor. Am avut noroc de o vreme minunată. Ceea ce mă obosea era apetitul ei pentru artă, mania ei de a vedea totul. De cum am intrat în Italia, n-a fost localitate unde să nu trebuiască să opresc: Pisa, Florenţa, Siena, Perugia, Arezzo, Orvieto, Assisi. - Nu sînt obişnuit cu astfel de călătorii. La Florenţa m-am răzvrătit şi i-am spus deschis că Fra Angelico[1] mi se pare cam stîngaci. Apoi m-am corectat: naiv. Nu m-a contrazis, dim-potrivă, era entuziasmată; ei nimic nu i se părea destul de naiv.

Mie mi-a plăcut: Campari ! Şi, aş putea spune, şi cerşetorii cu mandolină -

1. Fra Giovanni da Fiesole, zis Angelico (1387-l455), pictor italian din Renaşterea timpurie.

Pe mine mă interesa: construcţia şoselelor, a podurilor, noul tip de Fiat, noua maşină de scris Olivetti -

în muzee nu am ce căuta.

Şedeam afară, în Piazza San Marco, şi beam ca de obicei Campari, în timp ce Sabeth, din pură încăpăţînare, cred, vizita întreaga catedrală. în ultimele zile, începînd de la Avignon, m-am uitat la tot felul de lucruri numai ca să fiu în preajma ei. Nu aveam nici un motiv să fiu gelos, şi totuşi eram. Nu ştiam ce îşi închipuia la urma urmei o astfel de fetiţă. Că sînt şoferul ei ? Foarte bine: atunci am tot dreptul să beau un Campari pînă cînd stăpîna se întoarce de la următoarea biserică. Nu m-ar fi deranjat să fiu şoferul ei, dacă nu s-ar fi petrecut ce s-a petrecut la Avignon. Uneori mă întrebam drept ce să o iau. Ideea ei: de a pleca la Roma cu auto-stopul! Chiar dacă pînă la urmă n-ar fi pus-o în aplicare, doar ideea aceasta şi mă făcea gelos. Ce s-a petrecut la Avignon s-ar fi petrecut cu indiferent care bărbat ?

Mă gîndeam la căsătorie cum nu mă mai gîn-disem niciodată —

Cu cît o iubeam mai mult pe micuţă, cu atît nu voiam s-o atrag pe un astfel de făgaş. Nădăjduiam din zi în zi că voi putea vorbi odată cu ea, eram hotărît, dar ca să fiu sincer, mă temeam că nu mă va crede, adică va rîde de mine... Incă mă mai soco-tea cinic, aşa mi se pare, chiar dispreţuitor (nu faţă de ea, ci în general, faţă de viaţă) şi ironic, ceea ce nu putea suferi, aşa că de multe ori nu ştiam ce să mai spun. Dar, din capul locului, îşi dădea oare osteneala să mă asculte ? Aveam pur şi simplu sen-timentul că nu mai înţeleg tineretul. Adesea mi se părea că sînt un şarlatan. Dar de ce, la urma urmei ? Nu voiam să-i spulber convingerea că Tivoli ar întrece tot ceea ce am văzut pe lume şi că o după-amiază la Tivoli, de pildă, ar fi fericirea la

pătrat; dar nici nu puteam să cred. Permanenta ei grijă că nu o iau în serios era absurdă: eu însumi nu mă luam în serios şi mereu mă făcea cîte ceva gelos, deşi îmi dădeam silinţa să fiu tînăr. Mă între-bam dacă tineretul de acum (1957) este complet diferit de cel de pe vremea mea şi ajungeam la concluzia că de fapt nu ştiu cum este tineretul de astăzi. o observam. o însoţeam în diferite muzee numai ca să fiu în preajma ei, să o văd cel puţin reflectată într-o vitrină înţesată cu cioburi etrusce, să-i văd faţa tînără, seriozitatca, bucuria! Sabeth nu credea că nu mă pricep deloc la astfel de lucruri şi, pe de o parte, avea o încredere neţărmurită în mine doar fiindcă eram cu treizeci de ani mai mare, o încredere copilărească, pe de altă parte, nu-mi arăta nici un fel de respect. Sabeth mă asculta cînd îi vorbeam de experienţele mele, dar aşa cum îl asculţi pe un bătrîn: fără să mă întrerupă, politi-coasă, fără să creadă, fără să o intereseze. Cel mai mult mă întrerupea pentru a continua ea, dîndu-mi a înţelege astfel că i-am mai spus o dată întreaga poveste. Şi atunci îmi era ruşine. De fapt, pentru ea nu conta decît viitorul şi întrucîtva şi prezentul;

dar nu credea în experienţe, ca toţi tinerii de altfel. Nu o interesa cîtuşi de puţin ceea ce se petrecuse, nici ce învăţăminte trăsesem sau, eventual, puteam să trag. Eram atent să văd ce anume aştepta Sabeth de la viitor şi am constatat: nici ea nu ştia, dar se bucura pur şi simplu. Puteam eu să aştept de la viitor ceva ce nu-mi era cunoscut ? Pentru Sabeth lucrurile stăteau cu totul altfel. Pe ea o bucura Tivoli, mama, micul dejun, viitorul, cînd va avea copii, ziua ei de naştere, un disc, certitudinea şi mai ales incertitudinea: tot ce nu era încă. Faptul acesta mă făcea gelos, se poate, dar că eu nu eram în stare să mă bucur nu e adevărat; mă bucura orice chpă aptă în oarecare măsură pentru această stare de spirit. Nu mă dau tumba, nu cînt, dar mă 116

bucur totuşi. Şi nu doar de o mîncare bună! Poate că nu pot întotdeauna să-mi exprim bucuria. Dar pe cîţi dintre cei cu care ină întîlnesc îi interesează bucuria mea, şi, în general, sentimentele mele! Sabeth credea că simulez, că mă prefac, adică. Ceea ce mă bucura mai mult era bucuria ei. Mă uimea uneori cît de puţin îi trebuia ca să cînte, la drept vorbind chiar nimic; trăgea perdelele, constata că nu plouă şi cînta. Din păcate, într-o zi i-am pomenit de durerile mele de stomac; de atunci bănuia mereu că mă doare stomacul şi era îngrijorată ca o mamă, de parcă aş fi fost minor. In privinţa aceasta călă-toria noastră n-a fost întotdeauna prea plăcută, adesea chiar stranie: eu o plictiseam cu experienţele mele de viaţă, iar ea mă considera bătrîn, întrucît aştepta să mă entuziasmez de orice, de dimineaţă pînă seara...

Într-o mare galerie *(Museo Nazionale)* am refuzat să mai ascult explicaţiile pe care mi le dădea, extrase din *Baedeker,* şedeam pe balustradă şi încercam să citesc un ziar italian, mă săturasem de colecţiile acelea de pietre ciobite. Făceam grevă, dar Sabeth tot mai era convinsă că mă amuzam pe socoteala ei cînd spuneam că nu mă pricep la artă — se bizuia pe o vorbă a mamei sale, că orice om se poate emoţiona în faţa unei opere de artă, dacă nu e chiar mărginit. — Indulgentă mamă ! am zis. o pereche de italieni care trecea prin marea galerie mă interesa mai mult decît orice statuie, mai ales tatăl, care îşi ducea în braţe copilul ador-mit — Altfel, nici ţipenie de om.

Păsările ciripeau, încolo tăcere mormîntală. După ce Sabeth m-a lăsat singur, am pus ziarul în buzunar, că tot nu-l puteam citi, şi m-am postat înaintea unei statui oarecare pentru a verifica vorba mamei sale, că orice om se poate emoţiona în faţa unei opere de artă! — dar mama Sabethei se înşela, după părerea mea.

117

Eu mă plictiseam şi atît. In galeria boltită (cu vitralii) am avut noroc: un grup de turişti germani, conduşi de un preot catolic, se înghesinau în faţa reliefului ca la „locul acciden-tului", aşa că mi-au stîrnit curiozitatea, iar cînd s-a întors Sabeth („Aicea eşti, Walter, credeam că ai şters-o la un Campari!") i-

am spus ceea ce tocmai auzisem de la preot: *Naşterea zeiţei Venus.* Mai ales fata dintr-o parte, care cînta din flaut, mi se părea fermecătoare... Sabeth socotea că „fermecător" nu-i un cuvînt potrivit pentru un astfel de relief; ea îl socotea teribil, pur şi simplu înnebunitor, formi-dabil, genial, terific.

Din fericire, a mai venit lume -Nu pot suporta să mi se spună ce trebuie să simt; am senzaţia că aş fi orb, deşi văd obiectul despre care mi se vorbeşte. *Cap de erinie dormind.*

A fost descoperirea mea (în aceeaşi sală laterală din stînga), fără ajutorul unui preot bavarez; de altfel, nu ştiam ce titlu are, dar nu mă deranja deloc, dimpotrivă, de obicei mă stînjenesc titlurile, fiindcă oricum nu mă pricep la numele antice şi mă simt ca la examen... De data aceasta am spus: gran-dios. Intr-adevăr grandios, impresionant, excelent, foarte impresionant. Era un cap de fată, de piatră, astfel prezentat, încît îi vedeai faţa ca a unei femei dormind, sprijinită în cot. „La ce o fi visînd - ?"

Nu în felul acesta se contemplă o operă de artă, dar mă interesa mai mult decît problema dacă e din secolul patru sau trei î.Hr... Cînd am mai privit o dată *Naşterea zeiţei Venus,* Sabeth mi-a spus brusc:

„Stai!" Nu mi-a dat voie să mă mişc. „Ce s-a întîm-plat?" am întrebat-o „Stai! mi-a spus. Cînd stai tu acolo, erinia de aici e mult mai frumoasă, de necre-zut ce efect are!" Trebuia să mă conving. Sabeth insistă să schimbăm locurile, într-adevăr, avea un

oarecare efect, ceea ce nu m-a mirat însă; era o problemă de lumină. Cînd Sabeth (sau altcineva) stătea lîngă *Naşterea zeiţei Venus,* făcea umbră şi faţa eriniei adormite, fiind luminată dintr-o parte, părea imediat mult mai vie, plină de viaţă, aproape

sălbatică.

— E teribil, a spus Sabeth, ce efect! Ne-am schimbat o dată sau de două ori locurile,

apoi am fost de părere să pornim în sfirşit mai

departe, fiindcă mai erau încă multe săli cu statui

pe care Sabeth voia să le vadă -

Imi era foame.

Să vorbesc de un *ristorante,* cum îmi trecea prin minte, era exclus; Sabeth nu mi-a răspuns nici măcar de unde îi sînt cunoscute cuvintele acelea savante ca: arhaic, liniar, elenistic, decorativ, sacral, naturalist, expresiv, cubic, alegoric, cultic, compoziţional şi aşa mai departe, un adevărat *highbrow-vocabulary.* Abia la ieşire, unde nu mai era nimic de văzut în afară de arcadele din cără-midă antică - o zidire simplă, dar corectă, care mă interesa — Sabeth,

în timp ce o lua înainte, trecînd prin poarta ca o vîrtelniţă, îmi răspunse în fugă, ca de obicei cînd era vorba de mama sa:

— De la inama. Fata îmi plăcea din nou de fiecare dată cînd

şedeam la masă, la *ristorante,* îmi plăcea cum se bucura de salată, cum mînca nesăţioasă ca un copil chiflele, cum se uita curioasă în jur, şi înghiţea chiflă după chiflă privind împrejur, cum o cuprin-dea un entuziasm solemn în faţa unui *hors d'oeuvre,*

cît era de exuberantă -

In ceea ce o privea pe mama Sabethei:

Ne jumuleam anghinarele, muiam frunză după frunză în maioneză, treceam printre dinţi frunză după frunză, în timp ce aflam cîte ceva despre doamna aceea deşteaptă care era mama ei. Drept să spun, nu eram prea curios, fiindcă nu îmi plac

doamnele intelectuale. lată ce am aflat: de fapt nu a studiat arheologia, ci filologia; lucra însă într-un institut arheologic, trebuia să cîştige bani, fiind despărţită de domnul Piper — aşteptam, cu paharul în mînă, să ciocnim; domnul Piper chiar nu mă interesa deloc, trăia din convingere în Germania de Est. Am ridicat pahnrul şi am întrerupt-o : „Noroc!" Şi am băut amîndoi... Apoi am aflat:

Mama fusese şi ea pe vremuri comunistă, cu toate acestea nu s-a înţeles cu domnul Piper, de aceea s-au despărţit, ceea ce nu mă mira, şi mama lucra la Atena, pentru că nu-i plăcea nici în actuala Germanie de Vest, ceea ce iar nu mă mira, cît despre Sabeth, nu suferea deloc din pricina despărţirii lor, dimpotrivă, avea o admirabilă poftă de mîncare în timp ce povestea, şi bea Orvieto alb - care mie mi s-a părut întotdeauna prea dulce, dar era vinul ei preferat: *Orvieto Abbocato...* Pe tatăl ei nu-l prea iubea, de fapt domnul Piper nici nu îi era tată, fiindcă mama sa mai fusese o dată măritată şi Sabeth era copilul ei din prima căsătorie, nu avusese noroc la bărbaţi, după cum părea, poate fiindcă era prea intelectuală, îmi ziceam, dar, firește, nu mi-am exprimat gîndul, ci am comandat ojumătate de sticluţă *Orvieto Abbocato* şi am discutat apoi despre catoli-cism, despre casată, despre erinia dormind, despre circulaţie, pacostea vremurilor noastre, despre cum se ajunge la Via Appia -

Sabeth a şi început să citească din *Baedeker: „Via Appia,* regină a drumurilor, construită în 312 î.Hr. de cenzorulAppius Claudius Caecus, ducea, trecînd prin Terracina, spre Capua, de unde a fost prelun-*gita.* mai tîrziu pînă la Brindisi -"

Am mers pe jos, ca în pelerinaj, pe Via Appia vreo trei kilometri în afară de oraş şi şedeam pe un tumulus, pe un fel de colină de pietre, de moloz năpădit de buruieni, despre care, din fericire, nu

scria nimic în *Baedeker.* Şedeam lungiţi la umbra unui pin şi fumam cîte o frigară.

— Walter, dormi ?

Mă bucuram că nu trebuie să privesc nimic. Sabeth cra îmbrăcată ca de obicei, în pantalonii ei negri de cowboy, cu tigheluri odinioară albe şi cu espadrilele tot odinioară albe, deşi îi cumpărasem încă de la Pisa o pereche de pantofi italieneşti.

— într-adevăr nu te interesează?

— într-adevăr nu mă interesează, i-am răspuns, dar am să mă uit la toate, draga mea. Ce nu face omul într-o călătorie de nuntă!

Sabeth găsi iar că sînt cinic.

Nu îmi trebuia mai mult decît să stau lungit în iarbă, nu îmi păsa de Tivoli, lucru esenţial era:

capul Sabethei pe umărul meu.

— Tare eşti neastîmpărată, i-am spus, nu poţi să stai liniştită nici un sfert de oră —

Se ridică în genunchi şi cercetă cu privirea în jur. Se auzeau voci -

— Ce zici ? mă întrebă şi-şi strînse gura de parcă ar fi vrut să scuipe. Ce zici?

Am tras-o jos, apucînd-o de coada de cal, dar ea nu se împăca deloc cu situaţia aceasta. Şi mie îmi părea rău că nu sîntem singuri, totuşi nu aveam ce face. Deşi eram bărbat! Intotdeauna venea cu argu-mentul acesta ciudat: „Tu eşti bărbat!" Desigur că se aştepta să mă ridic dintr-o săritură şi să arunc cu pietre, să alung oamenii ca pe nişte capre. Era dezamăgită de-a binelea, un copil pe care îl tratam ca pe o femeie sau poate o femeie pe care o tratam ca pe un copil, nici nu ştiam.

— Acesta e locul nostru, aşa socot, îmi spuse.

Evident, erau americani, le-am auzit vocile, un grup care se plimba în jurul tumulusului nostru;

judecînd după voci, s-ar fi putut să fie stenodac-tilografele din Cleveland. *Oh, ifst'n lovely ?*

Oh, this is the Campagna ? Oh, how lovely here ! Oh, *ş.a.m.d.*

M-am ridicat pentru a privi pe furiş printre tufe. Coafurile violete ale doamnelor, printre ele cheliile domnilor care îşi scoteau pălăriile de panama - Au evadat dintr-un azil de bătrîni, mi-a trecut prin minte, dar nu mi-am dat pe faţă gîndul.

— Tumulusul nostru, am spus, se pare că este totuşi celebru —

Sabeth, indignată de-a binelea, zise :

— Uite, vin din ce în ce mai mulţi!

Ea stătea în picioare, eu mă culcasem din nou **pe** iarbă.

— Tu, zise, — e un întreg autocar!

Sabeth stătea deasupra mea, respectiv lîngă mine; îi vedeam espadrilele, pulpele, coapsele, care, şi privite dejos, erau foarte subţiri, bazinul în pantalonii strîmţi de cowboy; stătea cu amîndouă mîinile în buzunarele pantalonilor. Talia nu i-o vedeam; fiindcă priveam din iarbă. Dar îi vedeam pieptul, umerii, bărbia, buzele, mai sus genele, arcadele palide ca marmura, din pricina reflexelor dejns, apoi părul proiectat pn albastrul puternic al cerului, ai fi zis că părul roşcat i se încurcase în ramurile negre ale pinului. In timp ce eu eram întins pe jos, ea stătea în bătaia vîntului subţire şi dreaptă, dar mută ca o statuie.

—*Hello!* strigă cineva dejos. Sabeth răspunse îmbufnată:

—Hello-

Sabeth nu putea înţelege.

— Tii, îmi spuse, — ăştia se instalează aici pentru picnic!

Apoi, parcă în ciuda asediatorilor americani, se aşezăjos şi-şi puse capul pe pieptul meu ca şi cum ar fi vrut să doarmă; dar nu rămase mult timp aşa;

se ridică, sprijinindu-se de mine, şi mă întrebă dacă e grea.

— Nu, i-am răspuns, eşti uşoară —

—Dar?

— Nici un dar ! i-am spus.

— Totuşi, spuse, te gîndeşti la ceva. Habar n-aveam la ce mă gîndisem; de cele mai multe ori te gîndeşti la cîte ceva, dar realmente nu îmi aminteam. Am întrebat-o ea la ce se gîndise. M-a rugat să-i dau o ţigară şi nu mi-a răspuns.

— Fumezi prea mult! i-am spus. Cînd eram de vîrsta ta -

Cu cît deveneam mai apropiaţi, fata şi cu mine, îmi trecea din ce în ce mai rar prin minte că sea-mănă cu Hanna. De fapt, de la Avignon nici n-am mai avut această impresie! Mă miram nespus de mult cum de a putut să-mi treacă vreodată prin minte că ar semăna cu Hanna! Am examinat-o după aceea. Nici urmă de asemănare! I-am aprins ţigara, deşi eram convins că fumează mult prea devreme, un copil de douăzeci de ani -

Apoi veşnicele ei ironii:

— Te porţi ca un tată !

Poate m-am gîndit (din nou), cînd Sabeth şedea sprijinită de pieptul meu şi îmi examina faţa, că pentru ea sînt de fapt un om bătrîn.

— Aşadar, spuse Sabeth, ceea ce ne-a plăcut azi-dimineaţă atît de mult era altarul Ludovisi[1]. E grozav de renumit.

Mă lăsam instruit.

Ne scosesem pantofh şi şedeam cu picioarele goale pe pămîntul cald, îmi plăcea aşa desculţ, într-adevăr.

Mă gîndeam la Avignon (Hotel Henri IV).

Sabeth, care ţinea *Baedeker-ul* mereu deschis, ştia de la început că sînt inginer şi că fac o călătorie în Italia pentru a mă recrea. Totuşi îmi citi:

1. Altar provenind din fainioasa Villa Ludovisi, construită la începutul secolului al XVII-lea la Roma de familia Ludovisi.

— *„Via Appia,* regină a drumurilor, construită în 312 î.Hr. de cenzorul Appius Claudius Caecus -"

Şi azi îi mai aud glasul cu care citea *Baedeker-l/l*!

„Incepe cea mai interesantă parte a drumului, caldarîmul vechi e vizibil în mai multe locuri, la stînga, grandioasele rînduri de arcade de pe Aqua Marcia (vezi p. 261)."

Sabeth căuta întotdeauna la pagina indicată.

Odată am întrebat-o:

— Şi cum o cheamă de fapt pe mama ta, ce pre-nume are?

Dar nu era chip s-o întrerup.

„La cîteva minute distanţă mormîntul *Caeciliei Metella,* cea mai renumită ruină din Campagna, o rotondă cu diametrul de douăzeci de metri, pe un fundament pătrat, căptuşit cu travertin. Inscripţia, pe o placă de marmură, e următoarea : Caecilia Q. Cretici f(iliae) Metellae Crassi, fiicei lui Metellus Cretius, nora triumvirului Crassus. In interior (bacş.) sînt camerele mortuare."

Se opri din citit şi reflectă.

—Bacş. — ce-o fi însemnînd asta?

— Bacşiş, i-am spus, dar te întrebasem cu totul altceva —

— lartă-mă. Inchise *Baedeker-ul.*

— *Ce* m-ai întrebat?

I-am luat *Baedeker-ul* şi l-am deschis.

— Acolo, de partea cealaltă, e Tivoli ? am în-trebat-o.

Pe cîmpie, înainte de Tivoli, era desigur un aero-port, chiar dacă nu se găsea însemnat în hărţile *Baedeker-ulm;* tot timpul se auzea zgomot de motoare, un zbîrnîit asemănător cu acela de deasupra grădinii de pe acoperiş a locuinţei mele din Central Park West, deasupra pinului nostru zburau încolo şi încoace un DE-7 sau un Super-Constellation, cu trenul scos, gata să aterizeze şi să dispară undeva în Campagna.

— Acolo trebuie să tic aeroportul, am spus. Mă interesa realmente.

— Ce m-ai întrebat ? vru să ştie Sabeth.

— Cum o cheamă de fapt pe mama ta?

— Piper! spuse ea. Cum altfel ?

Eu, bineînţeles, mă referam la prenume.

— Hanna.

Sabeth se ridicase din nou pentru a iscodi ce mai e prin tufiş. Stătea cu mîinile în buzunare, cu coada de cal roşcată pe umăr. Nu a observat nimic la mine.

— *My goodness !* spuse. Cît mai înfulecă ăia de jos! N-or să sfirşească niciodată - acum s-au pus **pe** mîncat fructe!

Bătea din picior ca un copil.

— Dumnezeule, exclamă, ar trebui s-o şterg!

Apoi au urmat întrebările mele :

Mama a studiat cîndva la Ziirich?

Cum?

Cînd? li dădeam zor cu întrebările, deşi fata, cum am spus, trebuia s-o şteargă. Răspundea oarecum în silă, dar satisfăcător.

— Walter, dar nu ştiu!

Mă interesau, firește, datele exacte.

— Pe atunci încă nu eram de faţă! spuse ea. o amuza cîte lucruri mai voiam să ştiu. Nu-i trecea prin minte ce însemnătate aveau răspun-surile ei. o amuza, dar tot trebuia s-o şteargă. Cum şedeamjos, am apucat-o de braţ, ca să nu fugă.

— Te rog, îmi spunea, te rog. l-am pus ultima întrebare:

— Şi cum o chema de fată - Landsberg ? l-am lăsat braţul. Eram istovit. Trebuia să-mi adun toate puterile doar ca să pot sta alături de ea. Probabil zîmbind. Speram că acum o va zbughi. Dar se aşează şi îmi puse la rîndul ei întrebări:

— Ai cunoscut-o cumva pe mama ? Am dat din cap -

— Nu mai spune ! Intr-adevăr? Pur şi simplu nu puteam să vorbesc.

— V-aţi cunoscut, spuse, cînd mama mai era încă studentă ?

1 se părea grozav; doar grozav.

— Walter, spuse în timp ce pleca, am să-i scriu mamei, are să se bucure -

Azi, cînd ştiu totul, mi se pare de neînchipuit că n-am ştiut totul încă de atunci, după convorbirea de lîngă Via Appia. La ce m-am gîndit în cele zece minute pînă s-a întors fata, nu ştiu. Am făcut un fel de bilanţ, aşa cred. Tot ce ştm e că mai mult decît orice aş fi dorit să mă duc la aeroport. S-ar putea să nu

mă fi gîndit la nimic. De fapt, nu era o surpriză, ci o certitudine. Şi îmi place certitudinea. Odată dobîndită, aproape că mă amuza. Sabeth: fata Hannei! Şi atunci mi-a trecut prin minte: nici nu se poate pune problema căsătoriei. Totuşi, nu m-am gîndit o clipă că Sabeth ar putea fi chiar propriul meu copil. Era de domeniul posibilităţii, teoretic, dar nici nu mă gîndeam la aşa ceva. Mai bine zis, nu credeam. Fireşte că mi-am amintit: copilul nos-tru, odinioară, întreaga poveste dinainte de a o părăsi pe Hanna, hotărîrea noastră ca Hanna să se ducă la un medic, la Joachim - Fireşte că mi-am amintit, dar pur şi simplu nu puteam să cred, fiindcă era de necrezut că fata aceasta, care nu peste mult timp se întoarse căţărîndu-se pe tumulusul nostru, ar fi propriul meu copil.

—Walter, mă întrebă, ce s-a întîmplat? Sabeth nu bănuia absolut nimic.

— Ştii, spuse, şi tu fumezi prea mult!

Apoi am discutat despre apeducte —

Ca să tăcem!

I-am. explicat principiul vaselor comunicante.

— Da, da, mi-a spus, asta am înţeles. Şi ce haz a făcut cînd i-am demonstrat că romanii din antichitate, dacă ar fi fost doar în posesia schiţei

pe care o făcusem pe cutia de ţigări, ar fi putut să reducă lucrările de zidărie cu cel puţin 90%.

Şedeam iar întinşi pe iarbă.

Deasupra noastră treceau avioane -

— Ştii, spuse, de fapt n-ar trebui să pleci înapoi

cu avionul.

Era penultima noastră zi.

— Odată tot trebuie să ne despărţim, fetiţo

dragă, într-un fel sau altul -o priveam cu atenţie.

— Bineînţeles, spuse - s-a ridicat în capul oa-selor ca să rupă un fir de iarbă, apoi a privit drept înainte ; gîndul că ne despărţim n-o supăra, aşa mi s-a părut, n-o supăra deloc. Firul de iarbă nu l-a pus între dinţi, l-a răsucit în jurul degetului şi a

spus: Bineînţeles -

Ea nici nu se gîndea la căsătorie!

— Oare mama îşi aminteşte de tine ?

o amuza întîmplarea.

— Mama, studentă, zise ea, ştii, nici nu pot să-mi imaginez, mama, studentă, într-o odăiţă la man-sardă — despre asta nu ml-a povestit niciodată.

o amuza.

— Şi cum era ?

li ţineam capul cu amîndouă mîinile, în aşa fel

încît să nu se poată clinti, cum ai ţine de pildă capul unui cîine. Ii simţeam forţa, care nu-i folosea însă la nimic, forţa din ceafă: mîinile mele erau ca o menghină. Sabeth închise ochii. N-am sărutat-o. Ii ţineam doar capul. Ca pe o vază, uşoară şi fragilă,

apoi tot mai grea.

— Tu, spuse, mă doare -

I-am ţinut capul în mîini pînă cînd a deschis încet ochii ca să vadă ce vreau de fapt: nici eu nu

ştiam.

— Nu glumesc, spuse, mă doare!

Era rîndul meu să spun ceva; Sabeth a închis iar ochii, ca un cîine pe care îl ţii strîns.

Şi i-am pus întrebarea -

— Lasă-mă! mi-a spus. Aşteptam răspunsul.

— Nu, mi-a spus, nu eşti primul bărbat în viaţa mea, doar ai ştiut -

Nu ştiusem nimic.

— Nu, mi-a spus, nu fi îngrijorat -Cum îşi netezea părul îngrămădit pe tîmple, s-ar putea crede că e vorba doar despre păr. Scoase piep-tenele din buzunarul pantalonilor ei negri de cowboy, ca să se pieptene, şi în acelaşi timp povesti, de fapt nu povesti, ci declară doar: *He's teaching in Yale.* Intre dinţi avea o agrafa.

— Şi pe celălalt, spuse cu agrafa între dinţi, pe cind îşi pieptăna coada de cal, pe celălalt l-ai văzut.

Se referea desigur la tînărul partener de ping-pong.

— Vrea să se însoare cu mine, spuse, dar a fost o greşeală din partea mea, ştii, nu-mi place deloc.

Apoi i-a trebuit agrafa, a luat-o dintre dinţi, a rămas cu gura deschisă, dar n-a mai spus nimic în timp ce termina să se pieptene. După aceea a suflat în pieptene către Tivoli, şi gata.

— Mergem ? întrebă.

De fapt, nu voiam să stau jos, ci să mă ridic, să-mi aduc pantofii, să mă încalţ, să-mi pun mai

întîi ciorapii, fireşte, şi apoi pantofii, ca să putem pleca -

— Crezi că sînt o fată rea ? Nu credeam nimic.

— Walter! exclamă Sabeth. Mi-am adunat puterile.

— *It's okay,* am spus, *it's okay.*

După aceea am străbătut înapoi Via Appia pe jos.

Ne urcasem în maşină cînd Sabeth începu din nou să mă întrebe („Crezi că sînt o fată rea ?") şi să vrea în orice clipă să ştie ce gîndesc — am pus cheia de contact ca să poroesc motorul.

— Hai, i-am spus, să nu mai vorbim.

Acum voiam să pornesc.

Pe cînd şedeam în maşină, înainte de a o porni, Sabeth mi-a vorbit de tatăl ei, de divorţ, de război, de mama ei, de emigrare, de Hitler, de Rusia -

— Nici nu ştim măcar, zise, dacă tata mai trăieşte. Am oprit motorul.

— *Baedeker-ui e* la tine ? m-a întrebat Sabeth. A început să studieze harta.

—Asta e Porta San Sebastiano, spuse, dacă o luăm la dreapta, ajungem la biserica San Giovanni in Laterano!

Am pornit din nou motorul.

— L-am cunoscut, am spus —

—Pe tata?

— Pe Joachim, am spus, da —

Apoi am mers unde mi s-a poruncit: la Porta San Sebastiano, de acolo la dreapta, pînă cînd am dat iar de o bazilică.

Am vizitat-o şi pe asta.

Poate că sînt laş. N-am îndrăznit să spun sau să întreb nimic despre Joachim. In sinea mea făceam socoteala (pe cînd vorbeam mai mult ca de obicei, cred) neîncetat, pînă a reieşit ceea ce doream eu:

nu putea să fie decît copilul lui Joachim! Cum am socotit, nu ştiu; am potrivit datele, pînă a ieşit într-adevăr socoteala, socoteala ca atare. *înpizzeria,* cînd Sabeth a lipsit puţin, am profitat de timp şi am verificat socoteala şi în scris. Era exactă; doar alesesem datele (mărturisirea Hannei că aşteaptă un copil şi plecarea mea la Bagdad) astfel încît socoteala să se potrivească; neschimbată a rămas numai ziua de naştere a Sabethei, restul l-am soco-tit exact, aşa încît mi s-a luat o piatră de pe inimă. Ştiu că în seara aceea i-am părut fetei mai vesel ca oricînd, chiar glumeţ. Am stat pînă la miezul nopţii *înpizzeria* aceea populară dintre Pantheon şi Piazza Colonna, unde cîntăreţii din chitară, după ce cerşi-seră în faţa restaurantelor cu turişti, îşi mîncau

pizza şi beau Chianti la pahar; le-am tot plătit cîte un rînd, aşă că era veselie mare.

— Walter, spuse Sabeth, a fost grozav! în drum spre hotel (Via Veneto) am fost voioşi, nu ameţiţi, dar de-a dreptul spirituali - pînă la hotel, unde ni s-a

deschis uşa mare de sticlă, iar în holul de alabastru ni s-au întins imediat cheile, potrivit propriei noastre declaraţii:

— *Mister Faber, Miss Faber - Goodnight!* Nu ştiu cît am stat în camera mea fără să trag perdelele, o cameră de Grand Hotel: mult prea mare, mult prea înaltă. Stăteam fără să mă dezbrac. Ca un aparat care primeşte informaţia: Spală-te! -dar nu funcţionează.

— Sabeth, am întrebat, ce este ?

Stătea dinaintea uşii mele; fără să bată.

— Hai spune! am îndemnat-o-

Era desculţă, în pijamaua ei galbenă peste care-şi pusese raglanul negru cu glugă; nu voia să intre, ci doar să-mi spună o dată noapte bună. I-am văzut ochii plînşi -

— De ce să nu-mi mai fii dragă? am întrebat-o. Din cauza lui Hardy sau cum îl cheamă ? A început deodată să plîngă cu sughiţuri — Mai tîrziu a adormit, o învelisem, fiindcă fereas-tra era deschisă, iar noaptea rece; căldura, după cum se pare, a liniştit-o, întrucît dormea cu adevă-rat în ciuda zgomotului de afară, din stradă, în ciuda fricii că am să plec. Trebuie să fi fost o stradă cu stop, de aceea era atîta zgomot: motociclete care vîjîiau mergînd în gol, apoi cuplau şi, mai îngrozitor decît toate, un Alfa Romeo, care revenea mereu, pomea de fiecare dată ca la cursele de automobile, de i se răspîndea urletul printre case, după aceea cel mult trei minute linişte, din cînd în cînd dangătul de clopot al unei biserici din Roma, şi din nou cla-xoane, opriri cu scrîşnet de anvelope, ambalarea motorului în gol, fără rost, golănii, apoi iar bubuitul

de tinichea, de parcă într-adevăr acelaşi Alfa Romeo ne-a dat ocol toată noaptea. Deveneam din ce în ce mai treaz. Şedeam lungit lîngă Sabeth, nici măcar pantofii prăfuiţi şi cravata nu mi le scosesem, şi nu puteam să mă mişc, fiindcă se sprijinea cu capul pe umărul meu. In perdele bătea lumina unei lămpi cu arc, care se clătina încolo şi încoace, iar eu stă-team întins, parcă supus unei torturi, fiindcă nu mă puteam mişca; fata dormea cu mîna pe pieptul meu, respectiv pe cravată, şi mă strîngea de gît, cravata, bineînţeles. Am auzit bătînd ceasul oră după oră, în timp ce Sabeth dormea, o mogîldeaţă neagră, cu părul şi răsuflarea fierbinţi; de gîndit nu eram în stare, nu puteam să-mi urmăresc gîndu-rile. Apoi iar Alfa Romeo, claxonatul lui pe străzi, frînele, ambalarea motorului în gol, cuplarea, bubui-tul de tinichea în liniştea nopţii -

Ce vină am eu oare ? Am întîlnit-o pe vapor cînd aşteptam tichetele de masă, era înaintea mea, o fată cu părul pieptănat în coadă de cal, care i se tot clătina. Mi-a atras atenţia. I-am vorbit aşa cum îşi vorbesc oamenii pe vapor; nu am fost insistent. Nu am încîntat-o, dimpotrivă, i-am vorbit mai deschis decît îmi este felul, de pildă despre viaţa mea de burlac. Am cerut-o în

căsătorie, fără să fiu îndră-gostit, ne-am dat amîndoi imediat seama că este absurd şi ne-am luat rămas-bun. De ce am căutat-o la Paris! Am mers împreună la Operă, după aceea am mîncat o îngheţată şi am condus-o, fără să o reţin prea mult, la hotelul ei ieftin din Saint-Germain, i-am propus ca drumul cu autostopul să-l facă mer-gînd cu mine, fiindcă aveam Citroenul lui Williams, iar la Avignon, unde am înnoptat prima dată, am locuit, bineînţeles (orice altă soluţie ar fi lăsat să se bănuiască o intenţie pe care nici nu o aveam) la acelaşi hotel, dar nu şi la acelaşi etaj; nu m-am gîndit o clipă că vom ajunge pînă acolo. Imi amintesc

perfect. Era o noapte (13.V.) cu eclipsă de Lună, ceea ce ne-a surprins; nu citisem nici un ziar şi nu eram preveniţi. Am spus: „Dar ce se întîmplă cu Luna ?" Mîncasem afară, în aer liber, şi era aproape ora zece, trebuia să ne ducem la culcare, fiindcă a doua zi voiam să pornim încă din zori mai departe. Simplul fapt că trei corpuri cereşti: Soarele, Pămîntul şi Luna se aflau întîmplător plasate pe aceeaşi linie dreaptă, ceea ce provoca în mod necesar o eclipsă de Lună, mă neliniştea, de parcă n-aş fi ştiut destul de precis ce înseamnă o eclipsă de Lună — am plătit imediat cafeaua cînd am văzut umbra rotundă a Pămîntului pe Luna plină şi ne-am dus braţ la braţ sus, pe terasa de deasupra Ronului, unde am stat, tot braţ la braţ, mai bine de o oră şi am urmărit fenomenul acela uşor de înţeles. I-am mai explicat fetei cum se face că Luna, deşi acnperită complet de umbra Pămîntului, este atît de lumi-noasă, încît putem să vedem bine, spre deosebire de momentul cînd e în creştere, aşadar mai bine ca oricînd: nu ca pe un disc luminos, ca de obicei, ci clar, ca o sferă, ca o minge, ca un corp, ca un astru, ca o masă imensă în universul gol, portocalie. Nu-mi amintesc tot ce am spus în ceasul acela. Fata a găsit atunci (asta-mi amintesc), pentru prima oară, că eu mă luam în serios şi o luam şi pe ea în serios şi m-a sărutat ca niciodată pînă atunci. în plus, ca simplu spectacol era mai curînd neliniştitor, oricum, o masă imensă care pluteşte în spaţiu, şi care, desigur, vuieşte, te faci să-ţi reprezinţi concret şi justificat că şi noi, adică Pămîntul, de asemenea pluteşte în beznă şi, desigur, vuieşte. I-am vorbit despre moarte şi viaţă în general, aşa cred, şi eram amîndoi emo-ţionaţi, întrucît nu mai văzusem niciodată o eclipsă de Lună atît de desluşit, nici eu, şi am avut pentru prima oară impresia confuză că fata pe care o soco-tisem pînă atunci un copil este îndrăgostită de mine.

132

în orice caz, ea a fost aceea care a venit la mine în cameră în noaptea respectivă, după ce am stat afară pînă ne-a cuprins frigul -

Apoi revederea cu Hanna.

(3.VI. la Atena)

Am recunoscut-o încă înainte de a mă fi trezit din somn. Vorbea cu sora de caritate. Ştiam unde mă aflu şi voiam să întreb dacă s-a făcut operatia -dar dormeam, complet epuizat, îmi era sete, şi nu puteam să spun. Totuşi îi auzeam vocea, vorbea greceşte. Mi s-a adus ceai, dar nu puteam să-l beau;

dormeam, auzeam totul şi ştiam că dorm şi mai ştiam că atunci cînd mă voi trezi va fi de faţă Hanna.

Brusc, s-a făcut linişte -

M-am speriat că a murit copilul.

Brusc, m-am pomenit cu ochii deschişi: camera albă, un laborator, o doamnă stă la fereastră şi crede că dorm, că nu o văd. Părul cărunt, statura mică. Aşteaptă, cu amîndouă mîinile m buzunarele jachetei, şi se uită pe fereastră. Altfel, nimeni în cameră. o străină. Nu i se vede faţa, doar ceafa, partea din spate a capului, părul tuns scurt. Din cînd în cînd scoate batista, îşi şterge nasul, o pune iar la loc, adică o strînge mototol în mîna ei ner-voasă. Altfel, nici nu se clinteşte. Poartă ochelari negri, cu ramă de com. Poate e doctoriţă, avocată sau aşa ceva. Plînge. Odată şi-a vîrît mîna pe sub ochelari, de parcă şi-ar fi ţinut faţa; şi a stat aşa o bucată de timp. Apoi a avut nevoie de amîn-două mîinile pentru a mai despături o dată batista udă, după aceea a strîns-o iar şi a rămas aşteptînd cu ochii pe fereastră, uitîndu-se afară, unde nu se vedeau decît storuri de soare. Avea o înfăţişare sportivă, ai fi zis că e o fată tînără, dacă n-ar fi trădat-o părul sur sau alb. Şi-a mai scos o dată batista ca să-şi şteargă ochelarii, şi atunci i-am

văzut în sfirşit toată faţa, care era arămie - făcînd abstracţie de ochii albaştri,. ai fi zis că e faţa unui indian bătrîn.

M-am prefăcut că dorm. Hanna cu părul alb !

Fără îndoială că am dormit cu adevărat — o jumătate de mmut sau ojumătate de oră, pînă mi-a alunecat capul rezemat de percte şi m"am speriat -ea a văzut că sînt treaz. N-a spus nici un cuvînt, mă privea numai. Şedea, cu picioarele încrucişate, cu capul proptit în mîini şi fuma.

— Cum mai merge ? am întrebat. Hanna continua să fumeze.

— Să sperăm că s-a făcut tot ce s-a putut, spuse — să sperăm.

— Trăieşte ?

— Da, spuse —

Despre vreun cuvînt de salut, nici pomeneală.

— Doctorul Eutheropulos s-a nimerit să fie aici, spuse, n-a fost viperă cu cruce, aşa zice -A umplut o ceaşcă pentru mine.

— Hai, bea-ţi ceaiul, mi-a spus.

Nici nu-mi trecea prin minte (fără ipocrizie) că de douăzeci de ani nu mai stătusem de vorbă; dis-cutam despre operaţie, care avusese loc cu un ceas înainte, sau tăceam. Aşteptam amîndoi veşti de la medic.

Am golit ceaşcă după ceaşcă.

— Ştii că ţi-au făcut şi ţie o injecţie ? mi-a spus. Nici nu-mi dădusem seama.

— Numai zece centimetri cubi, doar profilactic, spuse, pentru mucoasa gurii.

Hanna era în general foarte practică.

— Cum s-a întîmplat ? m-a întrebat. Aţi fost astăzi în Corint? Dîrdîiam de frig.

— Unde ţi-e haina ?

Haina mea zăcea undeva pe ţărmul mării.

— De cînd sînteţi în Grecia ?

Hanna mă uimea; un bărbat, un prieten, nu mi-ar fi pus întrebări mai concrete. Am încercat să răspund şi eu la fel de concret. De ce să o asigur de sute de ori că n-am nici o vină! Hanna nu-mi re-proşa nimic, ci mă întreba, uitîndu-se pe fereastră. întreba fără să mă privească.

— Ce ai avut cu fetiţa ?

Dar era foarte nervoasă, se vedea.

—Cum adică, n-a fost viperă cu cruce? am întrebat.

— Hai, bea-ţi ceaiul! mi-a spus ea.

— De cînd porţi ochelari ? am întrebat-o -

Eu nu văzusem şarpele, o auzisem doar pe Sabeth strigînd. Cînd am ajuns la ea, îşi şi pierduse cunoştinţa. Am văzut cum s-a prăbuşit şi am aler-gat la ea. Zăcea în nisip, îşi pierduse cunoştinţa din pricina căderii, aşa credeam. Abia după aceea am văzut muşcătura de deasupra sînului, mică. Trei împunsături foarte apropiate, şi am înţeles ime-diat. Nu sîngera decît puţin, Fireşte că am supt imediat sîngele din rană, aşa cum se recomandă, şi ştiam că ar fi trebuit să fac o legătură strînsă pe porţiunea dintre muşcătură şi inimă. Dar cum? Muşcătura era deasupra sînului stîng. Ştiam ce se cerea: rana să fie imediat tăiată şi eventual caute-rizată. Ain strigat după ajutor, dar abia răsuflam încă înainte de a ajunge la şosea, cu biata fată în braţe, păşeam greu pe nisipul moale, apoi m-a apu-cat disperarea cînd am văzut că Fordul trece mai departe, am strigat cît am putut de tare. Abia mai răsuflam, cu fata în braţe, leşinată, din ce în ce mai grea, abia mai puteam să o ţin, fiindcă nu mă ajuta în nici un fel. Eram pe şoseaua indicată, dar nici un vehicul cît vedeai cu ochii. Mi-am tras răsu-flarea şi am pornit mai departe pe şoseaua cu gudron

şi pietriş, în pas alergător, apoi mai încet, tot mai încet, eram desculţ. Era către amiază. Plîngeam şi mergeam, pînă cînd, în sfirşit, a apărut o cotigă cu două roţi. Urca dinspre mare. Muncitorul acela nu ştia decît greceşte, dar a înţelea numaidecît, văzînd rana. Şedeam în cotiga care se tot poticnea, încărcată cu pietriş ud, şi îmi ţineam fata în braţe, aşa cum se afla, adică în costum de baie (bikini) şi plină de nisip. Pietrişul se clătina, trebuia să o ţin mai departe în braţe pe fată, care-şi recăpătase cunoş-tinţa, şi mă clătinam şi eu. L-am rugat pe muncitor să mîne mai repede. Măgarul înainta în ritmul unui om care merge pe jos. Cotiga scîrţîia, avea roţile strîmbe, hodorogite, pentru a străbate un kilome-tru îi trebuia o veşnicie; şedeam în aşa fel încît priveam înapoi. Dar nici urmă de automobil. Nu ştiam ce spune grecul, de ce a oprit la o fintînă cu cumpănă şi a legat măgarul; totodată îmi făcea semn să aştept. L-am implorat să meargă mai departe, să nu piardă timp; nu ştiu ce avea de gînd cînd m-a lăsat singur în cotiga cu pietriş, singur cu biata fată care avea nevoie de ser. Am mai supt o dată sîngele din rană. Fără îndoială că se ducea la colibe să ceară ajutor. Nu ştiu cum îşi imagina el acest ajutor, cu buruieni, vrăji sau altele. Afluierat, dar a pornit mai departe, fiindcă nu a primit nici un răspuns dinspre colibe. Am aşteptat cîteva mi-nute, apoi, fără a sta mult pe gînduri, am plecat cu biata fată în braţe, la început tot în pas alergător, dar pînă la urmă mi s-a tăiat răsuflarea. Am întins-o pe taluzul şoselei, pentru că oricum nu avea nici un sens să alerg; tot nu puteam să o duc pînă la Atena. Ori se ivea un automobil care să ne ia, ori nu se ivea. Cînd i-am supt iar sîngele din rană de deasupra sînului, am văzut că Sabeth îsi venea încet în fire : ţinea ochii larg deschişi, dar nu vedea, se plîngea numai de sete, cu glasul foarte răguşit, pulsul îi bătea foarte slab, apoi a vomitat

şi a năpădit-o sudoarea. Acum îi vedeam umflătura roşie-vineţie din jurul rănii. Am alergat să caut apă. Pretutindeni numai grozamă, scaieti şi roăslini pe un cîmp uscat; nici un om, cîteva capre la umbră, puteam să chem şi să strig mult şi bine — era pe la amiază, o linişte de moarte, am îngenuncheat lîngă Sabeth; nu era fără cunoştinţă, doar somnolentă, ca paralizată. Din fericire, am zărit camionul la vreme, aşa că am putut să alerg pînă la şosea; a oprit, un camion cu o legătură de ţevi lungi de oţel. Nu mergea la Atena, ci la Megara, dar oricum în direcţia noastră. M-am aşezat lîngă şofer, cu biata fată în braţe. Ţevile lungi zornăiau, iar maşina mergea într-un tempo ucigător; doar vreo treizeci de kilometri la oră pe drum drept! Haina îmi rămă-sese pe malul mării, banii îi aveam în haină — la Megara unde a oprit, i-am dat şoferului, care

şi el vorbea doar greceşte, ceasul meu Omega, ca să con-tinue imediat drumul, fără să descarce ţevile. La Eulis, unde trebuia să ia benzină, am mai pierdut un sfert de oră. N-am să uit drumul acela cît voi trăi. Nu ştiu dacă se temea că îi voi cere ceasul înapoi, în caz că voi putea să plec cu un vehicul mai rapid, sau ce era în capul lui; în orice caz, m-a împiedicat de două ori să cobor. o dată a trecut un autobuz, un Pullmann, altă dată o limuzină, pe care le-am oprit făcînd semn cu mîna; şoferul caroio-nului le-a vorbit în greceşte şi ceilalţi au pornit mai departe. Nu voia pur şi simplu să renunţe la cali-tatea de salvator al nostru, şi mai era şi un şofer nepriceput. Panta spre Daphni abia am urcat-o. Sabeth dormea şi nu ştiam dacă va mai deschide vreodată ochii. în sfirşit, periferia Atenei, dar înain-tam din ce în ce mai încet: stopurile, obişnuitele opriri, camionul nostru cu ţevile lungi, depăşind platforma din spate, se urnea mai greu ca toate celelalte maşini, care nu aveau nevoie de ser, oraşul era oribil, o învălmăşeală de tramvaie şi de cotigi

trase de măgari, şoferul nostru, iireşte, nu ştia unde se află vreun spital, trebuia să întrebe, aveam impresia că nu-l va găsi niciodată, închideam ochii sau mă uitam la Sabeth care respira foarte încet. (Toate spitalele erau la cealaltă extremitate a Atenei.) Şoferul nostru, fiind de la ţară, nu cunoş-tea nici numele străzilor care îi erau indicate, eu nu înţelegeam mereu decît: Leofores, Leofores, în-cercam să fiu de ajutor, dar nu mă pricepeam nici să citesc — n-am fi ajuns niciodată, dacă nu s-ar fi urcat băiatul acela pe scara maşinii ca să ne îndrume. Apoi anticamera -

întrebări doar în greceşte -

In sfirşit, sora de caritate care ştia engleza, o femeie de un calm diabolic: grija ei principală, să ne cunoască datele personale!

Medicul, care a tratat-o pe fată, ne-a liniştit. înţelegea engleza, dar răspundea pe greceşte. Hanna îmi traducea ce era mai important, expli-caţia lui, de ce nu era viperă cu cruce, ci viperă obişnuită (aspidă) şi că după părerea lui luasem singura măsură indicată: transportarea la spital. Ca specialist, nu punea mare preţ pe procedeele populare (sugerea sîngelui din muşcătură, tăierea sau cauterizarea rănii, legarea respectivelor mem-bre); eficace era doar injecţia cu ser în curs de trei, patru ore, iar tăierea rănii făcute de muşcătură numai ca măsură paleativă. Medicul nu ştia cine sînt.

Şi eu eram într-un hal deplorabil: transpirat şi plin de praf ca muncitorul cu cotiga de pietriş, pe picioare murdar de gudron, ca să nu mai vorbesc de cămaşă, un vagabond desculţ şi fără haină, medicul se arăta preocupat de picioarele mele, pe care le lăsă în grija surorii de caritate, şi vorbi mai departe cu Hanna, pînă cînd Hanna mă prezentă.

— *Mister Faber is a friend of mine.*

Mă liniştea faptul că procentul mortalităţii pro-vocate de muşcăturile de şarpe (vipere cu cruce, vipere de tot felul) este de trei pînă la zece, chiar procentul mortalităţii provocate de muşcătura de cobră nu trece de douăzeci si cinci, ceea ce nujusti-fică frica superstiţioasă faţă de şarpe, care în gene-ral mai dăinuie. Şi Hanna era oarecum liniştită -

Puteam să locuiesc la Hanna.

Dar nu voiam să părăsesc spitalul fără să o văd măcar un minut (doctorul a fost imediat de acord), şi Hanna mi se păru foarte ciudată - nu m-a lăsat nici un minut în camera bolnavei, de parcă aş fi vrut să-i fur fiica.

— Hai, mi-a spus, - acum doarme.

Poate că a fost un noroc că fata nu ne-a recu-noscut; dormea cu gura deschisă (cum nu avea obi-ceiul) şi era foarte palidă, urechea îi părea ca de marmură, respira rar, dar regulat, ca să spun aşa, mulţumită, şi o dată, pe cînd şedeam lîngă patul ei, a întors capul spre mine. Dar dormea.

— Hai, spuse Hanna, las-o !

Aş fi preferat să mă duc la un hotel. Nu ştiu de ce nu mi-am exprimat acest gînd. Poate că şi Hanna ar fi preferat. Nici mîna nu ne-o întinsesem pînă atunci.

In taxi, cînd mi-am dat seama, am zis:

— Nici nu ţi-am spus bună ziua. A zîmbit ca întotdeauna cînd făceam o glumă proastă: cu o cută pe frunte, între sprîncene. Semăna destul de bine cu fiica ei. Bineînţeles că n-am spus nimic.

— Unde ai cunoscut-o pe Elsbeth ? m-a întrebat. Pe vapor ?

Sabeth îi scrisese despre un domn mai în vîrstă care, pe vapor, puţin înainte de a ajunge la Le Havre, o ceruse în căsătorie.

— E adevărat ? m-a întrebat.

Convorbirea noastră din taxi: doar întrebări, nici un răspuns.

De ce îi spun Sabeth? Ca răspuns la întrebarea mea: de ce îi spune Elsbeth ? între timp mi-a arătat Teatrul lui Dionysos. De ce îi spun Sabeth ? Fiindcă Elisbeth mi se părea un nume imposibil. între timp mi-a arătat iar nişte coloane în ruină. De ce tocmai Elisabeth ? Eu nu i-aş fi dat niciodată unui copil un astfel de nume. Intre timp stopul, obişnuita oprire. o cheamă Elisabeth, şi gata, nu e nimic de făcut, aşa a vrut tatăl ei. între timp a vorbit pe greceşte cu şoferul care înjura un pieton, aveam impresia că mer-gem tot prin aceleaşi locuri, că ne învîrtim în cerc, deşi acuma, brusc, aveam timp; apoi m-a întrebat:

— L-ai mai văzut pe Joachim vreodată ? Atena mi se părea un oraş oribil, balcanic, nu îmi puteam imagina unde locuiesc oamenii, era un orăşel, în parte

chiar un sat, levantin, forfotă de oameni pe stradă, apoi iar pustiu, ruine, printre care imitaţii de oraş mare, oribil, maşina a oprit la scurt timp după întrebarea ei.

— Aici ? am întrebat -

— Nu, mi-a răspuns, mă întorc îndată.

Era Institutul la care lucra Hanna, şi a trebuit să aştept în taxi, fără a avea măcar o ţigară; încer-cam să citesc inscripţiile şi am avut sentimentul că sînt analfabet, complet pierdut.

După aceea, înapoi în oraş -

Cînd a ieşit din Institut, n-am mai recunoscut-o pe Hanna, sincer vorbind; altfel, bineînţeles că i-aş fi deschis portiera taxiului. După aceea, locuinţa ei.

— o iau eu înainte, spuse.

Hanna mergea înainte, doamna cu părul sur şi tăiat scurt, cu ochelari cu rama de com, o străină, dar mama Sabethei, respectiv Elsbethei (ca să spun aşa, soacra mea !), din cînd în cînd mă miram că ne tutuim.

— Hai, spuse, fă-te comod. 140

o întîlnire după douăzeci de ani, nu m-aş fi aşteptat, nici Hanna, de altfel avea dreptate : două-zeci şi unu de ani, dacă socoteşti bine.

— Hai, aşază-te, mi-a spus.

Mă dureau picioarele.

Ştiam, firește, că mai curînd ori mai tîrziu o să repete întrebarea („Ce ai avut cu fetiţa?") şi aş fi putut să jur : nimic ! — fără să mint, fiindcă nici eu nu credeam, acum cînd o vedeam pe Hanna înain-tea mea.

— Walter, spuse ea, de ce nu te aşezi?

Mă încăpăţînam să stau în picioare -

Hanna ridică storurile.

Principalul e că a fost salvat copilul! — îmi repe-tam fără încetare, cînd spuneam cîte ceva sau tăceam, fumînd ţigări de la Hanna ; ea aduna nişte cărţi de pe scaune, ca să mă pot aşeza.

— Walter, mă întrebă, ţi-e foame ? Hanna, mamă -Nu ştiam ce să cred.

— Ai o privelişte frumoasă aici! am spus. Aşa-dar, aceasta e vestita Acropole ?

— Nu, îmi răspunse, ăsta-i Lykabettos[1]. A avut întotdeauna obiceiul, chiar mania, să fie

foarte precisă chiar şi în chestiuni secundare : „Nu,

ăsta-i Lykabettos." l-am spus:

— Nu te-ai schimbat deloc.

— Crezi? mă întrebă. Dar tu te-ai schimbat? Locuinţa ei: ca a unui savant (şi, evident, i-am spus-o; mai tîrziu, într-o discuţie despre bărbaţi, Hanna a citat cuvintele mele de atunci, privitoare la locuinţa de savant, ca un argument

că socotesc ştiinţa un monopol al bărbaţilor, ca şi spiritul, în general) - toţi pereţii sînt plini de cărti, un birou plin de cioburi, cu etichete, în rest, la prima vedere, nimic nu mi s-a părut că ar aduce a antichitate,

1. Munte la nord de Atena.

dimpotrivă, mobilele erau foarte moderne, ceea ce m-a mirat din partea Hannei.

— Hanna, i-am spus, dar ai devenit progresistă ! Ea a zîmbit numai.

— Vorbesc serios, i-am spus -

— Tot ca înainte ? Uneori nu o înţelegeam.

— Tu mai eşti progresist ? m-a întrebat şi eram bucuros că cel puţin zîmbeşte...

După cum vedeam: obişnuitele mustrări de con-ştiinţă pe care le ai cînd nu te căsătoreşti cu o fată se dovedesc inutile. Hanna nu avea nevoie de mine. Trăia fără automobil propriu, dar mulţumită; chiar şi fără televizor.

— Ai o locuinţă drăguţă, i-am spus -Am pomenit de soţul ei.

— Ah, Piper, a zis.

Nici de el nu avea nevoie, după cum se părea, nici măcar din punct de vedere material. Trăia de ani de zile din munca ei (care, sincer să fiu, nici azi nu înţeleg bine în ce consta), nu grozav, dar trăia. Am văzut. Imbrăcămintea n-ar fi făcut-o de ruşine nici chiar faţă de Ivy şi, în afară de o arhaică pendulă cu cadranul spart, locuinţa ei, cum am spus, era mobilată numai cu piese moderne.

— Şi ţie cum îţi merge ? m-a întrebat. Purtam o haină de împrumut, primită de la spi-tal, o haină prea mare, o suportam greu : era prea largă, fiindcă eu sînt slab, şi totodată prea scurtă, mînecile păreau ale unei haine de băiat. Am scos-o, de îndată ce s-a dus Hanna în bucătărie ; dar nici în cămaşă nu mergea, fiind plină de sînge.

— Poate vrei să faci o baie, mi-a spus Hanna, pînă termin eu de gătit — Hanna punea masa.

— Da, i-am răspuns, am transpirat — Era emoţionantă, dar preocupată tot numai de lucruri practice ; a aprins gazul şi mi-a explicat cum se stinge; apoi a adus un prosop curat şi săpun.

— Cum mai stai cu picioarele? m-a întrebat. Intre timp îşi vedea de lucru.

— De ce să te duci la hotel? m-a întrebat. E de la sine înţeles că poţi locui aici —

Simţeam că mi-a crescut barba de cînd nu mă răsesem.

Baia se umplea foarte încet şi scotea aburi, Hanna a dat drumul la apă rece, ca şi cînd singur nu m-aş fi descurcat; şedeam pe un taburet, fără să fac nimic, ca un musafir, picioarele mă dureau rău, Hanna a deschis fereastra mică, prin aburi nu-i vedeam decît mişcările, care nu se schimbaseră, nu se schimbaseră deloc.

— Totdeauna am crezut că eşti furioasă pe mine, i-am spus, pentru ceea ce s-a întîmplat pe vremuri. Hanna se miră numai.

— De ce să fiu furioasă ? Fiindcă nu ne-am căsă-torit ? mi-a răspuns. Ar fi fost o nenorocire -Işi bătea pur şi simplujoc de mine.

— Serios, aşa ai crezut, Walter, că sînt furioasă neîncetat, de douăzeci şi unu de ani ? Baia se umpluse.

— De ce ar fi fost o nenorocire ? am întrebat-o — Mai mult n-am mai vorbit despre povestea cu

căsătoria noastră de odinioară. Hanna avea drep-

tate, acum aveam alte griji.

— Ştiai, am întrebat-o, că mortalitatea provo-cată de muşcătura şarpelui nu este decît de trei pînă la zece la sută ?

Eram uluit.

Hanna nu punea nici un preţ pe statistică, după cum mi-am dat imediat seama. M-a lăsat să-i ţin o adevărată conferinţă despre statistică - acolo, în baie - ca să-mi spună pînă la urmă:

— Ţi se răceşte baia.

Nu ştiu cît am stat lungit în baie, cu picioarele bandajate sprijinite de marginea căzii - gîndindu-mă la statistică, la Joachim, care se spînzurase, la viitor, m-am tot gîndit pînă m-a luat cu frig, nici eu singur

nu ştiam la ce să mă gîndesc, ca să spun aşa, nu mă puteam hotărî să ştiu la ce să mă gîndesc. Văzînd sticluţe şi cutii, tuburi, numai ustensile femeieşti, nu mi-o puteam imagina pe Hanna, nici pe cea de odinioară, nici pe cea de acum, propriu-zis pe nici una. înii era frig, dar nu aveam chef să-mi îmbrac

iar cămaşa plină de sînge - n-am răspuns cînd m-a strigat Hanna.

— Ce-i cu tine ?

Nici eu nu ştiam.

Dacă vreau ceai sau cafea ?

Mă istovise ziua aceea, aşa se explică neputinţa mea de a lua o hotărîre, ceea ce de obicei nu mi se întîmplă, aşa se explică şi gîndurile năstruşnice (cada ca sarcofag: etrusc!), de-a dreptul un delir al nehotărîrii provocate de frisoane.

— Da, i-am spus, vin acum.

De fapt, n-aveam de gînd s-o revăd pe Hanna;

după ce am fi ajuns la Atena, intenţionam să plec imediat la aeroport -

Concediul mi se terminase.

Cum aveam să aduc înapoi la Paris Citroenul împrumutat de la Williams, pe care îl lăsasem la Bari, era pentru mine o enigmă. Nu ştiam nici măcar numele garajului respectiv.

— Da, am strigat, vin acum ! Dar am rămas lungit în baie. Via Appia -

Mumia din Vatican -Corpul meu sub apă -

Nu mă interesa sinuciderea, fiindcă nu schimbă cu nimic faptul că ai fost pe lume, ceea ce îmi doream în clipa aceea era: să nu mă fi născut!

— Walter, nu vii ? mă întrebă Hanna. Nu încuiasem uşa camerei de baie şi Hanna (aşa mă gîndeam) putea foarte uşor să intre şi să mă ucidă pe la spate cu un topor; stăteam întins cu ochii închişi, pentru a nu-mi vedea corpul bătrîn -

Hanna a vorbit la telefon.

De ce nu se putea fără mine?

Mai tîrziu, în timpul serii, am vorbit iar de parcă nu se întîmplase nimic. Fără să mă prefac: de fapt, nu avea nici o importanţă, principalul era că Sabeth scăpase. Datorită serului. Am întrebat-o pe Hanna cum de nu crede în statistică, ci în soartă şi alte poveşti de acestea.

— Sfirşeşte cu statistica! mi-a spus. Dacă aş avea o sută de fete, toate muşcate de viperă, atunci da! Atunci aş pierde numai trei pînă la zece fete. Uimitor de puţin! Ai perfectă dreptate.

Şi a rîs.

— Eu n-am decît o singură fată! a adăugat apoi. N-am contrazis-o, totuşi am ajuns aproape să ne

certăm, ne ieşisem deodată din fire. Discuţia a

început cu o remarcă de-a mea.

— Hanna, i-am spus, parcă ai fi o cloşcă ! Am scăpat aceste vorbe fără să vreau.

— lartă-mă, dar aşa este ! i-am spus.

Abia mai tîrziu mi-am dat seama ce mă iritase :

cînd am ieşit din camera de baie, Hanna era la telefon, chemase spitalul în timp ce eu eram în baie - si vorbea cu Elsbeth.

Am auzit totul, fără să vreau.

Nici un cuvînt despre mine -

Vorbea de parcă n-ar fi existat decît Hanna, mama, care tremurase de grijă şi se bucura că fata se simţea încetul cu încetul mai bine, că putea chiar să vorbească, vorbeau nemţeşte pînă am intrat eu în cameră, după aceea au dat-o pe greceşte. Nu înţelegeam nici un cuvînt. Apoi a închis telefonul.

— Cum îi mai merge ? am întrebat. Hanna se înseninase mult -

— I-ai spus că sînt aici ? am întrebat. Hanna luă o ţigară.

— Nu, îmi răspunse.

Era foarte ciudată şi pur şi simplu nu-mi venea să cred că fata nu întrebase'de mine, cel puţin aveam dreptul, aşa cred, să ştiu tot ce vorbiseră.

— Hai să mîncăm ceva, spuse Hanna.

Mă scotea din fire zîmbetul ei, de parcă n-aş fi avut dreptul să ştiu tot.

— Hai, aşază-te, spuse Hanna. Nu m-am aşezat.

— Cum, eşti supărat că vorbesc cu copilul meu ? spuse ea. De ce ?

Se purta într-adevăr (ca toate femeile, probabil chiar şi cînd sînt hiperintelectuale) ca o cloşcă atunci cînd trebuie să-şi ia puiul sub aripă; de aceea făcu-sem remarca respectivă, apoi a urmat un schimb de cuvinte care au scos-o din fire, niciodată n-o văzu-

sem pe Hanna mai feminină. Şi îi dădea zor cu acelaşi argument;

— E copilul meu, nu-i copilul tău. Aşa am ajuns s-o întreb:

— E adevărat că tatăl ei e Joachim ? Nu mi-a răspuns.

— Lasă-mă! a exclamat. Ce ai în fond cu mine ? Nu am văzut-o pe Elsbeth timp de o jumătate de an, şi deodată primesc un telefon de la spital, mă duc acolo şi o găsesc în nesimţire - nici nu ştiu măcar ce s-a întîmplat.

Am rugat-o să uite cuvintele mele, de care îmi părea rău.

— Tu, spuse, tu ~ ce ai tu de vorbit cu fata mea ? Ce ai la urma urmei cu ea ? Ce doreşti ?

o vedeam cum tremură.

Hanna nu e nicidecum o femeie bătrînă, dar îi vedeam, firește, pielea moale, pungile de sub ochi, tîmplele cu zbîrcituri, care nu mă supărau, dar le vedeam. Hanna era acum mai slabă, mai plăpîndă. De fapt, vîrsta o avantaja, aşa aveam impresia, mai ales la faţă, abstracţie făcînd de pielea de sub bărbie, care îmi amintea de pielea unei şopîrle — I-am

mărturisit că regret tot ce spusesem. înţelegeam, firește, că Hanna ţinea la copilul ei, că număra mereu cîte zile mai rămîneau pînă la întoarcerea fetei acasă, că nu-i uşor pent.ru o mamă cînd copilul ei, singurul ei copil, pleacă pentru prima oară în lume.

— Doar nu mai e un copil, spuse Hanna, chiar eu am hotărît să facă această călătorie, trebuia să vină şi ziua cînd va duce o viaţă a ei, personală, ştiu bine că într-o zi nu se va mai întoarce -

Am lăsat-o pe Hanna să vorbească.

— Da, aşa este, spuse ea, viaţa n-o putem ţine în loc, luînd-o în braţe, nici tu nu poţi, Walter.

— Ştiu! am răspuns.

—Atunci de ce încerci? m-a întrebat. Uneori n-o înţelegeam pe Hanna.

— Viaţa merge împreună cu copiii, spuse ea — M-am interesat de activitatea ei.

— Da, aşa este, nu ne putem căsători iar, o dată cu copiii noştri, spuse.

La întrebarea mea nici nu a răspuns.

— Walter, m-a întrebat, cîţi ani ai acum ? Apoi a revenit iar la vorbele ei: că nu are o sută de fete, ci doar una singură (ceea ce ştiam), şi că fata ei are doar o singură viaţă (ceea ce iar ştiam), ca orice om; şi că ea, Hanna, are o singură viaţă, o viaţă cîrpăcită, şi că eu (oare îmi dau seama) am doar o singură viaţă.

— Hanna, i-am spus, asta o ştim. Mîncarea mi se răcise.

— De ce cîrpăcită ? am întrebat-o. Hanna fuma în loc să mănînce.

— Tu eşti bărbat, a spus ea, iar eu sînt femeie — asta e deosebirea, Walter.

— Să sperăm ! am rîs eu.

— Eu nu voi mai avea copii -

A repetat asta de două ori în seara respectivă.

— Activitatea mea ? spuse. Vezi doar, lucrez cu cioburi. Acesta trebuie să fi fost un vas. Din Creta. Adun trecutul lipindu-l cu clei —

147

Mie nu mi se părea deloc cîrpăcită viaţa Hannei. Dimpotrivă. Nu-l cunoşteam pe al doilea soţ al ei, pe Piper, o cunoştinţă din timpul emigraţiei; Hanna aproape că nu pomenea de el, deşi (ceea ce mă miră şi acum) îi poartă numele: Dr. Hanna Piper. Dar Hanna a făcut întotdeauna ceea ce i s-a părut ei că e mai bine şi, pentru o femeie, nu-i puţin lucru, aşa cred. Şi-a dus viaţa cum a vrut. De ce nu a mers căsnicia cu Joachim nici nu mi-a spus de fapt. Vor-bea de el ca de un om bun. Nu-i aducea nici cea mai mică învinuire; cel mult, ne găsea ciudaţi pe noi, bărbaţii, în general. Probabil că îşi făcuse iluzii mult prea mari în privinţa bărbaţilor, ceea ce mă îndeamnă să cred că îi sînt dragi. Dacă învinuia pe cineva, atunci se învinuia pe ea însăşi; dacă ar fi putut sau ar fi trebuit să mai trăiască o dată, i-ar fi iubit pe bărbaţi cu totul altfel. Socotea natural fap-tul că bărbaţii sînt mărginiţi (după cum spunea);

nu regreta decît prostia ei, că ne considerase pe fiecare dintre noi (nu ştiu cîţi au fost) o excepţie. Totuşi, după părerea mea, Hanna numai proastă nu se poate numi. Ea însă aşa se socotea. Considera o prostie din partea unei femei să vrea să fie înţe-leasă de un bărbat; bărbatul (spunea Hanna) vrea ca femeia să fie o taină, pentru ca propria sa lipsă de înţelegere să-l inspire şi să-l stimuleze. Bărbatul nu se aude decît pe el însuşi, după părerea Hannei, de

aceea viaţa unei femei care vrea să fie înţeleasă de un bărbat nu poate să fie decît cîrpăcită. După părerea Hannei. Bărbatul se consideră stăpînul lumii, iar pe femeie o consideră doar o oglindă a lui. Stăpînul nu este obligat să înveţe limba supuşilor;

femeia este obligată să înveţe limba stăpînului ei, deşi nu-i foloseşte la nimic, dimpotrivă, învaţă o limbă care niciodată nu îi dă dreptate. Hanna regretă că a ajuns doctor în filologie. Atîta vreme cît Dumnezeu e bărbat, şi nu o pereche, viaţa unei femei, după părerea Hannei, nu poate decît să rămînă

aşa cum este acum, adică deplorabilă, femeia este proletarul creaţiunii, chiar dacă se îmbracă elegant — Mi se părea ciudat ca o femeie de cincizeci de ani să filozofeze ca o fetişcană, o femeie care mai arată încă atît de bine ca Hanna, care e de-a dreptul atrăgătoare, şi pe deasupra şi o personalitate, fără îndoială, o doamnă respectabilăJudecînd după cum fusese tratată, de pildă, la spital, deşi era o străină, care nu locuia decît de trei ani la Atena, se bucurase de atenţie ca o adevărată profesoară, ca o laureată a Premiului Nobel! — îmi era milă de ea.

— Walter, dar nu mănînci nimic. Am prins-o de braţ:

— Tu, proletară a creaţiunii! -Hanna nu era dispusă să zîmbească, aştepta să iau mîna de pe braţul ei.

— La Roma pe unde aţi fost? m-a întrebat.

I-am relatat.

Cum mă privea -

S-ar fi putut crede că sînt o fantomă, aşa se uita Hanna la mine în timp ce îi relatam despre Roma;

o fiară cu rît şi cu gheare, un monstru care bea ceai.

N-am să uit cît voi trăi privirea aceea.

Nu scotea un cuvînt -

Am început să vorbesc din nou - fiindcă era imposibil să tac — despre mortalitatea provocată de muşcăturile de şarpe, adică despre statistică în general.

Hanna parcă era surdă.

Nu îndrăzneam să mă uit în ochi ei - ori de cîte ori mă gîndeam, fie şi numai o secundă (mai mult nu puteam), la faptul că o îmbrăţişasem pe Sabeth, respectiv că Hanna, care şedea în faţa mea, era mama Sabethei, mama iubitei mele, care ea însăşi era iubita mea.

Nici nu ştiam ce spuneam.

Mîna ei (vorbeam, ca să spun aşa, numai către mîna ei) era ciudată: micuţă, ca o mînă de copil,

mai bătrînă decît Hanna în general, nervoasă şi uscată, urîtă, de fapt nici nu era mînă, ci ceva slut, flasc şi osos, veşted, ceară cu pistrui, propriu-zis, nu urîtă, dimpotrivă, ceva drag, dar străin, ceva îngrozitor, trist, întunecat, şi eu vorbeam, vorbeam, tăceam, încercam să-mi imaginez mîna Sabethei, dar fără să reuşesc, vedeam numai ce era pe masă, lîngă scrumieră, carne de om, cu artere pe sub pielea care semăna cu o foiţă mototolită, atît de moale şi totodată strălucitoare. Eram mort de oboseală.

— De fapt, încă e copil, apuse Hanna - sau crezi că a avut de-a face cu vreun bărbat ? Am privit-o drept în ochi —

— Da, i-aş dori acest lucru, spuse ea, da, i-aş dori acest lucru!

Deodată a început să strîngă masa. Am ajutat-o.

în ceea ce priveşte statistica : Hanna nici nu voia să audă de aşa ceva, fndcă credea în soartă, mi-am dat seama imediat, deşi n-a apus-o răspicat. Toate femeile au înclinaţie spre superstiţie, dar Hanna este foarte cultă; de aceea mă mira. Vorbea de mituri aşa cum aş fi vorbit eu de principiul termic, ca despre o lege fizică, pe care fiece experienţă o confirmă, şi totuşi pe un ton de-a dreptul indiferent. Fără să se minuneze. Oedip şi sfinxul, reprezentări naive pe un vas spart, Atena, eriniile, respectiv eumenidele şi cum se mai numesc toate acestca erau pentru ea existenţe reale, nu se sfia să le pomenească în cursul unei discuţii serioase. Făcînd abstracţie de faptul că nu mă pricep la mitologie şi în general la beletristică, nu voiam să ne certăm;

aveam destule griji practice.

în 5. VI. trebuia să fiu la Paris -

în 7.VI. la New York -

în 10.VI. (cel mai tîrziu) în Venezuela —

150

Hanna lucra la un Institut arheologic, zeii faceau parte din meseria ei, aşa îmi repetam mereu: desi-gur, şi eu, fără să-mi dau seama, aveam o *deforma-tion. professionelle.* Zîmbeam cînd o auzeam pe Hanna vorbind astfel.

— Tii, cu zeh tăi!

Atunci înceta numaidecît.

— N-aş pleca, i-am spus, dacă n-aş fi sigur că fetiţa a fost salvată, te rog să mă crezi.

Hanna era plină de înţelegere, aşa se părea, spăla vasele în timp ce eu îi vorbeam pe scurt despre îndatoririle mele profesionale şi ştergeam vasele - ca acum douăzeci de ani, am remarcat eu, adică douăzeci şi unu de ani.

— Aşa socoţi ?

— Tu nu ? am întrebat-o.

Cum făcea Hanna socoteala de îi ieşeau douăzeci şi unu de ani nu ştiu. Dar respectam cifra, ca să nu mă corecteze de fiecare dată.

— Simpatică bucătărie ! am spus — Deodată iar mi-a pus întrebarea:

— L-ai mai văzut pe Joachim vreodată ? o dată, era limpede, trebuia să-i spun că

Joachim a murit, dar nu tocmai în ziua aceea, aşa

gîndeam, nu chiar în prima seară.

Vorbeam despre ce-mi venea în minte — Cum mîncam seara, odinioară în cămăruţa ei!

— Ţi-aduci aminte de doamna Oppikofer?

— De ce? m-a întrebat.

— Pentru nimic anume, i-am răspuns. Cum cio-cănea întotdeauna cu coada măturii, cînd mai eram la tine după ora zece seara —

Vasele erau spălate şi şterse.

— Walter, m-a întrebat, bei o cafea? Amintirile sînt nostime.

— Da, am spus, după douăzeci de ani poţi să faci haz -

Hanna a pus apă la fiert.

— Walter, zisc, te-am întrebat dacă bei cafea -Nu voia să audă de ammtiri.

— Da, i-am răspuns, cu plăcere. Nu înţelegeam de ce ar fi fost cîrpăcită viaţa ei. Dimpotrivă, mi se pare mare lucru cînd cineva tră-ieşte aproximativ aşa cum i-a intrat o dată în cap că trebuie să trăiască. o admiram. Sincor să fiu, n-am crezut niciodată că merită să studiezi filologia sau istoria artelor. Şi apoi nici nii se poate spune că Hanna nu ar fi feminină. îi place să aibă o ocupaţie. Chiar cînd a fost căsătorită cu Joachim se pare că a lucrat mereu. A făcut traduceri şi alte treburi de felul acesta, apoi, ca emigrantă, de asemenea. La Paris, după ce s-a despărţit de Joachim, a lucrat la o editură. Cînd au venit nemţii, s-a refugiat în Anglia şi şi-a crescut singură copilul. Joachim era medic în Rusia, aşadar nu putea să-i dea nici un ban. Hanna a fost apoi crainică de limba germană la BBC. Şi azi mai este încă cetăţeană britanică. Domnul Piper, după cum se pare, ei îi datorează viaţa. Hanna l-a luat în căsătorie, scoţîndu-l dintr-un lagăr (dacă am înţeles bine), fără a sta mult pe gînduri, datorită vechii ei simpatii pentru comu-nişti. Domnul Piper a dezamăgit-o, fiindcă nu era comunist, ci oportunist. Cum spune Hanna : pe linie, pînă la trădare, de curînd gata să aprecieze lagărul de concentrare. Hanna rîde doar: aşa-s bărbaţii! Piper se supune oricărei devize, numai ca să-şi poată face filmele. în iunie 1953 s-au despărţit. El nu bagă deloc de seamă dacă astăzi susţine ceea ce ieri a dezminţit, ori invers; ceea ce pare să fi pierdut:

legătura spontană cu realitatea. Hanna nu vorbeşte cu plăcere despre el, dar cu atît mai amănunţit cu cît mă interesează mai puţin. Socoteşte că e

dăunător, respectiv tipic pentru anumiţi bărbaţi, felul cum trăie'şte acest domn Piper: orbeşte, cum spune ea, nerealist. Inainte avea umor; acum nu rîde decît

de Occident. Hanna nu-i aduce nici o învinuire ; de fapt, rîde doar de ea însăşi, adică de dragostea ei pentru bărbaţi.

— Cum poţi să spui că viaţa ta e cîrpăcită? am întrebat-o. Te contrazici, Hanna — Şi pe mine mă socotea orb.

— Eu văd doar, i-am răspuns, ceea ce se vede:

locuinţa ta, munca ta ştiinţifică, fiica ta — ar trebui să-i mulţumeşti lui Dumnezeu!

— Cum aşa, lui Dumnezeu?

Hanna a rămas neschimbată: ştie precis ce vrei să spui. Şi pasiunea ei pentru cuvinte! Parcă de cuvinte ar fi vorba! Cînd vorbeşti mai serios, deo-dată se agaţă de un cuvînt.

— Walter, de cînd crezi tu în Dumnezeu ?

— Hai, i-am spus, pune cafeaua!

Hanna ştia bine că eu nu am nimic de-a face cu Dumnezeu, şi cînd, în sfirşit, am căzut de acord, s-a dovedit că nici nu vorbise serios.

— Cum ai ajuns la concluzia că aş fi credin-cioasă? m-a întrebat. Eşti de părere că unei femei la climacterium nu-i mai rămîne nimic altceva ?

Eu făceam cafeaua.

Nu puteam să-mi imaginez cum va fi cînd se va întoarce Sabeth de la spital. Sabeth, Hanna şi cu mine în acceaşi încăpere, de pildă, în bucătăria aceea : Hanna va observa cum mă stăpînesc să nu-i sărut fata sau cel puţin să nu-mi sprijin braţul de umărul ei, iar Sabeth va descoperi că de fapt (ca un escroc care şi-a scos verigheta) îi aparţin mamei sale, deşi o ţin pe ea, pe Sabeth, pe după umeri.

— Să nu se facă stewardesă, am spus, am încer-cat să-i scot acest gînd din minte.

— Cum aşa?

— Fiindcă nici nu se poate pune problema, am spus, nu-i o meserie pentru o fată ca Sabeth, care, pînă la urmă, nu-i o fată oarecare -

Cafeaua era gata.

— De ce să nu se facă stewardesă? Dar ştiam bine că nici pe •Hanna, care îi era mamă, n-o încînta deloc această idee de fetişcană;

se încăpăţîna doar, ca să-rni arate că nu mă priveşte:

— Walter, dar asta e treaba ei! Şi altă dată:

— Walter, doar nu îi eşti tată !

— Ştiu! i-am răspuns -

De clipa aceea, cînd trebuia să ne aşezăm, nemaiavînd niime de trebăluit, m-am temut de la început - şi acum sosise.

— Hai, spuse Hanna, vorbeşte -!

Era mai uşor decît mă aşteptam, aproape banal.

— Povesteştc-mi ce s-a întîmplat, zise. Calmul ei mă uimea.

— îţi închipui cum m-am speriat, spuse, cînd am ajuns la spital şi te-am văzut cum şedeai şi dormeai -

Vocea îi era neschimbată.

într-un anumit sens, continuam, ca şi cînd n-ar fi trecut douăzeci de ani, mai bine zis: ca şi cînd, în ciuda despărţirii, am fi petrecut tot acest timp împreună. Ceea ce nu ştiam unul despre celălalt erau lucruri neesenţiale, nici nu intrau în discuţie. Cariera şi lucruri de felul acesta.

Despre ce să vorbesc ? Hanna aştepta însă.

—Vrei zahăr? mă întrebă.

Am vorbit despre profesiunea mea -

— Cum s-a făcut de ai călătorit împreună cu Elsbeth? m-a întrebat.

Hanna e femeie, dar altfel decît Ivy şi decît cele-lalte pe care le-am cunoscut, nici nu se poate com-para cu ele; altfel chiar şi decît Sabeth, care îi seamănă în multe privinţe. Hanna e mai blîndă;

nu caută ceartă cînd mă priveşte. Mă cuprindea mirarea.

— o iubeşti? m-a întrebat.

Am sorbit din cafea.

— De cînd ai ştiut, m-a întrebat, că eu îi sînt

mamă?

Am sorbit din cafea.

— N-ai aflat încă, am zis, că Joachim a murit -Mi-au scăpat aceste vorbe fără să vreau.

— A murit? m-a întrebat. Cînd?

Dacă deschisesem vorba, nu mai aveam încotro, trebuia să-i povestesc - chiar în această primă seară! - întreaga istorie din Guatemala. Hanna voia să afle tot ce ştiam, despre întoarcerea din Rusia, despre activitatea lui de la fermă, nu mai auzise nimic de Joachim de la despărţirea lor, totuşi, la sfirşit, nu i-am spus că se spînzurase, ci am minţit zicînd *angina pectoris:* mă uimea cît de calmă a rămas.

— Şi i-ai spus fetei ? m-a întrebat.

A urmat o tăcere interminabilă.

lar şi-a strecurat mîna pe sub ochelarii cu ramă de com, de parcă şi-ar fi adunat faţa; aveam sen-zaţia că sînt un monstru.

— Ce vină ai tu! spuse Hanna. Faptul că nici măcar nu plîngea făcea atmosfera şi mai greu de suportat; stătea în picioare —

— Da, spuse, să ne culcăm.

Era miezul nopţii — aproximativ, nu mai aveam ceas, dar chiar făcînd abstracţie de acest lucru, timpul parcă se oprise într-adevăr în loc.

— Tu ai să dormi în camera Elsbethei. Stăteam în picioare în camera ei.

—Hanna, am întrebat-o, spune adevărat: el îi

e tată ?

— Da! spuse. Da!

în clipa aceea mi-am simţit inima uşoară, nu aveam nici un motiv să cred că Hanna minte, şi pentru moment (la viitor şi aşa nu mă puteam gîndi) socoteam mai important decît orice că fetei i se făcuse injecţie cu ser şi fusese salvată.

I-am dat mîna.

Stăteam în picioare, gata să mă prăbuşesc de oboseală, Hanna, de asemenea, presupun, de fapt ne şi spusesem noapte bună - cînd Hanna mă întrebă din nou :

— Walter, ce a fost între tine şi Elsbeth ? Dar ştia prea bine.

— Hai spune, mă îndemnă. Nu ştiam ce să-i răspund.

—Da sau nu? m-a întrebat. Şi i-am spus —

Hanna mai zîmbea încă, de parcă nici n-ar fi auzit, mie parcă mi se luase o piatră de pe inimă că, în sfirşit, cuvîntul fusese spus, mă trezisem de-a binelea, sau cel puţin îmi simţeam inima uşoară.

— Eşti supărată pe mine ? am întrebat-o. Mai curînd m-aş fi culcat pe jos, Hanna insista să mă odihnesc cum trebuie, patul era pregătit, cu aşternut curat — pentru fiica ei care fusese plecată ojumătate de an în străinătate : o pijama nouă, pe care Hanna o luă, flori pe măsuţa de noapte, cioco-lată, pe care le lăsă.

— Eşti supărată pe mine ? am întrebat-o.

— Ai tot ce-ţi trebuie ? mă întrebă. Săpunul este aici —

— Nu aveam cum să ştiu, i-am spus -

— Walter, zise, trebuie să dormim. Nu era supărată, după cum se părea, mi-a dat chiar încă o dată mîna. Era nervoasă, doar atît. Şi se grăbea. Am auzit cum s-a dus în bucătărie, unde nu mai era nimic de făcut.

— Pot să te ajut cu ceva ?

— Nu, mi-a spus, acum culcă-te !

Camera Sabethei: cam mică, dar drăguţă, multe cărţi şi perspectiva spre Lykabettos, am stat mult în faţa ferestrei deschise -

Nu aveam pijama.

156

Nu îmi stă în fire să scotocesc prin camere străine, dar fotografia era chiar pe raftul de cărţi, şi la urma urmelor îl cunoscusein pe Joachim, pe tatăl ei - am luat-o în mînă.

Fusese făcută la Ziirich, în 1936.

De fapt, eram hotărît să mă culc, să nu mă mai gîndesc la nimic, dar nu aveam pijama, cum am spus, doar cămaşa murdară —

In sfirşit, Hanna intră în camera **ei.**

Trebuie să fi fost aproape două noaptea, şedeam pe patul curat cum şed cei fără ad&post pe băncile grădinilor publice, cînd dorm - cu trunchiul aplecat, ca un fetus (aşa îrni spun întotdeauna cînd îi văd dormind pe oamenii aceia) — dar nu dormeam.

M-am spălat.

o dată i-am bătut în perete.

Hanna se prefăcea că doarme.

Nu voia să discute cu mine, o dată, în timpul serii, îmi spusese să tac: „Toate devin atît de mici cînd vorbeşti tu despre ele !"

Poate că dormea într-adevăr.

Scrisorile ei din America - adică ale Sabethei -erau pe masă, un teanc întreg, cu ştampile din Yale, una din Le Havre, apoi ilustrate din Italia, am citit una singură, fiindcă picase jos: Salutări din Assisi (fără să pomenească de mine), cu mii de sărutări pentru mama şi calde îmbrăţişări -

Am mai fumat o ţigară.

Apoi am încercat să-mi spăl cămaşa -

Nu ştiu cum am ajuns să cred că totul trecuse, în orice caz tot ce era mai rău, şi cum puteam să-mi închipui că Hanna doarme.

Spălam, căutînd să fac cît mai puţin zgomot.

Recunosc, timp de cîteva sferturi de oră am uitat pur şi simplu ce se întîmplase, adică mi se părea doar un vis urît: cînd visezi că eşti condamnat la moarte şi ştii că nu poate fi adevărat, trebuie doar să te trezeşti -

157

Mi-am întins la fereastră cămaşa udă. Faţa lui Joachim, la care mă uitam, era ener-

gică, simpatică, dar nu găseam că ar semăna cu

Sabeth.

— Hanna ! am strigat. Dormi ?

Nici un răspuns.

Tremuram de frig, fiind fără cămaşă, şi nu rrn-a venit ideea să iau capotul ei, care era atîrnat de uşă, îl vedeam -

Ca, de altfel, toate lucrurile ei de fată!

Flautul ei de pe etajera de cărţi —

Am stins lumina.

Probabil că Hanna a plîns cu sughiţuri multă vreme, îndesîndu-şi faţa în perne, pînă cînd n-a mai putut — m-am speriat cînd am auzit-o ; primul meu gînd a fost: a minţit, eu sînt totuşi tatăl fetei. Plîngea în hohote din ce în ce mai tare, pînă cînd m-am dus şi am bătut la uşa ei.

— Hanna, am zis, eu sînt. A încuiat uşa.

Stăteam doar şi îi ascultam hohotele de plîns, în zadar o rugam să iasă în vestibul şi să-mi spună ce s-a întîmplat, nu primeam nici un răspuns, nu auzeam decît hohote de plîns, cînd mai slabe, cînd mai puternice, la nesfirşit, iar cînd se întîmpla să înceteze, era şi mai rău, îmi lipeam urechea de uşă, nu ştiam ce să cred, adesea i se curma glasul, scotea doar un fel de scîncet, aşa că mă linişteam cînd izbucnea din nou în plîns.

Nu aveam briceag, nu aveam nimic —

— Hanna, am spus, deschide !

Cînd am izbutit să forţez uşa cu cleştele pentru foc, Hanna s-a împotrivit. A strigat de-a binelea cînd m-a văzut. Eram gol de la brîu în sus; probabil de aceea. Fjreste că mi-a fost milă de ea şi am renunţat să mai împing uşa.

— Hanna, am zis, eu sînt!

Dar voia să fie singură.

Cu douăzeci şi patru de ore înainte (mi se părea ca o amintire din tinereţe) mai şedeam încă pe Acrocorint, Sabeth şi cu mine, şi aşteptam să răsară soarele. N-am să uit cît am să trăiesc! Venisem din Patras şi ne oprisem în Corint pentru a vedea cele şapte coloane ale unui templu, seara mîncasem într-un *guesthouse* din apropiere. Altfel, Corintul e un sat prăpădit. Cînd am constatat că nu se găsesc camere, aproape că se însera; Sabeth a socotit minunată ideea mea de a porni mai departe, la întîmplare, şi a dormi undeva sub un smochin. De fapt vorbisem în glumă, dar de vreme ce Sabeth găsea ideea minunată, am pornit într-adevăr peste cîmp pentru a găsi un smochin. Cîinii ciobăneşti au început să latre, alarmă peste tot, la turmele pier-dute în noapte; trebuie să fi fost destul de mari bestiile, judecînd după lătrat, iar la deal, unde ne mînau, nu existau smochini, doar spini, şi mai bătea şi vîntul. De dormit, nici vorbă! Nu mi-am închipuit că în Grecia nopţile sînt atît de reci, şi încă o noapte de iunie, totul era ud de-a binelea, şi apoi habar n-aveam unde duce cărarea aceea care urca printre stînci, pietroasă, prăfoasă, dar albă ca

ghipsul în lumina lunii. Sabeth zicea: „Ca zăpada!" Şi pînă la urmă am căzut amîndoi de acord: „Ca iaurtul!" lar deasupra noastră stîncile negre: „Ca de cărbune!" am zis eu, dar Sabeth găsi altă com-paraţie, şi aşa am tot discutat pe drumul acela care urca mereu. Un măgar zbiera în noapte: „Ca prima încercare de a cînta la violoncel!" zise Sabeth, iar eu : „Ca o frînă neunsă!" In rest, linişte de moarte, cîinii au amuţit, în fine, cînd nu ne-au mai auzit paşii. Colibele albe din Corint: „Ca şi cînd ai fi deşertat o cutie de zahăr cubic !" Eu am găsit o altă comparaţie, numai pentru a ne continua jocul. Un

ultim chiparos negru : „Ca un semn de exclamaţie !" a zis Sabeth, eu am contrazis-o; semnele de excla-maţie nu au vîrful în sus, ci în jos. Am colindat asa toată noaptea. N-am întîlnit nici un om. o dată ne-a speriat talanga unei capre, apoi din nou linişte peste coastele negre, care miroseau a izmă, linişte cu bătăi de inimă şi sete, în ierburile uscate, nimic altceva decît vîntul: „De parcă ai rupe mătase!" zise Sabeth, eu trebuia să mă gîndesc şi uneori nu-mi venea nimic în minte, atunci cîştiga Sabeth un punct, după regulile jocului. Sabeth aproape în-totdeauna găsea cîte ceva. Turnurile şi creneluri le uni bastion medieval: „Ca nişte decoruri de operă !"

Am intrat pe o mulţime de porţi, nicăieri nici un susur de apă, auzeam doar ecoul paşilor noştri din-spre zidurile turceşti, altfel, de cum stăteam locului, linişte de moarte. Umbrele noastre în lumina lunii: „Ca siluete decupate cu foarfecele!" zicea Sabeth. Jucam întotdeauna pînă la douăzeci şi unu de puncte, ca la ping-pong, apoi o luam de la început, şi tot aşa, pînă ne-am pomenit deodată, încă în toiul nopţii, sus în vîrful muntelui. Cometa noastră nu se mai vedea. în depărtare, marea: „Ca tabla zin-cată!" am zis eu, iar Sabeth spunea că, deşi era frig, a fost o idee extraordinară ca măcar o dată să nu înnoptăm la hotel. Era prima noapte pe care o petrecuse în aer liber. în timp ce aşteptam răsăritul soarelui, Sabeth, în braţele mele, tremura de frig. Inainte de răsăritul soarelui întotdeauna este mai frig. Apoi am fumat împreună ultima noastră tigară;

despre ziua următoare, care trebuia să fie pentru Sabeth ziua întoarcerii acasă, n-am pomenit nimic. Către ora cinci, prima lumină a zorilor; „Ca porţelanul!" Din clipă în clipă se lumina mai mult, marea şi cerul, nu pămîntul; se vedea locul unde bănuiam că este Atena, insule negre în golfuri luminoase, apa se despărţea de pămînt, deasupra cîţiva nori mici de dimineaţă: „Ca pufuri de pudră roz !" zise

160

Sabeth, eu nu am găsit nici o comparaţie şi am pierdut iar un punct. 19 la 9 pentru Sabeth! Aerul la ora aceea : „Ca brînduşele de toamna!" lar eu am

zis : „Ca hîrtia celofanată care nu acoperă nimic!" Apoi s-au desluşit valurile înspumate de lîngă ţărm:

„Ca spuma de bere!" Dar Sabeth a zis: „Ca nişte volănaşe!" Am renunţat la comparaţia cu: spuma de bere şi am zis: „Ca vata de sticlă!" Dar Sabeth nu ştia ce este vata de sticlă - apoi primele raze ieşind din mare : ca un snop, ca nişte suliţe, ca nişte plesnituri pe un geam, ca un chivot, ca fotografiile unor bombardări cu electroni. Pentru fiecare rundă nu se marca însă decît un punct, după ce am enu-merat vreo jumătate de duzină de comparaţii, n-a trecut mult şi a răsărit soarele, orbitor: „Ca atunci cînd ţîşneşte şarja din furnal!" am zis eu, pe cînd Sabeth rămase tăcută si pierdu un punct... N-am să uit niciodată cum şedea pe stînca aceea cu ochii închişi, cum tăcea şi se lăsa scăldată de razele soa-relui. Spunea că este fericită; n-am să uit nici-odată: marea, care se întuneca văzînd cu ochii, devenea mai albastră, mai violetă, marea din Corint şi cealaltă, atică, ogoarele de culoare roşie, măslinii de culoarea coclelii, umbrele lor lungi pe pămîntul roşu, prima căldură şi Sabeth, îmbrăţişîndu-mă, ca şi cînd eu i-aş fi dăruit toate acestea, marea, soa-rele, totul, n-am să uit niciodată cum cînta Sabeth!

Am văzut gustarea de dimineaţă pregătită de Hanna şi biletul ei: „Mă întorc îndată, Hanna." Am aşteptat. Mă simţeam foarte neras şi am scotocit prin toată camera de baie ca să găsesc o lamă;

numai sticluţe, cutii pline cu pudră, rujuri de buze, tuburi, lac de unghii, agrafe — în oglindă ini-am văzut cămaşa: mai îngrozitoare decît în ajun, cu petele de sînge ceva mai palide, dar tocmai de aceea mînjită.

161

Am aşteptat cel puţin o oră.-Hanna s-a întors de la spital.

— Cum îi merge ? am întrebat. Hanna era foarte ciudată.

— Am crezut, spuse, că vei dormi mai mult, ca să-ţi treacă oboseala —

Mai tîrziu, fără nici o scuză:

— Voiam să fiu singură cu Elsbeth, n-ai de ce să te superi, Walter, douăzeci de ani am fost singură cu fetiţa.

N-am răspuns nimic.

— Nu e un reproş, spuse, dar trebuie să înţelegi. Am vrut să fiu singură cu ea. Doar atît. Am vrut să vorbesc cu ea.

— Şi ce a spus ?

— Numai lucruri încîlcite !

— Despre mine ? am întrebat.

— Nu, mi-a răspuns, despre Yale, numai despre Yale, despre un tînăr pe care îl cheamă Hardy, dar totul foarte încîlcit.

Ceea ce mi-a relatat Hanna nu mi-a plăcut: pulsul neregulat, ieri foarte precipitat, azi, rar, foarte rar, apoi faţa congestionată, cum spunea Ilanna, şi pupi-lele foarte mici, apoi tulburări respiratorii.

—Vreau s-o văd! am spus. Hanna socotea că întîi ar trebui să-mi cumpăr o cămaşă —

Am fost de acord. Hanna s-a dus la telefon -

— E în ordine! spuse. Mi se dă maşina Insti-tutului - ca să putem merge la Corint, ştii, să-i aducem lucrurile, şi ale tale, pantofii şi haina ta.

Se purta ca un manager.

— E în ordine, a spus, taxiul e comandat - Hanna se plimba încolo şi încoace, nu era posibil să discuţi cu ea, a golit scrumierele, apoi a tras storurile.

— Hanna, am întrebat-o, de ce nu te uiţi la mine ?

162

Nici ea nu ştia de ce, tot ce se poate, dar aşa stăteau lucrurile, în dimineaţa aceea nu s-a uitat deloc la mine. Ce vină aveam că s-a întîmplat ce s-a întîmplat? E adevărat: Hanna nu-mi reproşa nimic, nu mă învinuia de nimic, dar golea scrumie-rele rănnase pline din ajun.

Nu mai puteam răbda.

— Ascultă, am întrebat-o, nu putem vorbi? Am cuprins-o de umeri.

— Ascultă, i-am spus, uită-te la mine! Trupul Hannei - m-am speriat cînd l-am atins — era mai plăpînd, mai mic decît al fiicei ei, mai gin-gaş, nu ştiu dacă devenise mai scundă; ochii i se făcuseră mai frumoşi, voiam să mă privească.

— Walter, zise, mă doare!

Ceea ce spuneam era absurd, îmi dădeam seama, după faţa ei, că spun prostii, vorbeam însă numai fiindcă era cu totul imposibil să tac, aşa aveam impresia; îi ţineam capul între palme. Ce voiam? Nici nu-mi trecea prin minte s-o sărut. De ce se ferea ? Habar n-am ce zicea. Vedeam numai ochii ei îngroziţi, părul aur şi alb, fruntea, nasul, toate deli-cate, nobile (sau cum să spun) şi feminine, mai nobile decît ale fiicei sale, pielea de şopîrlă de sub bărbie, ridurile ca laba gîştei de pe tîmple, ochii ei, care nu erau obosiţi, ci înspăimîntaţi, mai frumoşi decît înainte.

— Walter, zise, eşti îngrozitor!

De două ori a spus asta.

Am sărutat-o.

Hanna s-a uitat doar ţintă la mine, pînă mi-am retras mîinile, tăcea şi nici nu şi-a potrivit părul, tăcea - mă blestema.

Apoi a venit taxiul.

Ne-am dus în *city* pentru a cumpăra o cămaşă, adică Hanna a cumpărat-o, eu n-aveam bani, aştep-tam în taxi, pentru a nu mă arăta în cămaşa mea

veche — Hanna era emoţionantă; de altfel, s-a întors după un timp să mă întrebe ce număr port! - apoi la Institut, unde Hanna, după cum se stabilise, primi maşina, un Opel, cu care am pornit la drum, spre mare, pentru a aduce lucrurile Elsbethei şi por-tofelul meu, adică haina (mai ales pentru paşaport) şi aparatul de filmat.

Hanna şedea la volan -

La Daphni, aşadar imediat după Atena, era o pădurice unde mi-aş fi putut schimba cămaşa, soco-team eu; dar Hanna a clătinat din cap şi a continuat drumul; eu am deschis pachetul.

Despre ce să discutăm !

Eu am vorbit despre starea economică a Greciei, am văzut înainte de Eleusis marele şantier *Greek Government Oil Refinery,* totul concesionat unor firme germane, ceea ce în momentul acela (şi chiar în general) n-o interesa pe Hanna; dar tăcerea noastră era de asemenea de nesuportat. Doar o dată a întrebat:

— Nu ştii cum se numeşte localitatea ?

—Nu!

— Theodohori ?

Nu ştiam, venisem din Corint cu autobuzul şi coborîsem undeva, într-un loc unde ne plăcuse marea, la şaptezeci şi şase de kilometri de Atena, atîta ştiam, îmi aminteam de placa de pe o alee cu eucalipţi. Hanna, la volan, tăcea.

Aşteptam un prilej ca să-mi pun cămaşa nouă;

nu voiam să mă schimb în maşină —

Am trecut prin Eleusis.

Am trecut prin Megara.

I-am vorbit de ceasul meu, pe care i-l dădusem şoferului de pe camion şi despre timp în general;

despre ceasuri care să fie în stare să facă timpul să meargă înapoi —

— Stop ! am zis. Aici este -

Hanna a oprit.

— Aici ? m-a întrebat.

Voiam să-i arăt doar taluzul pe care o lungisem, pînă cînd a venit camionul cu ţevile de oţel. Un taluz ca oricare altul, stînci, spini, printre ei, maci roşii, apoi şoseaua dreaptă ca în palmă, pe care încercasem să o duc în braţe, înaintînd în pas aler-gător, o şosea neagră, pietriş şi gudron, apoi fîntîna

cu cumpănă de lîngă măslin, ogoarele pietroase, colibele albe, cu tablă ondulată -

Era iar către prînz.

— Te rog, i-am spus, condu mai încet. Ceea ce ţi se pare o veşnicie cînd mergi desculţ, cu Opelul nu înseamnă decît două minute. Altfel, totul ca în ajun. Numai cotiga cu pietriş, trasă de măgar, nu mai era lîngă cisternă. Hanna mă credea pe cuvînt; nu ştiu de ce voiam să-i arăt totul. Locul de unde a apărut cotiga, urcînd la deal, cu pietrişul ţîrîind, a fost uşor de găsit, se vedeau urmele roţilor şi paşii măgarului.

Am crezut că Hanna va aştepta în maşină. Dar Hanna a coborît şi a pornit pejos, pe şoseaua cu gudron fierbinte, mergea după mine, eu căutam pinul, apoi am luat-o la vale, prin grozamă, nu înţe-legeam de ce Hanna nu voia să aştepte în maşină.

— Walter, spuse ea, acolo e o urmă!

Dar, după părerea mea, nu venisem pînă acolo ca să găsim eventuale urme de sînge, ci portofelul meu, haina, paşaportul, pantofii mei -

Totul rămăsese neatins.

Hanna îmi ceru o ţigară —

Totul ca în ajun!

Doar cu douăzeci şi patru de ore mai tîrziu;

acelaşi nisip, aceleaşi valuri, mici, care abia se spăr-geau, acelaşi soare, acelaşi vînt prin grozamă — numai că nu Sabeth era acum lîngă mine, ci Hanna, mama fetei.

— Aici aţi făcut baie ?

— Da, am spus —

— E frumos aici! spuse ea. Era îngrozitor.

In ceea de priveşte accidentul, nu am nimic de ascuns. Ţărmul era neted. Trebuia să înaintezi prin apă cel puţin treizeci de metri pînă să poţi înota, iar în clipa cînd am auzit-o pe Sabeth ţipînd, eram la cel puţin cincizeci de metri depărtare de ţărm. Am văzut-o ridicîndu-se dintr-o săritură. Am stri-gat: „Ce s-a întîmplat ?" Ea fugea - După noaptea nedormită, petrecută pe Acrocorint, ne culcasem pe nisip, apoi eu am simţit nevoia să intru în apă şi să fiu un timp singur, cît dormea Sabeth. Inainte de a pleca, îi acoperisem umerii cu lenjeria ei, fără s-o trezesc; ca să n-o ardă soarele. Era putină umbră, doar un pin singuratic; acolo ne făcusem culcuş, într-o vîlcea. Dar, după cum era de prevăzut, umbra se mutase, adică soarele, şi de aceea cred că ină trezisem, mă năpădise sudoarea, apoi şi din pricina liniştii de amiază, mă speriasem, probabil visasem ceva sau mi se păruse că aud paşi. Eram însă absolut singuri. Poate auzisem cotiga cu pietriş, nu vedeam însă nimic, Sabeth dormea şi nu aveam nici un motiv să mă sperii, era o amiază obişnuită, răz-bătea doar un

murmur slab, valurile se spărgeau încet, prelungindu-se pe prundiş, uneori prundişul se rostogolea uşor, sunînd, altfel era linişte, cînd şi cînd se ivea cîte o albină, Mă întrebam dacă e cuminte să înoţi cînd ai palpitaţii. Un timp am stat nehotărît; Sabeth simţise că nu mai e nimeni lîngă ea şi se întinsese, fără să se trezească. I-am presă-rat nisip pe ceafă, dar dormea. în cele din urmă m-am dus să înot — în clipa cînd a ţipat eram la cel puţin cincizeci de metri depărtare de ţărm. Sabeth alerga fără să răspundă.

166

Nu ştiu dacă m-a auzit. Apoi am încercat să fug prin apă! I-am strigat să stea pe loc, eu eram ca paralizat cînd am reuşit în sfirşit să ies din apă;

am alergat cu paşi greoi după ea, pînă s-a oprit -

Sabeth, sus pe taluz.

Işi ţinea mîna dreaptă pe sînul stîng, aştepta, dar n-a scos nici o vorbă, pînă n-am urcat taluzul (nici nu mi-am dat seama că eram gol) şi nu m-am apropiat — apoi, ce absurditate, tocmai cînd m-am apropiat de ea ca s-o ajut, s-a dat uşor înapoi, pînă cînd a căzut pe spate (în clipa aceea am rămas pe loc!), a căzut pe spate de pe taluz.

Asta a fost nenorocirea.

Nu erau nici doi metri înălţime, cam cît un stat de om, dar cînd am ajuns la ea, zăcea pe nisip, în nesimţire. Căzuse probabil în cap, pe spate. Abia mai tîrziu am văzut muşcătura, trei stropi mici de sînge, pe care i-am şters imediat, apoi mi-ain tras pantalonii, mi-am îmbrăcat cămaşa şi, fără să mă mai încalţ, am luat-o în braţe şi am urcat sus, la şosea, unde a trecut Fordul acela, al cărui condu-cător nu m-a auzit -

Hanna - cum stătea la locul nenorocirii şi fuma în timp ce îi povesteam, cît puteam mai exact, ară-tîndu-i taluzul şi toate celelalte - era de neimaginat, se comporta ca un prieten, totuşi nu mă îndoiam că ea, ca mamă, mă blestema în fond, deşi, pe de altă parte, judecînd obiectiv, nu aveam într-adevăr nici o vină.

— Hai, spuse, ia-ţi lucrurile. Dacă n-am fi fost convinşi că fata este salvată, fără îndoială că n-am fi vorbit aşa acolo, pe ţărm.

— Ştii că este copilul tău ? zise Hanna. Ştiam.

— Hai, spuse, ia-ţi lucrurile —

167

Stăteam amîndoi cu lucrurile în braţe; eu îmi ţineam în mînă pantofii prafuiţi, Hanna, pantalonii negri de cowboy ai fetei noastre.

Nu ştiam sigur ce vreau să spun.

— Hai, zise ea, să mergem ! Deodată am întrebat:

—De ce mi-ai ascuns adevărul?

Nu mi-a răspuns.

Din nou arşiţa albastră peste mare - ca si în ajun, la aceeaşi oră, la amiază, valuri mici, care abia se spărgeau, se prefăceau în spumă, prundisul zornăia, linişte, apoi totul se repeta.

Hanna înţelegea foarte bine ce-i spuneam.

— Uiţi, zise ea, că sînt căsătorită -Apoi, altă dată:

— Uiţi că Elsbeth te iubeşte -

Nu eram în stare să ţin socoteala în acelaşi timp de toate, dar oricum, gîndeam eu, o soluţie trebuie să existe.

Am mai stat acolo destul timp.

— De ce n-aş găsi de lucru în ţara aceasta ? am spus. De tehnicieni este nevoie peste tot, ai văzut că şi Grecia se industrializează -

Hanna înţelegea foarte bine cum puneam pro-blema, nu romantic, nici etic, ci practic: aceeaşi locuinţă, aceeaşi gospodărie, aceeaşi bătrîneţe. De ce nu ? Hanna a ştiut chiar pe cînd eu nici nu puteam bănui nimic, a ştiut cu douăzeci de ani înainte, totuşi ea se mira mai mult decît mine.

— Hanna, am întrebat-o, de ce rîzi ? Un oarecare viitor există întotdeauna, după

părerea mea, lumea nu a stat niciodată pe loc, viata

merge mai departe!

— Da, spuse. Dar poate fără noi. Am cuprins-o de umeri.

— Hai! spuse. Sînt căsătorită, Walter, sînt căsă-torită! — nu mă atinge.

Apoi ne-am întors]a maşină.

Hanna avea dreptate, întotdeauna uitam cîte ceva; dar şi după ce mi-a amintit, eram absolut hotărît să-mi cer mutarea la Atena, sau să-mi dau demisia pentru a mă stabili la Atena, chiar dacă pentru moment nu ştiam nici eu cum va fi posibil să locuim împreună; am obiceiul să caut soluţii pînă cînd găsesc una... Hanna mi-a cedat locul la volan, nu mai condusesem încă un Opel-Olympia, iar Hanna nu dormise nici ea toată noaptea; acum se prefăcea că doarme.

La Atena am cumpărat flori. Era aproape trei după-amiază. în sala de aşteptare, unde a trebuit să stăm, nu ştiam încă nimic, Hanna scotea florile din hîrtie — Apoi, expresia de pe faţa surorii de caritate ! Hanna era la fereastră ca şi în ajun, n-am schimbat o vorbă, nici nu ne priveam — Apoi a venit doctorul Eleutheropulos. Au vorbit numai în greceşte; dar am înţeles tot. A murit puţin după ora două după-amiază. Apoi lîngă patul ei, Hanna şi cu mine, nu ne venea să credem, copilul nostru cu ochii închişi, ca şi cum ar fi dormit, dar albă ca ghipsul, corpul lung, sub cearşaf, mîinile pe lîngă coapse, florile noastre pe

pieptul ei, mi se părea, nu ca o consolare, ci realmente că doarme. Nici astăzi nu îmi vine să cred. „Doarme!" am spus — în nici un caz Hannei, care a început deodată să strige la mine, Hanna, cu pumnii ei mici, în faţa mea, nu o mai recunoşteam, nu m-am apărat, nici nu băgam de seamă că mă loveşte cu pumnii în frunte. Toate astea nu schimbau nimic! Hanna a strigat şi m-a lovit în obraz pînă n-a mai putut, toată vremea am stat cu mîna la ochi.

După *cwn* s-a stabilit, moartea fiicei noastre nu a fost provocată de veninul şarpelui, care a fost

combătut cu succes prin injecţia cu ser; moartea ei a survenit în urma unei nediagnosticate fracturi a bazei craniului, *compressio cerebri,* provocată de căderea de pe micul taluz. A fost lezată *arteria meningica media,* a avut un aşa-numit hematom epidural care, printr-o intervenţie chirurgicală (după cum mi s-a spus), putea fi evacuat foarte uşor.

Scris la Caracas, între 21 iunie şi 8 iulie

A doua etapă

Atena, în spital. însemnările au fost începute în 19 iulie.

Mi-au luat maşina de scris Hermes-Baby şi au încuiat-o în dulapul alb, pentru că e amiază, oră de repaus. Mi-au spus să scriu cu mîna! Nu pot să sufăr să scriu cu mîna, stau pe pat, gol pînă la bnu, şi micul ventilator (dăruit de Hanna) vîjîie de dimi-neaţă pînă seara; altfel, linişte mormîntală. Astăzi iar sînt patruzeci de grade la umbră! Orele acestea de odihnă (13.00-l7.00) le suport cel mai greu. Apoi îmi rămîne şi prea puţin timp să-mi fac însemnările retrospective, în ordine cronologică. Hanna vine zil-nic să mă vadă, şi mă îngrozesc de ftecare dată cînd aud că se bate în uşa albă, dublă; Hanna, în negru, intrarea ei în camera mea albă. De ce nu s-o fi aşezînd niciodată ? Se duce în fiecare zi la mormînt, asta e tot ce ştiu deocamdată despre Hanna, şi în fiecare zi la Institut. Faptul că stă în picioare, lîngă fereastra deschisă, în timp ce eu trebuie să zac lun-git, mă enervează, ca şi tăcerea ei. Oarepoate să mă ierte ? Pot eu să îndrept lucrurile ? Nici nu ştiu măcar ce a mai făcut Hanna de atunci; nu spune o vorbă. Am întrebat-o de ce nu se aşază. In general nu o înţeleg pe Hanna, zîmbetul ei, cînd îi pun o întrebare, privirea ei care trece dincolo de mine, uneori îmi e teamă să nu înnebunească. Astăzi se împlinesc şase săptămîni.

8.VI. New York

Obişnuita *Saturday-party,* afară din oraş, la Williams, nu voiam să mă duc, dar trebuia, adică, de fapt, nu mă silea nimeni, dar m-am dus. Nu

ştiam ce să fac altfel. Din fericire, mă aştepta vestea că turbinele din Venezuela sînt în sfirşit pregătite pentru montare, aşadar urma să plec mai departe cu avionul cît mai curînd posibil - mă între-bam dacă voi fi în stare să-mi duc treaba la bun sfirşit. Cînd Williams, optimistul, mi-a pus mîna pe umăr am dat afirmativ din cap, totuşi îmi puneam această întrebare.

Come on, Walter, have a drink! Obişnuita pierdere de vreme — *Roman Holidays, oh, how maruellous !* N-am spus nimănui că mi-a murit fiica, fiindcă nimeni nu ştia că am avut o fiică, şi nici nu purtam doliu la butonieră, fiindcă nu voiam să mi se pună întrebări, fiindcă, la urma urmei, nu interesa pe nimeni.

Come ora, *Walter, another drink!* Am băut mult prea mult -

Walter has trouble, le spunea Williams la toţi, *Walter can't ftnd the key of his home !*

Williams era de părere că trebuie să joc teatru, mai bine să abordez o mină comică, decît nici una. Nu poţi să stai pur şi simplu într-un colţ şi să mă-nînci migdale.

Fra Angelico, oh! 1 just love it!

Toţi se pricepeau mai bine decît mine —

How did you enjoy the Masaccio-fresco ?

Nu ştiam ce să spun -

Semantics! You've neuer heard ofsemantics ?

Aveam senzaţia că sînt idiot -

Locuiam la Hotel Times Square. Tăbliţa cu numele meu se mai afla încă la vechea locuinţă; dar Freddy, *doorman-VL*l, nu ştia nimic despre vreo cheie. Ivy ar fi trebuit să i-o predea, sunam la propria mea uşă. Nu ştiam ce să fac. Totul era deschis: *office-ul* şi cinematograful şi *subway-ul,* doar locuinţa mea nu. Mai tîrziu, am luat un *sightseeingboat,* numai ca să pierd timpul; zgîrie-norii erau ca nişte pietre

funerare (aşa mi-au părut întotdeauna), ascultam ce se spune la megafon: Rockefeller Center, Empire State, United Nations şi aşa mai departe, ca şi cînd nu aş fi locuit unsprezece ani în Manhattan. Apoi m-am dus la cinema. După aceea m-am urcat în *subway,* ca de obicei: *Irt Express Uptown,* fără să schimb la Columbia Circle, deşi cu *Independent* aş fi ajuns mai aproape de locuinţa mea, dar timp de unsprezece ani n-am coborît niciodată ca să schimb linia, aşa că şi de data asta m-am datjos unde eram obişnuit şi am trecut ca de obicei pe la *Chinese Laundry,* unde mai eram cunoscut încă. *Hello, Mister Faber,* apoi, luînd trei cămăşi care aşteptaseră cîteva luni ca să le ridic, m-am întors la hotel, unde nu aveam nimic de făcut, unde am format de mai multe ori propriul meu număr de telefon - firește în za-dar! — apoi, din nefericire, am pornit spre Williains.

Nice to see you *etc.*

în prealabil, am trecut pe la garaj, ca să întreb dacă Studebakerul meu mai există; n-a mai fost însă nevoie să întreb, căci l-am văzut de departe (culoarea lui ca roşul de buze) în curte, printre zidurile negre antifoc dintre case.

Apoi, cum am spus, am pornit către Williams.

Walter, what's the matter with you ?

De fapt, întotdeauna am detestat această *Satur-day-party.* N-am talent să fiu spiritual. Dar din pricina asta nu trebuia să mi se pună mîna pe umăr —

Walter, don't be silly !

Ştiam că nu sînt în starc să-mi duc treaba la bun sfirşit. Eram beat, dar îmi dădeam seama. Ei credeau că habar n-am. li cunoşteam. Dacă plecam, n-ar fi observat nimeni. Şi am plecat. Am traversat prin noapte Times Square (pentru ultima oară, nădăj-duiam), ca să mai formez dintr-o cabină publică numărul meu de telefon - nici azi nu înţeleg cum de a răspuns cineva.

— *This is Walter,* am spus.

175

— Who ?

— Walter Faber, am spus, *this is Walter Faber* -Nu mă cunoştea.

—*Sorry,* am spus.

Am greşit probabil numărul; am luat uriaşa carte de telefon din Manhattan ca să-mi verific nu-mărul şi am mai încercat o dată.

— *Who's calling ?*

— Walter, am spus, Walter Faber.

A răspuns aceeaşi voce, aşa că pentru moment am amuţit; nu puteam să înţeleg.

— *Yes - what do you want ?*

De fapt, nu mi se putea întîmpla nimic dacă răspundeam. înainte de a închide celălalt telefonul, mi-am venit în fire şi am întrebat, doar ca să spun ceva, ce număr e acolo.

— *Yes - this is Trafalgar 4-5571.* Eram beat.

— *That's impossible !* am spus -

Poate că locuinţa mea a fost închiriată, poate că s-a schimbat numărul, e foarte posibil, îmi dădeam seama, dar nu-mi folosea la nimic.

— *Trafalgar 4-5571,* am spus, *that's me !* Am auzit cum pune mîna pe receptor şi vorbeşte cu cineva (cu Ivy?), am auzit rîsete, apoi:

— *Who are you ?* Am întrebat şi eu;

—*Are you Walter Faber ?*

în cele din urmă a închis telefonul, eu mă aflam într-un bar, ameţit, şi nu mai suportam să beau whisky, mai tîrziu l-am rugat pe barman să caute numărul de telefon al lui mister Walter Faber şi să-l formeze, ceea ce a şi făcut; mi-a întins recep-

torul; am auzit telefonul sunînd îndelung, apoi ridi-cîndu-se receptorul:

—*Trafalgar 4-5571 - Hello ?* Am închis fără să spun nimic.

176

Operaţia mă va scăpa pentru totdeauna de toate durerile, conform statisticii, e o operaţie la care din 10o de cazuri reuşesc 94,6, ceea ce mă enerurează e doar

aşteptarea aceasta de la o zi la alta. Nu sînt obişnuit să fiu bolnav. Şi mă enervez de asemenea cînd mă consolează Hanna, ftindcă ea nu crede în statistică. Sînt într-adevăr plin de speranţe şi pe deasupra bucuros că nu m-am lăsat operat la New York, la Dilsseldorf sau la Zurich; trebuie să o văd pe Hanna, adică să vorbesc cu Hanna. Nupot să-mi imaginez ce face Hanna cînd nu e la mine în ca-meră! Mănîncă ? Doarme ? Se duce zilnic la Institut (08.00-l1.0o şi 17.00-l9.00) şi zilnic la mormîntul fiicei noastre. Şi în afară de asta ? Am rugat-o să se aşeze. De ce nu vorbeşte *?* Cînd se aşază, nu trece nici un min.ut, şi descoperă că-i lipseşte ceva, scru-miera sau bricheta, aşa că se ridică şi iar rămîne în picioare. Dacă pentru Hanna e o situaţie de nesu-portat, de ce mai vine ? Imi potriueşte perna. Dacă ar fi cancer, mi-ar fi făcut imediat operaţie, e lim-pede, i-am explicat Hannei şi am convins-o, aşa sper. Astăzi nu mi se face injecţie! Am să mă căsă-toresc cu Hanna.

9.VI. Plecarea cu avionul la Caracas. De data aceasta am plecat pe ruta Miami şi Merida, Yucatan, unde există aproape zilnic o legătură cu Caracas şi am întrerupt călătoria spre Merida (dureri de stomac) —

Apoi am făcut încă o dată drumul spre Campeche. (6 1/2 ore cu autobuzul din Merida).

In gara aceea mică, cu linie ferată îngustă şi cactuşi între traverse, unde mai aşteptasem o dată trenul, cu două luni în urmă, împreună cu Herbert Hencke, stăteam cu capul rezemat de zid, cu ochii închişi, cu picioarele şi braţele depărtate, şi îmi apărea ca într-o halucinaţie tot ce se întîmplase de

cînd aşteptasem data trecută acelaşi tren — totul era aicj neschimbat:

Aerul lipicios -

Miros de peşte şi de ananas -

Cîini costelivi -

Cîinii morţi, pe care nimeni nu-i îngroapă, zopiloţii pe acoperişuri, deasupra pieţei, arşiţă, duhoarea lîncedă a mării; soarele împîslit deasupra mării, deasupra uscatului, din norii negri fulgera

alb-albăstrui, ca lumina pîlpîitoare a unei lămpi de cuarţ.

Incă o dată călătoria cu trenul! Cînd am revăzut Palenque, m-am bucurat într-adevăr, totul era neschimbat, veranda cu hamacele noastre, berea noastră, cîrciuma noastră cu papagalul, oamenii mă recunoşteau, chiar şi

copiii, am cumpărat şi am împărţit dulciuri mexi-cane, o dată m-am dus cu maşina chiar şi la ruine, unde oricum totul e neschimbat, nici urmă de om, păsările zboară vîjîind, ca şi înainte, totul e exact ca în urmă cu două luni - chiar şi noaptea, după ce amuţeşte motorul Diesel din Palenque : curcanul în ocolul din faţa verandei, cloncănitul lui fiindcă nu-i plac fulgerele difuze, căprioara, scroafa neagră legată de ţăruş, luna ca de vată, calul care paşte noaptea. Peste tot mă urmărea un gînd absurd:

De-ar fi iar atunci! în urmă numai cu două luni, care nu au schimbat aici nimic; de ce nu se poate să fie aprilie! şi toate cîte s-au întîmplat să fie doar o halucinaţie a mea.

Apoi, singur în Landrover -Am vorbit cu Herbert. Am vorbit cu Marcel.

M-am scăldat în Usumanci nta, care se schim-base; apa era mai mare, nu se mai vedeau băşicuţe pe suprafaţa ei, deoarece curgea mai repede, şi era îndoielnic că voi mai putea s-o trec cu maşina, fără riscul de a mă îneca -

A mers.

178

Herbert se schimbase, se vedea din prima clipă, purta barbă, dar nu numai atît — era bănuitor:

— Omule, ce cauţi aici ?

Credea că am făcut acest drum îndemnat de familia lui, respectiv de firmă, ca să-l aduc înapoi la Diisseldorf, nu credea că venisem doar ca să-l văd, deşi aşa era; nu aveam prea mulţi prieteni.

îşi spărsese ochelarii.

— De ce nu-i dregi ? l-am întrebat.

I-am dres eu -

în timpul ploii torenţiale am stat în baracă, de parcă am fi fost în arca lui Noe, fără lumină, fiindcă bateria, care alimentase şi radioul, se consumase de mult, dar pe Herbert nu-l interesau deloc ştirile din lume, nici măcar evenimentele din Germania, nici apelul profesorilor de la Gottingen[1]; nu vorbesc de chestiuni personale.

M-am interesat de Nash-ul lui -

Herbert nu fusese niciodată la Palenque !

Adusesem gazolină, cinci canistre, ca Herbert să poată oricînd merge cu maşina; dar lui nici prin gînd nu-i trecea.

Rînjea în barbă.

In general, nu ne înţelegeam.

A rînjit cînd a văzut cum mă rad cu o lamă veche, fiindcă nu era curent electric şi nu voiam să-mi crească barba, de vreme ce trebuia să-mi continuu drumul —

Herbert nu-şi făcea nici un fel de planuri!

Maşina lui, Nash 55, era sub frunzarul uscat, ca şi data trecută, nici măcar cheia de contact nu fusese scoasă; fără îndoială că indienii nu se pricepeau să pornească motorul, totul era intact, dar într-o stare de nedescris, aşa că m-am aşternut imediat pe lucru.

1. Apel dat publicităţii la 12 aprilie 1957, prin care opt-sprezece fizicieni germani (între care Otto Hahn, Werner Heisenberg, Max Bom etc.) preveneau asupra primejdiei dotării Bundeswehrului cu arme atomice.

179

— Dacă îţi face plăcere, a spus Herbert, mă *rog.* El s-a dus să prindă iguane.

Am găsit motorul plin de noroi din pricina ploilor torenţiale, totul trebuia curăţat, totul era îmbîcsit şi înfundat, mirosea a polen, care se lipise de uleiul

de maşină şi putrezise, dar îmi făcea plăcere să lucrez —

Copiii maya stăteau înjurul meu. S-au uitat zile în şir cum am demontat motorul,

cum am pus piesele pejos, pe frunze de bananier-

fulgera difuz, dar nu ploua.

Şi mamele lor căscau gura — după cum se pare nasc un copil după altul, îşi ţin ultimul copil la sînul oacheş, proptit de noua sarcină - stăteau aşa şi se uitau cum curăţ motorul, fără să scoată o vorbă, fiindcă tot nu ar fi înţeles ce spun.

Herbert a venit cu o legătură de iguane —

Erau vii, nu mişcau deloc, dacă nu le atingeai, botul, ca de şopîrlă, le era legat cu paie, fiindcă muşcau, preparatele aveau gust de pui.

Seara, în hamac.

Fără bere, numai cu lapte de coco -Fulgere difuze.

Grija mea că s-ar putea să se fure ceva de neîn-locuit nu l-a neliniştit pe Herbert; era convins că nu se vor atinge de piesele maşinii. De revoltă, nici pomeneală! Mi-a spus că oamenii lucrează cu rîvnă,

că îl ascultă, deşi sînt convinşi că nu foloseşte la nimic.

lar a rînjit în barbă -

Viitorul ţigării de foi germane !

L-am întrebat ce intenţii are de fapt; dacă rămîne

acolo sau se întoarce la Dusseldorf; ce are de gînd -Ei!

o dată i-am spus că am găsit-o pe Hanna, că mă voi căsători cu ea; dar nici nu ştiu dacă m-a auzit. Herbert era ca un indian! Arşiţă — Licurici —

180

Ne năpădiseră broboanele de sudoare, ca în saună. A doua zi a plouat, brusc, numai un sfert de oră, potop, apoi din nou soare; dar apa se strînsese, formînd bălţi mici, cafenii, şi eu scosesem Nash-ul de sub umbrar pentru a lucra în aer liber, nu aveam cum să ştiu că tocmai acolo se va forma o băltoacă. Nu mi se părea deloc amuzant, ca lui Herbert. Apa trecea de osii, nu mai vorbesc de piesele motorului demontat pe care le împrăştiasem pe pămînt. M-a cuprins groaza cînd am văzut. Herbert mi-a dat douăzeci de indieni, ca să mă liniştesc, şi se com-porta de parcă nu l-ar fi privit şi pe el doborîrea copacului, pe care o poruncisem, punerea pe butuci a maşinii pentru a putea lucra dedesubt. Am pier-dut o zi întreagă numai pînă am adunat piesele motorului, a trebuit să umblu prin băltoaca tul-bure, să pipăi prin noroiul cald, să fac totul singur, pentru că pe Herbert nu-l interesa.

— Renunţă ! doar atît îmi spunea. N-are rost! I-am pus pe cei douăzeci de indieni să sape şan-ţuri ca să se scurgă, în sfirşit, apa; numai aşa puteam să găsesc toate piesele, deşi cu destulă greutate, fiindcă unele şi intraseră în noroi, fuseseră înghiţite! Cînd a mai rostit un cuvînt a spus : „Ei!" L-am lăsat cu prostiile lui şi nu i-am răspuns. Fără Nash, Herbert era pierdut. Nu m-am molipsit de la el, şi mi-am văzut de treabă.

— Ce ai să te faci fără maşină? i-am spus. Cînd am montat în sfirşit din nou motorul şi a început să funcţioneze, Herbert a rînjit şi a zis „bravo", doar atît, m-a bătut pe umăr şi mi-a spus că pot să iau eu Nash-ul, că mi-l dăruieşte.

— Ce nevoie am de el? a zis —

Nu era chip să-l conving să renunţe la nerozia lui: Herbert făcea pe agentul de circulaţie, în timp ce eu stăteam la volan, în maşina ridicată pe butuci şi cuplam, pentru a mai verifica o dată totul; dejur împrejur copii maya, mame în cămăşile lor albe, toate cu prunci la sîn, apoi şi bărbaţi, care stăteau

în hăţiş, toţi cu cuţite încovoiate, de cîteva luni nu mai auziseră un motor; eu cuplam şi acceleram, roţile se învîrteau în gol, Herbert semnaliza: „Stop!" şi eu opream, claxonam, Herbert semnaliza: „Trece-rea liberă!" Indienii (din ce în ce mai mulţi) căscau gura la noi, fără să rîdă, în timp ce noi ne prosteam, toţi erau tăcuţi, de-a dreptul cucernici, pe cînd noi (la drept vorbind nu ştiu de ce) nejucam de-a circu-laţia dificilă din Dusseldorf-

Discuţia cu Hanna - despre (ehnică (după părr-rea Hannei), un tertip de a organiza lumea în aşa fel încît să n-o mai simţim cu intensitate. Tehni-cienii au mania de a face creaţiunea utilă, pentru că nu-i pot fi părtaşi, pentru că nu le spune nimic;

tehnica e un tertip pentru a izgoni, ca element de opoziţie, lumea din lume, să zicem, de pildă, rare-fiind-o prin ritm, ca să nu mai sim.ţim intens. (Ce voia să spună Hanna prin aceste vorbe, nu stiu.) Tehnicienii sînt detasaţi de lume. (Ce voia să spună Hanna prin aceste vorbe, nu ştiu.) Hanna izu-mi făcea reproşuri. Hann.a nu găsea de neînţeles com-portarea mea faţă de Sabeth; cunoscusem (după părerea Hannei) un gen de rp.laţii care îmi erau străine pînă atunci şi le interpretasem greşit, Incer-cînd să mă conving că eram îndrăgostit. Nu fusese, zicea, ogreşeală întîmplătoare, ci o greşeală proprie mi.e (?), ca şi profesiunea mea, ca uiaia mea în general. Greşeala mea, după Hanna, este că noi, tehnicienii, încercăm să trăim fără moarte. Textual:

„Tu nu consideri viaţa o formă, ci o simplă însu-mare, de aceea n-o raportezi la moarte." Viaţa, după Hanna, ar fi *o* f'ormă în timp. Dar recunoaşte că nu poate explica ceea ce spune. Viaţa nu e materie, nu poate fi dominală prin tehnică. Greşeala mea cu Sabeth: repetiţia, m-am comportat ca şi cînd nu ar exista vîrstă, aşadar neftresc. Nu putem desfiinţa bătrîneţea prin faptul că însumăm, prin faptul că ne căsătorim cu propriii noştri copii.

182

20.VI. Sosirea la Caracas.

In fine, lucrurile erau în regulă. Turbinele se aflau la faţa locului, ca şi braţele de muncă solicitate. Mi-am adunat puterile atît cît am putut, iar faptul că acum, cînd montarea începuse, în sfirşit, lipseam din pricina durerilor de stomac era un ghinion, nu aveam însă ce face; cînd fusesem data trecută acolo (15 şi 16.IV.), eram în formă, dar nu găsisem nimic pregătit. Vina mea nu consta decît în faptul că nu puteam supraveghea montarea; a trebuit să zac la hotel, ceea ce nu e o plăcere, mai mult de două săptămîni. La Caracas am sperat că voi primi o scrisoare de la Hanna. o telegramă pe care o trimisesem la Atena rămăsese de asemenea fără răspuns. Voiam să-i scriu Hannei şi am început cîteva scrisori ; dar nu ştiam unde se află, aşa că nu-mi ramînea (ceva trebuia doar să fac!) decît să aştem pe hîrtie o relatare, fără să o adresez cuiva.

Montarea se desfăşura cum trebuie — fără mine.

Sora mi-a adus în sftrşit o oglindă - m-am speriat. Inloldeauna am fost slab, dar nu ca acum;

nu ca bătrînul indian din Palenque care ne-a ară-tat umeda cameră mortuară. M-am cam speriat, într-adevăr. Nu am obiceiul să mă uit în oglindă decît atunci cînd mă rad; mă pieptăn fără oglindă, totuşi ştiu cum arăt, mai bine zis cum arătam. Nasul l-am avut întotdeauna prea lung, dar ure-chile nu mi-au atras atenţia niciodată. Port, ce-i drept, o pijama fără guler, de aceea îmi pare gîtul prea lung, îmi uăd tendoanele gîtului, cînd întorc capul, şi scobiturile dintre tendoane, cavităţi pe care nu le-am observat niciodată. Urechile: ca ale unui deţinut cu părul ras ! Serios, nu-mi pot ima-gina că mi s-a micşorat craniul. Mă întreb dacă nasul nu e mai simpatic şi ajun.g la concluzia că nasurile nu sînt niciodată simpatice, mai degrabă

183

absurde, de-a dreptul obscene. Fără îndoială că atunci, la Paris (cu două liini mai înainte !), nu arătam aşa, altfel nu ar fi men, Sabeth nicicînd cu mine la Ope.ră. Pielea însă îmi este încă deslul de bronzată, doar gîtul ceva mai albicios. Cu porii ca ai unui gît de găină jumulit! Gura îmi pare încă simpatică, nu ştiu de ce, gura şi ochii, care de altfel nu sînt căprui, cum am crezut întotdeauna, ftindcă aşa scrie în paşaport, ci verzi-cenusii, restul ar putea să aparţină oricui altcuiva care e surmenat. Dinţii nzi i-am blestemat întotdeauna. De îndată ce voi fi iar pe picioare mă voi duce la dentist. Pentru tartru dentar si poate si pentru granulom; nu simt nici un fel de durere, doar zvîcnitun în maxilar. Părul l-am purtat întotdeauna tuns scurt, pentru că e mai practic, şi nu mi s-a rărit de.loc la tîmple, nici la spate. Cărunt sînt de fapt de mult, blond-ar-gintiu, ceea ce nu mă supără. Cînd stau lungit pe spate şi ţin oglinda deasupra mea, arăt încă aşa cum arătam înainte.; doar ceva mai fslab dinpricina dietei, desigur. Poate că şi lumina albicioasă ce se strecoară prin jaluzele în cameră dă impresia că sînt palid, ca să spun aşa, pe sub pielea bromată;

nu alb, cigalben. Numai cu dinţii stau prost. întot-deauna m-am temut din pricina asta : orice ai face, se strică. De altfel, şi omul în general! - construcţia e acceptabilă, dar materialul e prost: carnea nu e un material, ci un blestem.

P.S. Niciodată n-au fost, cred, atîtea decese ca în ultimul sfert de an. Acum a murit şi profesorul 0., cu care am vorbit personal la Zurich doar cu o săp-tămîn.ă în urmă.

P.S. M-am ras şi mi-am masat pielea. E ridicol cîte îşipoate imagina omul, pur şi simplu din lipsă de actwitate ! N-am nici un motiu să mă înspăimînt, îmi lipseşte doar mişcarea şi aerul curat, atîta tot.

184

9.-l3.VII. Cuba

La Havana nu aveam nici o treabă, trebuia doar să schirnb avionul, fiindcă pentru nimic în lume nu voiam să trec prin New York; din Caracas venisem cu KLM[1] şi urma să plec spre Lisabona, cu Cubana, peste patru zile.

Patru zile n-am făcut decît să privesc —

El Prado :

Strada veche, cu platani bătrîni, ca Rambla din Barcelona, seara, promenadă, aleea cu oameni fru-moşi, de necrezut, merg, merg şi nu am nimic alt-ceva de făcut -

Păsările sînt galbene şi foarte gălăgioase în amurg.

Toţi vor să-mi lustruiască pantofii —

o negresă spaniolă mi-a scos limba, fiindcă o ad-miram, limba trandafirie în mijlocul feţei ei brune, am rîs şi am salutat — a rîs şi ea, dinţii albi, în floarea roşie a buzelor (dacă se poate spune aşa) şi ochii, nu vreau nimic de la ea.

— *How do you like Habana ?*

Imi e ciudă că oamenii aceştia mă consideră întotdeauna american doar fiindcă sînt alb; proxeneti la fiecare pas:

— Something very beautiful! D'you know what 1 mean ? Something ve.ry ynun.g !

Toţi se plimbă, toţi rîd.

Totul e ca un vis -

Poliţiştii albi care fumează ţigări de foi; soldaţii de la marină care fumează ţigări de foi: — nişte băieţandri cu pantalonii strînşi pe coapse.

***Castillo del Morro* (Filip II).**

Accept să mi se lustruiască pantofii.

lau hotărîrea să duc o altfel de viaţă -

1. Koninklijke Luchtvaart Maatschappij (companie olan-deză de aviaţie).

Prietenii mei —

Cumpăr ţigări de foi, două cutii. Apune soarele —

Băieţii se scaldă goi în mare, pielea lor, soarele pe pielea lor udă, căldura înăbuşitoare, mă *asez si* fumez o ţigară de foi, deasupra oraşului alb, nori de furtună -• negri-vineţii, şi ultimele raze de soare pe casele înalte.

El Prado :

Amurgul verde, vînzătorii de îngheţată; pe zid, sub felinare, stau fete (în grupuri) şi rîd. *Tamales :*

Adică porumb înfăşurat în frunze de bananier, o gustare ce se vinde pe stradă - se mănîncă în mers şi nu se pierde timp.

Sînt neliniştit? La drept vorbind, de ce? La Havana nu am absolut nici o treabă. Odihna mea la hotel - de fiecare dată - duş, apoi zac dezbrăcat, pe pat, ventilatorul îmi face vînt, stau lungit şi fumez ţigări de foi. Nu încui uşa camerei; afară o *girl* curăţă pe coridor şi cîntă, e tot o negresă spaniolă, fumez neîncetat. Dorinţa mea -

De ce nu se manifestă simplu cel puţin ? Şi apoi mă simt obosit, sînt prea obosit ca să-mi aduc o scrumieră; stau lungit pe spate şi îmi fumez tigara de foi în aşa fel încît să nu se scuture scrumul albicios, o ţin vertical. *Partagas.*

Cînd mă duc din nou pe Prado, parcă aş avea halucinaţii: — numai fete frumoase, şi bărbaţii sînt frumoşi, numai oameni minunaţi, amestecul dintre negri şi spanioli, nu mă pot opri să-i privesc: au un mers drept şi uşor, fetele poartă rochii cloş, albastre, basmale albe, gleznele lor sînt ca ale negreselor, spa'tele gol, la fel de întunecat ca umbra platanilor, **de** aceea, în primul moment nu se văd decît fustele

albastre sau violete, basmalele albe, dintii albi, cînd rîd, şi albul ochilor; cerceii le sclipesc -

The Caribbean Bar.

lar fumez -

Romeo y Julieta.

Un tînăr, pe care la început l-am luat drept un proxenet, insistă să-mi plătească whisky-ul, pentru că a devenit tată:

— For the first time !

Mă îmbrăţişează, apoi repetă întruna:

— *Isn't it a wonderful thing ?* Se prezintă şi mă întreabă cum mă cheamă, cîţi copii am, mai ales băieţi; îi răspund:

— *Five.*

Imediat vrea să comande cinci rînduri de whisky.

— *Walter,* spune, *you're my brother !* Abia am ciocnit şi a plecat pentru a plăti şi altora un whisky şi a-i întreba cîti copii au, mai ales băieţi — Toţi parcă sînt nebuni.

în sfirşit, furtuna: - stau singur, sub arcade, într-un balansoar galben, dejur împrejur foşneşte, deodată se porneşte o ploaie torenţială cu vînt, aleea

se goleşte de oameni într-o clipă, ca la alarmă, storurile pocnesc, afară cad stropi deşi pe caldarîm:

ca un neaşteptat strat de narcise (mai ales sub felinare) albe —

Mă legăn şi privesc.

Mă bucur că sînt în clipa asta acolo -

Din cînd în cînd stropeşte cu un duş pe sub arcade, înfloresc confetti, apoi vine un miros de frunziş încins şi simţi deodată răcoarea pe piele, din cînd în cînd fulgeră, dar aversele fac mai mult zgomot decît toate tunetele, mă legăn şi rîd, vîntul leagănă balansoarele libere de lîngă mine şi steagul Cubei.

Fluier.

Sînt mînios pe America!

Mă legăn şi tremur de frig —

The American Way ofLife :

Iau hotărîrea să duc o altfel de viaţă -Lumina fulgerului; după-aceea parcă ai orbi, o clipă doar am văzut: palmierul verde-stufos, bătut de furtună, norii, vineţii, ca văpaia albăstruie a ar-zătorului de sudură, marea, tabla ondulată filfiind;

zornăitul tablei ondulate, mă bucur ca un copil cînd îl aud, îmi face plăcere - cfnt. *The American Way of'Life :*

E destul să te gîndeşti ce mănîncă şi ce beau albicioşii aceştia care nu ştiu ce e vinul, devoratorii aceştia de vitamine, care beau ceai rece şi mestecă vată, care nu ştiu ce e pîinea, acest popor băutor de coca-cola pe care nu-l mai pot suferi — Deşi trăiesc din banii lor!

Accept să mi se lustruiască pantofii — Cu banii lor!

Copilul de şapte ani, care mi-a mai lustruit o dată pantofii, e acum ca o pisică înecată; întind mîna spre părul lui creţ - Rînjeşte -

Nu e negru părul lui, mai curînd sur, ca cenuşa, la pipăit, dar creţ şi scurt, i se simte capul de copil dedesubt, cald, ca şi cînd ai pune mina pe un pudel tuns.

Băiatul rinjeşte numai şi îi dă zor cu lustruitul -îmi e drag.

Ce dinţi are -Ce piele tînără -

Ochii lui îmi amintesc de Houston, de Texas, de negresa aceea, de femeia de serviciu, care, atunci cînd am avut criza aceea cu ameţeală şi sudoraţie, a îngenuncheat lîngă mine, îmi amintesc de albul ochilor ei mari, care într-adevăr sînt deosebiţi, fru-moşi ca nişte ochi de ciută. Şi mai ales de carnea ei.

Vorbim despre mărcile de automobile.

Ce mîini negre -

Nu 'mai există alţi oameni în afară de noi, de băiat şi de mine, în jurul nostru potopul, băiatul

stă pe vine şi îmi lustruieşte pantofii cu cîrpa lui, care pocneşte într-una - *The American Way ofLife :*

Chiar şi urîţenia lor, în comparaţie cu oamenii de aici: pielea lor trandafirie ca pielea cîrnaţilor nefripţi, oribilă, ei trăiesc pentru că există penicilină, atîta tot, şi apoi agitaţia lor, de parcă ar fi fericiţi, pentru că sînt americani, pentru că nu cunosc oprelişti, dar nu sînt decît blegi şi gălă-gioşi — indivizi ca Dick, pe care mi l-am ales ca model! - tîndălesc, cu mîna stîngă în buzunarul pantalonilor, cu umărul proptit în perete, cu paharul în mîna cealaltă, degajaţi, protectori ai omenirii, te bat pe umăr, sînt optimişti, cît ţine beţia, după aceea, urlete convulsive, lichidarea rasei albe, vidul lor între şale.

Ce ciudă îmi era pe mine însumi! (Dacă s-ar putea să mai trăiesc o dată!) Noaptea i-am scris o scrisoare Hannei — A doua zi m-am dus pe ţărm, era senin, arşiţă la amiază, marea puţin agitată: valurile care se fugă-reau, apoi zornăitul prundişului, orice ţărm îmi amintea de Theodohori. Am plîns.

Apa era limpede, se vedea fundul mării, am înotat cu faţa sub apă, ca să văd fundul mării; propria-mi umbră pe fundul mării: o broască violetă. I-am scris o scrisoare lui Dick. Ce poate să ofere America: confort, cea mai bună instalaţie din lume, *ready for use,* lumea ca un vid americanizat, oriunde ajung americanii totul devine *highway,* lumea ca un panou pentru afişe de o parte şi de alta, oraşele ei, care nici nu sînt oraşe, iluminaţie, a doua zi se văd schelele goale, tărăboi infantil, reclame pentru optimism ca tapete din neon în faţa nopţii şi în faţa morţii -Mai tîrziu am închiriat o barcă. Ca să fiu singur!

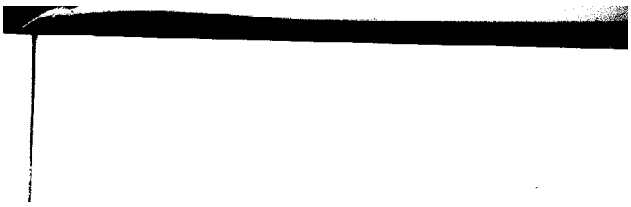

Chiar şi în costum de baie se cunoaşte că au dolari; vocile lor (ca pe Via Appia), insuportabile, peste tot numai vocile lor de gumă, o gloată prosperă.

I-am scria o scrisoare lui Marcel.

Marcel are dreptate: sănătatea lor e falsă, tine-reţea lor e falsă, femeile nu pot să admită că îmbă-trînesc, cosmetica lor e folosită şi la cadavre, în general raporturile lor cu moartea sînt pornografice, preşedintele lor pe fiecare pagină de titlu trebuie să rîdă ca un copilaş cu faţa trandafirie, altfel nu-l mai aleg, aspectul lor tineresc e obscen — Am vîslit pînă departe.

Pe mare, căldură toridă -Eram foarte singur.

Am citit scrisorile mele către Dick şi către Marcel şi le-am rupt, fiindcă, practic, nu le spu-

neam nimic; bucăţele albe de hîrtie pe apă; părul meu pe piept, alb -

Eram foarte singur.

Mai tîrziu, ca un băiat de şcoală, am desenat o femeie pe nisipul fierbinte, m-am culcat pe această

femeie, care nu era decît nisip, şi i-am vorbit cu glas tare —

Ca un ştrengar sălbatic!

Nu ştiam ce să fac cu ziua aceea, cu mine însumi, a fost o zi ciudată, nu mă recunoşteam, habar n-am cum a trecut, după-amiaza mi s-a părut o veşnicie, albastră, de nesuportat, dar frumoasă, dar infinită -pînă cînd m-am aşezat iar pe zidul străzii Prado (seara) cu ochii închişi; încercam să-mi imaginez

că sînt la Havana, că stau pe zidul străzii Prado. Nu izbuteam şi m-a cuprins groaza.

Toţi voiau să-mi lustruiască pantofii — Numai oameni frumoşi, îi admiram ca pe nişte animale ciudate : dinţii lor albi în amurg, umerii şi braţele lor arămii, ochii lor - rîsul lor, fiindcă le

place să trăiască, fiindcă au încetat lucrul, fiindcă sînt frumoşi.

îmi place să-i privesc -M-a cuprins dorinţa —

Vid între şale —

Nu mai existam decît pentru văxuitorii de ghete!

Proxeneţii -

Vînzătorii de îngheţată -

Vehiculul lor: o combinaţie de cărucior vechi de copil şi bufet, apoi o jumătate de bicicletă, un bal-dachin din jaluzele ruginite; lampă cu carbid; de jur împrejur, amurgul verde cu rochiile lor cloş albastre.

Luna liliachie —

Apoi povestea mea cu taxiul: era încă seara devreme, dar nu mai puteam răbda să mă plimb ca un cadavru pe corso, printre vii, voiam să mă duc la un hotel să iau un somnifer, şi i-am făcut semn unui taxi; cînd am deschis portiera, înăuntru erau două doamne, una brună şi una blondă, aşa că am zis: *Sorry !* şi am închis-o la loc, dar şoferul a sărit din maşină şi m-a chemat înapoi: *Yes, Sir !* a strigat şi a deschis iar portiera; *For you, Sir';* am rîs de excesul de *seruice* şi m-am urcat -

Un supeu excelent!

Apoi ruşinea -

Am ştiut că o dată aşa se va întîmpla: mai tîrziu, la mine la hotel, am stat întins - fără somn, dar calm, era o noapte fierbinte, din cînd în cînd îmi făceam

cîte un duş şi îmi udam corpul, care mă trăda, dar nu am luat nici un somnifer, corpul meu, capabil doar să se mai bucure de vîntul produs de ventilator, care se mişca încolo şi încoace, vînt peste piept, vînt peste picioare, vînt peste piept.

Năluca mea : cancer la stomac.

în rest, fericit.

în zorii zilei, gălăgie de păsări, mi-am luat ma-şina de scris Hermes-Baby şi în sfirşit am redactat raportul către UNESCO referitor la lucrările de montare din Venezuela, care se terminaseră.

191

Apoi, am dormit pînă la prinz. Am mîncat stridii, fiindcă nu aveam ce face,

misiunea mea luase sfirşit, fumam mult prea multe ţigări de foi.

(De aceea mă durea stomacul.) Seara am o surpriză :

Mă aşez pe zidul de la Prado alături de o fată necunoscută şi-i vorbesc, avînd impresia că este aceeaşi care cu două zile înainte mi-a scos limba trandafirie. Ea nu-şi aminteşte. Rîde cînd îi spun că nu sînt american.

Cu spaniola mea merge greu -

— *Say it in English!*

Ce mîini lungi şi subţiri are -

Spaniola mea mă ajută doar la discuţii de ordin profesional şi ce e comic: nu spun ceea ce vreau, ci ceea ce vrea limba. Fata rîde, fapt care mă încurcă şi mai rău. Sînt victima vocabularului meu redus. Uimirea ei, ochii ei pur şi simplu adorabili, cînd rămîn uneori eu însumi uimit: de viaţa mea, care

mie însumi, ca să spun aşa, îmi pare fără importanţă.

Juana are optsprezece ani. (E şi mai tînără decît copilul nostru.) *Suiza[1]:* continuă să creadă că înseamnă suedez. Se sprijină pe braţele ei arămii, date mai către spate, capul şi-l propteşte de felinarul de fontă, are basmaua albă, părul negru şi picioare nespus de

frumoase; fumăm; mîinile mele, albe, îmi cuprind genunchiul drept -

Cîtă candoare!

N-a fost niciodată plecată din Cuba -Deşi nu mă aflu decît de trei seri aici, totul îmi este familiar: amurgul verde cu reclame de neon, vînzătorii de îngheţată, scoarţa tărcată a plata-nilor, păsările cu ciripitul lor, plasa de umbre pe pămînt, floarea roşie a gurilor.

1. Elveţian (în lb. spaniolă). 192

Ţelul vieţii lor : New York !

De sus cade murdărie de păsări -

Juana îmi vorbeşte deschis:

Este ambalatoare, practică prostituţia numai la sfirşit de săptămînă, are un copil, nu locuieşte chiar în Havana.

Tinerii marinari iar se plimbă agale.

Eu povestesc despre fiica mea care a murit, des-pre voiajul de nuntă cu fiica mea, despre Corint, despre aspida care a muşcat-o deasupra sînului drept, despre înmormîntarea ei, despre vhtorul meu.

— *I'm going to marry her.* Juana mă înţelege greşit:

— */ think she's dead. o* lămuresc.

— Oh, rîde, *you're going to marry the mother of the girl, 1 see !*

—*As soon as posfsible.*

—*Fine !* spune ea.

— *My wife is living in Athens -*

Cerceii, pielea Juanei.

îl aşteaptă pe fratele ei.

o întreb dacă crede în păcatul de moarte, adică în zei; rîde alb; o întreb dacă ea, Juana, crede că şerpii (în general) sînt cîrmuiţi de zei, respectiv de demoni.

— What's your opinion, Sir ?

Mai tîrziu apare un tip cu cămaşă gen Hollywood, în dungi, un tînăr proxenet care mi s-a mai adresat o dată înainte, fratele ei. Imi strînge mîna:

— Hello, camerad!

Nu se întîmplă nimic, domneşte voia bună, Juana pune ţigara sub tocul pantofului, ca să o stingă, şi mîna arămie pe umărul meu :

— *He's going to marry his wife - he's a gentleman!* Juana a dispărut -

— *Wait here !* spune el şi se uită înapoi, pentru a mă ţine pe loc. *Just a moment, Sir,just a moment!*

Ultima mea noapte la Havana. Nu-i destul timp pe lume ca să dormi! Nu avem nici un motiv special să fiu fericit, totuşi eram. Ştiam că voi părăsi tot ceea ce vedeam, dar nu voi uita nimic: - arcada, în noapte, unde mă balansez şi privesc, respectiv aud, un cal de birjă care nechează, faţada spaniolă cu perdelele gal-bene, care flutură ieşind prin ferestrele negre, apoi iar, undeva, tabla ondulată, zăngănitul ei care mă pătrunde pînă în măduva oaselor, bucurîndu-mă, făcîndu-mi plăcere, vînt, numai vînt, care clatină palmierii, vînt fără nori, mă balansez şi transpir, palmierul verde este flexibil ca o nuia, printre frun-zele lui se aude un sunet ca al cuţitelor cînd se ascut, praf, apoi felinarul de fontă, care începe să fluiere, mă balansez şi rîd, lumina lui pîlpîie şi se micşorează, trebuie să fie un curent de aer puternic, calul care nechează abia mai poate reţine birja, totul vrea să zboare, firma unci frizerii, de alamă, se aude sunînd în noapte, şi marea nevăzută îm-proaşcă peste ziduri, apoi, de fiecare dată, bubuie pămîntul, iar deasupra lui parcă ar şuiera o maşină

Espresso, îmi este sete, am sare pe buze, e o furtună fără ploaie, nu cade un strop, nu e cu putinţă, fiindcă nu sînt nori, nu sînt decît stele, nu e decît praf fierbinte şi uscat în aer, în aerul care dogoreşte ca un cuptor, mă balansez şi beau un scotch, unul singur, nu suport mai mult, mă balansez şi cînt. Ore întregi. Cînt! Nu ştiu să cînt, dar nimeni nu mă aude, calul de birjă pe caldarîmul pustiu, ulti-mele fete în rochiile lor filfiitoare, picioarele lor arămii, cînd le flutură fustele, părul lor negru, care flutură şi el, şi jaluzeaua verde care a fost smulsă de vînt, hohotul ei alb în praf, şi cum se rosto-goleşte, jaluzeaua verde, peste caldarîm, gonind spre mare, lumina zmeurie, învăluită de praf dea-supra oraşului alb, cufundat în noapte, arşiţa, steagul Cubei — mă balansez şi cînt, nimic altceva,

balansoarele goale de lîngă mine se leagănă, fonta şuieră, florile se învîrtesc. Eu glorific viaţa!

Sîmbătă, 13.VII. continuarea drumului cu avionul.

De dimineaţă, pe Prado, după ce m-am dus la bancă să schimb bani, aleea era pustie de oameni, alunecoasă din pricina murdăriei de păsări şi a florilor albe -

Soare —

Toată lumea la lucru.

Păsări -

Apoi un bărbat mă roagă să-i dau foc să-şi aprindă ţigara de foi, e grăbit, dar tot mă însoţeşte ca să mă întrebe :

— *How do you like Habana ?*

— *1 loue U!* îi răspund.

larăşi un proxenet care îmi arată interes.

— *You're happy, aren't you ?* îmi admiră aparatul de filmat.

— *Something very beautiful! D'you know what 1 mean ? Something very young !*

Cînd îi spun că părăsesc oraşul, mă întreabă cînd trebuie să fiu la aeroport.

— *Ten o'clock, my friend, ten o'clock.* Se uită la ceas.

— *Well,* spune, *now it's nine o'clock — Sir, that's plenty of time !*

Mă mai îndrept o dată încet spre mare.

Departe, în larg, bărci de pescari —

îmi iau rămas-bun.

Mă mai aşez o dată pe blocurile de pe ţărm şi inai fumez o ţigară de foi — nu mai filmez. La ce bun! Hanna are dreptate; mai tîrziu priveşti doar un film, cînd lucrurile nu mai sînt, şi oricum totul trece —

Imi iau rămas-bun.

Hanna a fost pe la mine. I-am spus că arată ca o mireasă. Hanna era în alb! Deodată, n-a mai

venit îmbrăcată în doliu; a pretextat că e prea mare arşiţă afară. I-am vorbit atît despre zopiloţi, încît acum nu mai vrea să stea ca o pasăre neagră lîngă patul meu - şi crede că eu nu remarc atenţia ei delicată, fiindcă mai înainte (doar acum cîteva săptămîni) erau atît de multe lucruri pe care nu le remarcam.

Hanna a povestit mult.

P.S. o dată, pe cînd era copil, Hanna s-a luat la trîntă cu fratele ei şi s-a jurat să nu lubească nici-odată un bărbat, pentru căfratele mai mic a izbutit s-o trîntească pe spate. Atît era de revoltată împo-triva bunului Dumnezeu că-i făcuse pe băieţi mai puternici, încît îl socotea nedrept nu pe fratele el, ci pe bunul Dumnezeu. Hanna s-a hotărît să fie mai înţeleaptă declt toţi băielii din Munchen-Schwabing şi a fondat un club secret al fetelor pentru a-l suprima pe lehoua. In orice caz, nu lua în considerare declt un cer în care existau şi zeiţe. Hanna s-a îndreptat mai întîi spre Maica Domnului, datorită imaginilor din biserică, în care Maria troneazâ în mijloc; a îngenuncheat ca prietenele sale catolice şi şi-a făcut cruce, fapt despre care nu trebuia să afle tatăl ei. Singurul bărbat demn de încrederea Hanizei fusese un bătrîn, anume Arinin, carejucase un anumit rol în viaţa ei de fată. Nu ştiam cd Hanna are un frate. Mi-a spus că locuieşte în Canada si e straşnic, după cîte mi se pare; pe toţi îi trînteşte pe spate. Am întrebat-o cum a trăit cu Joachim, pe vremuri, cum, unde şi cît timp. Am întrebat-o multe, dar Hanna îmi răspundea mereu: doar ştii asta! De Armin mi-a povestit cu precădere. Era orb. Hanna îl mai iubeşte încă, deşi a murit de mult, adică a dispărut. Era încă elevă, o fetiţă cu ciorapii pînă la genunchi, îl întîlnea regulat în Englischer Garten, unde sedea întotdeauna pe acp.eaşi bancă, şi îlplimba apoiprin Munchen. Orbului îi plăcea tare mult Munchenul.

196

Era în vlrstă, după concepţia ei, de atunci, chiar foarte în uîrstă: avea între 5o şi 6o de ani. Nici-odată nu le ajungea timpul, în fiecare marţi şi uineri, cînd Hanna avea lecţia de muzică, şi se întîlneaupe orice vreme, ea îl conducea şi îi arăta vitrinele. Armin era complet orb, dar putea să-şi imagineze totul dacă i se descria. Hanna spune : era într-ade-văr minunat să te plimbi cu el prin lume. Am mai întrebat-o cum a fost cînd s-a născut copilul nostru. Doar nu mă aflasem acolo : cum să-mipot imagina *?* Joachim fusese desigur acolo. Ştia că nu el este tatăl copilului; dar era ca un tată adevărat. A fost o naştere uşoară, după spusele Hannei; nu-şi amin-teşte decît că s-a simţit foarte fericită ca mamă. încă un lucru pe care nu-l ştiam : mama mea ştia că e copilul meu,

altfel, nimeni altcineva din Zurich, tatăl meu nici nu hănuia. Am întrebat-o de ce mama nu a pomenit m nici o scrisoare că ştie. o coaliţie a femeilor ? Nu pomenesc despre nici un lucrupe care noi nu-l înţelegem şi ne tratează ca pe nişte minori. După părerea Hannei, părinţii mei au fost de fapt altfel de oameni decît cred eu; cu totul altfel, în orice caz, în ceea ce o priveşte pe Hanna. CîndHanna povesteşte despre mama mea, nupot decît să ascult. Ca un orb ! Ani de zile au purtat corespondenţă Hanna şi mama mea, care de altfel nu a murit de emboiie, cum bănuisem. Hanna se minuna că nu ştiusem. Hanna a fost la înmormîntarea mamei, în 1937. Pasiunea pentru grecii antici, aşa crede Hanna, a început tot în Englischer Garten; Armin ştia greceşte, şi ea, fetiţa, trebuia să-i citească din manualele de şcoală ca el să înveţe pe dinafară. Aceasta a fost, ca să spun aşa, siluirea lui. Acasă la el n-a dus-o niciodată. Hanna nu ştie nici unde şi nici cum locuia. Hanna îl întîlnea în Englischer Garten şi îl lăsa tot acolo, nimeni pe lume nu ştia de faptul că se înţeleseseră să plece împreună în Grecia, Armin şi cu ea, de îndată ce se va face mare

şi va fi liberă, şi că îi va arăta templele greceşti. Nu e sigur dacă bărbatul acela tn vîrstă vorbea serios;

Hanna însă credea cu toată seriozitatea. Hanna cu ciorapii pînă la genunchi! Imi amintesc că o dată, la Cafe Odeon din Zurich, am văzut un domn bătrîn, pe care Hanna trebuia să-l ia întotdeauna şi să-l însoţească la tramvai. De fapt, am urît acel Cafe Odeon; emigranţi şi intelectuali, boemi. Profesori şi cocote bătrîne pentru negustorii din provincie, numai de dragul Hannei mă duceam la acel Cafe. Domnul locuia la Pensiun Fontana; iar eu aşfeptam într-un mic parc (ascuns) pe Gloriastrasse, pînă cînd Hanna îl ducea acasă pe bătrînul ei unchi. Aşadar, el era Armin ! De fapt, nici nu-l luasem în seamă. Hanna mai vorbeşte şi astăzi de Armin de parcă ar trăi, de parcă ar vedea totul. Am întrebat-o de ce nu a făcut niciodată o călătorie cu el în Grecia. Hanna a rîs de mine, de parcă ar fi fost vorba de o glumă, de o copilărie. La Paris (din 1937 pînă în 1940) Hanna a trăit cu un scriitor francez, după cum separe destul de cunoscut; i-am uitat numele. Alt lucru pe care nu l-am ştiut: Hanna a fost la Moscova (1948) cu cel de-al doilea soţ al ei. o dată a mai trecut prin Zilrich (1953) fără fiica

noastră;

îi e tare drag oraşul acesta, ca şi cînd nu s-ar fi întîmplat nimic aici, şi a fost şi la Cafe Odeon. Am întrebat-o cum a muritArmin. Hanna l-a mai întîlnit o datd la Londra (1942). Armin uoia să emigreze şi, pentru că nu vedea, Hanna l-a condus pînă la vapor, care, probabil, a fost scufundat de un submarin ger-man; în orice caz, nu a ajuns la destinaţie.

15-VII. Dusseldorf.

Ce o fi crezînd despre mine tînărul tehnician pe care mi l-au pus la dispoziţie domnii de la Hencke-Bosch nu ştiu; tot ce pot să spun e că în dimineaţa aceea m-am stăpînit cît am putut.

o clădire înaltă, placată cu crom — Am socotit că sînt obligat, ca prieten, să-i informez pe aceşti domni cum arată plantaţia lor din Guatemala, adică m-am dus cu avionul de la Lisabona la Diisseldorf, fără să mă gîndesc, de fapt, ce căutam eu la Diisseldorf sau ce urma să spun şi m-am pomenit deodată acolo, primit cu amabilitate.

— Am filme, le-am spus -

Imi făcea impresia că şi renunţaseră la plan-taţie ; se interesau doar din pură amabilitate.

— Şi cît timp durează filmele dumitale ? De fapt, îi incomodam de-a binelea.

— Nici vorbă de accident! le-am spus. Prietenul meu s-a spînzurat - nu ştiaţi ?

Fireşte că ştiau.

Aveam sentimentul că nu sînt luat în serios, dar în definitiv trebuia să le prezint filmul meu color din Guatemala. Tehnicianul care mi-a fost pus la dispoziţie pentru a pregăti în camera de şedinţe a consiliului de administraţie cele necesare pentru proiecţie nu făcea decît să mă enerveze; era foarte tînăr, şi simpatic pe deasupra, dar inutil, eu aveam nevoie de aparatură, de ecran, de cablu, nu de teh-nician.

— Vă mulţumesc ! i-am spus.

—Vă rog, domnule?

— Cunosc aparatura — i-am spus.

Dar n-am scăpat de el.

Eu însumi vedeam filmele pen.tru prima oară (toate nedecupate), resemnat, fiindcă mişunau de reluări, inevitabile de altfel; mă uimea mulţimea apusurilor de soare, numai în deşertul Tamaulipas trei, s-ar fi putut crede că făcusem călătoria ca reprezentant al apusurilor de soare, ce ridicol! Imi era pur şi simplu ruşine de tînărul tehnician, apoi ardeam şi de nerăbdare —

— Nu merge mai repcde, domnule. Landroverul nostru 1a Rio Usumancinta —

Zopiloţii în plină acţiune -

— Mai departe, am spus, vă rog.

Apoi primii indieni, dimineaţa, care ne-au infor-mat că *senor* a murit, apoi s-a terminat bobina -schimbarea bobinei a durat destul; între timp am vorbit despre ectacrom. Şedeam într-un fotoliu si fumam, lîindcă nu aveam nimic de făcut, în jurul meu fotoliile consiliului de administraţie goale;

numai că nu se legănau în vînt.

— Te rog, i-am spus, mai departe —

Acum a apărut Joachim spînzurînd de sîrmă.

— Opreşte, te rog! am zis.

Din păcate, imaginea era foarte întunecată, nu se distingea imediat ce reprezintă, era subexpusă, fiindcă fusese luată din baracă, cu aceeaşi diafragmă cu care filmasem mai înainte, în aer liber, la lumina soarelui de dimineaţă, zopiloţii îngrămădiţi pe măgar. Am spus:

— Aceasta este Dr. Joachim Hencke. Tehnicianul s-a uitat pe ecran:

— Nu se poate mai clar, dornnule, - îmi pare rău. **Doar** atît a avut de spus.

— Mai departe, te rog! am zis.

încă o dată Joachim atîrnînd de sîrmă, dar de data aceasta din profil, aşa că se vedea mai bine ce se întîmplase; ciudat, nu numai pe tînărul tehni-cian, dar nici pe mine nu m-a impresionat deloc, un film cum mai văzusem multe, un fel de jurnal de actualităti, lipsea mirosul greu, realitatea, vorbeam despre expunere, în timp ce a apărut mormîntul înconjurat de indieni care se rugau, o secvenţă mult prea lungă, apoi, brusc, ruinele din Palenque, papa-galul din Palenque. S-a sfirşit bobina.

— Nu s-ar putea să deschidem o fereastră, am întrebat, parcă am fi la tropice ?

— Cum doriţi, domnule.

Ghinionul a făcut ca la vamă să mi se încurce bobinele, respectiv, ca bobinele din ultima vreme

(de după traversarea Oceanului) să nu mai fie notate; voiam să prezint domnilor de la firmele Hencke-Bosch, care urmau să vină la ora 11.30, numai filme referitoare la Guatemala. Imi trebuia mai ales ultima mea vizită la Herbert.

— Opreşte, am spus, asta e Grecia.

— Grecia ?

— Opreşte, am strigat, — opreşte !

— Cum doriţi, domnule !

Tînărul mă scotea din minţi cu amabilitatea lui, cu politeţea lui condescendentă, de parcă ar fi fost singurul om care se pricepea la o astfel de apara-tură, cu trăncăneala lui despre sistemul optic, de care habar n-avea, dar mai ales cu afabilitatea lui şi aerele pe care şi le dădea.

— N-avem ce face, domnule, decît să rulăm şi să vedem. N-avem ce face, dacă bobinele nu sînt notate.

El nu avea nici o vină că bobinele nu erau notate, firește; în privinţa aceasta îi dădeam dreptate.

— Incepe, i-am spus, cu domnul Herbert Hencke, un bărbat cu barbă, într-un hamac - după cum îmi amintesc.

Lumina s-a stins, întuneric, zbîrnîitul filmului. Un adevăratjoc de noroc! Erau suficienţi primii metri: - Ivy pe digul din Manhattan, salutul ei cu mîna prin teleobiectivul meu, soarele de dimineaţă pe Hudson, şlepurile negre, Manhattan-sAy^we, pescăruşi...

— Opreşte, am spus, te rog, următorul. Schimbare de bobină.

— Aţi colindat, desigur, jumătate **din lume,** domnule, mi-ar plăcea şi inie —

Era ora 11.

Trebuia să-mi iau tabletele pentru a fi în formă cînd aveau să vină proprietarii firmei, să le iau fără apă, ca să nu se observe nimic.

— Nu, am spus, nici acesta. lar schimbare de bobină.

— Asta era gara din Roma, nu-i aşa ? N-am răspuns. Aşteptam bobina următoare. Pîndeam începutul ca să pot opri imediat proiecţia. Ştiam: Sabeth pe vapor, Sabeth jucînd ping-pong pe puntea de promenadă (cu prietenul ei cu mus-tăcioară), Sabeth în bikini, Sabeth scoţînd limba în clipa cînd a observat că filmez - toate acestea fuse-seră desigur în prima bobină, în aceea care începea cu Ivy: aşadar, clasate. Se mai aflau însă pe masă şase sau şapte bobine şi, brusc, ca şi cum nici nu s-ar fi putut altfel, a apărut - în mărime naturală -Sabeth pe ecran. în culori. M-am ridicat în picioare. Sabeth la Avignon.

Nu am oprit însă proiecţia, ci am lăsat să ruleze toată bobina, deşi tehnicianul a făcut remarca, de mai multe ori, că nu poate fi Guatemala. Mai văd pelicula aceea şi acum:

Faţa ei, care nu va mai fi niciodată -Sabeth în plin mistral, mergînd împotriva vîn-tului, terasa, Jardin des Papes, totul flutură, părul,

fusta, ca un balon, Sabeth lîngă balustradă, făcînd semne cu mîna.

Mişcările ei -

Sabeth, dînd de mîncare la porumbei. Rîsul ei, dar mut -

Pont d'Avignon, podul vechi, care se întrerupe pur şi simplu la mijloc. Sabeth îmi arată ceva, mina pe care o face cînd observă că filmez în loc să pri-

vesc, cutele ei de pe frunte, între sprîncene, spune ceva.

Peisaje -

Apa Ronului, da, Sabeth o încearcă înmuind degetele picioarelor şi clatină din cap, apus de soare, umbra mea lungă.

Trupul Sabethei, care nu mai există -Teatrul antic din Nîmes.

202

Micul dejun sub platani, chelnerul care ne mai aduce brioşe, flecăreala ei cu chelnerul, privirea ei către mine, îmi umple cu cafea neagră ceaşca. Ochii ei, care nu mai sînt — Pont du Gard.

Sabeth cumpărînd cărţi poştale, ca să-i scrie mamei sale; Sabcth, în pantalonii negri de cowboy, nu observă că filmez; Sabeth, zvîrlindu-şi coada de cal spre spate. Hotel Henri IV.

Sabeth şade pe parapetul adînc al ferestrei, cu picioarele încrucişate, desculţă, mănîncă sîmburii pur şi simplu; afară e o zi ploioasă. Buzele ei —

Sabeth stînd de vorbă cu un catîr francez, care, după părerea ei, poartă o povară prea mare. Mîinile ei — Citroenul nostru, model 57. Mîinile ei, care nu mai există nicăieri, mîngîie catîrul, braţele ei, care nu mai există nicăieri — Lupta cu tauri din Arles.

Sabeth, în timp ce se piaptănă, ţinînd o agrafa între dinţii ei tincri, observă iar că filmez şi ia agrafa din gură pentru a-mi spune să n-o mai fil-mez, apoi, brusc, începe să rîdă. Dinţii ei sănătoşi —

Rîsul ei, pe care nu-l voi mai auzi niciodată -Fruntea ei tînără -

o procesiune (tot la Arles, aşa cred), Sabeth întinde gîtul şi fumează, cu pleoapele strînse, din pricina fumului, mîmile le ţine în buzunarele pan-talonilor. Sabeth, urcată pe un soclu, pentru a privi pe deasupra mulţimii. Baldachine, probabil dangăt de clopote, care nu se aude, Maica Domnului, minis-tranţi, care cîntă, dar nu se aud. Alee din Provence, alee cu platani. Un picnic pe drum. Sabeth bea vin. li este greu să bea din sticlă, închide ochii şi mai încearcă o

dată, apoi se şterge la gură, n-a izbutit, îmi întinde sticla, dînd din umeri.

Pini în bătaia mistralului.

Incă o dată pini în bătaia mistralului. Mersul Sabethei -

Sabeth se duce să cumpere ţigări de la un chioşc. Sabeth, mergînd. Sabeth în pantalonii ei negri, ca de obicei, se opreşte pe trotuar, se uită la stînga, la dreapta, coada de cal i se clatină, apoi traversea7ă pieziş strada către mine.

Mersul ei săltat -

larăşi pini în bătaia mistralului.

Sabeth doarme, cu gura întredeschisă, o gură de copil, părul răsfirat, cît e de gravă, cu ochii închişi -

Faţa ei, faţa ei -

Trupul Sabethei care respiră -Marsilia. In port, îmbarcarea taurilor, taurii cafenii sînt mînaţi către plasa întinsă, apoi ridicaţi, se sperie, devin deodată neputincioşi cînd atîrnă în aer, cu toate patru picioarele scăpate prin ochiurile mari ale plasei, ochii lor de epileptici -Pini în bătaia mistralului, din nou. *L'unite d'habitation* (Corbuaier) -In general, expunerea acestui film nu este rea, în orice caz mai bună decît a secvenţelor din Guatemala; culorile sînt impresionante, mă uimesc. Sabeth culegînd flori -

Am mişcat (în sfirşit!) mai puţin de colo-colo camera de luat vederi, aşa că mişcările subiectului Sînt mult mai pregnante.

Valurile izbindu-se de ţărm -

Degetole Sabethei, Sabeth vede pentru prima **oară o** plută, degetele ei, cînd îi rupe scoarţa, pe **care o** aruncă apoi spre mine!

(Defectiune.)

Valurile se izbesc de ţărm, în plină amiază, doar atît, nimic mai mult.

204

Sabeth pieptănîndu-se din nou, are părul ud, îşi ţine capul în sus, puţin aplecat într-o parte, ca să şi-l poată descurca, nu vede că filmez şi povesteşte ceva în timp ce se piaptănă, părul îi este mai întu-necat decît de obicei, fiind ud, mai roşcat, piepte-nele ei verde s-a umplut desigur de nisip, îl curăţă, pielea ei ca marmura pe care strălucesc stropi de apă, şi povesteşte, povesteşte •mereu —

Submarine la Toulon.

Tînărul vagabond cu homarul încă viu. Sabeth se sperie de cîte ori se mişcă homarul.

Micul hotel la care am tras în Le Trayaz.

Sabeth şade pe un dig -

lar valuri care se sparg.

(Mult prea îndelungat!)

Sabeth încă o dată pe dig, de data aceasta în picioare, şi cîntă, fiica noastră moartă, cu mîinile tot în buzunarele pantalonilor, se crede singură, şi cîntă, dar nu se aude —

Bobina s-a terminat.

Ce părere şi-a făcut despre mine tînărul tehni-cian şi ce le-a spus patronilor firmei cînd au venit, nu ştiu, fiindcă mă aflam în vagonul-restaurant (al trenului *Heluetia-Express* sau *Schauinsland-Express,* nu mai ştiu) şi beam rachiu de ienupăr. Cum am părăsit sediul firmei Hencke-Bosch, iar nu ştiu; am plecat pur şi simplu, fără nici o explicaţie, fără nici o scuză.

Dar filmele le-am lăsat.

I-am spus tînărului tehnician că trebuie să plec şi i-am mulţumit pentru serviciile sale. M-am dus în anticameră, unde îmi lăsasem pălăria şi par-desiul, şi am rugat-o pe o domnişoară să-mi aducă servieta, care încă se mai afla la direcţie. Apoi m-am îndreptat spre lift: era ora 11 şi 32 de minute,

toţi se pregăteau să vină la vizionare, cînd m-am scuzat, spunînd că am dureri de stomac (ceea ce nu era adevărat) şi m-am urcat în lift. Au vrut să mă transporte la hotel cu maşina, eventual la spital;

dar eu nu aveam dureri de stomac. Am mulţumit şi am plecat pe jos. Fără să mă grăbesc, fără să ştiu măcar încotro mă îndrept; nu ştiu cum arată oraşul Diisseldorfastăzi, circulaţia era intensă, l-am stră-bătut, fără să ţin cont de culoarea semafoarelor, aşa cred, orbeşte. M-am dus la ghişeu, mi-am luat bilet şi m-am urcat în primul tren — şedeam în vagonul-restaurant, beam rachiu de ienupăr şi mă uitam pe fereastră, nu plîngeam, doream doar să nu mai fiu acolo, să nu mai fiu nicăieri. M-am între-bat la ce bun să mă ffiai uit pe fereastră. Nu mai aveam ce să văd. Mîinile ei, care nu mai sînt nică-ieri, mişcarea pe care o făcea cînd îşi arunca părul pe spate, sau cînd se pieptăna, dinţii ei, buzele ei, ochii ei, care nu mai sînt nicăieri, fruntea ei; unde să le caut ? Doream pur şi simplu să nu mă fi născut niciodată. De ce mă mai duceam de fapt la Zurich ? De ce Mă mai duceam la Atena ? Şedeam în vago-nul-restaurant şi mă gîndeam: de ce nu aş lua aceste două furculiţe, nu le-aş strînge în pumni, cu vîrful în sus- Şi nu m-aş prăbuşi cu faţa în ele, ca să scap de ochi ?!

S-a stabilit că uoi fi operat poimîine.

P.S. De fapt, tot timpul călătoriei nu am avut nici cea mai vagă idee ce a făcut Hanna după ce s-a întîmplat nenorocirea. N-am primit nici o scrisoare de la ea. Nici în

ziua de astăzi nu ştiu. Cînd o întreb, îmi răspunde: „ Ce să fac ?" în general, nu mai înţe-leg nimic. Cum poate Hanna, după toate cîte s-au petrecut, să mă mai suporte ? Vine, pleacă, vine din nou, îm'i aduce ceea ce îmi pot dori, ascultă ce îi spun. Ce o fi gîndind ? Părul i-a albit mai tare. De

***ce* nu-mi spune că i-am distrus uiaţa ? După toate cîte s-au întîmplat nu pot să-mi imaginez uiaţa ei. o singură dată am înţeles-o pe Hanna, atunci cînd m-a louit cu pumnii peste faţă, lîngă patul iinde Sabeth zăcea nzoartă. De atunci n-o mai înţeleg.**

16.VII. Ziirich.

M-am dus de la Dusseldorfla Ziirich, cred, doar fiindcă nu-mi mai văzusem oraşul natal de zeci de ani.

Nu aveam nici o treabă la Ziirich.

Williams mă aştepta la Paris -

La Ziirich, cînd a oprit maşina lîngă mine şi a coborît să mă salute, iar nu l-am recunoscut; era întocmai ca data trecută: un craniu acoperit cu piele, pielea galbenă, tăbăcită, burta ca un balon, urechile clăpăuge, amabil, rîsul ca al unui cap de mort, ochii încă vji, dar afundaţi, ştiam că îl cunosc, dar în primul moment iar nu mi-am dat seama cine este.

— Mereu grăbit, spuse, mereu grăbit -S-a interesat ce caut la Zurich.

— lar nu mă recunoşti ? m-a întrebat. Arăta înfiorător, nu ştiam ce să răspund, desigur că îl recunoşteam, la început m-a oprit groaza, apoi teama de a nu spune ceva imposibil; i-am zis:

— Fireşte că am timp.

Ne-am dus împreună la Cafe Odeon.

— îmi pare rău, i-am spus, că data trecută, la Paris, nu v-am recunoscut —

Dar nu mi-a luat-o în nume de rău, a rîs, îl ascul-tam privindu-i dinţii bătrîni, făcea doar impresia că rîde, avea dinţii prea mari şi muşchii nu prea erau suficienţi pentru o faţă fără rîs, stăteam de vorbă cu un craniu mort, a trebuit să mă stăpînesc pentru a nu-l întreba pe profesorul 0. cînd va muri, în sfirşit. El rîdea.

— Ce desenezi acolo, Faber ?

Desenam pe măsuţa de marmură o simplă spirală, în marmura galbenă se afla uri melc pietrificat, de aceea făcusem spirala - mi-am pus creionul în buzu-nar şi am discutat despre situaţia internaţională, rîsul lui mă deranja în asemenea măsură, încît nu ştiam ce să spun.

M-a întrebat de ce sînt atît de tăcut. Un chelner de la Odeon, Peter, vienez de origine, mă mai cunoştea ; mă găsea neschimbat -Profesorul 0. a rîs.

li părea rău că pe vremuri nu mi-am susţinut disertaţia (despre aşa-numitul demon al lui Maxwell) — La Odeon acelaşi gen de cocote, ca pe vremuri.

— Ştii, spuse el rîzînd, că Odeonul va fi demolat ? Odată m-a întrebat brusc :

— Ce mai face frumoasa dumitale fiică ? o văzuse pe Sabeth cînd ne-am luat rămas-bun la cafenea, atunci, la Paris; cum spunea el: nu demult, la Paris! Era în după-amiaza dinainte de a merge la Operă, Sabeth şi cu mine, în ajunul călă-toriei noastre de nuntă - nu am spus decît atît:

— De unde aţi ştiut că e fiica mea ?

— Mi-am închipuit -! Şi rîdea.

Nu aveam ce să mai caut la Ziirich, chiar în aceeaşi zi (după flecăreala de la Odeon cu profe-

sorul 0.) m-am dus la Kloten, la aeroport, ca să plec mai departe -

Ultima mea călătorie cu avionul! Tot cu un Super-Constellation.

Şi a fost de fapt un zbor liniştit, bătea doar uşor fohnul pe deasupra Alpilor, pe care îl cunoş-team într-o oarecare măsură încă din tinereţe, dar peste care zburam pentru prima oară, o după-amiază albastră,, cu obişnuitul zid de nori pe deasupra cres-telor, apoi Lacul celor Patru Cantoane, în dreapta

Wetterhom, în spate Eiger şi Jungfrau, poate Finsteraarhom, prea bine nu mai cunosc munţii noştri, am altceva în minte -Ce anume ?

Văi luminate pieziş de soarele în scăpătat, povîr-nişuri în umbră, defileuri în umbră, rîuri albe în ele, păşuni în lumina piezişă a soarelui, şuri de fin, roşiatice din pricina apusului, o dată, o turmă într-o vîlcea plină de prundiş, deasupra marginii unei păduri: ca nişte viermi albi! (Sabeth ar fi găsit desigur o altă comparaţie, dar nu ştiu care.) Stau cu fruntea rezemată de geamul rece, îmi trec prin minte gînduri fără rost — Aş dori să miroasă a fin! Să nu mai călătoresc niciodată cu avionul! Aş dori să merg pe pămînt — colo, jos, printre ultimii pini bătuţi de soare, să-mi miroasă a răşină şi să aud apa, probabil vuind, să beau apă — Totul se perindă ca într-un film! Aş dori să ating pămîntul -în schimb, luăm mereu înălţime. Ce îngustă e de fapt zona vieţii, cîteva sute de metri, apoi atmosfera a şi devenit prea rarefiată, prea rece, de fapt oamenii locuiesc pe o oază, fundul verde al văii, ramificaţiile ei subţiri, apoi sfirşitul

oazei, pădurile parcă sînt retezate (aici la 200o m, în Mexic la 400o m), un timp mai există încă turme, păscînd la marginea vieţii posibile, flori - nu le văd, dar ştiu - multicolore şi parfumate, dar minuscule, insecte, apoi numai prundiş, şi apoi gheaţă — o dată un nou lac de acumulare.

Apa lui: parcă ar fi Pernod, verzuie şi tulbure, în ea se oglindeşte, albă, zăpada veşnică la mal, o luntre cu vîsle, un segment de stăvilar, nici un om. Apoi primele neguri, gonind -

Crăpăturile gheţarilor: verzi ca sticla de bere. Sabeth ar fi spus: ca smaraldul. Iar jocul nostru de douăzeci şi unu de puncte! Stîncile în lumina

apusului de soare : ca aurul. Eu aş spune: parcă de chihlimbar, fiindcă erau mate şi aproape transpa-rente, ori ca nişte oase, fiindcă erau pale şi sfărîmi-cioase. Umbra avionului nostru peste morene şi gheţari: cînd se îneacă în abis, ai de fiecare dată impresia că s-a pierdut, a căzut, dar deodată o vezi lipindu-se de prima coastă stîncoasă; la început parcă aruncată cu mistria, dar nu rămîne ca o ten-cuială, pe loc, ci alunecă şi cade din nou în gol de partea cealaltă a crestei. Umbra avionului nostru:

ca un liliac, ar spune Sabeth, eu nu găsesc nici o comparaţie şi pierd un punct, mie îmi e mintea la altceva: o urmă în zăpada veşnică, o urmă de om, seamănă cu o cusătură de nituri, Sabeth ar fi zis:

ca un colier, albăstrui şi mare, atîrnat de gîtul alb al zăpezii veşnice.

Deodată mi-a trecut prin minte :

dacă m-aş afla acum pe piscul acela, ce aş face ? Era prea tîrziu ca să mai cobor; în văi se şi lăsase amur-gul, iar umbrele înserării se aşternuseră peste toţi gheţarii, apoi între pereţii de stîncă abrupţi, se întindea în sus o crăpătură. Ce aş face? Zburăm mai departe; se vede crucea de pe pisc, albă, lumi-noasă, dar foarte singuratică, o lumină la care nu ajungi niciodată ca alpinist, fiindcă trebuie să cobori mai înainte, o lumină pe care ai plăti-o cu moartea, dar foarte frumoasă, o clipă, apoi nori, goluri de aer, partea sudică a Alpilor înnorată, cum era de aşteptat, norii: ca vata, ca ghipsul, ca nişte conopide, ca spuma de culoarea baloanelor de săpun, şi nu ştiu ce comparaţii ar mai fi găsit Sabeth, schimbările se fac repede, uneori o spărtură de nori, în adînc: o pădure neagră, un rîu, pădurea ca un arici, dar numai o clipă, norii se adună, umbra nori-lor de sus peste umbrele de jos, ca nişte perdele, zburăm prin ele, înaintea noastră, în lumina soa-relui, nori: de parcă avionul nostru ar urma să se fărîmiţeze izbindu-se de ei, munţi de aburi, dar îndesaţi şi albi ca marmura grecească, granulaţi -

Intrăm cu avionul în ei.

De cînd cu aterizarea fbrţată din Tamaulipas mă aşezam întotdeauna în locuri de unde puteam sa văd trenul de aterizare, cînd era scos, şi să cercetez încordat dacă nu cumva, în ultima clipă, cînd pneu-rile ating pămîntul, pista se preface în deşert -

Milano:

Telegramă Hannei, că sosesc.

Unde m-aş putea duce?

Nu e de înţeles cum poate un astfel de tren de aterizare, alcătuit din două perechi de pneuri, cu suspensie în fuzelaj şi cu ulei de ungere pe metalul curat, aşa cum trebuie, să se comporte brusc, de îndată ce atinge pămîntul, ca un demon, şi pista să se prefacă pe neaşteptate în deşert — o fantasma-gorie pe care, fireşte, nici eu nu o luam în serios; în viaţa mea n-am întîlnit vreun demon, în afară de aşa-numitul demon al lui Maxwell, care, după cum se ştie, nici nu e demon.

Roma:

Telegramă lui Williams că îmi dau demisia.

Pe încetul m-am liniştit.

Era noapte cînd ne-am continuat drumul, şi zbu-ram către nord, aşa că n-am recunoscut — către miezul nopţii — Golful Corint.

Totul ca de obicei :

Eşapament cu ploaie de scîntei în noapte —

Semnalizatorul verde pe aripă -

Lumina lunii strălucind pe aripă —

Văpaia roşie în capota motorului —

Eram încordat de parcă aş fi călătorit pentru prima dată în viaţa mea cu avionul; am văzut cum este scos încet trenul de aterizare, cum ţîşneşte lumina orbitoare a reflectoarelor de sub aripi, cum dă strălucire albă discurilor formate de elice, cum se sting reflectoarele, după aceea, luminã sub noi, străzi din Atena, respectiv din Pireu, coboram, apoi luminile de sol, galbene, pista, iar reflectoarele

noastre, şi obişnuita zguduire uşoară (fără vreo prăbuşire în leşin), cu obişnuiţii nori de praf în urma trenului de aterizare —

Mi-am scos centura de siguranţă -

Hanna cra la aeroport.

Am văzut-o de la fereastră -

Hanna era în negru.

Nu aveam decît servieta, maşina de scris Hermes-Baby,

pardesiul şi pălăria, aşa că am ter-minat repede cu vama; am ieşit primul, dar n-am îndrăznit nici măcar să-i fac semn cu mîna. Cel puţin înainte de barieră m-am oprit pur şi simplu (spune Hanna) şi am aşteptat pînă a venit ea la mine. o vedeam pentru prima oară în negru. M-a

sărutat pe frunte. Mi-a recomandat Hotelul Estia Emborron.

Astăzi doar ceai, m-au examinat încă o dată în toate felurile, ceea ce m-a extenuat. Mîine, în sfirşit, operaţia.

Pînă azi am fost doar o singură dată la mormîn-tul ei, fiindcă (deşi cerusem să fiu doar examinat) m-au oprit de îndată la spital; un mormînt fier-binte, florile se usucă într-o jumătate de zi -

Ora 18.0o Mi-au luat maşina de scris.

Ora 19.3o Hanna a mai venit o dată.

Ora 24.00.

Nu am dormit o clipă, şi nici nu vreau. Ştiu totul. Mîine mă vor deschide pentru a constata ceea ce ştiu depe acum: că nu inai e nimic de făcut. Apoi mă vor închide la loc, şi cînd am să-mi recapăt cunoştinţa îmi vor spune că m-au operat. Şi am să

cred, deşi ştiu totul. Nu am să recunosc că durerile vor reîncepe mai cumplit ca oricînd. Fiecare spune :

dacă aş şti ca am cancer la stomac, mi-aş trage în cap un glonte ! Dar ţin la viaţă mai mult ca oricînd, şi dacă uoi trăi măcar un an, un an nenorocit, un sfert de an, două luni (adică septembrie şi octom-brie), am să sper, deşi ştiu că sînt pierdut. Dar nu sînt singur, am un prieten, pe Hanna, aşa că nu sînt singur.

Ora 02.4o I-am scris o scrisoare Hannei.

Ora 04.00

Dispoziţii în caz de deces : toate dovezile **despre** mine - rapoarte, scrisori, legitimaţii - să fie distruse, nimic nu corespunde. A fi în uiaţă ; a fi în lumină. A mîna undeva măgarul (ca deunăzi bătrînul din Corint) asta-i menirea noastră! - dar mai ales: a înfrunta lumina, bucuria (ca fetiţa noastră, cînd cînta); ştiind că te stingi în ac2eastă lumină de deasupra grozamei, de

deasupra asfaltului şi mării, a line piept timpului, adică a găsi eternitatea în clipă. A fi etem : a fi fost.

Ora 04.15

Nici Hanna nu mai are locuinţă, abia astăzi (ieri!) mi-a spus. Acum locuieşte într-o pensiune. Nici telegrama mea din Caracas nu a primit-o. Trebuie să fi sosit în timp ce Hanna se îmbarcase. La început s-a gîndit să se ducăpentru un an în insule, unde are cunostinţe printre greci de pe cînd a făcut săpături arheologice (Delos); se zice că viaţa e foarte ieftinăpe insulele acestea. La Mykonos poţi să cum-peri o casă cu două sute de dolari, zice Hanna, iar în Amorgos cu o sută de dolari. Nici la Institut nu mai lucrează, cum am crezut. Hanna a încercat să-şi închirieze locuinţa împreună cu mobilierul,

dar în grabă nu a reuşit; atunci a vîndut totul, multe cărţi le-a dăruit. Spunea că, pur şi simplu, nu mai suporta Atena. Cînd s-a îmbarcat, s-a gîndit la Paris, poate şi la Londra; pretutindeni aceeaşi nesiguranţă, fiindcă nu era atît de simplu, zicea Hanna, ca la vîrsta ei să găsească o nouă slujbă, de pildă ca secretară. Hanna nu s-a gîndit o clipă să-mi ceară ajutorul; de aceea nici nu mi-a scris. In fond, nu avea decît un singur ţel: să plece din Grecia ! Cînd a pdrăsit oraşul nu si-a luat rămas-bun de la nici o cunoştinţă de aici, doar de la direc.torul Insti-tutului, pe care îl stimează foarte mult. Ultimele ore, înaintea plecării, şi le-a petrecut în afara ora-şului, la mormînt, iar la ora 14.0o trebuia să fie la bord, plecarea era la ora 15.00, dar din nu ştiu ce motiv s-a mai întîrziat aproape o oră. Brusc (zice Hanna), i s-a părut absurdă plecarea ei şi a coborît de pe vapor cu bagajul de mînă. Era prea tîrziu să i se debarce şi cele trei cufere mari, cuferele auplecat la Neapole şi aueau să se întoarcă în curînd. La început a locuit la Hotelul Estia Emborron, care însă era prea scump pe vreme mai îndelungată, s-a prezentat din nou la Institut, unde între timp fostul ei colaborator îi preluase postul, cu contract pe trei ani, aşa că nu mai era nimic de făcut, deoarece omul aşteptase destul şi nici nu segîndea să renunţe de bună voie. Directorul, zicea Hanna, a fost extrem de amabil, dar Institutul nu era destul de bogat pentru a dubla postul. Tot ce i se putea oferi:

perspectiva unor eventuale lucrări speciale şi reco-mandări pentru alte localităţi. Dar Hanna voia să rămînă la Atena. Dacă mă aştepta pe mine aici, sau dacă voise să părăsească Atena pentru a nu mă mai vedea niciodată, nu ştiu. A fost o întîmplare că a primit totuşi la timp telegrama mea de la Roma;

tocmai se afla în locuinţa goală pentru a preda cheile administratorului. Hanna lucrează acum ca

ghid dimineaţa la muzeu, după-amiaza pe Acropole, seara porneste spre Sunion[1]. Insoţeşte mai ales gru-puri de turişti care uizitează coastele Mediteranei.

Ora 06.0o I-am scris Hannei încă o scrisoare.

Ora 06.45

Nu ştiu. de ce s-a spînzurat Joachim, şi Hanna nu încetează să mă tot întrebe. De unde să ştiu ? Mereu aduce vorba, deşi eu ştiu mai puţine lucruri despre Joachim decît ea. Hanna spune: copilul, după ce a venit pe lume, n.u mi-a amintit niciodată de tine, era copilul meu, doar al meu. Şi în legătură cu, Joachim: l-am iubit tocmai fiinded nu era tatăl copilului meu, apoi în primii ani totul a fost atît de simplu. Hanna spune că nu ar fi venit n.iciodatd pe lume copilul nostru dacă nu ne-amfl despărţit atunci. E conuinsă de acest lucru. Han.na s-a încredinţat de asta încă înainte de a ajunge eu la Bagdad, aşa se pare; îşi dorise un copil, întîmplarea o luase prin surprindere, şi abia dupd ce am dispdrut eu, a des-coperit că dorea un copil (aşa spunea Hanna) fără tată, nu un copil al nostru, ci un copil al ei. Era singură şi fericită că aşteaptă un copil, iar cînd s-a dus la Joachim, ca să se lase convinsă, era gata hotărîtă să aducă pe lume copilul; n-o deranja că Joachim credea pe uremea aceea că a determinat-o să ia o hotărîre decisiuă pentru viaţa ei, nici că s-a îndrăgostit de ea, ceea ce a dus în curînd la căsd-torie. Şi vorbele mele nesocotite, rostite nu demult în locuinţa ei: „Parcă ai fi o cloşcă !" au preocupat-o, pentru cd, după cum mărturiseşte, şi Joachim le folosise o datd. Joachim avea grijă de copil, fără să se amestece în educaţia lui; doar nu era copilul lui,

1. Cap în Atica, unde se află ruinele unui templu al lui Poseidon.

nici al meu, ci un copil fără tată, copilul ei şi atît, numai al ei, care nu. îl privea cu nimic, pe nici un bărbat, si Joachim s-a arătat vădit de acord cu acest lucru, cel puţin în primii ani, cît timp copilul era mic şi aparţinea oricum nu.mai mamei, accepta fiindcă o făcea pe ea fericită. Despre mine, spune Hanna, n-a fost niciodată vorba. Joachim nu avea nici un motiv să fte gelos, şi nici nu era în ceea ce mă privea; vedea că nu sînt socotit tatăl copilului nici de lume, care nu ştia ninzic, şi nici chiar de Han.na, care mă uitase pur şi simplu (cum mă tot asigură Hanna), fără să-mi reproşeze nimic. Joachim şi Hanna s-au înţeles maigreu abia cînd s-au înmulţit problemele de educaţie: nu atît din pricina deo-sebirilor de opinii, care surveneau rar, ci fiindcă Joachim nu suporta din principiu ca Hann.a să se considere ca unică şi ultimă instantă în tot ceea ce privea copilul. Hanna recunoaşlc că Joachim a fost un om de treabă, care numai în această privinţă făcea alergie.

Desigur, nădăjduia din ce în ce mai mull să aibă un copil, al amlndurora, care să-i confere situaţia de tată, credea că atunci totul ua deveni absolut firesc, Elsbeth îl socotea tatăl ei; 11 iubea, dar Joachim se îndoia, după părerea Hannei, şi avea impresia că este de prisos. Pe uremea aceea existau tot felul de motive serioase de a nu mai aduce un copil pe lume, mai ales pentru o germană pe jumă-tate evreică; Hanna insistă asupra acestor motiue pînă şi astăzi, ca şi cînd aş contrazice-o. Joachim nu credea că acestea erau adevărateîe ei motive ; i-a mărturisit bănuiala lui: „Nu vrei să existe un tată în casă!", zicea că Hanna şi-ar dori copii numai dacă după aceea tatăl ar dispărea. Şi încă un lucru pe care nu-l ştiam: Joachim acţiona pentru emi-grarea^ lui dincolo de Ocean încă din. 1935, gata să facă orice numai să nu se despartă de Hanna. Nici

Hanna nu se gîndea la despărţire; voia să plece cu Joachim în Canada sau în Australia, se pregătea suplimentar pentru profesia de laborantă, pentru\ a-l putea ajuta în orice colţ al lumii. Dar nu a ajuns pînă acolo. Cînd Joachim a aflat că şi-a legat trom-pele uterine, a reacţionat brusc: a intrat uoluntar în armată (după ce izbutise, spre necazul neamului său, să fie scutit de serviciul militar). Hanna nu l-a uitat niciodată. Deşi în anii următori nu a trăit fără bărbaţi, şi-a închinat întreaga uiaţă copilului. A lucrat la Paris, apoi la Londra, în Berlinul de răsărit, la Ateiza. Acolo unde nu erau şcoli în limba germană, ti preda ea însăşi lecţiile, şi a învăţat la vîrsta de patruzeci de ani să cînte la vioară pentru aputea s-o acompanieze. Nimic nu i sepărea Hannei prea mu.lt, cînd era vorba de copilul ei. Şi-a ascuns fetiţa într-o pivniţă, cînd a intrat armata germană în Paris, şi a avut îndrăzneala să meargăpe străzi, pentru a curnpăra medicamente. Hanna nu şi-a răs-făţat copilul; e prea deşteaptă ca să facă aşa ceva, cred, deşi (de cîteva zile) mereu se consideră idioată. Acum mă întreabă întruna: De ce am spus aşa ? Atunci: copilul tău, în loc de copilul nostru. Dacă am spus-o, ca un reproş, sau numai din laşitate ? Nu-i înţeleg întrebarea. Dacă am ştiut atunci cîtă dreptate aveam ? Şi de ce am spus, nu de mult:

„Parcă ai fi o cloşcă!" De cînd am aflat cît s-a zbătut Hanna, m-am condamnat de mai multe ori pentru aceste cuvinte, retractîndu-le; darpe Hanna o obse-dează. Mă întreabă dacd pot s-o iert! A plîns, în genun.chi, cînd în orice clipă putea să intre sora de caritate, mi-a sărutat mîna, încît nu o mai recunosc. Doar un lucru înţeleg, că Hanna, după tot ceea ce s-a întîmplat, nu va dori niciodată să părăsească Atena, mormîntul copilului nostru. Cred că vom rămîne amîndoi aici. Şi mai înţeleg de ce a cedat locuinţa cu camerele goale; i-a venit destul de greu.

Hannei să-şi lase copilul să facă singur o călătorie, chiardeojumătate de an. Hanna a ştiut întotdeauna că o dată şi o dată copilul ei o va părăsi; dar nici măcar Hanna nu putea să presimtă că în această călătorie Sabeth îl va întîlni tocmai pe tatăl ei, care va distruge totul -

Ora 08.05 îi aud venind.

Lucrul la această carte a fost stimulat de o donatie a Fundaţiei *Pro Helvet.ica.* Acum, cînd cartea eate gata, sînt dator să exprim mulţumirile mele exprese Fundaţiei pentru contribuţie şi la sfirşit.

M.F.

Ziirich, august, 1957

Postfaţă

Sintagma *homo faber* a fost consacrată în discursul ştiinţelor culturii de Johan Huizinga în introducerea la al său *Homo ludens* din 1938: „Cînd a devenit clar că, pentru specia noastră, numele de *homo sapiens* nu se prea potri-veşte [...], deoarece, în definitiv, nu sîntem cîtuşi de puţin atît de raţionali cum fusese înclinat să creadă, în optimismul său naiv, veacul al XVIII-lea, s-a adăugat acestei denumiri a speciei umane aceea de *homo faber,* omul creator. Soluţia este şi mai puţin potrivită decît precedenta, căci şi pentru anumite animale termenul de *faber* poate trece drept legi-tim. Ceea ce-i valabil pentru creativitate, este şi pentru joc: destul de multe animale sejoacă. Cu toate acestea, mi se pare că *homo ludens,* omul ludic, exprimă o funcţiune nu mai puţin importantă decît creativitatea meritîndu-şi locul alături de *homo faber".* De altfel, înţelesul lui *homo faber* nu se extinde asupra a orice înseamnă „creativitate", ci are în vedere doar creaţia tehnică şi practică, exersată prin mînuirea uneltelor în confecţionarea diverselor arte-facte; mult mai cuprinzător este termenul de *homo creator* - nu-i întîmplător faptul că, atunci cînd distingea între „intuiţie" (ca element esenţial al „elanului vital") şi „intelect", Bergson îl asocia pe acesta din urmă activităţii (doar) „instrumentale" a omului, ca transfonnare a materiei şi înstăpînire tehnică asupra naturii. *Dicţionarul latin-ro-măn* din 1983 al lui G. Guţu confirmă pentru substantivul *faber* un cîmp semantic ce nu depăşeşte limitele „meşteşugului", inclusiv în accepţia sa de „creaţie": echiva-lenţele româneşti „lucrător" şi „meşter" ar acoperi aşadar cu maximă fidelitate sensul vocabulei latineşti.

în onomastica germană, numele propriu *Faber* — deloc rar, fără a fi însă şi foarte răspîndit - este atestat deja în

Evul Mediu tîrziu; în această perioadă, ce se prelungeşte către epoca următoare, a Umariismului, mulţi orăşeni, mai cu seamă dintre cei capabili să recepteze iradierea savantă dinspre mînăstiri şi universităţi, decid voliintar să-şi „latinizeze" numele de familie: aşa se face că din *Schmied, Schmid, Schmidt* sau *Schmitt* - nume „plebee", ce trimit la un strămoş iniţial de mescrie fierar ori potcovar, deci „meşter" -, unii dintre ei aleg să devină *Faber* (sau *Fabritius),* „echivalentul" latin al apelativului neaoş, consi-derat în înţelesul lui propriu. Originea-i „străină" a fost destul de repede uitată în acest caz, probabil şi pentru că -er-ul final coincidea întîmplător cu sufixul uzual la forma-rea numelor proprii germane prin derivare de la nume de localităţi sau de meserii. Nimic mai firesc deci ca Walter Faber, personajul principal al romanului lui Max Frisch, să ignore, în „naturaleţea" reflexivă prin care excelează, o temă de meditaţic prea sofisticată pentru ideologia „tehnicistă" ce o afişează, meditaţie la care autorul din spatele său, prin chiar titlul mai mult decît simptomatic, invită însă din capul locului. Din punctul de vedere al stilisticii narative avem de-a face cu o variantă a ceea ce se numeşte îndeobşte „poetică a negaţiei" (Karlieinz Stierle), procedură la care Frisch recurge aici nu o dată şi prin care cititorului i se completează informaţia, esenţială la nivel interpretativ, despre personajul narator. *Nomen est omen* - celebra zicere a lui Plaut, după care omul după nume s-ar cunoaşte, este sugerată astfel drept eventuală cheie de lectură (alegorică) a romanului şi, prin extensie, premisă a unei dezbateri care - evocată fiind doctrina saussuriană despre arbitrariul „formei" lingvistice în raport cu „conţinutul" ce-l are a exprima - revine, în decorul modernităţii triumfatoare, asupra vechii controverse dintre „realismul" scolastic şi „nominalismul" progresist, dintre postulatele concurente ale „necesităţii" şi „întîmplării" ca motor al destinului individual şi colectiv, dintre o gîndire devotată „profunziinilor" mitice şi una „luminată", aflată sub tutela Raţiunii.

Romanul *Homo faber,* la care Max Frisch a început să lucreze la sfirşitul anului 1955 şi care, încheiat în februarie 1957, va fi radical prelucrat de autor în versiunea finală cîteva luni mai tîrziu, pentru a apărea în octombrie 1957, a fost întîmpinat de critică drept una dintre marile izbînzi ale prozei postbelice de limbă germană. Deja prin *Stiller,*

romanul publicat în 1954, autorul elveţian (pe atunci în vîrstă de 43 de ani) probase, prin emanciparea de marile modele interbelice ale lui Thomas Mann şi Hennann Hesse pe de o parte, pe de altă parte prin delimitarea evidentă faţă de discursul traumatizat şi ideologizat, cu accente patetice, al prozatorilor vest-germani ai „orei zero" de după 1945, racordul spontan şi degajat la trendul unei modernităţi literare ale cărei criterii se defineau deja pe

o „piaţă" a bunurilor cultnrale ce depăşise în Occidentul anilor '50, prin volumul mereu în creştere al traducerilor reciproce, ca şi prin perfecţionarea mijloacelor de comunicare si informare, barierele spaţiilor lingvistice tradiţionale. In *Homo faber, o* aparenţă de simplitate a tramei şi a scriiturii, proprie mai curînd romanelor de „consum", la care se adaugă, pe fondul unei doze bine drămuite de „realism" (de la fixarea „situaţiei internaţionale" şi pînă la exactitatea notaţiilor despre locurile şi peisajele evocate), „bucuria" afabulaţiei lăudată ulterior de Marcel Reich-Ranicki au satisfăcut fără doar şi poate setea de diver-tisment şi de „identificare" a cititorului mediu, cucerit de istoria incredibilă a lui Walter Faber, cel ajuns din unnă şi pedepsit de soartă pentru o „vină" de tinereţe de care n-a vrut sau n-a putut să ştie. într-un alt registru, formula jurnalului fictiv ţinut de un personaj-narator la persoana I, cu o foarte complexă ţesătură a perspectivelor temporale ale povestirii, cu o distribuţie nu mai puţin minuţioasă a motivelor secundare în jurul firului principal al acţiunii, şi unde dincolo de surdina stilistică a „efectelor de distanţare" se ghiceşte vocea autorului real, invită la explorarea unui traiect hermeneutic sinuos si dificil, cu obstacole („spaţii vide") care solicită din plin „experienţa" cititorului pînă într-acolo încît, amendată sau contrariată, aceasta se revizuieşte şi se redimensionează. Migala construcţiei, ce convoacă şi combină fantasme ale inconştientului dintre cele descrise de Freud şi de Rank - ca, de exemplu, visul despre pierderea dinţilor, semnalînd obsesia castrării ca pedeapsă pentru incest -, aluzii simbolice — vezi, de pildă, recursul la motivul plurisemnificant al Şarpelui — sau siiriple secvenţe ale propriei naraţiuni, precum cele patru momente în care Faber se priveşte în oglindă ca un alt Dorian Gray îngrozit de Răul indeterminabil pe care-l poartă cu sine, se exercită finalmente la scara infinite-zimală a limbajului, unde Frisch îşi dă silinţa să reconstituie

în discursul personajului Faber întreaga dinamică a psihicului acestuia, cu reflexele, contradicţiile şi refulările sale. în fond, la fel ca şi toate celelalte opere ale lui Max Frisch, şi poate mai mult decît oricare dintre ele, romanul poartă cu sine amprenta unei excepţionale investiţii exis-tenţiale, evidente şi numai dacă amintim faptul că aici se proiectează *en abim.e* fragmente din propria biografie a autorului - între altele, Frisch însuşi fusese după 1933 logodit cu o colegă evreică, refugiată din Germania, colegă de care, student fiind la Politehnica din Zurich, se despărţise din pricina indeciziei sale de a se căsători şi de a accepta naşterea imui copil - sau că, treizeci de ani după publicarea lui *Homo faber,* acelaşi Frisch reia, în tonalitate aproape testamentară, cuvintele ultime ale lui Walter Faber:

„Irgendwo [...] Esel treiben, unser Beruf".

Nomen est omen? Inginerul Walter Faber, bărbat în puterea vîrstei şi aflat la apogeul unei cariere de succes, trăieşte cu certitudinea că lecţia civilizaţiei maşiniste în serviciul căreia se află şi la ale cărei automatisme şi-a potrivit ritmul vital reprezintă reţeta desăvîrşită a existen-ţei: locuieşte la New York, în centrul simbolic al acestei lumi clădite pe raţionalitate şi calcul, cutreieră continentele în avioane „Super-Constellation", la acea dată capodopere ale tehnologiei de vîrf, are o superficială relaţie sentimentală cu o *top-model* mult mai tînără, este el însuşi, inclusiv prin înfaţişarea-i exterioară, o parte din supra-structura *BiCesteiLebenswelt* pe cît de confortabile, pe atît de artificiale. „Păcatul" ei capital este trufia de a-şi ignora vulnerabi-litătile, şi înainte de toate condiţia vrcmelnică, supusă aceloraşi legi ce stăpînesc asupra materiei; absolutizînd mecanica, precum Faber, enervat nu atunci cînd aparatele nu funcţionează, ci doar cînd nu le află cauza defecţiunii şi implicit soluţia de a le repara, ea exclude, în iluzia unui *perpetuum mobile* - asemănător acelui „demon al lui Maxwell", asupra căruia tot Faber plănuise cîndva să scrie o teză de doctorat -, întîmplarea, neprevăzutul (admis doar în limitele calculului probabilităţilor) şi mai ales culmea acestuia: moartea. Aversiunea faţă de ideea morţii se extinde asupra întregii sfere a organicului: tot aşa cum contactul direct cu natura, pe care o percepe ca străină şi chiar vră^maşă, îl descumpăneşte, Faber nu suportă nici manifestarea propriei „biologii", obstinîndu-se, de exemplu, să-şi radă zilnic şi sistematic barba. Ernoţiile, ce ţin de

aceeaşi condiţie a efemerului, îi repugnă inginerului, şi tot aşa şi stimulii lor din exterior sau din interior („romane" ori „vise"). Alienarea în raport cu „natura" fiinţei umane este desăvîrşită de *homo faber* cu o oarbă tenacitate; lucidi-tatea se transformă în prejudecată şi clişeu, prigonind şi strivind orice unnă de sentiment (teamă, bucurie, surpriză, dragoste) şi de autenticitate a trăirii. Dialectica raţiunii, raţiune datorită căreia omul s-a eliberat de spaimele ances-trale şi care i-a conferit calitatea de „făuritor" al istoriei, ajunge acum să se întoarcă împotriva lui, aşa cum Horkheimer şi Adorno o prevăzuseră: ameninţării cu distrugerea fizică a civilizaţiei i se alătură sterilizarea psihică a individului pe cale de „robotizare".

Lanţul de întîmplări cu totul neaşteptate, începînd cu eşuarea aeronavei „Super-Constellation" înmijloculjunglei mexicane şi pînă la cancerul căruia Walter Faber nu pare a avea şanse să-i supravieţuiască, răstoamă precarul echili-bru al surogatului pe care inginerul a crezut multă vreme că-l poate substitui unei vieţi adevărate. în existenţa perso-najului se instalează moartea, prezenţă răvăşitoare, pe care nici tehnica şi nici raţiunea n-o pot explica. Spectrul ei amenintător risipeşte şi amăgirea acroniei cotidiene, pe care

constiinta unui viitor prea previzibil, dar mai ales amintirea unui trecut neîndurător, ferecat sub lacătul lapsusurilor voluntare, o invadează obsedant şi chinuitor. Unica piesă ce-i va atrage atenţia lui Faber în muzeul roman de antichităţi pe care îl vizitează împreună cu Sabeth, fata cunoscută întîmplător în călătoria cu vaporul peste Atlantic şi care se va revela curînd, după ce făcuseră dragoste, ca fiind propria-i fiică neştiută, este celebrul „Cap al Eriniei dormind" - în „regia" lui Frisch, această conjuncţie cu mitul zeiţelor Furii, trimise de Zeus pe urmele celor apăsaţi de vini cumplite spre a-i tortura cu remuşcările, evocă destul de transparent tragedia lui Oedip şi a orbirii sale aducătoare de nenorocire. Vălul ce împiedica „vederea" lui Faber asupra relaţiei sale cu ceea ce-l înconjoară pare să se fi ridicat definitiv o dată cu sentimentul vinovăţiei pentru moartea totuşi accidentală a lui Sabeth (petrecută în apropierea coloanelor templului de la Corint), pe fundalul reîntîlnirii cu mama acesteia, fosta sa iubită din tinereţe Hanna Landsberg. într-o precipitată cursă cu săptămînile care i-au mai rămas de trăit, ce reproduce în „spirală", în tentativa disperată de a „regăsi" timpul „pierdut", traseul

fatalelor „comeidenţe", el încearcă să „privească" altfel şi, pe această cale, să-şi redobîndească identitatea falsificată de „figurile impuse" ale „rolului" (•profesional, social etc.) acceptat cîndva cu uşuratică iresponsabilitate. La între-barea dacă Faber va fi reuşit să şi „vadă" altfel răspunsul romanului este mai degrabă negativ - doar cînd, cu puţin timp înaintea fatidicei operaţii de cancer, privirea i se va fi întors exclusiv către „interior", cînd, precum Oedip, îsi va fi asumat definitiv „orbirea" pentru a se putea concentra asupra propriului Sine, trăsăturile lui *homo faber* încep să se confunde cu cele ale celuilalt Orb, Faust, ce-şi dobîn-deşte mîntuirea după ce riscase, prin elogiul efemerului, al „trecerii" pe care a învăţat s-o valorifice, Infernul. Veşnicia, spune Faber pe patul de moarte, este totuna cu clipa deja trăită.

Exegeza s-a ocupat îndelung, atît pe versantul colectiv diacronic-sincronic al literaturii germane, cît şi în contextul individual al operei lui Frisch, de marile „şantiere" tematice (re)deschise de romanul *Homo faber.* Problematica erei tehnologice a reprezentat o atracţie irezistibilă pentru generaţiile de autori din prima jumătate a secolului XX:

Între încrederea neclintită în „spiritul" ce reglează praxisul progresului industrial, încredere pe care o emană, optimist, un corolar al expresionismului precum romanul *Berge, Meere iind Giganten* al lui Alfred Doblin, şi lamentaţia lui Ludwig Klages, *Lebensphilosoph-ul* prin excelenţă, cum că, prin avansul tehnicii, cu care şi dînsul asociază „spiritul", ar intra în defensivă „sufletul", nu lrebuie neglijată nici paranteza ideologică naţional-socialistă, unde maşinismul

lucrează pentru „mitul" activist al supraomului şi al forţei debarasate de o raţiune decadentă, viziune pe care, vai!, dacă n-a inspirat-o, a prefigurat-o oricum eseul *DerArbeiter* al lui Ernst Jiinger. Asupra raporturilor dintre tehnică şi natură se concentrează şi dezbaterile postbelice, marcate evident de trauma războiului mondial; Heidegger avertiza asupra tentaţiei de a o supraestima pe cea dintîi, cu riscul de a rata percepţia realităţii, cea de-a doua degenerînd în acest caz, după Arnold Gehlen, într-o simplă factologie „exterioară" marilor mize ale progresului material. In asemenea coordonate, nu puţini au fost cei care au prezis o reacţie implacabilă a „mitului", revelat, conform romantiţilor, în natura organică, împotriva mecanicismului dezumanizant, „vinovat" de a fi depăşit, prin infinită

aroganţă, „rnăsura" lucrurilor. în *Homo faber,* Max Frisch lasă şi el impresia că ar înclina către un asemenea tîlc al fabulei - însăşi alegerea Greciei, pămîntul „mitic", pentru deznodămîntul tragic al acţiunii ce debutase în America, teren predestinat izbînzilor minţii, ar putea fi înţeleasă ca un indiciu în acest sens. Pe bună dreptate însă pledează Walter Schmitz, editorul operei lui Frisch şi unul dintre cei mai subtili comentatori ai acesteia, pentru prudenţa de a reciti cu atenţie pasajul relatînd cea de-a doua vizită a lui Walter Fabcr înjungla Americii Centrale: abandonul civilizaţiei şi refuzul tehnicii, pe care îl profesează Herbert, amicul german alienat pînă la desfigurare după doar cîteva luni trăite acolo, semnalează alternativa la fel de nelinişti-toare pentru umanitatea supusă, iată, experimentului ireflexivităţii expansioniste şi terifiante a „naturalului" şi „biologicului". Ar fi prea simplă, aşadar, confiscarea liii Frisch de o „anumită" parte, căci „punctele de vedere" contradictorii pe care le emit unele şi altele dintre persona-jele sale, fie ele simplo stereotipuri în circulaţie, fiejudecăţi cît se poate de înţelepte, nu-l angajează cîtuşi de puţin pe autorul ironic şi relativist, grijuliu să-şi protejeze spiritul de încremenirea în clişee şi „roluri".

El însuşi un om liber, manifestîndu-se ca atare nu doar în operă, ci şi în viaţa în care s-a ferit pe cît i-a stat în putinţă de tiparele prefabricate ale comportamentului şi atitudinilor, Max Frisch, avocatul individului ca ultimă şi ireductibilă cauză a angajamentului scriitoricesc, n-a încetat o clipă să mediteze asupra motivului central (cu înţelesul său etimologic, de la *mouens)* din *Homo faber:* cel al libertăţii omului în raport cu destinul său. Răspunsurile au fost, la fel ca şi în privinţa „întîmplărilor" lui Walter Faber, mai curînd sceptice. In piesa *Don Juan oder die Liebe zur Geometrie,* concepută şi jucată cu cîţiva ani înainte de scrierea romanului, eroul se străduieşte să evite „rolurile" impuse pe de o parte de proiecţia ideală asupra vieţii conduse exclusiv după legile raţiunii şi pe de altă parte *depattern-ul* donjuanesc

tradiţional, pentru ca, în final, să eşueze (?) într-o a treia „poză", cea a insului aşezat şi familist, fericit „să-şi cultive grădina". Romanul *Mein Name sei Gantenbein,* apărut în 1964, oferă perso-najelor şansa de a-şi alege singuri „istoriile" în care să-şi desfăsoare diversele „roluri"; nici cel al lui Gantenbein, care, pentru a „vedea", optează din capul locului pentru ipostaza Orbului, şi nici celelalte nu prefigurează însă formula datorită căreia un individ şi-ar putea contraria partitura dată, îndeobşte perdantă şi ăducătoare de nefe-ricire. In fine, o piesă reprezentată pentru prima oară în 1968 (şi primită de altfel foarte rece de critică), intitulată Biografie. Ein Spiel, reia jocul alegerii destinului: profe-sorul Kurmann şi soţia sa Antoinette, cărora o instanţă celestă le dăruieşte, ironică, posibilitatea de a-şi „reface" de mai multe ori vieţile, reluate pentru a fi „corectate" şi „îmbunătăţite", rămîn captivii unei „necesităţi" tulburi şi esenţialmente vrăjmaşe, pe care, precum în cazul lui Walter Faber, „întîmplarea" n-o poate cîtuai de puţin deturna, ci doar, în ultimă instanţă, confirma. Un diagnostic ce pune sub semnul întrebării însăşi raţiunea de a fi a înfruntării cu sorţii, aceiaşi cărora Max Frisch, prin chiar provocarea de a-i „cerceta" de-a lungul întregii sale opere, n-a înţeles să le cedeze.

Andrei Corbea

Prima etapă ..
A doua etapă.
Postfaţă (Andrei Corbea) .